BÜYÜK İSKENDER

EDEBİYAT / ROMAN

Vasili Yan

Çeviri: Rauf AKSUNGUR

Siyah Beyaz

BÜYÜK İSKENDER

Vasili Yan

Antik dünyayı roman diline dökerek anlatan Sovyet tarihsel romancılığının usta kalemi Vasili Yan, (1875 - 1954) "Tarihsel roman kesin, ince, güzel ve akıcı yazılmış olduğu kadar, destansı anlatımın, gerçekliğin ve erdemin de öğretmeni olmalıdır." der. Antik Dünya'da Tarih'in gidişi kördüğüme döndüğü zaman, çözüm "Barbarın kılıcı" ile geliyordu. "KURGANDAKİ ALEVLER" "Gordias'ın düğümünü" kılıcını çekerek kesen, yarı tanrı sayılan, Makedonyalı İskender'in (M.Ö. 330329) Orta Asya seferini anlatır.

Siyah Beyaz
KÜLTÜRPEREST
internetteki kültür adresiniz

BÜYÜK İSKENDER

VASİLİ YAN

ÇEVİRİ: HALİT RAUF AKSUNGUR

Büyük İskender
Yazan Vasili Yan
Çeviren Halit Rauf Aksungur

© 2015, Bu kitabın tüm yayın hakları Siyah Beyaz Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz.

Yayın Yönetmeni Murat Kaplan
Sayfa Tasarımı Ayhan Aslan
Kapak Tasarımı Hüseyin Arslanbaş

1. Baskı Eylül 2015, İstanbul
ISBN 978-605-9199-08-7
Yayınevi Sertifika No 14813

Baskı ve Cilt
Gülmat Matbaacılık
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi Kat: 3 E Blok No: 4
Topkapı / İstanbul
Tel: 0212 577 79 77
Matbaa Sertifika No: 18005

Siyah Beyaz Kitap
Kayışdağı Mah. Baykal Sok.
No: 50/3 Ataşehir / İstanbul
Tel: 0216 660 10 53

www.siyahbeyazyayinlari.com
"Okuma alışkanlığınıza renk katmak için..."

www.kulturperest.com.tr
İnternetteki kültür adresiniz...

KÜLTÜRPEREST

Büyük İskender

Vasili Yan

Çeviri: Halit Rauf Aksungur

Siyah Beyaz

Vasili Yan'ın Eserlerini Çevirmeyi Neden Bir Görev Saydım?

Vasili Yan'ın eserlerini Türkçeye kazandırma iş ve görevini önüme koyup başladığım günden bu yana on yıla yakın zaman geçti. Bu arada birçok arkadaş nezdinde, bu iş ve görevi neden benimsediğim yeri geldikçe söz konusu da edilmişti. Siyah Beyaz Yayıncılığın, Vasili Yan'ın eserlerini ciddi ve profesyonel bir anlayışla programına almasıyla da yeni bir işbirliği başlatılmış oldu. Bu nedenle Siyah Beyaz Yayıncılık Yönetmeni Murat Kaplan'ın öz geçmişime dair bilgi istemesi üzerine, bu bilgilendirme işini, başlıkta ki sorunun yanıtına da katkı sağlaması dileğiyle kabullendim.

Böylece, adımın H. Rauf Aksungur olduğu tanışma fırsatı bulamadığımız okurlar tarafından da bilinir oldu. Yaşam hikâyesinde bazı ayrıntılara girdiğimizde:

2-9-1949 tarihinde Karaman-Sarıveller-Uğurlu köyünde doğduğumu, ailenin 1954 yılında Ankara'ya taşındığını, ilk ve orta öğrenimimi ister istemez başkentte tamamladığımı ve 1968 yılında da AÜZF'ye kaydolduğumu ve 12 Martla da terk ettiğimi söylemeliyim.

İlerici-demokrat ve sosyalist eğilimli aile ortamım, 1968'ler Türkiye'si ve dünyası şatlarıyla buluşunca 68 kuşağını bir ferdi olmamı zaten zorunlu kıldı ve o zorunluluğu bilince çıkardıkça da hürriyetin anlam ve özünü öğrendim. O özgürlük anlayışı ile kuşağımın yazgısını yaşamaya başladım. 12 Mart 1971 askeri darbesi ile:

Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın "Proletarya Partisi Nedir, Ne Değildir" makalesi üzerine inşa edilen, "Proletarya Partisi Davası"ndan yargılanıp, on beş ayımı, Adana ve Mamak askeri cezaevlerinde geçirdim. Böylece de Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın öğrencisi olma ve kalma yoluna koyulmuş oldum. O yol ve determinizm gereği, bu güne dek geçen sürenin uzunca bir süresini, yaşam ve sosyalizm davası adına, Suriye ve Belorusya'da geçirdim. Vasili Yan'ın Cengiz Han romanı tesadüfen Minsk'te elime geçip de okuyunca:

Antik tarih ve bizlerin öz geçmişinden bir kesit veren romandaki sahneler, Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın Tarih Tezi ile adeta bire bir örtüşüyordu. Romanın kahramanları ile birlikte Kıvıcımlı'dan öğrendiğim Antik Tarih'in gidiş kanunlarını yaşıyordum adeta. İçinden çıka geldiğimiz, daha doğrusu bir türlü çıkamadığımız Antik Tarih'in köklerindeki inatçı yaşam gücünü görüyordum. O kanunları burada söz konusu etmek olası değil, ancak şu kadarını söylemiş olma adına:

O kanunların kökleri evrimin zoruyla komünanın oluşum süreçlerine dek uzanır. Gene Kıvılcımlı'nın çözümlemesi ile Biyoloji biliminde, hücre ve sırlarının keşfi hangi anlam ve önemde ise, Toplum biliminde de komün ve sırlarının keşfi aynı önem ve anlama gelmektedir. Bu bakımla, Vasili Yan, okurlarının sadece güzel bir edebi eserle tanışmakla kalmayıp, yaşamı ve dünyayı da daha ayrıntılı kavrayacaklarına inanıyorum. Bu inançla, bu eserleri okurla buluşturmayı ciddi bir iş olarak benimseyen Siyah Beyaz Yayınevi ve yönetmeni Murat Kaplan'a edilecek teşekkürler, kılıçlarının hakkı olmaktadır.

Not:

Göçebe gelenekli yaşam tarzımın bu günlerinde, Antalya-Gazipaşa'da yaşamaktayım ve kitap çevirmenliğimin ürünleri ise:

1- Tüm Dünya Halklarının Dinleri Tarihi - Takarov
2- Makedonyalı Büyük İskender - Vasili Yan
3- Spartaküs - Vasili Yan
4- Cengiz Han- Vasili Yan
5- Ünlü Bolşevik Kadınlar
6- Batu Han - Vasili Yan
7- Sonuncu Denize Doğru - Vasili Yan (Çevirisi devam etmekte.)

Vasili Yan

Vasili Yan (1875–1954) Kiev'de doğmuş, ilk çocukluk yılları Kiev ve Petersburg'da geçmiştir. Seksen ile doksanlı yılların başında Petersburg Üniversitesi Filoloji Bölümü'nde eğitim görmüştür. Öğreniminin sona ermesiyle uyuşamadığı memurluk görevine son vermiştir. Memurluktan sonra devam eden hayatı kendi deyimiyle, *"Rusya'da sürtüp durmalardır..."* Oradan oraya dolandığı huzursuz yıllarda, balıkçı mezraları, köy, kasaba, sık ormanlar ve tozlu steplerde bulunmuştur.

İlmen Gölü kıyısında, Novgorod'da Seliger Gölü dolaylarında, Rjev ve Smolenşina köy tarikatlarında, Tatyev köyündeki A. S. Raçinskiy'in halk okulunda, kızlar için Tulska Eyalet Valiliği'nin Pazar Okulu'nda bulunmuştur.

Eski Multan'da da bulunmuş ve orada türküler ve halk rivayetleri kaydettiği, Kuznerk köyünde yaşamıştır. Her yerde yoksulluğa, cehalete ve özellikle de köylerde sık sık olan kıtlık ve kötü ürün sahnelerine, açlık ve hastalığın yol açtığı sefalete, soysuzluklara tanık olmuştur.

Ukrayna'nın çeşitli yerlerinde bulunmuş; Dinyepir'deki salların yükleri üzerinde Orşan'dan Kiev ve Ekaterinslav'a (şimdiki Dinyepetrovsk) kadar gitmiştir.

V. G. Yançevetskiy'in hayatının 50 yılı boyunca dönemeçler birbirini kovalar. 1899 yılı sonu ile 1900 yılı başlarında "Novaya Vremya" (Yeni Zaman) ve "Repelekiya İzvestiya" (Revelskiy Haberleri) gazetelerinin muhabiri olarak İngiltere'de geziler yapar. İngiltere'den dönmesi üzerine yanında memur olarak çalışacağı, Kafkas Bölgesi Başkanı'nın dairesinin olduğu yere, Ashabad'a (şimdiki Aşhabad) doğru yola çıkar. Bu yolculuğu için şöyle der: *"Bu yola çıkışımın, benim tüm hayatıma ve sanatıma yaptığı etki uzun süreli oldu. Böylece ben piyade olmaktan çıkıp, 'süvariye' dönüştüm..."*

O yolculuğunu, sonraları kendi kendiyle dalga geçmeden anmaz. *"Benim birincil halim mükemmel bir ata sahip olmak, ona kendi ellerimle özen göstermek onunla çöllerde, dağ vadilerinde memleket memleket gezmek idi,"* diyen V. Yan'ın, bu hayalini uzun süre ertelemesine gerek kalmamıştır.

Bir grup arkadaşıyla Hazar Bölgesini Araştırma Derneği, Şarkiyat Derneği, kent kütüphanesi ve müzesini kurmuşlardır. Bu insanlarla Türkmenistan'da öğretmenlik yapmış, sağlık hizmeti vermiş, inşaat yapmışlar; Türkmenistan'ın dilini, folklorunu, edebiyatını, sanatını, mimarisini ve Türkmen halkının eski tarihini incelemişlerdir.

V. Yan'da bu grubun içinde, Orta Asya'yı, Türkmenistan'ı ve sınır dışı ülkeleri incelemeye ve onlar hakkında kendi izlenimleri, deneme röportajları, makaleler, hikâyeler yazmaya başlamıştır. Yazdıkları hem yerel hem de Petersburg gazetesinde basılmıştır.

Pers ve Afgan sınırı boyunca Merv'de (şimdiki Marı) Hivin Hanlığı, Buhara Emirliği, Semerkent, Taşkent, Fergana, Mangışlak Yarım Adası, Hazar Petrol Sanayi ve adalara pek çok kere görevli olarak araştırmacı geziler yapmıştır. Amerikalı Jeolog Hengtinton'un araştırma gezisine katılmış, onunla birlikte İran'ı, Hindistan sınırına kadar yürüyerek geçmiştir.

Rus-Japon Savaşı, Vasili Yançevetskiy'in yaşamında yeni bir dönemeç olmuştur. Orta Asya'yı terk edip, Sen-Petersburg Telgraf Ajansı'nın (SPTA) muhabiri olarak savaşın sonuna kadar Çin ve Mançurya'da kalmıştır. Buradaki lisede (o zamanki öğrenciler arasında geleceğin Sovyet yazarları Vsyevolod Vişnevskiy, Bcyevolod Rojdestvenskiy, Yevgeniy Fyederov da vardır) Latince öğretmenliği yapmış; öğrenciler için haftalık, ucuz bir dergi olan Uçenik'i (Öğrenci) çıkarmıştır.

Birinci Dünya Savaşı öncesinde, 1912-1914 yıllarında SPTA muhabiri olarak Türkiye'de, Balkanlar'da, İstanbul' da, doğrudan savaş esnasında ise Sen-Petersburg Telgraf Ajansı'nın Bükreş ve Yassah temsilcisi olarak Romanya ve Balkanlar'da bulunmuştur.

1918'de devrimle değişen Rusya'ya gazeteci olarak geri döner. Açinsk, Tuva, Minusinsk'te kalır. "Yetişkin" profesyoneller ve amatör çocuk tiyatroları için piyesler yazmayı deneyerek; halk eğitimi öğretmeni, ilkokul öğretmeni ve hatta köy yazıcısı olarak çalışır. Ardından 1928 yılında kesin olarak Moskova'ya dönmeye karar verir ve artık tüm enerjisini gazeteciliğe değil, edebiyat çalışmalarına verir.

Eserleri ve Konuları

"Piyade Notları" (1901), Vasili Yançevetskiy için *"kalem sınaması"* ise de çıraklık değildir; erken gazetecilik yayınlarında yazarlığa başlayışı hissedilir. Canlı söze, öykücül konuya, toplumsal tasvire, psikolojik tahlile, gündelik yaşam ayrıntılarına heveskar oluşu, bunların hepsi düz yazıya olan açık eğilimin belirtisidir ki bunlar eylemsel rö-

portaj için sınırlı olanaklardır. Kitap oluşturan düzyazı minyatürlerinin çoğunluğu, öykü konuları içinde boy atan anlamlı deneme taslaklarıdır.

"Açlık Kışı" adlı hikâyesinde devrim öncesi Rusya'nın kronik kötü mahsul ve genel açlık gibi bütün illeri kaplayan, yoksul mezra ve köylerde binlerce ve on binlerce insanı alıp götüren en korkunç sosyal yaralardan biri açığa vurulmaktadır. Toplumsal çelişkileri ele alış biçimini, Vasili Yan'ın tarihe bakışıyla bir aydınlanma çerçevesinde önemseyen Lenin, *"Hangi Mirası Reddediyoruz"* adlı eserinde, Vasili Yan'ın da içinde bulunduğu aydınlanmacılar grubu için şöyle bir değerlendirme yapar: *"Aydınlanmacılığın tipolojik vasfını, entelektüellerin kendilerine göre Rus tarihinin geleneklerinden kök alarak hümanistçe hamleleri ve ileri toplumsal bilinci temsil eden kısmı."*

Hikâyelerini, yıllar, on yıllar sonra bile olsa çoğu kez tekrar hatırladığı, soğumamış anıları üzerine yazmıştır.

Örnek olarak, *"Çöl Çanı"* (1906), Karakum Çölü üzerinden Hivin Hanlığı'na yolculuktan alınma ve *"Taç Gülü (Pers Dağlarında)"* (1909) temelinde Pers yolculuğu izleri bulunmaktadır.

Amerikalı Hentington ile birlikte, Afgan sınırı boyunca yaptıkları geziyi ve olayları konu alan hikayesi, *"Afgan Hayaletleri"* başlığını taşır. *"Durman (Ruh) Görüntüsü"* (1909) adlı hikayesi, Taşkent anılarının yansımasıdır.

"Altın Yılancık" (1907) öyküsü ise, gemiyle Port-Sard'dan Odesa'ya giderken vuku bulan gerçeklik üzerinedir.

Minusinck'te, Sibiryalı partizan (gerilla) Pyetör Kalistratof'un anlattıklarından yazılmış olan *"Partizan Metaneti"* (1922) adlı hikaye, iç savaşın gerçek olayı üzerine kuruludur.

Tuva'ya dair güçlü anılarının hikayesi, *"Kara-Nor Gölünün Sırrı"*nda, avcı ve balıkçıları gerçek adlarıyla anlatmıştır.

Basmaç isyanıyla mücadeleye ait savaş hikayelerini ise, *"Karakum Çölleri"*nde (1928) anlatmaktadır.

"İskit Kampından Mektup" (1928), öz geçmişe ait intiba ve anıları, asırlar öncesini sanatkarca gören ve uzak geçmişin efsane ve rivayetlerini ustaca yeniden yaratışla organik olarak kaynaştıran bir hikayedir.

"Finike Gemisi" (1930), eski Akdeniz Medeniyeti'nin çekici Tir ve Sidan Devletleriyle renklendirilmiş dünyasını, yeniden yaratmaktadır.

Nihayet yazarın anısında solup gitmeyen, İran'dan, Deşti-Lut Çölü'nün iç karartıcı peyzajını ve Maşuci göçerleriyle karşılaşmasına ait izlenimlerden doğan, *"Dağın Şeytanı"* (1944) ve *"Vatan"* (1948) yazarın sağlığında basılamamış eserleridir.

Tarihin İzleri

Tarih romancısı olarak tanınan Vasili Yan, ruh dünyasında tarihi keskince hissediş ve duygu yüküyle yaşayışının derin kaynaklarını, *"Asya'nın Mavi Uzaklıkları"* (1947-1948) adlı yol anılarının sonucunu itirafla aralar:

"Yirminci yüzyıl eşiğinde Orta Asya halklarının yarı-feodal yaşamında görmüş olduğum tablolar, uzun yıllar sonra, eski Harzem'in yok olmuş yaşam sahnelerini 'Cengiz Han' hikâyesinde canlandırmak için, hayal gücümü besledi. Buhara Emri'nin dış görünüşü, Harzem Şahı Muhammed'in karakteristik yapısını kurmaya devam etti. Hivin Hanlığı'nı, cüzamlılar adasını ziyaret, Karakum üzerinden İran'a yolculuklarda Harzem'in yaşam ve ölüm olgularını tasvir etmeye yardımcı oldular... Doğu insanının ruhunu kavramada bu geziler bana renk çeşitliliği ve izlenimler sağladı."

"Cengiz Han" romanı ve onu izleyen üçlemenin diğer kitapları "Batı Han" (1940) ve "Sonuncu Denize Doğru" (1951) eserleri için, "hayatımın başlıca emekleri" der.

Zamanın birçok yazarlarından eleştiriler ve övgüler alan Vasili Yan için V. Oskofskiy şunları söyler:

"Buradaki esas, tarih felsefenin özlü kavranışının, Vasili Yan'ın herhangi bir kitabından daha gelişkin ölçekte üçlemede ifadesini bulmasıdır. Geçmişe dair her anlatım tarihsel roman olmamakta ve her romanda destansı öyküye dönüşmemekte, ancak tarihi felsefenin fikriyatta ve üslupta belirleyici, özsel ve biçimlendirici önem edindiği eserler ve romanlar bunu hak etmekte. Tarih felsefesi, dürüstçe ve samimiyetle hikâye edilmiş bile olsa, kurguyla yetinmeyip, kişi ve halkın, halkın ve zamanın sosyal, manevi, insani kavranışı temelinde olgunlaşmakta ve yapılmaktadır. Vasili Yan'ın önceki eserlerinde yavaş yavaş kristalize olan, bilimsel ve sanatsal fikrin mantıki, bilinçli historizmine eşlik eden tarih felsefesi, 'Cengiz Han', 'Batu Han' ve 'Sonuncu Denize Doğru' üçlemesine tam ve bütünsel ifade kazandırır."

"Cengiz Han" adlı romanın ilk yazıldığı biçimini okumuş olan Gorki, Sovyet yazarlarının ilk kongresinden birkaç yıl sonra, o zamanki "Tarihsel Romanlar" serisinin yayın komitesinden, bilim doktoru İ.İ. Mints'e şöyle der: *"İşte bak, ilginç bir kitap, genel olarak benim hoşuma gitti... Tarihçi gözüyle el yazmalarını bir okuyun. Tarihe doğru yanıt veriyor mu acaba?"*

İ.İ. Mints yıllar sonra hatırlar ve; *"Derhal hoşuma gitmiş ve çabucak, iki gün içinde okumuştum. Parlak, ilham veren ve coşkun bir*

ifadeyle yazılmıştı. Onu okurken kahramanlarının dönemi anında göz önüne geliyordu. Uzak geçmiş yılların olayları.

Tarih, Marksist–Leninist anlayış bakımından aydınlanmıştı; pek çok yönden günümüzle de uyuşuyordu; hikayenin iliklerine yurtseverlik duygusu işlemişti. Sanatsal edebiyatımızda büyük bir tarihsel eksikliği gideren bir kitap olduğu, onun basılması gerektiği açıkça belli idi."

A.Fadeyev de Pravda'nın bir sayısında şunları yazar:

"Cengiz Han" romanı Sovyet edebiyatının son yıllardaki, olayları genişliğine kucaklama, malzeme zenginliği ve ustaca yetkinlik bakımından en önde gelen ve kendine özgü olaylarından biridir...

Tarih romancılığının (yazarlığının) yazın alanında apayrı bir yeri vardır. Tarihin sosyal, ahlaki, estetik eğiticiliğine dair, Maksim Gorki düşüncesini şöyle ifade eder:

"Gençlerin tarihsel olarak düşünmeyi öğrenmeleri için geçmişi bilmeleri önemlidir. Tarihsel olarak düşünmek demek, hayatı emek enerjisinin sürekli vücut bulduğu süreç, yani maddi kültür diye adlandırılan her şeyin üretimi olarak anlamak demektir... Tarihsel olarak düşünmek demek, zihni ve entelektüel kültürü, maddi yaratış çalışmasının izi ve onun zemininde ortaya çıkması ve gelişmesi olarak anlamak demektir."

Vasili Yan'ın öyküsel düzyazısı olgucu gerçekliktir. Çağdaşlıktan çok tarihselliğe eğilerek, yarım asır önce olup bitenleri capcanlı ve dosdoğru nakleder. Bunu yaparken: tarihi, sosyoloji, psikoloji, coğrafi, siyasi, entomoloji, felsefi ve çevrebilim bakımından ele alarak ince bir gözlemle ilişkiler kurmuş; açık, anlaşılır, estetik eğitici ve çekici eserler yaratmıştır. Bunu biraz daha açık örneklerle sıralayabiliriz.

Şahların tahtta kalabilmeleri için, çocuklarını saraydan çok uzaklara atama olarak gönderdiklerini; çocukların da hükümdar babalarının ölmesini ne çok istediklerini ve bu kavgalar içindeki ölümleri-öldürmeleri; savaş hazırlıklarının ve saldırı planlarının nasıl yapıldığını, saldırı haberini alan Cengiz Han'ın halkı camide toplayıp, önde gelenlerin fikrini aldığını; baskına uğrayacağını anlayan halkın, köyünü terk ederken yola dayanamayacağını anladıkları yaşlı, hasta ve çocukların, düşman eline kalmasını istemedikleri için iple bellerinden taş bağlanarak denize ya da nehre atılarak boğulduğunu; savaş esirlerinin nasıl öldürüldüğünü, sağ bırakılanlarınsa geri plandaki birçok işlerde kullanıldığını, güzel kadın esirler ise tek tek seçilerek sarayda türkü söyleyip, erkekleri eğlendirip, cinsel arzularını gidermek için kullandıklarını; savaşların halka ölüm ve açlıktan başka bir şey vermediğini, savaşmak için bir nedenlerinin olmadığını ve savaşın gereksiz olduğunu düşünen birçok

insanın, savaşa karşı olduğu halde bu düşüncesini dile getiremeyişini (şaha karşı gelemediklerini); savaşların yükünü ve acısını hep halkların çektiğini ve bu halkların kendi içlerinde birleşmenin gerekli olduğunu; birleşmezlerse sahip oldukları her şeylerini, canlarını ve topraklarını da kaybedecekleri bilincinin uyanışını; hükümdarların ellerinde bulunan esirlerin ve ganimetin bir bölümünü, istedikleri hükümdarlara göndererek, "dostluk nişanesi" göstermelerini; uzak tepelerde geceleri yanan ateşlerin, gündüzleri ise yükselen duman sütunlarının, düşman askerleri hakkında fikir vermesini; elçilerin, hükümdarlar arasındaki yaptığı casusluğu; savaşı kaybeden hükümdarların sonunu; tamahkâr toprak istilacıları, savaşlar çıkarmış; kentleri, köyleri yakıp yıkmış, yolları yok etmiş, asırlar boyunca oluşmuş kültürü tozun toprağın, kumun altında bırakmış ve geride asırlarca yeşerip ürün vermeyecek çöl vahaları bırakmış olduğunu vurgular.

Sefere çıkan hükümdarların ve beraberindeki askerlerinin konaklama yaptıkları yerlerin seçimi ve çadır yapılarını; savaş sonrasındaki dağınıklıktan faydalanan çetelerin, yakıp yıkılan kentlerin ve köylerin talan etmelerini; şahın, ülkesinin bütün bölgelerine tahsildarlar göndererek halktan zorla vergi topladığını, halkın yiyeceğine kadar her şeyini aldığını, hiç bir şeyi olmayanı dayaktan geçirdiğini; kağanın gece hayatını ve kadınlarıyla olan ilişkilerini; bilgili ve iyi yetişmiş kadınların hükümdarlara sunulduğunu; hükümdarların yüzlerce kadınla evli (birlikte olduğunu) hatta Cengiz Han'ın beş yüz tane karısı olduğuna kesinlik getirerek, kadına nasıl bir gözle bakıldığını vurgulamıştır.

Cengiz Han'ın nasıl bir yatakta rahat ettiğini ve nasıl uyuduğunu, uykudan kalkış vaktini ve o anlarda neler düşündüğünü, düşünebileceğini; Sultan Han'ın kocasına ve çocuklarına ölüm emri vererek, bir kadının da katılaşabildiğini; Türkçe lehçeler konuşan kabilelerin, halkların çoğunluğuna ve kimler (Kıpçaklar, Tacikler, Gardlar, Karakitaylılar) olduğuna dikkat çeker.

Atasözlerinin önemini, vurgusuna ve söz sırasında kullanıldığı yer ve zaman açısından düşündürür.

Zamanın önemli hastalıklarını, cüzamı anlatır. Türküleri ve türkülerin cesaret verici güzelliğini; dil çevirisi yapan (tercüman) insanı; dönemin takvimini, ayı, günü, yılı temsil eden sembolik hayvanları; kullandıkları yazı türünü; halkın ve hükümdarların giyim şeklini; çeşitli kuş, kurt ve çakal sesleri çıkartarak, haberleşme yöntemlerini; bakışların konuşmalardaki etkisini; istenirse her yerde dua edileceğini söyleyerek, inanç özgürlünün olması gerektiğini ve geçip giden zamanın ne denli

kıymetli olduğunu; Cengiz Han'ın sözlerinde vurgulamaya çalışmıştır: *"Her bir gün, benim için şimdi bir tepsi dolusu inciden daha kıymetli."*

Bütün bu ayrıntıları anlatmaya çalışırken, romanın bütün özelliklerine ve inceliklerine özen göstermiştir. Onun başarılı bir tarih romancı olması, insan psikolojisini de çözümlediğini kanıtlar aynı zamanda. Buna, "Cengiz Han" romanından sayfa 155 ve 157 den birer paragraf örnek verebiliriz.

"Sana müjde var, senin karın dün döndü ve geceyi benim yoksul evin yıkıntıları arasında geçirdi. İşte bak, tarladan geliyor...

Ve kurban karısının kırmızı elbisesini uzaktan tanıdı."

"Asla! Moğol kılıcı ile ölmek benim için daha iyi! Nasıl olur da ben nefret ettiğim, Türkmen kızı Ayçiçeğin oğlundan lütuf kabul edecek kadar küçülürüm. Soylu Kıpçak kanımdan torunlarım varken nasıl olurda ben onun himayesi altında yaşarım. Cengiz Han'a esir düşmek, onun aşağılama ve rezaletlerine katlanmak daha iyi."

Birinci Kısım

İskender Sed Dağları Vadisinde

I
GEÇİTTEKİ MAKEDON PUSUSU

Kim saldı çarpışmanın ortasına
Muktedir elin yıldırımlarını
Aman bilmez kader gibi
Altın mızrakların vuruşunu?
(Ksenofon)

Sed dağlarının[1] somurtkan, kasvetli sırtlarını yaran, dar Dilek Bezleri boğazında[2] asılı kalmış gibi sarkan, kırmızı damarlı, yeşilimsi granit kütlesinin altındaki Keklik pınarı civarında deri çadırlar kuruludur. Kazıklar üzerine oturtulmuş, yarım daire biçimindeki çadırları, güneş yakıp kavurmakta, rüzgâr sürekli titretmekte.

Kuru diken demetleri atıldıkça yanmakta olan ateşin alevleri çatırdayarak parlamakta. Hızla esen, soğuk rüzgâr dalgaları yoğun duman kümelerini alıp götürmekte. Rüzgâr çiçekleri sararmış otların, uzun saplarını sallamakta ve kökleri ile kayaların çatlaklarına tutunan, dağ yamaçlarında boy atmış fıstık ağaçlarının kuru yapraklarını sürüp götürmekte. Çakırdikenlerindeki kurumuş,

1. Sed dağları: Afganistan'daki Kabil vadisinden güneye doğru uzanan dağ silsileleri.
2. Dilek Bezleri boğazı: Yolcular, "dağların ruhu" şerefine günümüzde de kendi elbiselerinden bez parçalarını bu boğazdaki ağaçların dallarına asmaktadır. Boğaz adını buradan almaktadır.

hafif deve elmaları ara sıra aşağılara yuvarlanmakta ve kayalıklı boğazda sıçraya sıçraya uzaklaşmaktadır. Patikanın iki yanındaki bütün çalıların üzerinde, batıl itikatlı yolcuların bağladığı, pembe ve mavi solgun bez parçaları durmaktadır. Boğazın derinliklerinde gizlenmiş olan dağların ruhlarına hediyeler sunulmaz ise, onlar öfkelenebilir ve o zaman kayaları fırlatır, hastalık salar yahut atları topal eder, yolcu da kendi evini bir daha göremez.

Ateşin etrafında, sararıp solmuş yün pelerinlere bürünen sakallı askerler oturmakta. Ateşe doğru uzattıkları, kıllı ve güneşten bronzlaşmış ayaklarındaki kırmızı deri sandaletlerin tabanlarında kabaralar çakılı. Sandaletlerin çaprazlama kayışları dizlerine kadar dolalı. Enselerine doğru devirdikleri, zamanın esmerleştirdiği bronz miğferler pek çok darbenin izlerini taşımakta. Toz ve güneşin kararttığı, sert yüzlerdeki gözler yakıcı dumandan kısılmakta.

İçlerinden biri kımıldanarak homurdanır:

— Lanet olası yer! Soğuk rüzgâr şu yarıktan, sanki demirci körüğünden geliyor gibi esmekte.

Başka bir asker bağırır:

— Tam lanetlik! Heraklit[3] adına yemin ederim ki burada, bu lanet olası boğazda atlar bile kudurur!

Başları karşılıklı olarak direklere bağlı olan sekiz attan kara yağız dördü bir sırada, kırmızımsı dördü de diğer bir sırada direklere bağlı durmakta. İki aygır kişner ve birbirlerine ulaşmaya çalışarak keskin keskin bağırırlar.

Asker onlara azarlayarak bağırır ve eline aldığı bir tutam saman sapını uysallaşan atların önünde ayırarak ufalamaya başlar.

— Aristonik ata hiç özen göstermiyor! Bir yerde kayaya oturup şarkısını mırıldanıyordur.

— Dur! Diye bağıran bir ses kayalıklar arasından duyulur. "Dur serseri, yoksa karnını deşerim."

Üç asker, mızrakları ellerine alarak ayağa fırlar.

— Aristonik nöbette dikkatlidir! Biri nöbet yerinin önünden geçip gitmek istiyor. Onu yakalamak lazım.

3. Heraklit: Antik Yunan tanrılarından biri.

Persçe "Nere gidiyorsun?"... diye bağıran bir ses duyulur ve iri kayalıkların arasından acayip bir adam fark edilir.

Yanlara açtığı kollarını sallayan, geniş pelerinli adam yarasayı andırmakta ve kayanın birinden diğerine zorlanmadan kolayca sıçrayarak dağın yamacında koşmaktadır. Gözetleme nöbetindeki askerler yolunu kesmek için aceleyle ona doğru giderler. Yolcu ateşe doğru birkaç kez daha sıçrayarak atılır ve kendini yere bırakır.

Bu adamın görünüşüne bakılırsa doğduğu günden beri sanki hiç yıkanmamış ve tıraş olmamış. Beline kadar sarkmış olan, kafasında ot yığını gibi duran, uzun saçları nerdeyse yere değecek gibidir. Kendi aralarında bir kere daha örülmüş olan, birkaç örgü halindeki o karmakarışık saçlar tepesinden bakır tokalarla bağlanmış. Kahverengi, kıvırcık sakalı iki demet halinde göğsüne düşmekte. Siyah gözler, kirli karmakarışık saçların arasından şüpheci, vahşi bakışlar fırlatmakta. Yarı çıplak, siyah denecek kadar esmer zayıf vücudu, parlak bez parçaları ile yamanmış lime lime bir pelerin örtmekte. Gezginin beline kuşandığı çeşitli renkteki birkaç sicimde[4] eğri bakır bıçaklar, maşalar, burgular, kurutulmuş yılanlar, kertenkeleler ve başka acayip sihirbazlık alametleri asılı. Çıplak ayakları kurumuş bir kir tabakası ile kaplı. Elinde tuttuğu asanın ucunda boş bir su kabağı sallanmakta.

— Kimin nesisin? Nereye gidiyorsun? Diye sorar askerler.

O elini kuzeye doğru sallar.

— Zabul'a[5] gidiyorum. Ben yoksul bir atravanım.[6] Dünyayı dolaşmakta ve insanları korkunç Ahriman'ın[7] gönderdiği kötü ruhlardan kurtarmaktayım.

— Niçin doğru yolda gitmiyorsun da, gizli gizli, sessizce dağdan gidiyorsun? Demek ki senin niyetin bozuk! Neden saklanıyorsun?

Atravan uzun kemikli ellerini göğe doğru kaldırır.

4. Belde kuşalı çeşitli renklerdeki sicimler ateşe tapan rahiplere mahsus işarettir.
5. Tasvir edilen dönemde, ahali Afganistan'ın başkenti Kabil'e Zabul demekte idi.
6. Atravan: Ateşe tapanların bilgin rahibi.
7. Ahriman: Kötülüklerin başlangıcı olan eski Pers tanrısı. (R. A.)

— Her şeyi gören yüceler yücesinin gökyüzüne yazdığı yazıyı görüyorum. Çok kan dökülüyor ve herkes evine dönemiyor.

— Biz onu sensiz biliyoruz. Sadakacı şuraya otur! Ne kadar para topladın? Konuş!.. diye bağıran asker mızrağı vuracakmış gibi kaldırır.

Atravan yere kapaklanır ve sızlanmaya başlar:

— Of, vurma! Önemli bir şey anlatacağım! Sizin başkanınız kim? Sadece ona anlatırım.

— Aristonik buraya gel! Bu serseri başkanı görecekmiş. Galiba bir dalavere çevirmek istiyor! Bununla daha fazla uğraşmamak için boğazın dibine yuvarlayalım gitsin!..

Başında keçe şapka, çizgili yünlüden Fenike pelerinine bürünmüş genç bir savaşçı kayalardan inerek yaklaşır. Elinde bir kifara[8] tutmakta ve parmakları dalgın dalgın tellere dokunmaktadır.

Şaşkın şakın bakınan savaşçı gerinir ve sorar:

— Bu kim?

— Bir dilenci! Böyleleri bütün yollarda sürekli sürtüp durmakta ve her şeye burunlarını sokmaktadır. Bunlar en şüpheli serseriler. Onu gebertmek lazım.

Saçları karmakarışık gezgin başını eğer, delik deşik pelerinin kıyısından tutar ve sararmış dişleri ile pembe bir yamayı sökmeye başlar. Ufak gümüş bir mangır parçasını çıkarır ve esmer karası avucunda uzatır.

Aristonik mangırı alır, dikkatle inceler ve askere anlatır.

— Berda, bu gerekli bir adam. Mangırdaki kabartma bizim Bazilyev'e ait. Bu bir sumballon.[9] Sen onu doğrudan doğruya ana karargâhtaki casuslara bakan kısma götür. Onu canlı teslim etmek için dikkatli ol...

Ateşin yanında atravana yer gösteren Aristonik "şuraya otur!" der.

Boğazın derinliklerinden çınlayan bağırtılar işitilir. Toza bulanmış süvariler, eşekler ve sırtlarındaki yüklerle, yanlarında

8. Kifara: yedi ve daha çok telli eski bir müzik aleti.

9. Sumballon: İki kişinin birbirini tanımasını sağlayan belirli işaretler taşıyan nesne. Örneğin kenarları birbirini bütünleyen, ikiye bölünmüş tahta yada mangır parçası.

elleri kamçılı sürücüleriyle develer dağın yamacından yukarı doğru çıkmaktadır. Hepsinden daha yüksek olan kül rengi kocaman bir fil, sırtındaki selesi ile hemen göze çarpmakta. O kalın hortumunu sallayarak, ölçülü adımlarla azametle yürümektedir.

— Durun! Yoksa Heraklit sizi yamultur! Diye bağıran askerler mızraklarını çaprazlama gererler.

Kervan durur. Nöbet yeri başkanı deri çadırdan çıkar ve gelenlerin etrafında dolanarak, her birinin ağzını aramaya başlar. Yuvarlak, beyaz keçe şapka giyen tercümanı da onun yanı başında yürümektedir.

Duruşları mağrurane, kırmızı pelerin ve parıldayarak ışıldayan miğfer giymiş olan birkaç süvari soruları kuru ve kesik kesik cevaplar.

— Atina'dan[10] elçi heyetiyiz. Dört kişiyiz, beşinci kişi hizmetçi. Ekbatan'daki stratejst Parmenion[11] tarafından imzalanmış olan, Pers ülkesinden serbestçe geçiş izin belgesi var.

— Bekleyin!

Eşeklerde oturmakta olan, rengârenk giyinmiş yolcular hep bir ağızdan bağırmaya başlar:

— Biz, şanlı muzaffer askerlerin, yaraları iyi eden ilaçlara, traş takımlarına, hoş kokulu kremlere ve başka şeylere de ihtiyaç duyduklarını biliyoruz. Biz onları satıyor ve başka mallarla takas ediyoruz.

— Bekleyin burada! Yükleri kontrol etmemiz gerek.

Tüccarlar sızlanmaya başlar:

— Öf be, gene mi beklemek! Ne kontrolü imiş, yüklerimiz biraz daha eksilecek!

Çizgili bir pelerin giymiş yaşlıca bir yolcu, sarı kadifeden yeşil ağ örtülü, yüksek gri bir katır üzerinde yaklaşır. Elbisesinin biçimi ve altın rengi türbanı olağan dışıdır.

10. Atinalılar Makedonlara karşı düşmanlık güdüyorlardı ve İskender'e karşı defalarca açık saldırıya yöneldiler.

11. Parmenion: İskender'in ülkesi ile bağlantısını ve cephe gerisi yollarını korumak için önemli bir kavşak noktası olan Ekbatan'da yedek savaşçılarla birlikte bulunan, İskender'in kıdemli yüksek komutanlarından biri.

— Ben, Libya[12] sahilindeki özgür Kart-hadaşt[13] kentinden elçiyim. Beş uşak ve Makedonya'nın şanlı hükümdarı için hediyeler yüklü on katır da benimle birlikte.

— Ne mır mır ediyorsun? Bazilyev artık, şimdi sadece Makedonya'nın hükümdarı değil, bütün Asya'nın da efendisidir.

— Hükümdarların hükümdarını selamlamaktan mutlu olacağım için böylesine uzun bir yolculuk yaptım.

— Bekleyeceksin! Peki, bu kim?

Parlak, ufak bez parçalarından dikilme, alacalı bulacalı bir elbise giyen ihtiyar askerlerin önünde fırıl fırıl dönmeye başlar. Başının üzerinde, yaldız işlemeli, ucu sivri, keçeden bir kalpak yükselmekte. Boynuna sarılmış olan bir maymun da, dişlerini göstererek omzunda oturmaktadır.

İhtiyar hoplayıp zıplayarak ve hızlı hızlı konuşarak anlatır:

— Mucizeler gösteriyorum: İyi ruhları çağırıyor, kötülerini kovuyor, Tir ve Sidon kentinin ünlü dansözü Anaştoret'i getiriyorum. O güzel dansöz, Asya'nın büyük fatihinin ve askerlerinin önünde sanatını göstermek için gelmekte...

Ünlü dansöz, alacalı bulacalı bir örtüye bürünmüş olan zayıf, zarif bir kızcağızdır. O kurdelelerle süslenmiş ufak bir eşekte oturmakta ve siyah gözleri örtüsünün kıvrımları arasında neşe ile parıldamaktadır.

— Öyle ise o bize şarkı söylesin ve dans etsin! Nasıl bir dansöz olduğunu görelim! Diye konuşur askerler.

Anoştoret, gülümseyerek örtüsünü sıyırıp atar ve tefine vurarak Helençe şarkı söylemeye başlar:

Dans ederim ip üstünde,
Yüksekteyim insanlardan ve çadırlarından,
Öperim neşeli gülücüğü
Parlak pembe dudaklarla.

12. Eski zamanlarda Afrika, Libya diye adlandırılmakta idi.
13. Kart-hadaşt: Kuzey Afrika sahilindeki zengin Fenike kenti Karfagen.

Yılan gibi kıvrak ellerde
Dans ederim usturalar arasında.
Gülücüklerimin ışığı
İz bırakır demirde.[14]

Kız tefi dişleri ile tutarak, eşeğin sırtındaki halı parçasının ucundan tutar ve bacaklarını akrep kuyruğu gibi başının üzerinde eğip, ince, esnek kolları üstünde amuda kalkar. Sonra, kıvrılmış bacaklarını ihtiyatla daha da bükmeye devam eder ve onları hiçbir şeye aldırmadan dikilen eşeğin sırtına kadar sarkıtır. Ve yeniden doğrulup kolayca yere sıçrar.

Savaşçıların takdir sesleri duyulur:

— Mükemmel!

Nöbet yeri komutanı ise kızgın kızgın konuşur:

— Sizin burada yapacağınız hiçbir şey yok! Gerisin geriye dönüp uzaklaşın!

— Ağabey! Diye haykırır kız. "Sen yoksa memleket türkülerini dinlemek istemez misin? Ben Makedon ve Elen türküleri söylemeyi biliyorum."

Aristonik söze karışır:

— Grabos bırak onları geçsin! Şarkı dinlemekten ve keskin kılıçlar arasında dansözlerin tehlikeli oyunlarını seyretmekten Bazilyev'in kendisi de hoşlanır.

Başkan elini sallayarak çadırına döner. Aristonik fısıldayarak konuşur:

— Çekinecek bir şey yok! Kente gidebilirsiniz.

Gülümseyen ve eşeğin sırtına kolayca sıçrayan kız, "sen çok yaşayasın!" der.

Yolcular kente doğru ilerlerken, boğazın derinliklerinden ise yeni sesler duyulmaya başlar.

— Dikkat edin! Açılın! Ulağa yol verin!

Tek hörgüçlü, külrenginde, tırısa kalkmış üç deve paytak adımlarla boğazda koşmakta. Öndeki ikisinin üzerinde renkli

14. A. Şapiro'dan bir şiir.

elbiseler giyinmiş, yüzlerini başlıklara bürümüş Persler, üçüncüsünde ise erguvani pelerini içinde, başında deri bir miğfer olan Makedon oturmaktadır.

Persler kalın kırbaçları hayvanlara şaklatmakta. Boyunlarını ileri doğru uzatan develer hızla koşmaktadır. Mızraklarını ileriye doğru uzatmış, kahverengi pelerinler içindeki Grek süvarileri de onların peşinden doludizgin gelmekte.

— Bazilyev adına durun!

Devenin üzerindeki Makedon kükrer:

— Hükümdar postasını kabaca yolundan alakoymaya siz nasıl cesaret edersiniz! Çekilin! Sen yoksa Grabos musun? Seni hangi talih attı buraya? Sen, ünlü hükümdarımız Filip zamanından beri hizmet veren, yaşlı savaş gazisi şimdiye dek hala yüzlük başı mısın? Büyük Pers hükümdarlığındaki halklardan birine hükümdar olmadın mı? Atılgan, savaşkan İskender'imiz ile Asya'nın fethi için yola çıkan her Makedon'un, hatta en sonuncu seyisin dahi, eğer eyalet hükümdarı olmadı ise, hiç değilse hazinedar olduğundan bizde, Pella'da [15] hiç kimsenin şüphesi yok.

Nöbet yeri başkanı deveye yaklaşır ve iki elini birden ulağa doğru uzatır:

— Nerden geliyorsun Nikomendir?

— Dosdoğru Pella'dan. Diyerek cevaplayan ulak devenin hörgücünden eğilir ve sesini kısarak konuşur. "Anakraliçe Olimpiada'nın kendi eli ile oğlu krala yazdığı mektubu getiriyorum. Uzun yıllar sağlıkla yaşasın! Öğrencimi de görmüş olacağım. Ben onu inatçı ve küstah bir genç olarak tanımıştım. Onun Butsefal[16] adındaki atı sağ mı?

— Butsefal'ın gövdesi yağlandı ayakları ise zayıfladı. Bazilyev artık ona binmiyor, fakat gene de eski göz ağrısını diğer genç atlarla birlikte yanında götürüyor.

— Öğrencim İskender'in son yıllarda büyük başarılar kazandığı doğru değil mi? Galiba bizim tüm Makedonya'mız sırf

15. Pella: Makedonya'nın başkenti.

16. Plutark'ın tasvir ettiği Butsefal isimli at İskender'e seferlerinde eşlik eder ve Hindistan'da ölmüş olduğu yerde de onun adına Butsefalya kenti kurulur.

şu vadiden daha büyük değildir. Bugün ona her konuda sorular soracağım ve sana böylesine küçük bir görev verdiği için azarlayacağım. Yollarda pek çok düzensizliğe tanık oldum. Barbarların nasıl daha iyi yönetileceğine dair ona faydalı öğütler vermek istiyorum. O hala daha çok genç ve onun, bizim gibi hayat tecrübesi fazla olanları dinlemesi gerek. Peki, Bazilyev şimdi nerededir?

Grabos eli ile kuzeyi göstererek, "şuraya doğru bak!" der.

Geçit yerinin karşısında bereketli bir vadinin manzarası yayılmaktadır. Ağaç ve çalılıklarla kaplı adalar oluşturmuş olan üç nehir, vadide yeşil çayırlıklar arsında gümüşi renkte görünmekte. Tarlalardaki sayısız yeşil parseller bölgenin zenginliğini ve bereketini anlatmakta. Birbiri üstüne konmuş kilden küp yığınını andıran, uzaklardaki kent sabah sisinin titreşen dumanları arasından belirmekte. Vadiyi yükseklikleri karla kaplı, mor dağ silsilesi kuşatmakta.

— İşte şu ana kent Ortospana, ya da bura sakinlerinin söylediği adla Zabul. Bazilyev'in kampı burada uzunca bir zamandır hareketsiz durmakta. Onun daha ilerlere gidip gitmeyeceğini veya geri dönüp dönmeyeceğini hiç birimiz bilmiyoruz. O kendisi kentte oturmuyor. Yan taraftaki düzgün çadır sıralarını görüyor musun? Ora, Filota'nın atlılarının yerleştiği yer. Sen onun, Bazilyev'in sütkardeşini elbet hatırlıyorsundur? Daha ilerde sık bahçelerin yeşerdiği yerde de, işte tam orada Bazilyev'in karargâhı bulunmakta... --Sesini kısarak devam eder.-- İskender, labirent gibi birbiri içine geçmiş, kirli, dar sokakları olan kentlere güvenmemekte... Eğer bizim savaşçılarımız onların evlerinde gecelemeyi akıllarından geçirse idi, kent sakinleri onların hepsini teker teker boğardı. Sırf Zabul'un kentlileri o kadar çok ki, saymak bile mümkün değil!

— Öyle ne gevezelik ediyorsun! Yoksa böylesine akıllı ve mükemmel bir hükümdarları olduğu için kent sakinleri memnun değil mi?

— Hey, bura açıklama yapma yeri değil... Az sonra sen kendin her şeyi görür ve anlarsın. Senin dediğin gibi olsun Niko-

mendir, verdiğin sözü unutma ve bu soğuk boğazdaki yolda nöbet tutmaktan daha iyi bir göreve beni atamasını Bazilyev'e söyle.

Makedon "hayrete[17]!" diye bağırır ve kendine eşlik eden Perslere eliyle işaret eder.

Geniş kamçılar gürültü ile şaklar ve develer hüzünlü inleyişlerle taşlı yolda aşağı doğru paytak paytak koşmaya başlar. Onların ardından, ince mızraklarını ileriye doğru eğen, bakır çanlarının çıkardığı ses ile göze çarpan kafiledeki süvariler dörtnala kalkar.

Yola koyulmuş olan kervan boğazda yavaş yavaş ilerler. Atlarını çözen iki asker renkli eyer çulunun[18] üzerine atlar.

Saçı sakalı karmakarışık serseri atravan etrafına asık suratla bakınarak ve delik deşik kahverengi pelerini içinde sallanarak süvarilerin arasında yürür.

Aristonik kifarasını akort ederek ve şarkı söyleyerek ateşin yanına oturur.

Arbel savaşları sona erende
İskender hemen yücelmede
Darius'dan hükümdarlığı almada...

***

17. Hayrete: Grekçe selamlama sözcüğü olup "müjde olsun" anlamındadır.
18. O zamanların süvarileri eyer ve dizgin bilmezlerdi. Atların üzeri geniş kayışlarla bağlanmış olan, deri veya kürkten bir şilte "eyer çulu" ile örtülmekte idi.

II
BAZİLYEV'İN KABULÜ

Tehditkâr Bazilyev'in berrak bakışları karşısında kendini takdim etmek isteyenler, eski Pers valisinin kent dışındaki sarayının dar ve sıkışık salonunda toplanırlar. Önde uzaklardan, Karfagen'den gelen Helen elçileri durmakta. Onların arkasında da görevlerini kaybeden yüksek post sahibi Persler ve İskender'in ordusundan birkaç askeri bölümün başkanları sıkışmıştır.

Nikomendir yün pelerinin kırışıklarını sabırsızca düzelterek, komşusu Atina elçisine kısık bir sesle anlatır:

— Ben onu şimdi göreceğim. O neşeli, azimli, şanlı delikanlı değişmiş mi bakalım. O daha da sağlamlaştı mı yoksa Perslerin zevki sefası onu hanım evladına mı döndürdü? Daha önce olduğu gibi kılıcına söz geçirebiliyor mu? Ben ona ne denli savaş usulleri göstermiştim! En mükemmel usulü ustaca öğrenmek için uzun süre çalışmıştı: önce başa, sonra omuza, yeniden başa yalancı bir vuruş, vuruşu sağ koltuk altına aktarmak ve hasım gevşediği zaman, miğfer ve zırh arasındaki boşluktan saplanması için, kılıcın sapı yukarı sivri ucu ise aşağı doğru olarak; aniden bütün vücutla boğaza yüklenmek... Bu usulün adı "beşinci vuruşla gelen yıldırım" dır. İskender bu vuruşta ustalaşıncaya dek uzun süre alıştırma yapmıştı... Ve işte galiba geliyor...

— Sen onu tanıyor musun?

— Ben onu tanımaz olur muyum? Sen şaka mı ediyor sun?

— Kapıyı örtmekte olan, süslü püslü, ipek işlemeli perde, diz çökmüş ve dalkavukça bir pozu olan şişman harem ağasının eli ile sonuna dek açılır.

Herkes sessizliğe gömülerek doğrulur. Bütün yüzünü örten giydiği miğferin aralığından gözleri ışıldayan, cilalanmış zırhlar içindeki bir asker kapının yanında durmaktadır. Sivri geniş ucu ayağına doğru olan mızrak, donmuşçasına kımıltısızdır. Dört kişi çevik adımlarla içeri girer. Onların hepsi hemen hemen aynı yaşta ve yaşamlarının da, gençliklerinin de en parlak dönemindeler ve acayip şekilde de birbirlerine benzemekteler. Düzgün, buruşuğu olmayan beyaz yün pelerinler, Atina geleneklerine göre, vücutlara dolanmış ve uçları sol omuz üzerine atılıdır. Yüzleri özenle tıraş edilmiş ve hafifçe kıvırcık, perçemleri dalgalı, yüzün iki tarafından inen saçları omuzlarına kadar inmemekte. Dördünün de boyunları adaleli ve çıplak sağ kollarının kasları gelişkin. Dizlerine dek kaytanlarla bağlanmış olan çizmeleri de, tıpkı pelerinleri gibi Atina adetlerine göredir.

İleri atılmak için gayri ihtiyarı harekete geçen Nikomendir, hayretler içinde gözlerini açarak durur.

Atinalı elçiler ve Karfagenyalılar ellerini ileri uzatmış, yere doğru eğilmektedir. Leylaki çiçekler işlemeli, erguvani elbiseler giymiş birkaç Pers asilzadesi yerlere kapaklanarak halıyı öper ve sonsuz bağlılık pozunda büzüşürler.

İçeri giren dört kişi, orada bulunanlara aldırmaz gözlerle bakarak birkaç saniye dikilirler. Dört kişinin az kısaca olanı söze başlar:

— Nikomendir, bana niçin selam vermiyorsun?

— Bu sen misin, Bazilyev İskender misin? Yoksa sevinçten benim gözlerim çatal mı görüyor, fakat ben karşımda dört İskender görmekteyim!

Konuşanın yüzünden belli belirsiz bir gülümseme gelir geçer ve "hayrete!" (müjdeler olsun) diyerek herkesi aynı anda selamlar.

Nikomendir sabit gözlerlerle bakarak kımıldamadan durur. Alnı, burnu ve Eros'un[19] yayı gibi kavisli, zarif ağzı ile düzgün bir hat oluşturan bu tanıdık mert yüzde keskin, sert kırışıklar be-

19. Eros: Eğri yayı ve oku ile birlikte küçük bir çocuk tipinde Greklerin timsalleştirdiği aşk tanrısı.

lirmiş. Fakat onu şaşkınlığa düşüren bu kırışıklar değildir. Soğuk ve duygularını ele vermeyen, hareketsiz, cam gözlerin bakışı karşısında O, "bu adam bana nasıl sakin sakin şefkat gösterebilirse, tıpkı öyle sakin sakin ezebilir de" diye düşünür. Ders verirken kör kılıçla omuzlarına vurduğu, eski neşeli, azimli delikanlı ile arkasında sayısız yıkıntılar, gözyaşı nehirleri ve acılar bırakarak dünyanın yarısını çiğneyip geçen, şu kendine güvenli, kaygısız insan arasında uçurumlar var. Nikomendir, İskender'e doğru yarı şaşkın, yarı mahcup atılır. O da yanağından öpülmeye izin verir ve tıpkı eski öğretmenini öptüğü gibi, dudaklarını kımıldatır.

Alacalı elbiseler içindeki yaşlı, şişman harem ağası leylak rengi halının üzerine portatif beyaz masayı koyar. Çıplak diz kapakları güneşten kararmış olan İskender, kaytanla bağlanmış kırmızı çizmeler içindeki bacaklarını yayarak oturur.

Diğerlerine aldırmaksızın İskender, Nikomendir'e hitaben konuşur:

— Öğrencini iyi dövüşmüş olarak mı buldun? Kestane ağaçları altındaki evinde otururken, yenilmez İskender'in seferlerini işitiyor muydun?

Nikomendir mahcup mahcup gülümser, alışkın olduğu üzere öğrencisinin omuzunu sıvazlamak için eli harekete geçmek ister, fakat elini durdurur.

— İşitmez olur muyum? Şimdi Pella'da sadece, bizim genç Bazilyev'in nasıl dövüştüğüne, ayağına çabuk ünlü Aşil'den daha kötü olmadığına dair konuşulmaktadır.

İçerde bulunanlardan biri bağırarak konuşur:

— Bazilyev'e sadece Aşil'den daha kötü değil demek yetmez, O kendi babasını da geçti! Bazilyev'i sadece yenilmez ilah Herkül ile kıyaslamak mümkündür.

Başka bir ses araya girer:

— Herkül'ün ne kahramanlığı var! O yeryüzünde dolaştı durdu, fakat anayurduna has bir yarar sağlamadı. Bizim Bazilyev ise barbarları tek bir devlette birleştirdi ve onları Helen tanrılarına ihtiram göstermek zorunda bıraktı.

İskender sıçrayarak ayağa kalkar ve odada taşkın bir şekilde gezinir:

— Doğru! Ben Herkül'ün vardığından daha uzaklara ulaşmak istiyorum! Ben ordumu bilinmedik vahşi yaratıklarla dolu görülmedik çöllerin olduğu, denizin yeryüzünün en son kıyılarını yaladığı, Cihan'ın bittiği, artık yoluma çıkmaya hiç kimsenin cesaret etmeyeceği yere kadar götüreceğim.

— Sen zaferler kazanırsın, sen engel tanımazsın! Diye bağırır sesler hep bir ağızdan.

— Peki, Atina'da ne diyorlar? Bu geveze, şöhret düşkünü kentte de bulundun mu?

Nikomendir cevaplar:

— Bizim gemi yolda Pire[20]'ye de uğradı, ben de Atina'yı ziyaret ettim. O gün senin uzaklarda, güya Perslerin ülkesinde öldüğüne dair söylentiler duydum. Bütün konuşmacılar telaşlı tavuklar gibi dır dır edip duruyor, halk ise agora'ya[21] doğru koşuyordu. Orada gevezeler, Makedonya'ya karşı gecikmeden savaş ilan edilmesini talep ederek, böbürleniyordu. "Savaş ilan etmenin ne acelesi var? Biraz bekleyelim! Eğer İskender öldü ise o yarın da, ertesi günün de ölü olacaktır. Önce bu söylentilerin doğruluğunu kontrol edelim, savaşı sonra da ilan etsek olur." Diyerek, bir tek Fokion kuduran kalabalığı yatıştırmaya çalışmakta idi.

— İskender sağ ve daima sağ kalacak! Diye bağıran sesler dalgalanır.

— Dur bakalım... Bu küstah ve geveze kente ben irademi yeniden göstereceğim! Helenlerle aramızda beş yüz parasang[22] mesafe de olsa, öfkemin şiddetini şöhret düşkünü Atinalılara göstereceğim gün gelecek.

Nikomendir beyaz yün pelerinin kıvrımları arasından, mühürlü sicimlerle bağlanmış olan deri bir rulo çıkarır ve onu ihtiramla yukarı kaldırır.

---

20. Pire: Atina'nın limanı.
21. Agora: Atina'daki halk toplantılarının yapıldığı meydan.
22. Parasang: Beş kilometreden biraz daha uzun uzunluk ölçüsü birimi.

— Epir kraliçesi, Olmpiada'dan mektup!

İskender ruloyu eline alırken, yakışıklı yüzünden karamsar bir gölge gelir geçer. Eğri kaşları çatılır. Ve dalgın dalgın konuşur:

— Şan ve esenlik Epir hükümdariçesi ile olsun! Sen bugün, bir süre sonra memlekette ne olup bittiğini bana anlatırsın. Gefestion, bu mektup sende dursun.

Boyu İskender'den biraz daha uzun olan, güzel ve sakin yüzlü, çocukluk arkadaşı Gefestion iki eli ile kıymetli bir hazine gibi aldığı deri ruloya dudağını dokundurur ve geri çekilir. Bazilyev, Nikomendir'i bırakıp hızla Karfagen elçisine yaklaşır ve gözünün içine bakarak konuşur:

— Sen buraya kendi iradenle mi geldin, yoksa devletin mi gönderdi?

Karfegenyalı ellerini havada dolandırır:

— Ben eğer görüşmelerimde başarı elde edersem, vatandaşlarım tarafından gönderildim demektir, yok eğer başarılı olamaz isem, o zaman ben kendi kendime geldim demektir.

Bazilyev gülümser, bir an düşünür ve sol gözünü kısarak sorar:

— Benim ordumla, Libya kıyılarındaki Karfegan'a gemilerle mi, yoksa kara yolu ile gitmem mi daha iyi olur?

Fenikelinin biran şimşeklenen siyah gözleri İskender'in üzerinden kayar geçer. Sonra hafifçe eğilerek, hürmetli bir eda ile cevaplar:

— Bu tanrıların seni hangi yolda, deniz mi yoksa kara yolunda mı esirgemek istediğine bağlıdır.

Bazilyev kahkaha ile güler ve kendi yoldaşlarına dönerek konuşur:

— Fenikeliler her zaman işlerinde de, sözlerinde de kurnazdırlar. Fakat onunla akşam yemeğinde görüşmemiz neşeli olacak. Gefestion, Anat'ın oğlu'nun[23] bu akşam benim yanımda oturmasına özen göster.

---

23. Fenikeliler kendilerine "beni Anat" (Anat'ın oğlu) diyorlardı. Fenike sözcüğü Grekçe olup --doğulu insan-- anlamındadır.

Bazilyev keskin bir hareketle döner ve Atinalılara umursamazca yaklaşır, soğuk yüzü duygularını ele vermemektedir.

— Benim bilge hocan Aristo sağ mı? Sizin zıpır hükümetleriniz onu henüz idam etmedi mi?

İki yoldaşının önünde hafife alıcı ve bağımsız bir pozla dikilen, yüzü solgun Atinalı cevaplar:

— Atina her zaman Bütün Helenya'nın aydınlanma ocağı ve okulu idi. Biz acaba, bilgeliğin en yüksek öğretmenine kabalık ve saygısızlık eder miyiz? O daha önceleri de ola geldiği gibi, Likey'in[24] gölgeli bahçesinde gençlerimize ders vermekte!

— Fakat Delf tapınağının kâhini, Sokrat'ı bütün bilgelerin bilgesi olarak ilan etmesine rağmen, sizin kentin yargıçları ona ölüm cezası verdi. Atinalılarda kıskançlığın sınırı yoktur. —İskender'in sesi boğuk boğuklaşmaya başlar.-- Bütün dünya benim tanrının oğlu olduğumu kabul ediyor, fakat Atinalılar benim göğe yükselmemi kıskanıyor. Onlar böylesi davranışları ile topraklarını kaybetme tehlikesini görmüyorlar mı?

Bazilyev sert bir hareketle Atinalılardan ayrılıp, yerde serili duran Pers asilzadelerinden yana gider:

— Ayağa kalkın arkadaşlar! Siz şimdi benim uyruklarısınız ve benim büyük hükümdarlığımdaki bütün halkların diğer asilzadeleri gibi benimle aynı yoldasınız. Şikâyet ve istekleriniz nedir?

Persliler dizleri üzerinde İskender'e doğru sürünüp, onun beyaz yün pelerin'in eteğini öpmeye çalışırken, konuşurlar:

Bazilyev'e doğru eğilen tercüman fısıltı ile konuşur.

— Bunlar, Pers hükümdarı Dariya'nın eski saray erkânıdır. Onlar bağlılıkları ve sadakatleri üzerine yemin etmekte ve malikânelerinin, eski görevlerinin kendilerine bırakılması için senden ricada bulunmaktalar.

— Onları bugün ki akşam yemeğine davet et. Onlara, yeni efendileri İskender'in, hayırsever hükümdarları Dariya'dan daha az şefkatli olmadığını söyle.

24. Aristo Atina yakınlarındaki, Likeyli Apollon'un tapınağı yanındaki yol boyları ağaçlı Likey bahçesinde öğrencileri ile birlikte gezinerek, onlara felsefe ve diğer bilimleri öğretiyordu. Öğrenim kurumu adı olan -Lise- buradan gelmedir.

İskender yeniden Nikomendir'e yaklaşır:

— Pekala ihtiyar, şimdi kimin kılıcı daha güçlüdür?.. "Beşinci yıldırım vuruşu" nu benimle hala sınamak ister misin?

Nikomendir sevinir ve çabucak gülümser:

— Haydi, kılıçlarımızın çevikliğini sınayalım!

— Dinlendiğin zaman sınarız. Yoksa yol seni yormadı mı?

— Hükümdariçe'nin mektubunu sana teslim etmek için öylesine sabırsızdım ki, yorgunluk hissetmedim. Fakat haddi hesabı olmayan yanmış evler ve enkazlar arsında erkek, kadın, yaşlı, çıplak insanlar görmekten fazlası ile usandığımı itiraf etmeliyim. Etraf pis kokularla dolu! Karşından pis kokulu rüzgâr esmeye başladığında, çürüyen cesetlerin çakılı olduğu uzayıp giden çarmıhlar arasında, karınları şişkin obur köpeklerin dolanıp durduğunu bilirsin. Kızgın ovadan sonra geçit yerine çıktığım ve memleketin soğuk rüzgârını hissettiğim zaman, ben her şeye rağmen sevindim Sanki sevgili Makedonya'ya yeniden kavuşmuş gibi oldum! Ve burada vahşi kayalıklar arasında, aniden harika bir Grek türküsü işittim. Asya'nın uzak ücralarında söylenen türküde, yenilmez İskender'in kahramanlıkları terennüm ediliyordu.

— Bu söylediklerin nerede oldu?

— Uzakta değil, buraya en yakın dağ geçidinde. Birden ne göreyim: bizim savaşçılar bir ateş etrafında oturmuş, arlarında da benim eski dostum Grabos. Onu hatırlıyor musun? O, baban Filip hükümdarı olduğu zamanlarda güvenilir bir askerdi. Yalnız sesi işitilip, kendi görünmeyen onun müfrezesindeki bir asker, şarkıyı o kadar güzel söylüyordu ki ben o acaba, elinde lir kayalıklara oturmuş, kendi kahramanlıklarını terennüm eden Pan[25] mı diye düşündüm?

— "Filota!" diye seslenen Bazilyev konuşmayı bölerek sorar. "En yakındaki geçit yeri komutanı kim?"

Önde gelen askeri şef grubunun arasından süvarilere has hafif zırhlar içinde, uzun boylu, düzgün yapılı bir Makedon ortaya çıkar. Ve dik durarak konuşur:

25. Pan: Grek mitolojisindeki doğanın timsalleşmesi olan ilah.

— Dilek Bezleri boğazındaki nöbet yeri komutanı Makedon Grabos'dur. Fesallı on altı süvari de onunla birlikte.

— Bugün onu çağır ve iyi şarkı söyleyen askeri de beraberinde getirmesini söyle. Akşam yemeğinde onu dinleriz.

Kapıya yönelen İskender, elini kaldırarak durur ve "Hayrete" diye bağırıp perdenin arkasında kaybolur.

***

III
"HİÇKİMSEYE İNANMA!"

Bazilyev yalnız kalmayı sevdiği ufak odaya girer. Ağızları yeni bilenmiş her biçim ve ölçüde çelik kılıçlar, düzgün sıralar halinde duvarlarda asılıdır. Köşede çeşitli büyüklükte birkaç mızrak durmakta. Duvarlardan biri boyunca altın desen kaplamalı zırhlar sıralı. Yanlarındaki miğferlerin siperliklerinde kırmızı kabarık tüyler dikili. Arkalarında bulunan yuvarlak kalkanların yüzeyi, savaşan askerleri yansıtan kabartmalarla dolu. Koyu renk kısa etek giymiş, kır saçları örülü bukleler halinde olan yaşlı bir Makedon elindeki sarı paçavrayı tastaki sıvı yağa batırarak silahları silmekte. İskender kaşlarını çatar, yaşlı Makedon ise uzaklaşır.

Alacalı halı ile kaplı dar locada Gefestion, kendini yere bırakıp, hançerle kırmızı sicimi ihtiyatlıca keserek mum mührü kırar ve deri rulodan parşömen parçasını çıkarır. Bazilyev duvara asılı uzun, ağır kılıçların arasında dikilir.

— Ne yazıyor Olimpiad'ın ünlü hükümdariçe annesi? Memlekette gene isyan mı var?

Gefestion'un gözleri düzgün harf sıralarını tarar.

— Hükümdariçe yine seni uyarıyor. Dinle Bazilyev:

"Makedonya ve Epir hükümdariçesi Olimpiada, yenilmez büyük İskender'e, bütün Asya'nın hükümdarı ve efendisine, Filipin oğluna mutluluklar diliyor! İlahlara adak sunulan yerde yemin ederek, benim elimden aldığı mektubu senin eline teslim edeceğini, hükümdarlığın selameti için hayatını fedaya hazır olduğunu söyleyen, evimize sadakatle bağlı, askerlik sanatı öğretmeni Nikomendir ile bu mektubu gönderiyorum.

Etrafına topladığın bütün insanlarla ilişkilerinde daima ihtiyatlı olman için, aşikâr tanrılara yakarıyorum. Senin soylu Makedon beylere fazlası ile güven duyup, şefkat gösterdiğini biliyorum. Unutma, sen bizzat Zevos'un gönderdiği yeryüzündeki biricik hükümdarsın, onlar, yani senin uyrukların ise sıradan ölümlü kişilerdir ve sana boyun eğmeleri gerek. Onlardan kaygısızca yeni hükümdarlar yapacak olan gene sensin. Memlekette önemsiz birer çoban olarak kalıp, domuz ve keçi otlatacak olan, senin cömertliğin sayesinde yükselen bütün bu zıpçıktılar, şimdi seninle denkleşebileceklerini tasavvur ediyor.

Bana kadar ulaşan haberlere göre, senin en yakınlarının bile onlara gösterdiğin şefkat ve dağıttığın hediyeleri unutup, eyalet yönetimlerini niçin Makedonlara değil de Perslere veriyor, diyerek seni gizli gizli yargılamakta. Ve sen barbarları kendine niçin yakınlaştırıyor muşsun? Hatta babanın arkadaşı ihtiyar Parmenion bile arkadaşlarına seni gemlemek gerektiğini, Makedonlara artık senden hayır gelmeyeceğini, oğlu Filot'u hükümdar ilan etmek gerektiğini küstahça konuşmakta.

Sen ise hiçbir tedbir almıyor, hatta Filot'u süvarilere komutan yapıyorsun. Yaralanıp ta dönüp gelenler, savaşçıların kendini övmeleri ve hükümdar seçmeleri için, Filot'un onlara rüşvet verir gibi değerli hediyeler dağıttığını söylediler bana. Parmenion da, Filot ve ölen kardeşi Nikanor da sadece senin emirlerini uyguladıkları ve senin, tanrının oğlunun yakınında bulundukları için ünlendiler. Onlar, sensiz ancak isli paslı evciklerinde oturabilir ve pazara satmak için odun ve keçi peyniri götürebilirdi.

Yeryüzü enginliğinde sen o denli uzaklara açıldın ki, eki zaman kahraman ya da tanrılarından hiç biri o kadar uzaklara gitmemişti. Pella'ya geri dön, Makedon kızlarından en iyisini seç ve baban bilge Filip'in hain ve alçak Grekya'yı tehdit ederek yönettiği ve Cihan'ın fethine hazırlandığı gibi, sen de dünyayı buradan yönet. Asya'nın uçsuz bucaksız yollarında seni korumaları ve sağ salim, zararsız ziyansız vatana döndürmeleri için, ben tanrılara her gün şarap sunuyorum.

Göndermiş olduğun değerli hediyeler için teşekkür ederim. Doğu halklarının dokumuş olduğu, ince, şeffaf ipek kumaşlardan biraz daha edinmek isterdim."

Gefestion, İskender'e bakar.

Bazilyev, yukarı doğru kaldırdığı elinin altın yüzük olan işaret parmağını dudaklarına dayar. Ve fısıltı ile konuşur:

— Ağzını suskunluk mührü ile mühürle. Süvarilerin hepsi ve benim korumalarımın tamamı Filota'nın ellerinde, fakat onun kendisi şimdilik hala benim iktidarımda. Biz Hindistan Kafkaslarına[26] kadar geldik, eteraların[27] hepsi hala bütün dünyayı onlar için, diğer halklar üzerinde onlar hüküm sürsün diye fethettiğimi düşünüyor. Onlar minnettarlık olarak tıpkı babam Filip'e yaptıkları gibi, beni de sırtımdan hançerlemeye hazırlar. Bu gün ziyafetten sonra, gece yarısı Kara Klit'i gizlice buraya getirirsin... Hayır!.. Kara Klit'te benimle tartışmaya başladı, ondan sakınmak gerek. Krater, Amita, Ptolomi ve Perdikka gelsin. Küstah ve övüngen Filot'u hemen bu gece gözaltına alıyorum. Onun çadırındaki her şeyi araştırmak ve ne olursa olsun babası Parmenion'dan mektubu arayıp bulmak gerek. Komplonun ipinin nereden uzandığını öğrenecek ve onları ateş ve işkence ile çözeceğim. Ben suçluları öyle bir cezalandıracağım ki eteralar da Persler gibi karşımda karınları üzerinde sürünecek.

— Acele ederek hatalar işleme! Bu mektup belki de hükümdariçe validenin sırf kör sevgi ve oğlu için endişesini konuşmakta. Filot, onun ölen kardeşi Nikanor ve yaşlı Parmenion sana daima samimiyetle sadakat gösterdiler. En iyi arkadaşlarını yok edersen geriye kimlerle kalırsın, üstelik vatandan bu kadar uzakta? Yoksa dalkavuk Perslere ki, sen onlar daima düşman, yabancı, işgalci olarak kalacaksın, daha mı çok güveniyor sun?

---

26. İskender'in kampının bulunduğu yer olan, şimdi ki Afganistan bölgesi o zamanlar, Kafkasya'nın parçası sayılıyor ve oradaki dağlar Esas Kafkasya'dan ayrı olarak Hindistan Kafkas'ı diye adlandırılıyordu.

27. Etera:En iyi biçimde silahlanmış, ayrı özel bir müfreze teşkil eden Makedonlar, İskender'in yoldaşları ve yaşıtları hetyra (etera) diye adlandırılıyordu.

Dudakları köpüklenen İskender öfke ile onun sözünü keser. Öfkeden yakışıklı yüzü yamulur ve iri, beyaz dişleri vahşice sırıtır.

— Ayağımın bastığı ve ordumun bulunduğu yer benim vatanımdır! Benim artık babam gibi sırf Makedonya hükümdarı olmadığımı, tüm Asya'nın efendisi olduğumu unutma. Bütün dünya, dingil çevresindeki teker gibi ayağımı bastığım yerde benim irademe göre ve benim istediğim yönde dönecek. Yirmi bin Makedon eğer bana boyun eğmek istemez ise ben onları tek sözümle, onların üzerlerine atılacak olan, Asya'nın sayısız ordu sürülerinin toynakları altında ezerim... Asyalılar bana yabancı gözü ile değil, bütün insanlara barış ve mutluluk getirecek olan, gökten inen tanrı gözü ile bakıyorlar.

Bu arada bronz kalkana vuruşun sesi çınlar ve Bazilyev "gir!" diye bağırır. Perçemleri kıvrımlı ve başının çevresi mavi şeritli genç bir efeb[28] kapıda görünür.

— Ekzetazis geldi. Yanına gelmesine izin vereyim mi?

— Bırak gelsin!

Sarı yüzlü, şakakları çökkün, çok zayıf bir Grek olan Ekzetazis öksürerek ve pelerini içinde sallanarak içeri girer. Onun dudakları morarmış ve çenesi titremekte idi.

— Sen kötü hastalanmışsın, der Bazilyev. "Hangi önemli konu seni yataktan kaldırıp ta, buraya getirdi?"

— Sen, her ne olursa olsun kuzeyden haberler talep ediyordun. Bu gün, Dilek Bezi boğazından bana bir casus getirdiler. Onda bizim bir sumballonumuz var. O pek çok şeyden haberdar.

— Onu buraya al gel.

— Fakat o çok kirli...

— O zaman ben onu orada, diğer odada sorgularım...

***

28. Efeb: görevli nöbetçi olan aristokrat aileden genç. Sonraları etara oldular.

IV
SUGUDA'DAN[29] CASUS

Uzun örgüler halindeki, saçı sakalı karmakarışık, hayvan gibi kıllı atravan duvarları bembeyaz ufak odaya girer. Sıkıca giydiği, yamalarla dolu, delik deşik pelerini de, kendisi de kokan Atravan dizleri üzerine çöker. Kir pas içinde, örselenmiş bir zırh giyen savaşçı da ardında hareketsizce dikilir.

Atyravan uzun kollarını döşemeye dayayarak, maymun gibi dörtayak üzeri durur. Hararetli, dikenli bakışları uzamış yele gibi dolaşık saçlarının arasından ışıldar.

— Sen Persçe mi konuşursun?

İhtiyar hırıltı ile pavkırır gibi bir şeyler söyler ve ağzından gümüş mangır parçası çıkarıp, esmer siyahı avucunda uzatır. O karşısında kar beyazı, yün pelerin giymiş, portatif masa üzerinde oturan genç bir yabancı görmekte. Yabancının adaleli sağ kolu çıplaktır. Onun el derisi, kızların ki gibi pembemsi olup, kendisi de tıpkı çiçeklenen elma aroması gibi tütmekte. Gözlerindeki aldırmaz bakışlar, asil efendilerin kölelere, ya da taşlara bakışı gibidir. Gözlerinden biri koyu yeşil diğeri açık gridir.

---

29. Suguda ve Baktra: Eski Pers eyaletleri. Grekler onlara Sogdian ve Baktrian diyorlardı. Sguda (Sogdian) bugün ki Özbek ve Tacik toprakları üzerindeki Sarderya'nın yukarı kısımlarında bulunan bereketli topraklardır. Afgan topraklarında Hindukuş ve Paropamis arasında Amuderya'nın sol kıyısındaki, Suguda'nın güneyinde Marakanda ve Baktriana adlı başkentleri bulunmakta idi. Ateşe tapanların dini olan Zoroastra'nın, zoroastricilerin vatanı, Baktra'nın merkezi Balh idi.

Yanında Pers elbisesi giymiş, gözaltlarına siyah sürme çekmiş, beyaz yüzlü bir adam dikilmekte. Altın tokalı, kırmızı bir kayış saç lülelerini çevrelemekte. Oturmakta olan atravanın bilmediği bir dilde konuşmakta. Ayakta dikilen de Persçe açıklamakta:

— Senin dilin eğer bütün gerçeği söylemez ise, dürüst bir çocuğun annesine anlatışı gibi her şeyi dosdoğru söyleyeceğin zamana dek, kancalarla dirseklerinden asılacaksın. Başla bakalım. Sen kimin nesisin?

— Baktralı bir atravanım. Geçmişi bilir, pek çok dağ ve denizin arkasındaki gerçeği görür, geleceği ziyaret eder, gizli kapaklı şeyleri keşfederim.

— Kes sesini! Sadece sana sorulanları anlat.

— Ben, yüce ve kudretli kişiyi dinliyorum! Senin dikkat kesilecek kulaklarına önemli haberler söylemem için, kaygısızca uyuklayan gözlerini aç.

— Buraya kendin mi, yoksa birilerinin emrince mi geldin?

— Tanrı Ahuramazda'nın gizemli sesi, dağlardan ve vadilerden yürümem ve ahir günün geldiğini insanlara duyurmam için bana emir verdi. Her şey çöküyor, çocuklar analarının memelerinden koparıldı ve bulular çok yakında gökyüzünde uçuşmayıp, taş olup yeryüzüne yağacak.

— Sen hangi yolu izleyerek geldin?

— Buraya Baktra kenti üzerinden, Suguda'dan, Marakanda[30] kentinden geldim. Yollarda ucu bucağı görünmeyen Pers savaşçıları ilelemekte, herkesin üzerlerini aramakta, sanki yoksul atravanda altın olabilirmiş gibi, benim yırtık pırtık halime bile acımadılar.

Oturmakta olan kımıldanır ve daha da dikkatli gözlemeye başlar:

— Sen yollarda pek çok savaşçı olduğunu mu söylüyorsun? Sen onları hangi yolda gördün?

— Ben dosdoğru Baysun dağlarındaki demir kapılardan geçen yoldan geldim. Oks[31] nehrini kayıkla yüzerek geçtim ve Baktra'ya yöneldim...

30. Marakanda: Bugün ki Semerkent'in yerinde bulunan eski bir kent.

31. Oks yahut Vahş: Amuderya nehrinin eski adları.

— Orada çok kayık var mı?

— Pek çok. Bütün gün, gece gündüz savaşçı taşımaktalar. Onların hepsi buraya Sed dağlarına doğru geliyor.

— Sen buraya niçin kuzeyden doğru yoldan gelmeyip de, güneyden öyle büyük bir kavis yaparak Dilek Bezleri boğazına vardın?

— Ben, ana yollar üzerinde müfrezelerin durmakta olduğunu söyledim ya. Ben kötü bir niyetle değil, korkudan kavis yaptım. Eğer birileri dağlara doğru yürümek isterse, savaşçılar onun sol memesi altına vurup, uçurumdan aşağı atmakta. Ben kervanların bilmediği, dağlardaki keçi patikalarından koşarak geldim. Bu patikalar, uçurumların yukarılarındaki kayalıklardan geçmekte. Bu karlı patikalardan görünmeden geçip, Dilek Bezleri boğazına vardığımda yavanalar[32] beni kaba elleri ile tuttular.

— Sen yolda sakları gördün mü? Sakların kim olduğunu biliyor musun?

— Sakları tanırım, onlar insanların en yiğidi olan, kısraklardan süt sağanlardır.

— Yalnız Marakanda'da az sayıda Sak gördüm, diğer yolarda ve her yerdekiler ise Sugudlar[33] ve Bagdralı savaşçılardı. Sakların hepsi kuzeye, kendi steplerine çekildiler.

Oturmakta olan yabancı yerinden sıçrar:

— Sen, çok şey bilen aziz ve kurnaz bir atravansın, şimdi benimle gelecek ve kervanların geçmediği, Marakanda'ya yolunu bana göstereceksin.

İhtiyar yüz üstü yere kapanıp, yakararak elini uzatır:

— Işık saçan, hayırsever insan beni serbest bırak! Ben Marakanda'ya gidemem, orada beni kazığa oturturlar ve iman sahibi atravan ezilen bir sinek gibi kaybolur.

Yabancı adam geriye çekilir, ihtiyarın uzun kemikli eli ise ona doğru uzanır.

---

32. Yavana veya Yavuna: Persler Grekleri genellikle böyle adlandırmakta idi.
33. Sugud-Sogd: Suguda'da yaşayan halk.

— Benim karım ve on üç çocuğum burada yakınlarda. Bana biraz mükâfat ver ve serbest bırak, aksi halde her şeye kadir cinler beni arkalar, senin ayaklarının altına taşlar atar.

"Onu serbest bırakmak değil, saklamak ve doyurmak, daha iyi", diyen yabancı perdenin arkasında kaybolur.

***

V
HÜKÜMDARLAR HÜKÜMDARININ ZİYAFETİ

Kent hâkiminin sarayının üzerinde merdivenli üç teras yükselmekte. Tüm döşeme Pers halıları ve Hint kumaşları ile kaplı. Terasın kıyılarındaki üçayaklı bronz sehpalardan duman tütmekte ve onların içindeki hoş kokulu yağlar titreşen alevlerle yanmaktadır.

Yukarı terasta her birinin etrafı işlemeli ipek örtülerle çevrilerek loca haline getirilmiş, ufak alçak masalar at nalı tarzında dizilidir. Başlarında simli kumaş kurdeleler, topuklarına kadar beyaz elbiseler içindeki Pers hizmetçiler masalara içleri yemek dolu kapları bırakarak terasta sessizce hareket etmekte.

Köşelerdeki mazgalların kıyılarında mızraklı nöbetçiler donmuş gibi hareketsiz durmakta. Onlar döndükleri ve uzaklara doğru baktıklarında, miğferlerindeki atkuyrukları sallanmakta.

Sed dağlarının keskin kaylıklı zirveleri, solmakta olan koyu kırmızı gökyüzünde keskince göze çarpmakta. Kararmaya başlayan Kofen vadisinde sayısız ateşçikler, yıldızlar gibi parıldamakta. Kimi beyaz Grek pelerinleri, kimileri de kadife işlemeli, kırmızı Pers elbiseleri içindeki misafirler basamaklardan terasa çıkmaya başlar.

Kalçalarında kısa kılıçlar, yaldızlı zırhlar içindeki, kıvırcık saçlı efebler, Bazilyev'in korumaları merdivenin basamaklarında durur ve gelenlerin isimlerini sorarak, taşıdıkları tahta levhalardaki kayıtlara göre, misafirlerin her birine, yerlerinin üç terastan hangisinde olduğunu gösterir.

Artık toplanmış olan davetliler, Bazilyev'in gelmesini bekledikleri yöne, aşağı terasa doğru bakarak kendi aralarında ölçülü biçili sözlerle konuşurlar. Ayrı bir grup olarak duran, kısım komutanı olan Makedonlar ise kendi aralarında yüksek sesle serbestçe konuşurlar. Davetlilerin hepsi kıyıları kırmızı işlemeli, beyaz yünden Pers pelerinlerine bürülüdür.

Beyaz süet deri işlemeli, kırmızı deriden zırh giymiş olan, uzun boylu, düzgün yapılı Filot, pelerinine bürünmüş olan, yaşlı bir Grek'le, filozof Kallifen[34] ile sohbet eder.

— Nere daha soğuk? Makedonya mı yoksa bura mı?

— Buranın daha soğuk olduğu besbelli.

— Sen niçin böyle düşünüyorsun?

— Şu Makedonlara bak: Skardon kayalıklarında, kendi memleketlerinde iken, onlar herhalde koyun otlatıyor ve üşümekten şikâyet etmeden giydikleri delik deşik pelerinlerin içinde uyuyorlardı. Burada ise hemencecik büründükleri, üç kat süslü Pers pelerinleri onlara yetmemekte!

— Ama sen filozofta olsan, gene de, lüks ve zarafeti kabul etmiyor musun, hem senin giydiğin de sıcak yünden beyaz Pers pelerini! Eğer biz Makedonlar bütün Cihanı çiğnemesek ve tüm dünyayı zapt etmese idik, herhalde ona sen de sahip olamazdın.

— Fakat Makedonlar şimdi, fazlası ile büyük bir tavşanı yutmuş olup ta onu nasıl sindireceğini bilmeyen yılana benzemiyorlar mı?

Fısıltı dalgalanır: "Bazilyev!" Herkes suskunlaşır ve doğrulur. Harplar çınlamaya, flütler ve borazanlar ötmeye başlar, yirmi davula vuruşlar terası uğultu ile doldurur.

Aşağıdaki küçük meydanda leylak renginde, aynı tip kısa etek giyen, erkek çocukları ve delikanlılar görünür. Kokular sürülmüş ve kıvrılmış saç lülelerinde kırmızı kurdeleler sarılıdır. Onlar birer çift halinde merdivenin basamaklarında dizilirler. Kalabalığın arasında onlar hakkında konuşmalar başlar:

34. Kallifen: Sözlerindeki cesareti ve özgür düşüncesi ile seçkinleşen, Aristo'nun yeğeni, ünlü bilgin, filozof.

— Bunlar çocuk rehinler, İskender'in boyun eğdirdiği otuz halkın hükümdarlarının çocukları.

Yaklaşan Bazilyev'i derhal tanıyamazlar. O, Gefestion ile beraber gelir, fakat giydikleri, olağan olarak giyindiği biçimde, kısa Grek eteği ve beyaz yün pelerin değildir. Simli çiçekler ve kanatlı tekerleklerle[35] nakışlı, leylak renginde, eski pers hükümdarlık elbisesi giyinmiş ve altın kaplama kuşağı da adaleli vücuduna sıkıca sarmış. Perslerin eski yüksek post sahipleri ve beyleri alınlarını halıya değdirerek, yüz üstü kapanır. Doğrulmuş olan Makedon komutanlar, askeri duruşlarını muhafaza ederek dikilirler. Selamlama bağırtıları kuvvetlendiği ve Perslerin en aristokrat beyleri dizleri üzerinde sürünerek ve yaldızlı sandallarını öperek yolunu kestikleri zaman, çatık kaşlı Bazilyev'in asık ve beyaz yüzü canlanır. İskender yere uzanmış olan, Perslerin birkaç hükümdarına verdiği elli yıllık hizmeti ile ünlü, yaşlı Artabazan'ın üzerinden yukarı terasa çevik adımlarla koşarak çıkar.

— Hoş geldiniz! Diye bağırır O Persçe ve ufak masaların arkasındaki merkezi yere geçer.

Nubalı siyah uşak, Bazilyev'in yaldızlı sandallarını çözerek çıkarır ve O altın dökme aslan figürleri ile süslü locada uzanır.

Üst kattaki terasa geçebilme arzusunda ki, Persli aristokratlar ayağa sıçrayarak, kalabalık bir yığın halinde basamaklara yığışır. Fakat sadece listede zikredilenlerin yukarı çıkmasına izin veren efebler onları kabaca itip kakarak geriye atar.

— Yakınında durmamıza izin ver! Güzelliğini görerek şereflenelim! Diye bağırır Pers beyleri.

Gefestion ile konuşmakta olan İskender, gülümser:

— Nikomendir'in söz konusu ettiği, güzel sesli asker burada mı?

Filot öne çıkarak cevap verir:

— Evet Bazilyev, O geldi! Onun için en iyi süvarileri acilen göndermiştim.

35. Kanatlı tekerlek: Eski pers arması.

Filot'nın bakışı ile karşılaşan Bazilyev'in gözler parıldar, fakat soğuk ve duygularını ele vermeyen yüz ifadesi değişmez.

— Sen yapman gerekeni yapmışsın. O türkücü daha yakında beklesin.

Gefestion, ziyafette Bazilyev ile aynı masada bulunmasına izin verilenlerin isimlerini listeye göre kontrol eder. Onların hepsi, mutlu görünümleri ile pelerinlerinin ve şatafatlı entarilerinin kıvrımlarını düzelterek, efeblerin gösterdikleri yerlere geçer, ayakkabılarını çıkarır ve kendilerini kanepelere bırakırlar. Hizmetçiler ise onların sol kolları altına ipek yastıklar yerleştirir.

Davet edilenlerden "en şanslı" yirmi kişi, yemeği Bazilyev ile birlikte yer. Onun sağ yanına, altın sarısı sakalı örülü, yüzü şişkin, şişman bir Pers, öldürülen Pers hükümdarı Darius'un kardeşi Oksiafir oturur. Onun diğerlerinden farkı, sarhoş olmaksızın durmadan yiyip içmesi ve daha önceleri "en insaflı ve en asil hükümdarlar hükümdarı" Darius zamanında, nasıl şenlikler düzenlediklerine dair konuşmasıdır. Oksiafir'in yanında sadece tatlı yemekleri seven, Makedon prens, Bazilyev'in aklı hafif kardeşi Arridi bulunmakta. Efebler, İskender'in sol yanına Karfaghen elçisini yerleştirir, arkasında ise Makedon komutanlar ile en önde gelen Pers asilzadeleri sıra ile yerlerini alır.

Nal biçiminde yerleşimin ortasında bulunan Bazilyev bütün misafirleri görebilmekte. O arada bir sol kanada, Filot'un, filozof Kallisfen ile nükteleşip ve şakalaştıkları yere doğru bakar.

Zencefil serpilerek kızartılmış keklik dolu kaba Bazilyev'in elinin uzandığını gören bütün misafirler, yemeklerin çeşitliliğine ve hükümdar aşçılarının ustalığına hayretlerini yüksek sesle duyurarak, yemeklere saldırır. Fıstıkla doldurulmuş semiz tavuklar, nar suyunda ıslatılmış yavru yabandomuzu butları, safran serpilmiş yılan balığı ve et horozu salamuraları ve Pers asilzadelerinin sevdiği diğer pek çok yemek hayranlık uyandırır.

Misafirler beğendiklerini ya sağ elleri ile ulaşıp almakta, ya da işaret ettiklerini hizmetçiler onlara, altın kaplama kaplarda sunmakta. Her biri neyi tercih ediyorsa onu seçmekte. Yağlı par-

makları silmek için, her masanın yanında, pişmemiş hamur bulunmakta. Misafirleri gözleyerek ilk işaretlerinde, onların yağdan ve ağdalılardan parlayan dudaklarını renkli havlularla silen ayrı özel hizmetçiler bulunmakta.

Balık seven İskender, Girkaniye'nin[36] yerel yöneticisinin hediye olarak gönderdiği, hoş kokulu, tütsülü mersin balığından övgü ile söz eder.

Bütün misafirleri tadına baksın diye, İskender mersin balığının masa etrafında dolandırılmasını emreder.

Çeşit çeşit sayısız yiyeceklerin arkası kesildiği zaman, hizmetçiler gümüş taslar ve içinde sıcak su olan kuplar getirir ve herkes ellerini yıkar. Eferler misafirlerin başlarına çiçek ve yeşil defnelerden çelenkler koyar. Masalarda tatlı meyvalar ve av sahneleri resimleri kabartılanmış altın kupalar ortaya çıkar.

Sakiler kupalara şarap doldurur, hizmetçilerde onların üzerine her misafirin işaret ettiği kadar su ilave eder. Makedonlar kendi adetlerine göre, şarabı su ile karıştırmadan saf olarak içerler.

İskender kupayı yakınlaşan siyah bulutlar arkasında yıldızların hızla sönüp gittiği göğe doğru kaldırır ve kupadakini yere serperek, Gelios'a dua eder.[37] Grekler ve Makedonlar Anakreon'un sevdiği şölen türküsünü söylemeye başlar:

Taçlıdır kıvırcık saçlarımız
Güzel kokulu çelenklerle
Dolu kupalardan içeriz şarabı
Neşeli gülücüklerle...

Türkü sona erip kupalar tokuştuğu zaman, Bazilyev sorar:

— Sözü verilen asker-türkücü nerede? Onun benim seferlerim için söylediği türküleri nerede?

Herkes sessizliğe gömülür. Gecenin koyu loşluğunda kadife gibi yumuşak bir ses türkü söylemeye başlar:

36. Girkaniye: Hazar denizinin güney doğusundaki eyalet.
37. Gelios: Güneş tanrı.

Miğferlerin kırmızı ibikleri,
Kılıçla vuruşmada düşer.
Sen kız oğlan kız oyna, kıvrıl,
Tıpkı ilk aşk titreyişi gibi!
Hükümdar Büyük İskender'dir,
Şanlı zaferle taçlı O,
Ses şöleninde bizimle O,
Senin dansına bakar O.

Düşmanın tekerleri kırıldı,
Teker parmakları bıçaklandı.
Taşlı kayalardan uçar süvari,
Düşman üzerine.
Kimdir çarpışma ortasına atılan,
Yıldırımdır hükmü onlunun.
Kader gibi ele avuca gelmez,
Altın mızraklıların vuruşu.

Silahları, filleri, tekerleri
Savunur muzaffer İskender
Pek çoktur güzel atları,
Mermer beyazıdır karıları.
Oymalı çekmece altından
Doludur kehribarla, inci dizileri ile;
Siyah sihirbaz açar onu
Bıçağında daima sıcak kan olan.

Ve şöyle der Bazilyev: "Tamam
Siz bugün cesur dövüştünüz kahramanlar!
Alın bütün altınları, güzel kadınları,
İncilerin hepsini, bütün silahları,
Bütün kehribarları,
Dört başkentin saraylarını,
Ve yirmi Pers satrabını!..

Aranızdaki birinci benim, yaşasın gençlik!
Dost sevgisidir kıymetli armağan.
Boş altın çekmecedir yalnız,
Alıp ta otağın gölgesine koyduğum[38]
Kan kokusudur kaplayan mor vadileri,
Şafakla yükselir kalkanlar; zafer nidaları
Ne zaman koyarsa Bazilyev altın duvarlar arsına,
Homeros türkülerinin uzun tomarını.

Uykular da uçar hükümdara doğru
Onun başucu çekmecesinden,
Onda gizlenir türkülerdeki Homeros nidaları,
Bileğilenmiş çelik inlemesi gibi.
Homeros'un yiğitleri yüzer,
Bulanık kanın altın kutusunda,
Gavgamel'in mor dumanında,
Kent enkazının alevlerinde.

Alacakaranlık mavisinde tütsünün dumanıdır yayılan,
Üçayaklı mangalda alevlerdir cıvıldayan,
Bizim askerlerin kalbidir, hiç durmadan yüzüp duran,
Hükümdar İskender'dir onların arasında olan,
Kehribar şarabında dudakları ıslatırız,
Düşman zırhlarını çiğneriz!
Titreyen parıltısında çıralı alevin
Ağır kupaları devririz![39]

38. İskender'in altmış bin kişilik ordusunun Perslerin yarım milyon kişilik ordusunu bozguna uğrattığı, Gavgamel'deki ünlü çarpışmadan sonra, İskender ele geçen bütün ganimetleri askerlere dağıtır ve kendisine sadece hükümdar Dari'nin altın çekmecesini alır ve onun içine Homeros'un "İlyada" şiirinin sevdiği el yazmalarını koyar ve bu kutuyu sonraları da daima başucunda muhafaza eder.
39. Şiirler A. Petrov'dandır.

Herkes alkış tutarak bağırır:

— Mükemmel! Homeros kahramanlarına denk Bazilyev'imiz yaşasın! Kılıçlarımızı yeni şanla kaplasın O! Hayır, İskender Homeros'un kahramanlarından daha yüksekte!

— Yaklaş bana delikanlı! Der Bazilyev.

Yüzü beyaz ve alnında da soğuk ter damlaları parıldayan Aristonik, Ona yaklaşır. O asker olarak, İskender'in önünde kımıldamadan dimdik durur.

— Sen aslen nerelisin?

— Ben Beotya'dan Fiv'liyim.

İskender keskin bir hareketle doğrulur ve Aristonik'e şüphe ile göz atar. İskender'in Fiv kentini temellerine dek yıktığını, taş duvarları yerle bir ettiğini, otuz bin kent savunucusunu köle olarak sattığını hatırlayarak herkes sessizliğe gömülür. Fakat delikanlı dimdik durarak, doğrudan Bazilyev'in yüzüne bakar.

— Sen nasıl canlı kaldın?

— Fiv ele geçirilirken ben deniz sahilinde olduğumdan, senin öfken bana dokunmadı.

— Fiv'in duvarlarının yeniden kurulmasını ister miydin?

Aristonik kafasını eğer, tereddüt geçiriyor gibidir ve b ir müddet sonra cevap verir:

— Fiv'in duvarları yeniden kurulacak olursa, biz sürekli olarak, İskender'in ortaya çıkıp onları tekrar ele geçirmesinden korkardık.

İskender gülümser, onaylarcasına saç perçemlerini silkeler ve çevresindekiler üzerinde bakışlarını gezdirir.

Yakınındaki misafirler, Bazilyev'in onları duymasını arzu ederek fısıldanırlar:

— Delikanlı övülmeye layık! Bazilyev, Fiv'li'ye nasıl da şefkatli!

İskender şefkat göstererek konuşur:

— Sen, böyle türküler söyleme yeteneğini büyük yurttaşınız Fiv'li türkücü Pindar'dan[40] miras almışsın. Seni kendi ma-

40. Pindar: Ünlü Grek lirik şair,

iyetimde ala koyacağım. Seni çağırdığım da türküler söylersin. Şunu mükâfat olarak al. Diyen İskender, delikanlıya içinde şarap dolu kendi altın kupasını uzatır.

Aristonik kupayı gökyüzüne doğru kaldırır, birkaç damlasını tanrıların şerefine halıya serper ve gözlerini Bazilyev'in gözlerinden ayırmadan şarabı sonuna dek içer. Askerce dönüş yaparak kesin adımlarla uzaklaşır ve eferler arasında gözden kaybolur.

İskender, Karfagen elçisi ile konuşmaya yöneldiğinde Fenikeli anlatır:

— Bizim kentimiz, İçdeniz'in tüm kentlerinin en zenginidir. Benim şofetlerim[41], sağlam bir ittifak yapmak için çok önceden Pers hükümdarı ile gizli görüşmeler sürdürdü. Karada en güçlü devlet Perslerin ki, denizde en çok sayıda ve kudretli gemiler de Fenikelilerin kidir. Özgür Karfagen kenti ve büyük kudret sahibi Persler sağlam bir ittifak yapsalardı, bu ittifakın iktidarı yeryüzünün en son sınırına dek yayılırdı. Küstah Roma şimdi başını yeniden kaldırmaya başladı. Romalılar, Grekya ve Makedonya'ya el koymak istiyor. Yüce hükümdar senin güçlerini ve özgür, kudretli, Karfagen'in zenginliğini niçin birleştirmeyelim? Dünyadaki en güçlü iki devletin ittifakını niçin kurmayalım?

Masanın sol ucunda Filot'un yanında oturanlar iğneleyici sözcüklerle sohbet etmekte.

— Dalkavukluk en güçlü silahlardan birisidir.

— Özellikle İskender'de!

— Gavgamel savaşından sonra ele geçen ganimetlerden onun kendisine hiçbir şey ayırmadığı doğru, ancak sonra Persepolis'ten Pella'daki annesine altın ve gümüş yüklü otuz beş bin katır ve beş bin deve gönderirken utanmadığı da doğru.

— Acaba O, mahalli zorbaların yönetimini kılıcı hakkına kendi yoldaşlarına mı dağıttı? Ne yazık ki hayır! O onları küçümsüyor! O başkan olarak her yere Persleri atadı.

— Biz hükümdarlıkları bir biri ardına onun için zapt ettik, ağır yaralarımızın mükâfatı ihtiyaç duyulmayan sakatlar diye vatana geri yollanmaktır.

41. Karfagen Cumhuriyeti'nin seçimle gelen iki hükümetinin adı Şofet idi.

— Şimdi biz, asil eterler İskender'i çok seyrek görmekte ve Onun huzuruna çıkmamıza izin versin diye, hatta eski yoldaşımızı görebilmek için dahi, ilk önce Pers harem ağası önünde eğilmemiz gerekmekte.

— Geniş Pers şalvarı ve barbar elbisesi giyinerek O niye kendini rezil etmekte?

Eski hükümdarlar hükümdarı Darius'un sevdiği içe işleyen melodiyi müzisyenler yeniden söylemeye başlar. Düdükler öter, kaval sesleri yayılır, borazanlar uğuldar, tefler boğuk boğuk gürler.

***

VI
İSKİT VE HELEN

Hava karardığında ziyafet çekenlerin üzerinde yanmakta olan iki meşale, ışıltılı, renkli, kısa ceket giyen, zayıf bir kızı aydınlatır. O gerili ellerindeki meşaleleri sallayarak adeta havada yüzmekte. Akrobat kız terasın ortasına vardığında, yan taraflardan iki meşale daha yanar ve halatta ufak bir maymun, sallanarak ve kızı taklit ederek arka ayakları üzerinde ihtiyatla yürümeye başlar.

Yukarı terastan yüksek sesli kahkahalar duyulur, parmağı ile maymunu işaret eden ve gülmekten nefesi kesilen çömelmiş bir genci herkes fark eder. Onun kahkahası herkese bulaşarak bütün teraslarda dalga dalga yayılır ve aşağıda askerlerin toplandığı avluda yankılanır.

— Böyle yüksek sesle gülen kim? Diye sorar Bazilyev. "Onun yüzü bana biraz tanıdık gibi geliyor".

Yaklaşan efeb cevaplar:

— Bu bir İskit, genç Sak beyi Skolot. Sen dün onun bodrumdan çıkarılmasını, banyo yaptırıp yeni elbiseler giydirilerek yanına getirilmesini emretmiştin.

— Ona şarap ver ve sevecen davran. Ben bugün onunla konuşacağım.

Kız ziyafete katılanların üstündeki halatta kalarak yanan meşaleleri çevikçe havaya fırlatır ve onları saplarından yeniden yakalar. Aşağıdan bir biri ardına dört meşale daha fırlatılır. Akrobat kız onları da ustaca yakalayarak havaya fırlatmaya devam edince başının üzerinde fırıl fırıl dönen ateş, yüzen bir çelenk oluşturur.

Herkesten daha yüksekteki halatta tek ayak üzerinde duran kız için endişelenen izleyiciler sessizliğe gömülür.

"Şanın böylesi İskender'in", diyen birinin sesi işitilir. Filozof Kallifen'in sesini bazıları tanır.

Kız dengesini korumak ve meşaleleri yakalamak için gücünün tamamını gerer. Sımsıkı gergin halat titrer, maymun meşaleleri düşürerek devrilir ve dört ayağı ile birden tutunarak asılı kalır.

Meşaleler aşağıya, yüksek kırmızı kalpak ve altın yaldızlar işlenmiş uzun bir elbise giymiş olan yaşlı adamın olduğu yere, kıvılcımlar saçarak birbiri ardına düşmeye başlar. Yanan iki meşale ile kalan kız, seyircileri eliyle selamlayarak halatın sonuna kadar yürür. Maymun halattan kayar gibi kıza yaklaşır ve onun omuzlarına tırmanır. İki meşale döne döne aşağı uçar. Kız maymunla birlikte karanlıkta kaybolur.

Genç İskit'i Bazilyev'in yanına getirirler. Onun giydiği dar ve kısa bir etektir. Kocaman parmaklı elleri kemikli, uzun bacakları zayıf ve hantaldır. İskit ağzını açmış Bazilyev'e yan yan bakmakta.

İskender'in yanında iki sekreteri durmakta. Biri kıvrım kıvrım siyah saçlarının etrafı kırmızı şeritli, beyaz tenli genç bir Suriyeli olup efendinin sözlerini kaydetmekte, sakalı küçük halkacıklar halindeki perçemi ile bağlı olan diğeri ise yaşlıca bir Pers tercümandır.

İskender konuşur:

— Seni uzun zamandır görmedim. Hayatından belki de memnun değilsin. Fakat bu senin kendi hatan, bana niçin başvurmuyorsun?

İskit'in beyaz dişleri ışıldar ve gözlerinin çevresinde alaycı kırışıklıklar toplaşır.

— Kışatra[42] ben de seni uzun zamandır görmüyorum, hayatımdan herhalde senin kadar memnun değilimdir. Karanlık bodrumumdaki küçük pencereden ben sadece gelip geçen askerlerin

42. Kışatra: eski Pers dilinde--hükümdar anlamındadır.

ayaklarını görmekteyim. Ve keneler, tahtakuruları beni yiyip bitirdi.

— Bunun için seni mükâfatlandırabilirim. Ne almak isterdin?

İskit kâh bir ayağı kâh diğer ayağı üzerinde durur ve geniş omuzlarını oynatır.

— Aygırımı arayıp bulmam gerek. O stepteki ünlü Fırtınakuşunun oğlu olup, sırtı boyunca koyu renk alası olan, yelesi ve kuyruğu siyah, açık renkte bir dorudur.

Bazilyev, "Anlaşıldı!" diyerek devam eder:

— Senin açık renkli dorunu arayıp bulmaları için emir vereceğim. İstediğin, daha başka bir şey var mı?

İskit, kimisi locaya uzanmış, kimisi ayakta duran, etrafındaki tanımadığı insanların üzerinde gözlerini gezdirir, onlar şarabın etkisi ile ışıldayan gözlerle kendisine alaylı alaylı bakmaktadır.

— At, eğer ahırda işsiz güçsüz uzun süre kalırsa ayakları üzerine çöker. Ben de aynı haldeyim. İşsiz güçsüzlükten canım sıkılıyor. Her kim olursa olsun, birisiyle dövüşmek isterdim.

— Bu eğlenceli bir gösteri olur! İskit'le dövüşmek isteyen var mı?

Birkaç kişi öneride bulunur:

— İskit'le dövüşmeye layık, Bazilyev'in korumaları olan babayiğit Makedonlardan birini çağıralım.

Usta Nikomendir bağırır:

— İskit eğer kılıç kullanmayı biliyorsa, ben onun üzerinde ustalığımı denemeye razıyım.

Tercüman onun sözlerini İskit'e açıklar. Bunun üzerine genç İskit, Nikomendir'den yana küçümseyici bir bakış atar.

— Benim ay baltamı verin, bu ihtiyar gibi üç kişi ile dövüşürüm ben.

Bazilyev, Nikomendir'i yanına çağırarak kulağına fısıldar:

— Onu öldürmeyesin, o bana gerekli. Yalnız hafifçe yaralayabilirsin.

Nikomendir küçümseyici bir jest yapar.

— Onu neresinden yaralamalı?

— Onun sol omzunda üç yara açabilirsin.

Nikomendir, eferlerden yana dönerek: "Benim Makedon kılıcımı verin!" der.

O pelerinini çıkarıp atar ve giydiği etek ve kırlaşmış kıvır kıvır saçlarındaki çelenkle kalır. Nikomendir'in adaleli kol ve bacakları çıplaktır ve beyazlaşan yaraları onun yalnız bir kereye mahsus dövüşmediğine işaret etmektedir.

Misafirlerin geleneklere göre, ziyafet yerine girişte çıkardıkları silah yığını arasından aldıkları, sapı altın kaplama, dar kılıcı eferler Nikomendir'e sunar. İskit'e de ağır bir Makedon kılıcı verirler. İskit kılıcın esnekliğini, keskinliğini yoklayıp göğe doğru kaldırır:

— Tanrı Papay[43], bu kurbanı sana adıyorum! Bizim Sak steplerindeki sürülerimizi kurtlardan koruyan Sen şu eşkıyaların arasında kalan beni de koru!

İskit koyu bulutlarla kaplı, karanlık gökyüzüne yakarışla bakar. Rüzgâr hızlanır, kandillerin alevleri kopuk kopuk titreşir. Kopan fırına dalgaları, ihtirasla kaptıkları kıvılcımları uzaklara alıp götürür.

İskit, uzun bacaklarını açar ve Makedon'a karşı yönelttiği kılıcını ileriye doğru uzatır.

Nikomendir sağ omzunu hasmına doğru çevirir, bacaklarını eğer ve sivri ucu yukarı kalkık kılıcını, göğüs ve yüzüne siper ederek dümdüz tutar.

— Ey hükümdarların en ünlüsü olan hükümdar ve siz bütün Makedonlar, Helenler ve diğer misafirler! Yenilgi bilmeyen kılıcım bugün, hükümdarımızın isteği üzerine şu barbara acıyacak. Fakat ben, kılıcımın ucu ile genç adamın sağ omzuna üç vuruşla Asya'nın en yüce efendisinin baş harfi olan A'yı[44] yazmaya söz veriyorum.

---

43. Papay: İskitlerde gök gürültüsü ve yıldırımın timsali olan en önde gelen tanrı.

44. İskender adının batı dillerindeki karşılığı Aleksander'dır. (R.A.)

İskit hararetli gözlerle hasmını izleyerek, sol ayağı üzerine çömelmeye ve kılıcı tuttuğu damarlı sağ elini ileriye doğru uzatmaya başlar.

Sol elini sırtına koyan Makedon'un gözleri kısılır. Tıraşlı yüzündeki kırışıklıklar keskinleşmeye ve derinleşmeye başlar. Çıplak kollarındaki adaleler gerginleşir ve kabarır. O saldırıya hazırdır.

Kılıcı çakan şimşek gibi birkaç zigzag yapar ve çarpışan çeliklerin cayırtısı duyulur. Uzun boylu İskit aşağı biraz daha aşağı eğilir ve onun sadece kılıcı tutan kemikli eli, Makedon'un ışıldayan kılıcını karşılayarak fırıl fırıl döner.

Nikomender'in halinden memnun ve alaylı yüzü birden ciddileşir. O vahşi hasmının gücünü hisseder. İskit kılıca bakmamakta. Onun mavi gözleri kararmakta ve Makedon'un çatılan kaşlarına bakmakta. Kendisi hücuma kalkmayıp Nikomender'in atak vuruşlarını vahşi hayvan çevikliği ile püskürtmekte.

— Çok iyi! Mükemmel! Diye bağıran Makedonların sesleri duyulur.

İskit'in sol omzunda eğik bir çizgi kızarmaya ve koyu bir kan sızıntısı göğsüne akmaya başlar. Deve gibi ağırlaşmış görünen İskit, yan tarafa aniden çevik ve esnek bir şekilde sıçrar, atak saldırısını henüz sona erdirmemiş olan Nikomendir, birden hücuma geçen İskit'in birbiri adına inen darbelerini karşılayarak hızla geriler ve güçlükle ayakta kalır.

Çatı ve duvarlara tırmanmış olan askerlerden:

— Acıma ona Nikomendir! Parçala barbarı! Kılıcı onun boğazına sapla! Diyen bağırtıları duyulur her taraftan.

Eğri yeni bir çizik A harfi açısının ikinci kenarını çizer ve İskit'in göğsüne akan kan sızıntısı artar. A'nın sadece ufki çizgisi kalır. Hasımları birbirinden ayırmaya hazır birkaç efeb ve asker onlara doğru yakınlaşır.

İskit görülmedik bir usule geçer. Onun kılıcı havayı coşkuyla yırtarak hasma güçlü vuruşlar indirir. Nikomendir'in İskit'i karşılayan ve kavis çizen kılıcı yan tarafa uçar. İskit vahşi hayvan

gibi sıçrayarak, kemikli dizleri ile Makedon'un göğsüne çöküp altına alır ve çığlık atarak dişlerini onun boynuna geçirir.

— Barbarı ayırıp çekin! Onun kafasını ısırıyor! Diyerek bağrışırlar etraftan.

İskit'in üzerine çullanan asker ve efebler, onu elleri ve ayaklarından tutarak Makedon'dan koparıp çeker.

Ağzı yüzü kan içinde, ayağa kalkan İskit, savaşçıları kolayca silkeler. Şaşkınlaşan Nikomendir, vahşice etrafına bakınan gözlerle dikilir. Onun boynundan kan fışkıran kan efeblerin parlak eteklerine bulaşır.

Bazilyev'in doktoru ilaç kutusu ile koşarak gelir ve Makedon'un boynunu acele ile sarmaya başlar.

— Sen savaşçının başını niçin ısırmak istedin? Diye sertçe sorar hükümdarın tercümanı İskit'e.

Yüzünü havlu ile silmekte olan İskit sevinçle gülümser:

— Ne münasebet! Onun gücü ve ustalığı bana geçsin diye ben onun sadece kanını içtim. O kılıcı çok iyi kullanıyor, şimdi ben ondan daha güçlüyüm...

Fırtına kuvvetlenir. Bir rüzgâr dalgası yüksek kandili devirir ve kandilin hoş koklu yağı halıya dökülür. Ziyafettekilerin üzerine iri kar lapaları uçuşarak yağmaya başlar. Bazilyev locada doğrulur, siyah Nubili onun sandaletlerini bağlar ve omzuna astarı kunduz kürkü, renkli Hint pelerini atar. Bakır zırhları ışıldayan korumalar iki sıra halinde dizilirler.

İskender, Gefestion'un kulağına fısıldayarak konuşur:

— Ben herkesi silah odasında bekleyeceğim. En sadık süvari müfrezeleri teyakkuz haline geçsin. Filot'u aniden yakalamak gerek. Dansçı kızı bana getirin.

Bazilyev kararsızca birkaç adım atar ve filozof Kallisfen'in önünde durur.

— Bu vahşi İskit'in savaş kuralını bozduğuna şüphe yok, ancak O bir barbar olduğuna göre onu bağışlamak mı, yoksa öldürmek mi gerek? Kallisfen sen, bazen ihtiyatsızca tespitlerde de bulunsan, bir filozof ve Aristo'nun, her tür bilgeliğin ve güzelliğin öğrencisi olarak insanlara karşı davranış inceliğini bilirsin...

Bu İskit'le ilgili görevi sana veriyorum: Ona Helen dilini öğret ve kendi İskit stepinin zihniyetinden daha fazla, Helen zihniyetini sevmesini sağla. Sen bir sofist olarak, tercih ettiğin bir şeyin doğruluğunu kanıtlamasını bilirsin. Bir ay sonra bana gelir ve İskit'i eğitmede hangi başarıları elde ettiğini anlatırsın.

Perslerin hükümdarlar hükümdarının adına müzik çalınmaya ve kar insanların gözlerini kaplamaya başlar. Bütün halılar beyaza bürünür. Misafirler ve askerler yüksek sesle çığlıklar atarken, sallanmakta olan İskender iki efebe yaslanarak basamaklardan yavaş yavaş iner. Ziyafete katılanlar, pelerinlerine bürünüp silahlarını kuşanır ve terastan acele ederek ayrılırlar.

Karfagen elçisi halat üzerinde dans eden küçük kızın yanında durur ve onun elinden tutarak Finikece konuşur:

— Bana öyle geliyor ki biz, seninle aynı ülkedeniz?

— Evet, ben bu vahşinin parçaladığı deniz ve güneş kentindenim. Şanlı Tir'denim.

— Burada onları sen niçin eğlendiriyorsun? Yoksa senin öz kentinin en yiğit bin beş yüz savunucusunu Bazilyev'in çarmıha gerdiğini unuttun mu?

— Ben onu hatırlıyorum ve hiçbir zaman unutmam. Benim babam da çarmıha gerilmişti. İşte ben de bunun için buraya geldim...

İki efeb kızın kollarına girer:

— Sen bizimle geleceksin. Bazilyev seni bekliyor!..

Bazilyev, terasa açılan oymalı çift kanatlı kapısı olan ve duvarları Pers halıları ile süslü ufak odadaki, yaldızlı eğri bacaklı kanepeye yatar. Bol çeşitli akşam yemeklerinden sonra O genellikle boz ayı kürkü üzerine uzanarak derin bir uykuya dalmaktadır.

İskender günün her saatinde kendi isteği ile derhal uyuyabilmek ve kısa bir uykudan sonra tamamen dinç ve yeni işine başlamaya hazır olarak kalkabilmekle övünür. Üçayaklı, yüksek bronz sehpanın kancasına asılı, tütsüsü hoş yağla dolu altın kandil portakal renginde düzgün bir ışık yaymakta. Kıvırcık saç perçemleri, koyu kırmızı çiçek nakışları ustaca işlenmiş, gök mavisi ipek yastıkta yayılı. Kırışıkları düzelmiş güzel bir yüz sessizce

ve sakince durmakta. Güçlü boyun açık ve şeffaf, yeşilimsi ceketin kumaşı atletik yapılı göğüsün zarif, pembe derisini hafifçe örtmekte.

Göz kapakları hafif gök mavisi renginde ki, kımıltısız yüze, parıldayan açık gözlerini diken Finikeli küçük kız uyuklayan genç bedenin yanında dikilmekte. Düşünceleri kafasından fırtına hızı ile geçmektedir:

"Asya'nın efendisi işte benim karşımda... Çarmıha gerilen ve işkence edilen binlerce Finikeli genç için duyduğum öç, şimdi seni parçalayacak... Varsın senin cellâtların beni sonra paramparça etsin, Tir'in kızının eli titremeyecek..."

Finikeli kız İskender'e doğru eğilir, karmaşık yüksek topuzlu saçının arasından hançer gibi, uzun ve ucu sivri çelik saç tokasını ihtiyatla çıkarır. On altı ince saç örgüsü omuzlarına yayılır. Saç örgülerinden biri kayar ve İskender'in pembe göğsüne değer. O hafifçe irkilir, yüzünden bir gölge gelip geçer ve çatılan kaşları arasında bir kıvrım ortaya çıkar. Yarı açık dudakları belirsiz sözcükler fısıldar, fakat göğsü düzenlice soluk alıp vermeyi sürdürür. Bazilyev uyanmaz. Finikeli kız vuracağı yeri seçerek ve elini havaya kaldırarak doğrulur.

Hafif bir rüzgâr esintisi kafasını geriye çevirmesine neden olur. Yaşlı, yüzü buruş buruş harem ağası Pers, ellerini göğsüne çaprazlamış yanı başında kımıldamadan dikilmektedir. Pers'in ince beyaz dudaklarından yılan ıslığı gibi ince bir ses yayılır. Kapıda asılı olan ipek halı kımıldanır ve oradan siyah, yarı çıplak Nubili ortaya çıkar. Harem ağası gözleri ile Finikeli kızı işaret eder, Nubili kızın üzerine alacalı bir pelerin fırlatır ve onu odadan sessizce çekip çıkarır. Onların ardından, harem ağası yaşlı kadınlarınkini andıran kafasını sallayarak çıkar.

Finikeli kız, ertesi gün uzun süreli işkencelerden sonra dört kısma bölünür ve adet olduğu üzere, kentin kapalı merkezi pazarının dört kapısı üzerine asılır.

***

İkinci Kısım

İskit Stepleri

I
TEPEDEKİ YOLCU

Atlar hazır mı? Kılıçlar bileli mi?
Yaylarınız sertçe gerili mi?
(Saksafar'ın türküsünden)

Uçsuz bucaksız ovada tek başına yükselen tepenin doruğunda yere düşmüş, ekin sapları sarılı işaret sırığının yanı başında bir adam kımıldamadan durmaktadır. Onun solgun eski elbisesi de tıpkı toprak gibi kahverengidir. Kafasında kırmızı bir bez parçası dolalı. Adam, hafif yamalı, ökçesiz çizmeler içindeki bacaklarını genişçe açmış sağlamca dikilmekte. Kısık, dar gözler kırpılmadan uzaklara bakmakta.

Genç, elmacık kemikleri çıkık yüz güneş yanığı koyu esmer renktedir. Derisi güneş ve rüzgârdan çatlak, çatlaktır. Omuzlar geniştir. Elinin biri omzundan sırtına atılı deri torbayı tutmakta, diğeri geniş ağızlı bıçağın, koynunda görünen kemik sapını tutmaktadır. Belinde, birkaç kez doladığı ham deriden uzun bir kayış bulunmakta.

O uzaklara, geniş ovada neşe ile serpiştirilmiş beyaz ve siyah Saks[45] çadırlarının olduğu yere doğru bakar. Onların üzerlerinde mavi mavi dumancıklar göğe doğru tırmanmakta. Çadırların yanlarında, çalı çırpı ile çevrelenmiş avlularda siyah ve beyaz kuzu sürüleri kümelenmekte.

Bugün bayram. Patikaların benek benek parsellediği ovada parlak giysiler içinde süvari silsileleri görünmekte. Onlar obaya doğru uzayıp gitmekte. Onların çeşitli çiçek nakışları işlenmiş, parlak renkli, alacalı bulacalı elbiseleri ufukta henüz yükselmeye başlayan güneş ışınlarında coşup kabarmakta.

Tepedeki adam öylesine uzun süredir ve kımıldamaksızın durmakta ki, ovada gitmekte olan süvariler kamçıları ile onu göstermeye başladılar bile.

— Oradaki şu adam kim ve kimi gözetlemekte? Diye sorarak konuşmaktalar. "O bir çoban değil. Sogdaların gönderdiği bir casus olmasın? Budaken'e hastalık salmak isteyen bir büyücü olmasın?.."

Gruptan ayrılan alacalı at üzerinde bir süvari, tepeye doğru doludizgin gider. Duraklamaksızın onun tepesine çıkar ve sonra yavaş adımla, hareketsizce duran adamın arkasından yaklaşır. İnce titrek mızrağın sivri ucu ile onun omzunu dürter. O kafasını ardına çevirerek aldırış etmez bakışı ile süvariyi baştan aşağı süzer.

At üzerinde yaklaşan genel sözcükle selam verir:

— Tanrı Papay'ın selameti üzerine olsun!

Islık sesi gibi bir cevap duyulur: "Sıhhatin nasıl? Gücün kuvvetin yerinde mi?"

— Ruhun sevinçle sükûnet içinde olsun! Der süvari. O, İskitlerin meşhur düşmanları Sogdaların adetlerine göre, yolcunun başına dolamış olduğu kırmızı kuşağa şüphe ile bakarak, elini

45. Saks: Sogdiana'dan kuzeye doğru çeşitli göçebe kabileler yaşamakta idi. Grekler onları İskit diye adlandırmakta, fakat tarihçi Strabon onların kendilerini, memleket memleket dolaşan, göçebe anlamına gelen bu adla anmadıklarını söylemektedir. Burada en büyük İskit kabilelerinden biri (Saklar ya da Sakuklar) tasvir edilmektedir.

düz kıllı, sert siyah sak Boynuzlu hükümdara yağ tulumu dolusu altına satmış olan bütün stepin bildiği bey Budaken'in öz kabilesine ihaneti söz konusu. Ve kabilenin danışma toplantısına gelen pek çok kişi, düşmana satılmış olduğu için Budaken'e yüksek sesle hakaret eder. Acaba beyin altınları az mıydı? Onun gemleri de altın idi, düğmeleri de altın idi ve dört karısının da göğüslerinde balık pulu gibi altın mangırlar asılıönemli bir konunun beni buraya getirdiği besbelli.

O halde Alacalının arkasına otur, der süvari. "Vahşi atlar terbiyecisi Kidrey, seni beyin kendi çadırına kadar götürecek. Budaken'de bugün ziyafet var: O kızını kocaya verecek. At koşusunda ondan mendili kapan onunla evlenecek. Uzak ve yakın obalardan, her yerden bugün misafirler gelmekte. Eğer atın olsaydı, sen de Budaken'in kızını elde etmeye yeltenebilirdin. Ben de deneyeceğim. Kızı yakalamak acaba vahşi beş tüylü atı yakalamaktan daha mı zor?"

Yolcu, kıvrımlı patikada toynaklarını vurarak ve taşları sağa sola sıçratarak, yavaşça yokuş aşağı inmeye başlayan alacalı atın sağrısına kolayca sıçrar.

***

II
BUDAKEN'İN ŞAKALARI

Gençlerin at yarışında, güreşte, ok atışında yarışmalarından sonra Altın Gem Budaken misafirlerini daha fazla eğlendirmek ister ve kızının at koşusuna gelmesi, deveyi de hazırlanmaları için babayiğit yanaşmalarının[46] kulağına fısıldar. Babayiğitler az sonra gerçekleşecek gösterideki düşünceye gülümseyerek, emri yerine getirmeye koşar.

Geniş omuzlu, devamlı ata binmekten bacakları eğri Budaken'in giydiği ev dokuması koyu gri yünden elbisesi başlığından geniş pantolonunun eteğine kadar mavi boncuk işlemli ve altın düğmelerle süslü. O, büyük kısmı çeşitli soydan kabilelerin önderi olan yaşlı misafirlerine şeref bağışlamaya, kendi sevinci ile hayrete düşürmeye çabalar.

Sağrısı geniş alacalı aygırı Budaken'e getirirler, o vahşice hırlamakta ve ön ayakları ile yeri dövmektedir. Atın dizginleri altın rozetli; saf altın olan gem dövüşen aslan kabartmaları ile ağdalı bir şekilde süslü; firuze ve kırmızı akikle süslü boynundaki kayışların güzelliği dikkat çekmekte.

Misafirler arasında Tigrahud[47] soyu oymaklarından genç bir önder, ince yapılı, uzun boylu, mağrur bey Gelon ayırt edilmekte. Onun yüzü hala gençlik tombulluğu ile kaplı, fakat çatık kaşları ve kibirli bakışı onun ruhen artık genç olmaktan uzaklarda olduğunu söylemektedir. Belinde İskitlerin Perslerle savaş resimleri nakşedilmiş altın kın içinde kısa bir kılıç asılı. Kırmızı renk ya-

46. Yanaşma: Zengin sürü sahiplerinin hizmetinde bulunan İskitler, köle çocukları, yoksul kişiler. Onlar sahiplerinin sürüsünü gözetlemekte ve sahiplerinin verdiği çeşitli görevleri yerine getirmekte idiler. Yanaşmalar kölelerden daha fazla hak ve özgürlüğe sahiptiler.

47. Tigrahud: Şimdiki Sarıderya'nın arkalarında yaşamış olan, İskitler soyu.

bancı kumaştan elbisesinin her tarafında dikili parıldayan kabuğa benzeyen altın pullar alev alev ışıldamakta. Gelon'un uzun beyaz kuyruklu, yelesiz[48], altın kırmızısı rengindeki aygırı Budaken'in aygırından daha narin ve güzeldi. Gelon'un onu, yüksek, çevik atları ile ünlü Masagetlerden taşlı toprakta kuyu açmayı ve yumuşak deri işlemeyi bilen dört esirle takas ederek aldığı söylenmekte.

Işıldayan ve canlı gülümseyişi, parıldayan gözleri ile boncuklar, kurdeleler, gümüşi takılar içindeki Budaken'in kızı Zarika kara yağız bir at üzerinde kalabalığın arasından aniden ok gibi çıkar. Onun her birinde dokuz kısrakla bir aygır olan otuz at yılkısını, koyun sürüsünü, hediyeler yüklü on deve ve kırk esiri kızına çeyiz olarak vereceğini herkes bilmektedir. Bu nedenle kıvrak atlara binmiş, zarif giysiler içindeki kalabalık genç grubu doludizgin Zarka'nın peşine düşer. O yüksek tepeyi hızla aşarak geri dönmek için atını oraya doğru dörtnala sürmekte. At yarışlarının ünlü siyah aygırı hendek ve tümseklerden kolayca atlayarak stepte uçarcasına gitmekte. Yetişen süvariler Zarika tepenin ardından döndüğünde onu yakalamaya heves ederek çeşitli yönlere dağılmakta.

Alev gibi parıldayan pembe elbise giymiş, altın sarısı bir aygıra binen Gelon diğer süvarilerin arasında hızla seçkinleşmeye başlar. Ve Zarika'ya iyice yakınlaşır, ancak O kısrağını keskince yan tarafa döndürünce, Gelon da yanından ok gibi geçip gider. Yan taraftan uçar gibi yaklaşmaya başlayan, cesur at eğitmeni Kidrey'in alacalı aygırına çarpar Zarika. Kidrey onun ellerinde dalgalanan kırmızı ipek mendili kapmaya çalışarak Zarika'ya kenetlenir. O da kalın kırbacı hızla savurarak Kidrey'e vurur ve kendisi kısrağın boynuna yılan gibi dolanarak gizlenir. Doludizgin koşturanların hepsi birkaç dakika sonra Kurgan'ın ardındaki toz bulutu içinde kaybolur. Onlar tekrar göründükleri zaman atların kuşatması altındaki Zarika sağına soluna kamçılar savurarak bir

48. Orta Asya'daki eski zaman cinslerinden en iyi atların büyük bir kısmı (argamaklar) doğuştan yelesizdiler.

yandan diğer yana atılıp durmakta, Kidrey'in alacalı atı ise süvarisiz, başıboş koşturmaktadır. Sonraları Gelon'un Kidrey'in üzerine uçar gibi vardığı, atının göğsü ile ona büyük bir şiddetle çarptığı, onun da uçar gibi düştüğü ve bilincini kaybettiği söylendi.

Gelon süratle Zarika'ya yaklaşarak ona kenetlenir ve kırmızı ipek elinde titreyişlerle dalgalanmaya başlaması üzerine kalabalıkta konuşmaya başlarlar:

— O mendili kendi eliyle verdi! Budaken'in asil bir soydan damadı olacak. Budaken'in kendisi bir zamanlar basit bir çobandı... Budaken şimdi öylesine zengin ki, kimi isterse onu damat olarak alabilir.

Zarika doludizgin obaya geri döner, kadınlar, kızlar ve kız arkadaşları onun çevresinde toplaşır. Esirler ter ve köpük içindeki kısrağın dizginlerini tutar, Zarika'yı ise halı ve şallarla süslenmiş gelin çadırına götürürler.

Gelon, bütün hızı ile Budaken ve asilzade misafirlerin atları üzerinde beklemekte oldukları yere yaklaşır, onlara on adım kala keskince durdurduğu aygırı güçlülükle zapt ederek adım adım Budaken'e doğru sürer ve elindeki kırmızı ipek mendili ona fırlatır. Uşak koşarak Gelon'un yanına varır ve içi kımız dolu insan kafatasından yapılma altın çerçeveli kupayı sunar. Gelon iki eli ile aldığı kupayı öper ve onu ev sahibine uzatır.

İri gövdeli, sarkık bıyıklı Budaken kupayı alır. Onun yüzü duygularını ele vermemekte, fakat gözlerinde neşeli alevcikler koşturmakta. Gelon'un bu jesti kızına talip olduğu anlamındadır. Şimdi köklü asil bir soydan olan Gelon, eski bir çobanın, akılı, kurnazlığı ve başarılı baskınları sayesinde önderliğe yükselen Budaken'in damadı olacak.

Budaken kımızdan bir yudum alır, yüzeyine üfler ve sonra dibine dek içer. Gelon yedek atına geçer ve onun altın sarısı rengindeki aygırını yan tarafa çekip götürürler, orada atları yarışa hazırlayan ihtiyar ona güçlükle binerek, terini soğutmak için adım adım, ileri geri gider gelir.

***

III
DEVEYİ ÇÖZEN

İskitler koyu gri tüylü büyük bir deve getirir ve ona güçlükle diz çöktürür. Deve yarı vahşidir; o böğürür, çırpınır ve ayağa kalkmaya çalışır. İskitler onun bükük ayaklarını bağlayarak, başını yana bükerek, pek çok düğüm atarak, kıl urganla hızla kıskıvrak bağlamaya ve çözülmesi daha zor olsun diye de urganın ucunu örmeye başlarlar. Budaken gençlere acele ettirir. Çember halinde dikilen muazzam kalabalık bağırıp çağırarak gürültü etmekte. Herkes en çok sevilen gösteriyi bekleyerek şakalaşmakta.

Budaken'in dalkavuğu ve maskarası rolündeki yaşlı Hoş bağırmaya başlar:

— Bu deve sekiz çuval arpayı çekebilmekte ve bir o kadarını da bir defada yiyip bitirmekte. O dişi develerin ardından tırısa kalkmakta, semer gördüğünde ise saklanmakta. Susuz on gün yol gidebilmekte ve bir o kadar da kımız tulumlarına bakarak oturmakta. Babil'e kadar vardı ve daha da vahşileşmiş, yüzünü sakal bürümüş olarak geri döndü. Fakat misafirlerini eğlendirmek isteyen Altın Gem cömert Budaken, bıçak kullanmaksızın urganın tamamını çözüp, sonrada devede obanın etrafında dolaşan cesur kadına bu ender deveyi hediye edecek. Ancak eski geleneğe[49] göre kadının bıçak gizleyememesi için üzerinde hiçbir elbise olmaması gerekmekte.

Birbirlerini dürtükleyen ve gülüşen kadınlar geniş yenleri ile yüzlerini örterek ayrı bir grup halinde durmaktadırlar. Onlar, kalabalık karşısında hangi duruma düşeceğine aldırış etmeyen, sar-

49. Deve çözmeye dair bu gelenek Orta Asya'nın bazı göçebe kabilelerinde günümüze kadar korunmuştur.

hoş ve arsız İhtiyar Bolhaş'ın şimdi ortaya çıkmasını bekler. Onu buzat[50] içtiğinde yattığı çadırın arkasında arayıp bulurlar, o ise kadınların uyandırmaya çalışarak sarsmalarına cevap olarak sadece homurdanır. Bu arada kalabalığın içinden bağırtılar yükselir:

— Ne dikilip duruyorsunuz? Korkmayın! Deveyi çözüp almayı deneyin!

O zaman kadın grubunun arasından düzgün yapılı bir kadın öne çıkar. O utangaç, mütevazı bir yürüyüşle asil misafirlere doğru yaklaşır, ellerini göğsünde çaprazlayarak Budaken'in karşısında eğilir ve rengi atmış, gözlerini yere dikmiş olarak konuşur:

— Selam sana, yiğit ve cesur Budaken! Eğer sen onu gerçekten bana hediye etmeye söz veriyorsan, ben deveyi çözebilirim...

Bu kızı ilk defa gördüğü için şaşkınlaşan Budaken:

— Sen eğer deveyi çözer ve onun üzerinde çadırların etrafını dolanıp gelirsen deve senin olacak. Hiçbir şeyden, hatta utançtan korkmayan kız sen kimsin?

Kız umutsuzca el sallar:

— Özgürlüğünü kaybetmiş olan için utanç nedir ki?

— Sen esir misin? Senin sahibin kim? Adın ne senin?

— Benim adım Tomris...

— Tomris, Tomris!.. Diye uğuldanırlar kalabalığın içinde.

— Ben Dahlar[51] kabilesindenim, baskın esnasında çalındım, sonra da tüccarlara satıldım. Şimdi beni Bey Gelon, senin şahane kızına hediyelerle birlikte gönderiyor.

Zaferi ile böbürlenen Bey Gelon öfkeden kararmaya başlar ve en yakınındaki hizmetçisinin kulağına fısıldar:

— Şu kendini bilmeze buradan ayrılmasını ve arsızlığa kalkmamasını söyle.

Kızın yanına hızla varan İskit onun kulağına bir şeyler söylemeye başlar. Tomris cevap vermeden dikilir. Eğlenceli gösteriyi

50. Buzat: sütten hazırlanan sert, sarhoş edici içki.

51. Eski zamanlarda Dahların büyük kabilesi Aşağı Yaksart'ı (Eski adı Sarıderya olan nehir) iskân tutuyordu.

bir an önce seyretmeyi arzulayan kalabalık ise, Tomris'in deveyi bir an önce çözmeye başlamasını talep ederek bağrışmaya başlar.

Tomris uşağa uzaklaşması için eliyle ikaz edici jest yaparak devenin tüylü, koyu gri gövdesine koşarak varır. Beklenmedik sıkıntılı durumundan dolayı şaşkınlaşan deve kızgındır ve urganı koparmaya çabalayarak ayaklarını germekte, bütün vücudu ile kıvranmakta, uzun pembe dilini çıkarıp yan tarafa uzatarak cıkcıklamakta ve çalkalamaktadır. Kız çabucak soyunduğu renkli elbisesinin hepsini katlayarak çıkın haline getirir ve şalvarının kırmızı sicimiyle bağlar. Çıkını dikenli seyrek otlar arasındaki kumların üzerine koyar. Kalabalık uğuldamakta ve kahkahalar atmaktadır. Sadece boynunda kırmızı boncuk dizgisi ve dar omzuna düşen, on altı ince saç örgüsünde alacalı kurdelelerle süslenmiş, düzgün yapılı, zayıf kızı görünce herkes sessizliğe bürünür.

Tomris hiç kimseye aldırış etmeksizin saç örgülerini başının etrafına bağlar.

Dişsiz ağzında geveler gibi konuşan, Yaşlı bey Tamir: "Fakat bu çok genç bir kız! Altı babayiğit gencin attığı bunca düğümü bunun çözebilmesi mümkün mü?" Der.

Tomris azimle deveye doğru atılır ve pembe bir topak halinde boz tüyler üzerine sıçrar ve parmaklarını, dişlerini geçire geçire düğümleri çözmeye başlar. O her şeyden önce devenin karnına doğru gerili olan boynunu çözer. Deve başını kurtarıp, boynunu uzatmaya başlayınca çırpınmayı bırakır ve ara sıra dar, uzun çenesini açarak sadece şikâyet eder gibi inler. Tomris karmakarışık düğümler üzerinde inatla çalışır; onun ince kolları acayip bir ağ gibi dolanmış olan siyah kıl urganın aralarında uçmakta ve kenetlenmektedir.

O sonra elbise çıkınının üzerine atılarak onu dişlerinin arsına kıstırır ve emekleye, emekleye çabalamaya devam eder. İşte devenin arka ayağı kurtulur. İp gevşemeye, deve yeniden çırpınmaya başlar. Karnı üzerinde döner ve hantal bir sıçrayışla önce arka, sonra ön ayakları üzerine yükselir.

Tüylü hörgüçler arasına yerleşen Tomris artık onun sırtında oturmaktadır. Deve silkinir ve tuhaf bir şekilde zıplayıp, uğuldayan kalabalıktan uzaklaşarak, stepe doğru hızla, geniş adımlı rahvanla koşmaya başlar.

Tomris ise saçlarının arasından çıkardığı tokayı hörgücüne batırınca, deve acıdan yüksek sesle böğürür.

Eski adetlere göre deve koşarken giyinebilmek, obanın etrafını dolanmak ve şölen yerine dönmek gerekmekte. Koyu gri deve, hörgüçleri arasına oturan kızla tepenin arkasında kaybolur. Bey Gelon'un uşaklarından birinin atına sıçrayışına ve devenin peşinden stepe doğru doludizgin gidişine hiç kimse dikkat etmez.

***

IV
SPİTAMEN'İN HEDİYESİ

O zaman Spitamen'i ilk kez fark eder ve onun hakkında konuşmaya başlarlar.

İskitler soyunarak deveyi çözmekten çekinmemiş olan kız hakkında gülüşürken, omzunda torba, toz toprak içinde bir yolcu Budaken ve asil misafirlere doğru yaklaşır. Meçhul kişi onlara birkaç adım kala durur, Sakça'yı doğru telaffuz ederek yüksek sesle konuşur:

— Asil bey Budaken Altın Gem, ben gücüne, yiğitliğine ve güler yüzlü misafirperverliğine yakışan bir hediye getirdim sana. Böylesi bir hediyeyi sen uzun zamandır bekliyor olmalısın.

Hayrete düşen Budaken elini sallar:

— Sakça konuşan Sogd bana ne hediye edebilir ki? Ben artık insanın isteyebileceği her şeye sahibim. Daha yakınıma gel.

Yolcu Budaken'in atına doğru yaklaşır, elini deri torbasının içine uzatır ve oradan uzun kuyruklu, ufak koyu gri renkte bir yavru çıkarır. Tüylü vahşi yavru keskin dişlerini gösterir, beyaz bıyıklarını kabartır ve kudurmuşçasına çırpınarak hırlar. Meçhul kişi sorar:

— Yakışıklının böylesinden hoşlanır mısın? En hakikisi ve hırçını. Ayağındaki siyah alayı görüyor musun? İki yıl sonra o seninle ava çıkar, vahşi keçileri yakalar, dağ koyunun belini kırar, düşmanlarını atlarından alaşağı eder. Bu vahşiyi tanıdın mı?

Ve yavrudaki, geleceğin ayağına en çabuk çitasını, sahibine köpek gibi bağlanan ve çarpışmada onun düşmanlarına korkusuzca saldıran ve dağların korkunç vahşisini herkes tanır.

Budaken'in gözleri alev gibi parıldar. Gepard (çita)[52] yavrusu bulmak zordur. O en vahşi dağların geçitlerinde, ulaşılamaz kayalıklarda bulunan bir vahşidir.

— Teşekkür ederim gezgin adam! Sen bu yavru için ne istersin?

Budaken'in cömert olduğunu, herhangi bir şey onun hoşuna gittiğinde değeri karşısında duraklamadığını herkes bilmektedir. Bu nedenle yakınlarda dikilen askerler bağırmaya başlar:

— Küçük çıtayı hediye ettiğini söyle! Budaken vahşinin ederinden daha fazla bir fiyatla sana karşılık verir!

Ancak meçhul kişi arzusunu söyler:

— Sen zengin ve ünlüsün Budaken! Sürülerindeki koyunları yahut yılkılarındaki atları hiç kimse sayamaz. Onların sayısını sen kendin bilmezsin. Senin damgan olan genç bir atı bana hediye et...

Böylesi sözler göçebe adetlerine göre küstahlık ve saygısızlık sayılmakta. Meçhul kişi yoksul birine benzemekte ve onun talep etmeye yeltenmemesi, sadece zengin ve etkin Budaken'in lütfünü beklemesi gerekmekte idi. Bu nedenle Budaken'in kaşlarının nasıl çatıldığını herkes farkına varır. Ancak bu büyük ve güçlü bey şakayı ve eğlenmeyi sevmekte ve beklenmedik tuhaflıklardan yoksun değildir. Budaken yanıtlar:

— Adın ne senin gezgin cesur adam ve aslen nerelisin? Budaken atına sıçramayı sen becerebilir misin? Ancak bu senin söylediğin, Sogdların kendilerine mahsus saydıkları kuş tüyü döşeğe oturuşlarına benzemez. Sen eğer bizim aygıra binersen anında tepe taklak gidersin...

Etraftaki herkes kahkaha ile gülmeye başlar:

---

52. Gepard yahut av leoparının kafası kedinin ki gibidir ve uzun kuyrukludur, fakat vücudunun geri kalan kısmı köpeğin ki gibidir. Memeliler arasında en süratli koşan hayvandır. Doğu ülkelerinde eski zamanlarda keçi ve geyik avı için eğitiliyorlardı. Orta Asya dağlarında seyrek olarak günümüzde de karşılaşılmaktadır. Perslerde geparda çita yahut yuspeleng diyorlardı.

— Sogdlarda bana Spitamen derler, benim diğer bir adım da Şeppe-Temen'dir[53]. Ben sizinle aynı kandanım. Annem savaş çığlığı "ulala!" [54] olan Toharlar[55] soyundandır. Fakat babam Sogd'dur ve ben çocukluğumdan beri Sugud'da yetiştirildim ve Sogd darısı ve üzümü ile beslendim.

Misafirleri neşelendirmek isteyen Budaken yeni bir şaka düşünmeye başlayarak konuşur:

— Pek ala Şeppe-Temen... Ben seninle aynı savaş çığlığından olmakla memnun oldum. Tamam, sen benden istediğin atı alabilirsin ancak bağlı olanlardan birini değil, serbestçe otlamakta olanlardan birini. Ve bundan başka atı, sen diğer bir ata binerek değil yaya olarak alacaksın...

O zaman Spitamen şükran ifadesi olarak ellerini göğsünde çaprazlar ve av için altın kartal, şahin, tazı köpekleri ve diğer hayvanları eğitmesini bilen, yaklaşan ihtiyara çita yavrusunu teslim eder.

— Budaken sen yalnız, ben eğer daha kötüsünü değil de daha iyisini seçersem kızmayasın...

***

53. Spitamen: Cesaret ve yiğitliği ile parlayan anlamında eski bir Pers kelimesi. Spita--kıvılcım demektir. Spitamen: kelimsi kelimesine yakıcı, kızgın, parıltılı anlamındadır. Şeppe-Temen (Türkçe bir kelimedir): Solak-Diken(İğne) demektir.

54. İskitlerin her soyunun düşmanın üzerine atılırken birbirlerini çağırdıkları kendi ayrı özel savaş çığlıkları var idi.

55. Toharlar: Bu kitapta anlatılmakta olan olaylardan iki yüz yıl sonra Doğu Baktriya'yı istila eden ve onu ele geçiren büyük bir İskit halkı.

V
FIRTINA KUŞUNUN AVI

Budaken, stepte yakınlarda otlamakta olan at yılkısını daha yakınlara sürüp getirmeleri için uşaklarına bağırır ve kendisi misafirlerle birlikte yayan, yılkının bulunduğu yere doğru yönelir. Uşaklar çığlık çığlığa yılkıya doğru dörtnala gider ve onu yayılan bir zincir gibi kuşatmaya başlar. Spitemen, kendine güler yüzle seslenen İskit'in atının sağrısına çevikçe sıçrar. Ve Budaken'in ıslığının ardından hep birden tırısa kalkarlar.

Telaşlanan kısrakların yılkısı stepte obaya doğru koşmaya başlar. İskitler kementleri sallayarak vahşice çığlıklar atar, ıslıklar çalarak yılkının etrafında koşuşturur. Yılkının içinden birkaç aygır uçarcasına ayrılır boyunlarını uzatıp, kulaklarını dikerek ve İskitlerin üzerine atılmaya hazır olarak, hızla onlara karşı dörtnal koşar. O zaman İskitler atlarını stepe doğru döndürür ve kamçılayarak uçarcasına uzaklaşmaya başlar, bir müddet sonra yarım çember yaparak, yeniden yılkıya doğru dönerler.

Budaken ve misafirler ok gibi gelen yılkının ayakları altında kalmamak için atlarını tepeliğe doğru yel gibi koşturur. Onlar üç devenin, biryandan diğer yana devrile devrile, hantalca, stepe doğru koşarak terk etmekte olduğu kurgan'a varır.

O zaman uşaklar vahşice çığlıklar atarak ve uzun kırbaçlarını şaklatarak yılkıyı sıkıştırır ve kurganın önünde durdurur.

Kısraklar küme halinde toplaşır, bazıları başlarını yukarı doğru dikmekte, diğerleri de, sürünün içinde onların sahipleriymişçesine dolaşmakta olan boz ve alacalı aygırlardan kaçışarak, çifteler savurarak zıplamakta. Budaken bağırır:

— O Sogd nerelerde? Saks kısraklarının kuyruğunu görünce korkmuş olmasın?

Fakat Spitamen artık hazırdır. Halka halinde dolanmış, ham deri kemendi sallayarak, yumuşak adımlarla kurgandan yokuş aşağı inmeye başladığında, O daha da tıknazlaşmış ve omuzları genişlemiş gibi görünmekte. Diğer elinde de deri torbasını tutmaktadır. Kurganda bulunan herkes göçebelerin ürken atları sakinleştirmek için, perdeden perdeye geçerek çaldıkları, kuvvetli, tekdüze ıslığı işitir.

Yılkının tamamı kulaklarını diker, kara yağız bir aygır ok gibi öne geçer, o yüksek, güneş ışınlarında parıldayan, ele avuca sığmaz, ünlü Fırtına Kuşu dur. Spitamen duraklar. Aygır birkaç kez sıçrayarak şaha kalkar, arka ayakları üzerinde havada dönüş yapar ve gerisin geri atılır. Spitamen yılkıya doğru birkaç adım daha yaklaşır. Kara yağız aygır durur, burun deliklerinden havayı kuvvetle içine çekerek, yeniden Spitamen'e doğru hızla koşar. Spitamen elini savurduğunda, o artık üç adımlık mesafede idi. Ham deri kement havada şimşek gibi çakar ve ışıldayan, yuvarlak boynun çevresine dolanır, avcı ise kayışı gererek, yan tarafa sıçrar. Aygır dönmeye, çifteler savurmaya başlar ve tekrar küstah düşmanının üzerine atılır. O dişleri ve ön ayaklarının vuruşu ile adamı yere devirmeyi istemektedir. O zaman Spitamen meşin torbayı kızgınlıktan kuduran aygırın kafasına geçirir ve İskitler avcının bir anda, elleri ve ayakları ile sıkıca tutunarak, onun boynunda asılı olduğunu görür.

Fırtına kuşu kendine sakız gibi yapışan binicisini fırlatıp atmaya çabalayarak kafasını sallar, şaha kalkar, zıplar, ayakları ile yerleri döver ve sonunda havaya mavi toz kümeleri kaldırarak stepte kudurmuşça koşmaya başlar.

— Ulala! Diye bağırmaya başlar Spitamen.

— Ulala! Diye çığlık çığlığa bağırır İskitler. "O bizim kanımızdan! O bizim! Hiçbir Sogd, hiçbir zaman bizim başıboş aygırımızın üzerine sıçramaya cesaret edemez!.." diyerek kendi aralarında konuşurlar.

Yoksul avcı en iyi atlarından birine binmiş de olsa misafirler ilginç gösteriye hayran kaldıkları için Budaken memnundur. Onlar şimdi kendi obalarına dağılacaklar ve bütün step Budaken'in cömertliğini öğrenecek, herkes çıta yavrusuna karşılık kara yağız aygırı verdiğini konuşacak ve ateş yakılan her yerde, İskit ovasının bütün patikalarında Budaken'in adı tekrarlanacak.

***

VI
KAÇAK KIZ TOMRİS

Spitamen rengârenk İskit kalabalığının heyecanla bağrışıp çağrışmakta olduğu, kurgan ve obanın önünden fırtına gibi geçer. O, yolu ayırt etmeden kudurmuşça uçar gibi koşan, başına torba geçirilmiş atı kayışı ile kamçılar. Ancak oba arkada görünmez olduğu ve rüzgarın sürüklediği kum tepecikleri uçuşmaya başladığı zaman, avcı atı bronz tokalı kayışla kamçılamaya devam ederek, atın başından torbayı çıkarır.

O seyrek kandım[56] çalılıklarının yetiştiği kum tepeleri arasında, soluklanma fırsatı vermeden aygırı sürer ve beyaz köpük kabarcıkları ele avuca sığmayan süratli atı kaplamaya başladığı zaman, Spitamen koynundaki yuları çıkarıp azgın Fırtına Kuşunun o güzel başına takar. At artık direnmez ve boynunu geriye çevirerek süvarinin dizlerini ısırmaya çabalamaz.

Aniden ileriden bağırtılar işiten Spitamen tepelikler arsında koyu gri devenin iri figürünü görür. Onun hörgüçleri arsında Budaken'in obasında bağlı deve üzerinde gördüğü kız, parlak kırmızı elbise içinde ışıldamaktadır. Fakat şimdi rüzgâr gibi giden, tepesi sivri külah ve koyu renk elbise içinde bir süvari deveye yetişir ve kızı yakalayıp geri götürmeye çalışır.

Kız umutsuzca çığlık atmakta ve kendini korumaya çalışmakta:

— Step, beni sakla! Step, kurtar beni! Ölüm gözlerime saplanmak istiyor...

Spitamen arkadan süvariye yaklaşır. O koşan demirkırı atın kıvılcım saçan toynaklarını, İskit'in tıknaz, geniş sırtını, küçük kayışlarla ayak bileklerinde boğumlanmış olan çizgili şalvarını görür. İskit'in eli kızın kırmızı elbisesine yapışır, fakat kız çığlık atarak, onun eline vurmaya çabalayarak uzun bronz saç tokasını savurur.

---

56. Kandım: Türkmenistan çöllerinde, genellikle münferit halde bulunan bir çalı.

— Alçak kız, sen benden kaçamazsın! Diye boğuk bir sesle bağırır süvari. "Şimdi sonun geldi..."

O an Spitamen'in ham deri kemendi havada yeniden uçarak İskit'in boynuna dolanınca, o kollarını yana açarak eyerden uçar ve kumların üzerine yığılır kalır. Kumların üzerinde şaşkın ve yarı boğulmuş bir halde, bir süre Spitamen'in kara yağız aygırının peşinden sürüklenir. Spitamen kayışı keser ve kumda yatan İskit'i bırakıp, hızla devenin peşine düşer. Süvarisiz başıboş koşturmaya başlayan demirkır at kum tepecikleri arasında bir görünüp bir kaybolur ve nihayet görünmez olur.

Dostça selamlama olarak "ulala!" diye haykıran Spitamen:

— Kız sen hangi soydan sın? Diye sorar.

— Maşuci[57] diye yüksek sesle bağırır kaçak kız.

O kafasını arkaya çevirerek bakar. Başına dolamış olduğu koyu kırmızı örtünün altından düz kaşlı, siyah gözler görünür. Spitamen kuzeyde, Oksian denizi yakınlarında kendine has ayrı kabileler halinde yaşayan, kadın kabilelerin savaş çığlığının "maşuçi" olduğunu bilmektedir. Ayrı kendine has sert yasalara uyarak yaşamakta olan Amazonlara komşuları hürmet göstermekte. Bu kabilenin yakın zamanlarda aralarından atılmış olan kadına İskit'in saldırması göçebe yasalarına göre suç sayılmakta.

Kara yağız, koşmakta olan deveye yetişir ve yanı başında koşmaya devam eder.

— O beni öldürmek istedi. O bey Gelon'un uşağı. Fakat sen bana dokunmayacaksın değil mi? Kaçmama yardım et. Ben özgür doğdum ve kendi çadırlarıma dönmek istiyorum. Havaya kaldırdığı elinde bronz saç tokasının sivri ucu görünen Tomris, avcıya şüpheyle bakar.

— Spitamen'in çadırı, Afrasiab'ın taş putunun bulunduğu yere yakın dört yol kavşağındaki acı kuyularda kuruludur. Annem orada yaşıyor ve o seni barındırır. Der Spitamen.

Kız cevap olarak, "sen bani özgür kılacak mısın?" diye yüksek sesle bağırır. "Yoksa bana sen de esaret zinciri takmak mı istiyorsun?"

57. Maşuci: Eski zamanlarda Oksian (Aral) denizi yakınlarındaki steplerde yaşamış olan Amazon kabilelerinden bir soy.

Onların sözcükleri rüzgârın ıslığında kaybolur gider. Onların ikisi de, burnundan soluyan iri deve ve çevik kara yağız atı hızla koşturmaya devam eder. Spitamen haykırır gibi konuşur:

— Spitamen yoksul fakat özgürdür! Benim sürüde sadece on koyun var. Fakat O beylere yalvarıp yakarmaz, O zincire vurulanların dostudur. Sen benim çadırımda çörek ve koyun peyniri bulursun. Eğer sen oradan ayrılmak istersen, çadırımın perdesi daima açık olacak.

Kız bir an düşünür:

— Senin sözlerin benim kurtuluşum için gerçeği mi söylüyor yoksa bu beni parçalamak isteyen, kurnaz bir kaplanın mırıldanışı mı bilmiyorum. Fakat ben sana inanmak istiyorum: sen beni soyunuzun çığlığı ile selamladın. Ben Acı Kuyulara doğru gidecek ve orada Spitamen'in çadırını arayacağım.

Avcı eliyle işaret eder:

— Sen şimdi dosdoğru güneye gidersin. Çok geçmeden kemik ve çalı çırpı ile kaplı bir yükseklik görürsün. Ondan sonra geniş patikada devam edersen Afrosib'in putunu ve benim çadırımı görürsün.

Spitamen kara yağızı, Budaken'in obasından yana değil doğuya Yaksart kıyısı boyunca yetişmiş kavakların ince hattına doğru döndürür ve hız kesmeden yönelir. Eğilmiş saksaul[58] gövdeleri ile kaplı tepeler, önünden hızla geçip gider. Ayaklarının altından ara sıra keklikler uçuşur, yanı başından tavşanlar sıçrar, o ise sadece karşısındaki, mavi çizgi ile birleşen siyah kaşları görmekte ve dudakları fısıldamaktadır:

— Kızıl güneş, on altı saç örgünü bağlamak için yukarı kalkan altın rengi ellerini, ışınları ile doldurdu. Ve ben kendi kendime söz verdim: "İşte, gökyüzünden indireceğim sabahyıldızı bu!" Fakat ölüm peşimden koşmakta ve bende sadece günün yarısı kaldı...

***

58. Saksaul: Asya'da yetişen bir tür çöl bitkisi.

VII
YAKSART SAHİLİNDE

Coşkun akan Yaksart'ın bulanık suyunda kavak ve söğütler dallarını yıkamakta. Nehir sahili yalamakta, nehrin üzerine eğilmiş olan bazı ağaçlar köklerine tutunmakta, fır fır dönmekte olan su dal, çör çöp ve kütükleri hızla kaydırıp alıp götürmekte. Nehrin su basan, yeşil çayır oluşturarak kıvrıldığı yerdeki ot ve kamışların arasına iki yüz at öbek öbek yerleştirilmiş. Onların kimisi toprağa çakılı kazıkların çevresinde dolanmakta, kösteklenmiş olan diğerleri sıçraya sıçraya, topallaya topallaya bir yerden diğer yere yavaşça yürümekte.

Atların büyük kısmı ufak ve zayıftır. Onların sırtları keçe ya da solmuş çuha parçaları ile örtülü. Burada soylu yük atları, renkli şilteler, gümüş süslemeler görünmemekte. Spitamen'in kara yağızı tümseğin ardından ortaya çıkıp ta, atları gördüğünde keskin bir şekilde kişnemeye başladığında tepeleri sivri şapkalar giyen birkaç İskit söğütlerin altından koşarak gelir.

Kaba sesler "Şeppe-Temen, sen bizimle misin?" diye bağırır ve alev alev yanan gözleri ve omuzlarına dökülen saçları ile birkaç Sak, kan ter içinde kalmış olan aygırı tutar ve ağaca bağlar. "Burada senin Budaken'e satıldığın, onun seni atla satın aldığı konuşulmakta!.."

Spitamen devrilmiş olan kavağın kalın gövdesine çıkar. Onun karşısında birbirine sıkıca yanaşmış olan, çeşitli giysiler içindeki pek çok göçebe sahilin yamacında oturur. Kiminin geniş çizgili şalvarların paçaları, kayışlarla ayak bileklerine boğumlanmış. Nehrin karşı sahilinden gelmiş olan kimisinin de, şalvarları dizlerine dek sıvamış ve elbiseleri hala ıslak.

Spitamen konuşmaya başlar:

— Budaken beni satın alamaz. Ben onun Fırtına Kuşunu bileğim hakkına aldım. Budaken semirmekte, O beylerle dostluk kurmakta, O kızını beyle evlendirmekte. O koyunlarını sayısını bilemez oldu. O seferlere yalnız mı yoksa bizimle birlikte mi gitti? O yalnız başına mı dövüştü ya da bizler başlarımızı kaybederek, her şeyi savaşlarda mı kazandık?

— Doğru! Dosdoğru! Bunu bilmeyen mi var! Diye bağıran sesler duyulur.

— Onun sürüleri niye çoğalmakta? Diye soran Spitamen devam eder. "Çünkü onlar bizde azalmakta. Ondaki uşak ne kadar ve herkes onun zenginliğine göz etçilik etmede. Eğer O herhangi bir kişiye, bir inek verse o kişi ertesi sene ineği ona bir dana ile birlikte geri vermesi gerekmekte.

— Peki, ne yapmalı? Budaken güçlü ve zengin ve beylerin hepsi ondan yana.

— Yoksa siz, her çalışanın, her yanaşmanın hür olduğu ve sahibinden ayrılıp gidebileceğine, eğer yirmi bir savaşçı kendi ayrı soyunu oluşturmak isterse kendi savaş çığlığını bağırabileceğine, ayrı bir oba halinde yerleşebileceğine dair bütün eski gelenekleri unuttunuz mu?

Keçi sakalı kırlaşmış, zayıf bir ihtiyar bağırmaya başlar:

— Fakat biz kendi ayrı soyumuza nasıl başlarız? Çocuklarımızı süt ve peynirle beslemek için bize yetecek sürümüz yok. Kadınlarımız bizlere elbise dokusun diye yününü kırpacağımız koyunlar yok. Yoksullar bir şeye muhtaç olduklarında, Budaken ve beyler onlara cömertlik ediyor.

Bağrışmaya başlayan sesler duyulur:

— Sesini kes, keçi Sagil! Budaken'i övdüğün yeter! Seni Budaken mi gönderdi? Yoksa ondan kurtulmak için sen kendin mi geldin? Bırak, Şeppe-Temen ne yapmak gerektiğini bize anlatsın.

Spitamen, Budaken tarafından gönderilmekle suçlanan İskit'e hitap eder.

— İlk defa görüyor da olsam seni tanıyorum. Galiba, her sabah onları nasıl doyuracağım düşüncesi ile titrediğin onca çocuk çadırında cıvıldaşmakta. Fakat sen ölünceye dek boynundaki ilmikle kalacak ve ipin ucu daima Budaken'in çizmesi altında olacak. Sen eğer korkarsan, çocukların da Budaken'in çocuklarına çalışacaklar. Fakat uşakların hepsi Budaken'i terk ederse, acaba onun sürüleri stepte dağılıp gitmez mi? Acaba O çobansız, yalnız başına bütün sürüyü avucunda tutabilir mi?

— Doğru, doğru, Şeppe!

— Yeni hayata başlamak için, stepte daha ötelere gitmek, kendi özgür çadırlarını yayman gerek. Başlangıçta zorluklar da olsa, doğan her kuzu sizin olacak ve siz onu Budaken'e götürüp vermeyeceksiniz. Her tayı kendiniz için büyütecek ve iki yıl sonra da ona çocuğunuzu bindireceksiniz.

— Pekâlâ, öyle olsun!

— Eğer biz yirmi bir çadır toplanabilir isek, stepte uzaklara çekilelim, kendi kuyumuzu açalım, kendi savaş müfrezemizi kurmaya başlayalım. Eğer yirmi bir savaşçı, yabancı düşman kabileye baskın verirse, bütün kışı açlık korkusu duymadan geçirecek kadar hayvan sürüsünü derhal sürüp getirir.

İskitler ayrı bir soy için, yeni obada kendi çadırlarını kurmaya kaç süvarinin ayrılıp geleceğini hesap etmeye başlar. Onlar uzun süre tartışır, farklı bakışlar öne sürülür ve nihayet on yedi çadırı sayarlar.

***

VIII
BUDAKEN'İN ÇADIRI

Boynu bükük kara yağız Budaken'in obasına yaklaştığında, alacakaranlık stepi mavi örümcek ağı gibi örtmeye başlamıştı. Siyahmış gibi görünen bütün çadırlar, içeride yanan ateşten kızarıp parlayan yarıkları ile şeffaflaşmakta. En kıyıdaki çadırların yanında birçok ateş alev alev yanmakta, duman buramları batan güneşin solmakta olan kızıltısına doğru, tıpkı tanrı Papay'ın sakalı gibi dalgalana dalgalana yüzmekte.

On dört büyük bronz kazanda, kimi davetli, çoğunluğu hiçbir davet olmaksızın, komşu obalardan gelen çok sayıdaki misafirlere ikram etmek için at, sığır, koyun keçi eti pişirilmekte.

Yedişerli sıra halindeki kazanlar toprağa gömülüdür ve altlarından kuru tezek ve çalı çırpı dolu bacalar geçmekte. Kırmızı yansımalarla aydınlanan kadınlar ellerinde büyük tahta kaşıklar kazanların etrafında dönüp durmakta ve kazanlara yanaşan uşakların ellerindeki tahta ve kil taslara et parçalarını doldurmakta onlar da çadırların yanlarındaki halı ve kamış hasırlarda oturan misafirlere dağıtmakta.

Spitamen, Budaken'in büyük alacalı çadırına yaklaştığı zaman, girişte dikilen iki İskit ona doğru koşar ve gözlerini dikerek Budaken'in birçok kez onu sorduğunu ve yanına çağırdığını söylerler. Bağırarak seslendikleri, zamanın yarı kambur hale getirdiği ihtiyar gelir ve atı yularından tutarak elini boynunda, ön bacakları arasında, kaburgalarında dolandırırken başını sallar:

— Sen onun canını iyice çıkarmışsın. Fırtına kuşunun yeniden yağ bağlaması için ayda iki kez arpa ile doyurmak gerek.

— Bu koyun mudur ki sen onu yağlandırmak istiyorsun? At ceylan gibi çevik olmalı.

— İskitler Spitamen'i, Budaken'in ferah geniş çadırına götürür. Çadırın biçimi yuvarlaktır. Çubuklarla ustaca örülü olan çatı ve yan duvarlar, çiçeklerle, yıldızlarla bezenmiş keçeyle kaplı. Çıralı köklerin yanmakta olduğu ufak ateşten yükselen duman, çatıdaki yuvarlak delikten çıkıp gitmekte. Ocağın etrafında oturan ünlü İskit beylerinin güneş yanığı sert yüzlerini alevleri ile aydınlatan ateşe, uşak parlak alevlerle tutuşan kuru diken demetleri atmakta.

Çizgili ipek elbise ve incilerle bezeli başlık giyen, kamburlaşmış, ihtiyar bey Tamir misafirler arasında ayırt edilmekte. Onun yanı başında genç Gelon, daha sonra da Ariasp ve diğer soyların başkanları.

Yarılmamış bütün sığır derisinden yapılma, kımız dolu iki koskocaman deri tuluk, girişe yakın, sol tarafta asılı durmakta. Onların boğazları bağlıdır ve ayakları prangalı, gözlerinin yerinde kızılyaralar olan iki esir ellerindeki oymalı tahtadan yayık tokmakları ile İskitlerin en çok sevdikleri içecek olan kımızı aralıksız çalkalamakta.

Yayıkların yanında koskocaman tahta bir kupa, yanı başında da sanki onun küçük çocukları imiş gibi görünen daha ufak, kilden yapılma diğer kupalar durmakta. Ana-kupada dolu olan kımızı, hemen oracıkta dizleri üzerinde durmakta olan, hikâyeleri ile Budaken'i neşelendirmeyi bilen sakallı ihtiyar Hoş, yorulmak bilmez elinde ustaca oymalar işlenmiş kepçe ile savurup durmakta. Hoş, Budaken'den emir alınca kımızı karıştırmayı bırakır ve kahverengi elbisesinin yeni ile daha ufak olan tasları silerek onlara içecek doldurmaya başlar. Beyaz kil kupa altı tanedir ve her birine konan beşer kepçeden daha az değildir. Hepsi doldurulduğu zaman, servis için çadırın eşiğinde dikilen iki uşak kımızı, yaş ve kıdem sırasına sıkı sıkıya uyarak misafirlere dağıtır.

Misafirler kupaları dibine dek içer. İçme zahmetini kolaylaştırmak için, konuşmalarla soluklanarak yahut nefeslenirken köpüren kımızın yüzeyini üflüyormuş gibi yaparak içmeyi birkaç yuduma bölerler. Uşaklar boş kupaları anında toplamakta

ve tekrar kımızla doldurup, daha az önemsenen diğer misafirlere dağıtmakta ki onlar da kuşaklarının altındaki meşin torbalardan, mütevazı bir tutumla sefer kupalarını[59] çıkarıp kımızla doldurmakta. İskitlerin adetlerini bilen Spitamen, ünlü ev sahibinin kendisine dikkat ayıracağı anı bekleyerek girişte kımıldamadan durur. Her şeyi pür dikkat gözlemleyen, Hoş ve uşaklara gözü ile işaret veren Budaken, Spitamen'in görünmesini anında fark eder. Fakat onun kendi kasıntısını koruması gerekmektedir ve ünlü kişilerin bulunduğu ortamda, dikkatini ünsüz, yoksul avcıya derhal ayıramaz. Ancak yaşlı bey Tamir dişsiz ağzını şapırdatarak "Şu, bugün Fırtına Kuşunu uysallaştıran babayiğit değil mi?" diye sorduğu zaman Budaken yüzüne gülümseyen poz vererek, Spitamen'e kımız vermesi için Hoş'a göz eder ve kımıldamadan dikilen avcıya seslenir:

— Çöllerin misafiri, daha yakına gel, ateşin yanına otur.

Ünlü soylardan az veya çok muhterem misafirler her tarafta halılar üzerinde oturmakta olduklarından, ileri geçebilmeye imkân yoktur. Fakat, sonradan ilaveler yapıp süsleyerek ayrıntıları ile geniş ovanın obalarında anlatacak olan, yoksul gezgine misafirperverlik ve şefkatini göstermek önemlidir.

"Sen hangi oymaktan olduğunu, oymakbaşlarından kimin uşağı olduğunu bize anlat." Der kibirli bey Gelon. Doğunun uzak obalarından gelen komşusu, şaşı gözlü bey Ariasp ilave eder:

— Öyle çevikçe kement atmayı ve yerden at üzerine sıçramayı nerede öğrendiğini de anlat.

İskit adetlerine göre, yoksul herhangi bir kişi at yarışlarında, güreşlerde yahut başka bir yarışmada at veya değerli bir ödül kazanırsa, galip gelen kazanılan mükâfatı kendine ala koymaz, minnet duyduğu ya da gelecekte kendisinden şefkat beklediği ünlü bir oymakbaşına hediye ederdi.[60] Bu nedenle herkes, yamalı çizmeler giyen, başında ucu sivri külah bile olmayan yoksul av-

59. İskitler kuşaklarındaki özel meşin torbalarda bronz yahut kil, zengin olanlar ise altın kupayı daima üzerlerinde taşımakta idi.

60. Bu adet geçen yüzyıla (19. yy.) Orta Asya göçebelerinde hala devam etmekte idi.

cının ünlü oymakbaşlarının lütfünü elde etmek için Budaken'in atını onlardan birine hediye ederek kendisine hami ilan etmesini bekler.

Uşak, Spitamen'in geçip gelmesini sıkışık olarak oturan misafirler arasında halıya oturmasını elinde bir kupa kımızla bekler. Fakat tuhaf avcı kapıda ayakta dikilmeye devam eder. Budaken ona bir bakış fırlatarak uşağa işaret verir. O kımız dolu kupayı Spitamen'e sunar.

Avcı onu iki eli ile tutarak alır ve ıslık sesi gibi bir fısıltı ile konuşur:

— Biz seninle aynı kandanız. Soyumuz kıtlık ve kırım görmesin ve yenilgi utancı bilmesin! Der O ve sonra birkaç yudum alarak, dilini şaplatıp devam eder: "Budaken'in kısrakları hoştur! Rüzgâr gibi çeviktir Budaken'in aygırları ve her yol için uygun aygırının birini, çita yavrusuna karşılık yoksul avcıya verir."

Budaken olduğu yerde döner ve dikenli gözlerini Spitamen'in soğukkanlı yüzüne diker. Şaşı kahverengi gözlerinde ateşin aksi parıldar.

— Spitamen'e at, yay, kılıç ve mızrak gerek. Sana büyük sevinç ve büyük acı verecek olan, sana bildireceğim haber karşılığında bütün bunları bana verirsin...

Sakin Budaken, güler yüzlü, güvenmez gülümseyiş ile omuzlarını silkerek: "Sen bana sevinç verecek olan hangi haberi bana verebilirsin? Konuş sen, mükafatsız gitmezsin." Der.

Yaşlı bey Tamir başını sallar:

— Bir gün çadıra hayırlı havadisle gelene çadır sahibi her karşılaşmada daima: "Merhaba! Tekrar gel!" diyecektir.

Spitamen:

— Doğru, fakat eski insanlar keza: "Kim kötü haber getirirse herkes sonra onun bin adım uzağından geçer." Diyerek cevap verir. Çadır sahibinin kulağına birkaç kelime söyleyeceğim için misafirler gücenmesin...

Ve oturanların arasından çevikçe kayıp geçen Spitamen, Budaken'in ağır altın küpe asılı olan iri kulağına doğru eğilerek

birkaç sözcük fısıldar. Sevinç ve acısını her zaman gizlemesini bilen Budaken kendine hâkim olamaz. Dikdörtgen biçimli büyük avuçları ile yüzünü kapatır ve anlaşılmaz sızlanmalarla sallanmaya başlar.

Herkes, genellikle sakin ve azametli olan İskit soyunun başına şaşkınlıkla bakarak sessizliğe gömülür, Spitamen ise kapının yanına gerisin geri kayar gibi döner ve elleriyle belindeki kemeri tutarak, eski kımıltısız pozunu alır.

Budaken kalkar ve iri adımlarla çadırdan çıkar.

Herkes susar ve Budaken'in, eşikte nasıl güçlükle soluk alıp vererek, durduğunu işitir. Onun soluk alıp verişi devenin inlemelerini hatırlatır. Sonra O her zaman ki, soğukkanlı halinde çadıra dönüp yerine oturur.

O kuşkulu gözlerini Spitamen'e diker:

— Sen at, yay, kılıç ve mızrak mı istiyorsun? Hangi savaşa hazırlanıyorsun?

— Çifte boynuzlu ile savaşa!

Sabırsız bey Gelon bağırır:

— Bu hırpani kılıklı avcı, hangi savaştan söz ediyor? İki boynuzlu sığır avı için kılıca gerek yok.

O zaman Spitamen eliyle güney yönünü işaret ederek konuşur:

— Oraya, stepe doğru bakın. Bayramla meşgul olan sizler kurganlarda tutuşmuş olan ateşlerin gösterdiği tehlike işaretlerinin farkında değilsiniz.

***

IX
ENDİŞE VEREN ATEŞLER

Taze havanın gelmesi için, çadırın yan keçeleri çatısına toplanmıştı. Hafif tahta parmaklığın aralığından uzaklardaki birçok kırmızı noktayı, gecenin alaca karanlığında herkes görür. Obaların derinliğinden Sugudların tahkim edilmiş mezralarına kadar kesintisiz bir zincir gibi uzanan nöbetçi kulelerinde ateşler yanmakta. Sogud, Paropamisad, ya da başka kabile müfrezelerinden hiçbirinin hareketi farkına varılmadan geçip gidemez. Kulelerinde gündüz ve gece gözetlemede olan İskit nöbetçileri, hasmın saldırısı durumunda, uzun sırıklara dolanmış olan saman burmalarını gecikmeden yakmakta. Birkaç saat sonra da bütün step yüzlerce verst[61] çevresi ile müfrezelerin yol kavşaklarında önceden belirlenmiş yerlerde toplanmaları, oymakların sürü ve obalarını savunmaya hazır olmaları gerektiğini anlamaktadır.

Kızıl ateşleri görünce bütün beyler yerlerinden sıçrayıp, çadırdan koşarak çıkar. Bu tehlike işaretlerini her biri kendine göre açıklamaya girişir:

— Massagetler'in baskını mı? Fakat biz onlarla karşılıklı dostluk anlaşması yaptık. Belki de, hükümdarlar hükümdarı Darius'un talebi gereği bir yıl önce gitmiş olan bizim müfrezelerimiz dönmekte? Ya da Sogdlar savaş ilan etti? Fakat Sogdlar, çarpışmayı değil, ticaret yapmayı sever...

Budaken, kurganda tehlike işareti ateşin yakılmasını emreder. O yirmi İskit savaşçısına atları doyurmalarını, silahları hazırlamalarını, heybelere üç günlük arpa almalarını emreder. Ekin sapları dolanmış olan uzun sırığı, uşaklar çalı çırpı ve deve

61. Verst: 1,06 km lik Rus uzunluk ölçüsü. (R.A.)

kemiklerinden yapılma kulede yükseltir. Step iki yıldır sükûnet içinde olup, hiçbir işaret de verilmediğinden, gerek duyulmayan fırtınanın devirdiği sırık boylu boyunca yerde durmakta idi. İskitler çömlekte ateş közleri getirip sırıktaki ekin saplarını tutuşturur. Yükselen alevler sırığın tepesini yalamaya ve endişe içinde üşüşen, uğuldayan İskit kalabalığını aydınlatmaya başlar.

En yakın nöbet yerlerinin ulaklarının bir saat sonra gelmeleri gerekmekte. Onlar, Budaken'den emir aldıklarında, ya da step üzerine çöken bir bela söz konusu olduğunda haber vermek için gelirler.

Kimi misafirler kösteklenen atlarını arayıp bulmak için koşuşturur, kimi de Budaken'in çadırına döner ve heyecanla tartışarak halıya oturur. Parmaklıkların arasından soğuk bir rüzgâr gelmeye başlar, uşaklar ipek kaplamalı tilki, samur ve kunduz kürklerini asilzade ihtiyarların omuzlarına koyar.

Budaken, Spitamen'i yanına oturtur. O tuhaf avcıdan bildiği her şeyi öğrenmek ister. O güvenmemekte ve meçhul düşmanlarca gönderilmiş casus olmasından şüphe etmekte. Çadır sahibi endişe, sevinç ya da acısını hiçbir şekilde açığa vurmaz.

O özellikle, yüksek sesle bağırıp safça konuşur:

— Düşmanın kim ve nerede olduğu henüz bilinmiyor. Sen eğer safkan genç kısrağın şişte kızartılmış etinden yemez isen, ruhun sıkılmaya başlar.

Sipitamen'e çeşitli sorular soran Budaken, öğrendiği pek az da olsa avcının ileride kendisine yararlı olacağını anlaması için yeterli idi. O kısa bir süre susup yeniden konuşur:

— Sen Spitamen, doyurulması ve hürmet gösterilmesi gereken misafir kalmayıncaya, yarına dek bende kalacaksın. Yılkılarımda olan sırtı koyu alalı, en hakiki sauranı[62] hemen yarın ben sana ayırırım. O uzun yollar için uygundur. Fırtına Kuşu senin için uygun değil. O yedi yıldır, otuz kısraklı kendi yılkısını güt-

62. Sauran: Göçebe rivayetlerine göre, yaban atı kökenli belinde omurgaları boyunca koyu renk alası olan bal renginde, parlak kırmızımsı at. Sauran yorulmazlığı ile seçkinleşmekte.

mekte ve sürüyü kurtlardan korurken gücü fazlasıyla aşındı. Bu nedenle Fırtına Kuşu uzun koşudan sonra böylesine bitkin düştü. Fakat Fırtına Kuşu kendinden doğan bütün tayların başlarının ufak, kulaklarının daima dik duruşlu, boyunlarının kavisli ve ok gibi düzgün, yağsız ayaklarında bileklerinin tüysüz, toynaklarının ufak oluşu ile ünlüdür.

— Bunlar doğru. Fırtına Kuş'unun taylarını stepte herkes uzaktan tanır. Diyerek onaylar bey Tamir. "Onlar yürümez dans eder, onlardaki baş değil bir şarkı, ayak değil kartal kanadıdır."

Ellerini dizleri boyunca uzatıp ayakları üzerine oturan Spitamen gözlerini indirerek susar. Yüzü, stepin yol kıyısındaki taşı gibi kımıltısız kalır. O, Budaken'in Fırtına Kuşundan ayrılmak istemediğini anlar ve ona karşılık sahibinin daha başka tekliflerde bulunmasını bekler. Budaken ekler:

— Sen sauranı şilte ve kötü gözlerden koruyan beyaz kavkılarla süslü dizgin ile birlikte alacaksın.

Spitamen susmaya devam ettiğinden Budaken ekler:

— Sen üstelik ucu demirden[63] mızrak alır ve o zaman Marakanda'ya benim kılavuzum olarak gelirsin.

Spitamen'in şaşı gözleri halının üzerinde gezinmeye devam eder. Ateşin ışığı kımıltısız yüzünde gölgelerle oynar.

— Peki, sen ne istiyorsun? Diyerek söze karışır bey Gelon. "Vakit kaybetmeden kabul et. Böylesine cömert hediyeyi, Budaken'den başka kim vermeye yetenekli?"

O zaman Spitamen dişlerinin arasından mırıldanır:

— Çayırda kaybolan oku hediye et bana...

Budaken bir gözü ile Spitamen'e yan yan bakar. Avcının sözlerindeki ayrı özel anlamı hisseder.

— Göğe uçup giden kartalı hediye et bana. Deveyi çözen esiri hediye et bana...

Budaken gülmeye başlar. Gözler tam bir oyuk halini alır, burundan yüze pek çok kırışıklık uzayıp gider. Onun büyük iri gövdesi sarsılır ve ona bakarak diğer misafirler de gülmeye başlar. Bey Gelon bağra bağıra konuşur:

63. Demir, bakır ve bronzdan daha kıymetli idi.

— Artık bu kadarı fazla! Çita yavrusuna karşılık mızrakla genç atı ve esiri istemekte... bu haddinden fazla! Yoksul bir kişi olarak yayan gelen bu avcı kim ile konuştuğunu unutuyor.

Spitamen tehditkârca parıldayan, somurtkan bakışını bey Gelon'a doğrultur ve konuşmaya başlar:

— Sen niçin atın sahibinden, Budaken'den daha fazla acıyorsun? Yoksa yakalanmamış sudaki balığı, bulut gölgesini hediye etmek zor mudur? Budaken niçin ağırdan alıyor? Bu esiri onun artık kaybettiği doğru değil mi? O devenin üzerinde kaçıp gitti, onu yakalamak çiçekten uçup giden arıyı yakalamak gibidir.

O zaman yaşlı bey Tamir öfkeli öfkeli dişlerini gıcırdatır:

— O esir kıza aferin! O benim çok, çoook hoşuma gitti. Onun yanında galiba herkes gençleşir. Budaken eğer onu bana bırakacak olursa, ben onu dokuz kısrakla öderim.

Budaken gülmeyi bırakır. Onun büyük iri gövdesine bakanda kuşku bırakmayacak şekilde çevikçe yerinden sıçrayıp, avuçlarını çırpar fakat ayrılıp gitmekte acele eden misafirlerin atlarını getirmeye gittiklerinden yakınlarda uşak yoktu. Budaken uşağı çağırarak karanlığa doğru yüksek sesle bağırmaya başlar:

— Marmer, Mava! Neredesiniz siz? Buraya gelin!

— Buradayım efendim. Diyerek bir ses yakınlardan yanıtlar ve elinde dizgin, mavi elbise giymiş bir genç karanlıktan ateşin ışığına doğru belirir. Budaken İskit'le fısıldaşır. O kızmaz ve bağırıp çağırmaz esirin kaçıp gitmesine öfkelenip öfkelenmediğini hiçbir şekilde açığa vurmaz. Yaşlı beylerin orada olmalarını ve onların yanında, özgür her savaşçı için kaybedilen saman balyasından daha kıymetli olmaması gereken, hiç kıymetinde bir esir için öfkesini göstermeyi o fazla bulmaktadır.

Budaken yerine dönüp, diz çöker ve sonra kendini ayakları üzerine bırakır. O her zaman olduğu gibi güler yüzlüdür.

— Sen kuyuya düşen yüzüğü, kamışların arasına uçan oku istiyorsun. Haklısın. Deveyi çözen esir şu ana dek henüz dönmedi. Eğer şu, bütün babayiğitlerin ata bindirilmesi gerektiği zaman olan, savaş endişesi olmasa idi ben şimdi stepe iki yüz savaşçımı

yayardım, yarın ise o kaçak kız burnuna takılmış halka ve alnına dağlanmış olan Budaken damgası ile çukurda otururdu. Ben elimde olmayanı beye hediye etmeye kalkışmayı fazla cüretkârlık sayarım.

— Okluğundan düşmüş olan oku eğer ben yukarı kaldırırsam, onu sana vermeme için talep etmez misin?

Ve Spitamen kesin cevap bekleyerek Budaken'e bakar.

— Bendeki diğer oklar az mı? Diyerek önemsemezce cevaplar Budaken.

Spitamen Budaken'in karşısında eğildikten sonra konuşur:

— Eğer sen umduğunu arayıp bulmak için beni yanına alırsan, kılavuzun olur seni ve atlarını korurum.

Budaken, Spitamen'in kara yağızdan vazgeçmesine memnundur. O her şeyden çok atları, sonra da Pers hükümdarı Darius'un çağırısı üzere gitmiş olan oğlunu, ondan sonra da bütün geri kalanları sevmekte. Onun kısrak yılkısının ne kıymeti kalır, eğer Fırtına Kuşu olmaz ise. Şimdi bütün oymaklar Budaken'in kara yağıza karşılık, eyerlenmiş sauranı ve genç esir kızını acımadan verdiğini, onun kadına savaş atını tercih ettiğini anlatmaya başlayacağı için Budaken kendi hikmetinden sevinç duymakta.

***

X
SUGUDA'DAN ULAK

Birden obanın sonundan çığlık ve bağırtılar işitilir. Mum rengi ellerini ateşin üzerinde ısıtmakta olan yaşlı Tamir kulak kabartarak:

— Bu gelen ulak, der.

Diğer misafirler yerlerinden sıçrar ve çadırdan koşarak dışarı çıkar. Gürültü artar, atların ve koşuşan halkın ayak sesleri duyulur. Ellerinde mızrak birkaç İskit içerde sadece Budaken, Tamir, Gelon ve Spitamen'in kaldığı çadırın girişinde dizilir.

— Her şey yitti gitti! Her şey mahvoldu! Diye feryat eder kadın ve erkek sesleri. "Biz hepimiz mahvolacağız! Tanrı Papay bize niye öfkelendi!.. Tanrı Papay öfkelendi ise kudretli Budaken ne yapsın!

— Ulağı getirin ve çadıra başka hiç kimseyi bırakmayın! Diye gürler, Budaken'in yeni bir tonla çınlayan, buyurucu sesi.

O, boncuk işlemeli süet deri çizme içindeki ayaklarını geniş-çe açarak kalkar, duvardan çekip aldığı kısa kılıçlı kemeri kuşanır ve sapı altın kaplama, iki kuyruklu kamçıyı ellerine alır.

— Yüklenmeyin! Uzaklaşın! Diye bağırır İskitler. "Bırakın ulak geçsin!.."

Yolu ulağa ve muhafızlarına açmaya çalışan uşakların şakırtı ve bağırtıları duyulur.

Sırtında lime lime olmuş zengin Pers kaftanı ve çiçek desenleri işlemeli geniş ipek pantolonu giymiş skallı bir adam çadıra koşarak girer. Onun uzun sakalı ve kıvırcık saçları karmakarışıktır. Gözleri vahşice gezinmekte. O kısa Pers kılıcını havada sallar.

— Bey Budaken kim? Sen mi yoksa sen misin? Diyerek kah yaşlı Tamir'den, kah Budaken'den yana döner ulak.

Budaken:

— Neler oluyor? Diye sorar. "Kuyruğu tilkinin dişleri arasında kalan, ürkmüş tavuk gibi ne gıdaklayıp duruyorsun?"

— Her şey kayboldu gitti! Diye umutsuzluk içinde haykırır ulak ve halının üzerindeki alacalı minderlere göğüs üstü kapanır.

Çadırın dışından bazı seslerde: "Her şey kayboldu gitti!" diye tekrarlamakta. Haykırmalar, bağırtılar gecenin sessizliğini dağıtır. Sonra herkes Budaken'in ne söyleyeceğine kulak kabartarak susar. Dikilmeye devam eden Budaken:

— Peki, anlat bakalım kaybolup giden ne? Diye somurtarak sorar.

— Bir yıl önce hükümdarlar hükümdarı Darius'un çağırdığı İskit müfrezeleri... Konuşamıyorum içecek bir şey verin!..

— Kafasının serinlemesi için ona kımız verin! Diye emreder Budaken.

Uşaklar mızrakları bir yana koyup, tuluktan kupaya biraz kımız sızdırır ve ulağa verir.

O ise bir parçasını içer, soluklanır ve hüzünlü bir sesle inler gibi konuşur:

— Her şey mahvoldu! Çifte boynuzlu hepsini bire dek kılıçtan geçirdi!

Bulunanların hepsi bakışları ile Budaken'i süzer. Sıradan savaşçılar hesaba katılmasa da, onlar Budaken'in sevgili oğlu Skolot ve onunla birlikte yirmi genç akrabasının gittiğini bilmektedir.

Çadırın parmaklıkları ardındaki sesler yeniden:"Nerede oğullarımız, kardeşlerimiz, kocalarımız?" diye feryat etmeye başlar.

Parıldayan gözler parmaklığın çubuklarına yaslanır, parmakları bükülü eller içeri uzanır:

— Onları bize geri ver Budaken! Stepimizden onları uzak memleketlere gönderen sensin.

Budaken bacaklarını daha önce olduğu gibi genişçe açarak dikilir, çenesi sarkar, şakaklar kasılır, gözler burun ucuna doğru çarpılır ve elinin titremesinin şiddetinden kamçının iki ucu yılan kuyruğu gibi kıvrılır.

"Kırbaçlayın onu!" diye gürler Budaken ve ateşin üzerinden geçerek korku içindeki ulağa kamçı ile vurmaya ve tekme savurmaya başlar. Kupa elinden düşer ve beyaz kımız ipek döşeklere dökülür. "Onu kamçılayın diyorum ben! Kulağı sarkmış koyunlar gibi ne bakıp duruyorsunuz!" Ve O uşaklardan birinin omzuna yapışarak büzüşen ulaktan yana fırlatır.

İskitler sırtlarındaki kamçıları çıkarıp ulağın üzerine atılırlar. Onlar Budaken'in öfkesini bilmektedir. Bey seyrek öfkelenmekte, fakat öfkesi korkunçtur, aşırı kızdığında birçok kez suçlananı kendi eli ile boğmuştu. Öfke ile soluyan Budaken:

— Onu ayaklarından ve başından tutun!" diye gürler. "Daha sıkı tutun! Onu ben kendim parçalayacağım. Azgın deve!" diye bağırır O ve kıvrılmış olan ulağın bedenine iki kuyruklu kamçı ile vurmaya başlar.

Ürküntü içindeki ulak önce korkudan susar, ancak sonra kudurmuş bir sesle çığlık atmaya başlar.

Çadırın dışındaki kalabalık susar, parıldayan pek çok göz parmaklıktan içeri bakar.

— Seni kimler gönderdi... azgın deve! Daha akıllı başka birini gönderemezler miydi? Bütün obaların çadırlarını sökmesi, buradan dağların ardına İssedonlara doğru gitmesi, bizim yerimize sizin Sogd çobanlarının sürüleri ile gelip yerleşmesi için, bizim bütün stepi telaşa vermek mi istiyorsun? Belki herkes kaybolup gitmemiştir? Konuş!

— Belki herkes değil! Diye inler ulak.

Budaken vurmaya devam ederek: "Nerde kaybolup gittiler?" Diye gürler.

— Orada!... diye feryat eder ulak.

— Ora, nerde?..

— Perslerin ülkesinde...

***

XI
ELÇİLERİ ÖLDÜRMEZLER

Ulağın dövülmesini gülümseyerek gözlemleyen Spitamen, o zaman Budaken'e yaklaşır ve durmaksızın vurmaya hazır elini sıkıca tutar.

— Artık yeter, Budaken! Sen elçiye hakaret edilmez ve öldürülmez kuralını unuttun. Elçi öldürmek yasak...

Budaken elini çekip kurtarmak ister fakat Spitamen onu bırakmaz.

— Şimdi, onun aklı artık başına döner, der Yaşlı Tamir hafifçe gülümseyerek. "O artık bir daha gıdaklamaya başlamaz. Şimdi olup biteni bize sakin sakin anlatsın. Ona taze kımız verin."

— Altına daha fazla döşek koyun, oturmakta güçlük çekiyor. Diye ekler Spitamen.

Budaken ateşi dolanarak geçer ve hala kesik kesik soluyarak yerine oturur. Onun geniş göğsü ıslık sesi ile iner iner yükselir. O çılgın gözlerle bakmakta. Ulağın havadisi, tıpkı Spitamen'in kulağına söylediği sözler gibi onu şaşkına çevirir fakat O gene de buna inanmak istemez. Oğlunun mukadderatı onu endişeye boğar. O acaba öldürüldü de, genç, cesur, Budaken'in gençliğine benzeyen onu yeniden görmek için hiçbir umut yok mu?

Ulak yan tarafı üzerine uzanır. Onu döşeklerle sarmalarlar. Uşakların ıslık çalarak yürüttüğü, gümüşü renkte gri iki tazı halı ve döşeklere dökülmüş olan kımızı çabucak yalar. Ulak kımızdan bir parça içmeye çalışınca, dişleri altın kupanın ağzına çarpar, gözyaşları yanaklarından akmaya devam eder ve O Budake'e yaralı bir vahşi hayvan gibi bakar.

Yaşlı Tamir ulağı sakinleştirir:

— Sen ki erkeksin! Senin sessizce gelip beylerle yahut en seçkin kişilerle konuşman gerekirdi. Sonra biz yargılar, herkesi çağırır ve ne yapılması gerektiğini düşürdük. Sıçanın üzerine düşen, dolu tanesine dair masalı hatırlıyor musun? Üzerine dolu tanesi düşen sıçan korkuyla stepte koşmaya ve düşmanın sayısız askerle gelmekte olduğunu, onu ok atışına tuttuklarını bağırmaya başlar. Ne var ki stepteki bütün vahşi hayvanlar, o zaman ona inanır ve dağlara doğru kaçar. Sen tıpkı öyle olsun mu istiyorsun?

Budaken ulağa dönerek konuşmaya başlar, onun sesi yeniden sert ve duygusunu ele vermezdir:

— Senin ruhun dalağına gerisin geri geldi mi?

Ulak susar ve fark ettirmeden gözlerindeki yaşı silmeye çalışır.

— Şimdi, kim olduğunu, adının ne olduğunu, hangi atadan geldiğini ve kimden kaçtığını bize anlat.

***

XII
ÇİFTE BOYNUZLUYA DAİR HİKÂYE

— **B**enim adım bey Oksiart, Kureşata[64] kenti veliaht hükümdarları soyundan Amurg'un oğluyum. Hükümdar Suguda Bes'in atlarının iaşesine bakmaktayım.

Beyler birbirleri ile bakışır. Hepsinde aynı düşünce şimşeklenir: "Eğer bu Suguda ve Baktra'nın her şeye kadir satrapı[65] Bes'e yakın bir insan ise Budaken böylesine soylu bir Pers memurunu dövmekle düşüncesizce davranmış olmadı mı?"

Yaşlı bey Tamir yumuşak, yılışıkça bir sesle:

— Sen yüce hükümdarla birlikte danışma masasında oturmuyorsun da, sivil hayvan bakıcılarını, kısrak sağıcılarını telaşa vererek, kuyruğu yanmış deve gibi stepte koşturuyorsun? Der.

Gelon ekler:

— Hükümdar Bes bir yıl önce, hükümdarlar hükümdarına hakaret eden, küstah halkları cezalandırmak için Suguda, Baktra ve Sakların bütün kabilelerinden ordu ile yola çıkmıştı...

Oksiart, dili tutulmuş gibi duran Budaken'e kuşkuyla ve asık suratla bakarak konuşur:

— Denizden çıkıp gelen, şeytanlara hükmeden tanrının kendisi eğer ona karşı yürümeye başladı ise, yüce hükümdar ne yapabilir? O bildiğimiz olağan insanlara benzemiyor. Onun gözleri yıldırımlar saçıyor ve çevresindeki herkesi öldürüyor. O olağan savaşçıdan iki kez daha uzun, onun başında dağ koyunun ki gibi kıvrımlı boynuzlar çıkmış... O konuşmaya başladığı zaman insanlar tufandaki gibi yerlere düşmekte. O kötü tanrı Ariman'ın ve

64. Kureşata: (Kiropol) Sogdiana'yı kuzey stepi göçebelerinden korumaya mahsus, Sogdiana kalelerinden, steple olan sınırda yer alan tahkim edilmiş kent.
65. Satrap: Eyalet-satrapiya başkanı-valisi.

kutsal yılan Ahgro-Mayni'nin oğludur. Tanrı Ariman ona kudret ve kötülük düşünen akıl bahşetmiş, yılan ise onu kurnazlıkla ödüllendirmiş, öyle ki bütün halklar onun ordusundan, kuruyan step tutuştuğu zaman koyunların yangından kaçışı gibi kaçmakta...

Bütün İskitler Pers'i ağızlarını gererek dinler ve ona inanmalı mı, inanmamalı mı bilemezler. Onun anlattıkları fazlası ile inanılmaz gibidir.

Kopuk kopuk sorular duyulur:

— O yılan gibi karnının üzerinde mi sürünüyor?

— Onun kuyruğu var mı?

— Onu sen kendi gözlerinle gördün mü?

— Eğer ben onu görmüş olsa idim acaba burada olabilir miydim? Onun bakışından herkes ölmekte...

Herkes sessizliğe gömülür. Dışarıdan parmaklıklara yaslanan İskitler reisin söyleyeceklerini bekleyerek soluklarını tutarlar. Beyler ise gözlerini yere indirerek, kurnazca birinin ilkin konuşmasını beklerler.

Spitamen, dar kahverengi gözleri ile herkese bakmaya başlar. Onun dudaklarında bir gülücük dolanır.

— Beyler neden susuyorsunuz? Gördüğünüz gibi acele etmek gerekmekte, aksi halde yılandan olma, tanrının oğlu, çifte boynuzlu bütün İskitlere, turna kuşunun kurbağalara yaptığını edecek. İssedonlar'a ya da Çernosvitler'e [66]doğru kaçın. Orada bütün yıl boyunca kar yağar. Çifte boynuzlu belki sizin peşinizden oralara gelmez?

Budaken, Spitamen'in sözlerindeki alayı hisseder.

— Sogd kargasının kuyruğunda getirdiği söylentilerden dolayı, Saklar kaçıp gitmez! Bizi cezalandırmak için, yenilmez

66. Heredot'un anlattıklarına göre İskitlerin yerleşik olduğu topraklardan kuzeye doğru "gökten beyaz tüyün döküldüğü yerde" Melanhlenler (siyah pelerin giyen çernosvidler) ve diğer kabileler yaşamakta idi. Buluntular, eski zamanlarda bütün bu kabileler arasında ticari ilşkilerin olduğunu göstermektedir.
Rusça çerno siyah, siyahî anlamındadır. Vid ise görünüş, tür, tip anlamındadır. (R.A.)

hükümdarlar hükümdarı Kuruş[67] bize, stepe gelmemiş mi idi? Bizim komşularımız, Massagetler, onun başını kesip doyuncaya dek içsin diye kan dolu torbaya koymadılar mı? Biz, Saklar ise Masagetlerden hem daha güçlüyüz, hem de daha kalabalığız.

İskitler kendine gelir:

— Doğru! Doğru! Biz neden korkarız? Bizim uçsuz bucaksız stepimize kim gelebilir?

Spitamen tekrar konuşmaya başlar:

— Saklar eğer düşman onlara doğru geldiği zaman ne yapmak gerektiğini unuttu ise, ozanı çağırın. O eski türkülerden söylesin. Onlarda atalarımız neleri unutmamamız gerektiğini anmaktadır.

— Saksafar'ı çağırın! Diye bağrışan sesler işitilir çadırın dışından. "O bizim eski türkülerimizi söylesin!..

***

67. Pers hükümdarı Kir'e Persler Kuruş diyorlardı. Onu İskitler-Massagetler bozguna uğratır, onların hükümdariçesi onun kafasını keserek kan dolu bir torbanın içine koyar.

XIII
SAKSAFAR'IN TÜRKÜLERİ

Saksafar'ı derhal arayıp bulurlar ve getirirler. Zayıf, beli bükük, dalgalanan beyaz saçları ile O fakir biri olarak, deve yününden kahverengi kaba elbise giymekte, pek çok metalik süsleme, kukla, tısımlar takılı kemer kuşanmakta. Ayaklarındaki sarı çizmelerden keçe çoraplar görünmekte. Kırpılmayan, solgunlaşmış gözler yukarılara doğru bakmakta. O ellerini öne doğru uzatarak yürümekte ve karşısına gelenleri hissetmekte. İskitler onu onur verici bir yere oturtur. Önüne gerilmiş telleri olan üçgen biçiminde bir kutu koyarlar. Saksafar ellerini tellerin üzerine bırakır ve yaşlı kişilere has zayıf bir sesle konuşur:

— Tigrahaud ve Roksonoka soyundan cesur yoldaşlar, selam sizlere! Ben sizlerin yüzlerini görmüyorum, sonsuz bir karanlıkla onlar benden saklı, fakat ben sizlerin babalarınızı ve dedelerinizi hatırlıyorum. Sizlere söylediğim gibi, onlara da türküler söylerdim ve onlar da çarpışmaya atıldıklarında eski yiğitleme sözcüklerini tekrar ederlerdi...

— Bize türkü söyle Saksafar! Yüreklerimiz öfke ile tutuşsun!

Bükülmüş, yaşlı on parmağın altında teller tınlamaya ve Saksafar gecenin sessizliğinde gür, çınlayan, titrek bir sesle türkü söylemeye başlar:

İlk Türkü

Eğer, siz istiyorsanız güneşin boyamasını altın ışıkla
Alnı açık çocuklarımızın gülen yüzlerini,
Kadınlarımızın yuvarlak karınlarının,

Armağan vermesini yeni savaş narasını, "ulala!" çığlıklarını
Coşku ile dans etmesini saçlarında on altı örgü ile kızların,
Kişneyerek çağrışmasını kızgın aygırların,
Ve etrafında şaha kalkışını tatlı tatlı esen aygır yılkısının,

Sadağınızdaki okları yoklayın,
Sıkı gerilmiş mi yaylarınız bakın?

Yağmurlar çoğaltır suyu kuyularda,
Kısraklar ise doldurur kımızı deri tuluklara.
Eğer öğrenirse çocuk şamar atmayı yabancı yanaklara,
Gülerek karşılar ateş anını,
Ne zaman üzerinde ölüm zinciri çınlasa.
Eğer görürseniz yanan dumanlı ateşler
Uzaklardaki nöbetçi kulelerinde kurganın,
Seslenin yoldaşlara, koşun yol kavşaklarına!

Atlar hazır mı? Kılıçlar bilendi mi?
Sıkı gerilmiş mi yaylarınız bakın?

İkinci Türkü

Ulala! İskitler! Duydunuz mu daveti?
Gene titremekte sıcak rüzgârda,
Yılan gibi kuyruğunda dikilen,
Mavi uzaklıkları bizim stepin...

Gördünüz mü, noktalar kıpırdıyor uzaklarda?
Demek ki gene göründü iki ayaklı çakallar.
Biz yakalamalıyız onları,
Yorulmaz yarış atlarımızın üzerinde
Ve kırmalıyız onların bellerini oklarımızla!
Ulala! İskitler! Duydunuz mu daveti?..

Bırakma yaralıyı savaş alanında,
On düşman senin peşinde olsa bile,
Hatırla yiğit Sakmar'ı
O öldürdü dokuzunu sıra ile
Peşindeki Paropamsidler'in

Kulak ver sen peşindeki ayak seslerine,
Yay sıkı mı gerili?
Düşmanları çek tuzlak alana,
Ağır atlarının batacağı yere.
Sanki çok korkuyormuş gibi dur
Ve peşindekinden kaçmak ister gibi...

Ulala! İskitler! Duydunuz mu daveti?..

Üçüncü Türkü

Sorulursa eğer tavşana öğüdü,
Onun titrer kuyruğu, gösterir tabanlarını,
Sor bizim yiğitlere öğüdü,
Onlar yükseltir ay baltayı, atar savaş narası "ulala!" yı,

Sıyırın ağzı geniş bıçakları!
Bileğleyin onları siyah taşta!..

Eğer olursa dört kişi bir,
İndirir onlar gökten yıldızı
Arasına girerse sekiz yiğidin ayrılık,
Ağızlarındaki lokmayı yitirir...

Yalnız kurdu parçalar kaplan,
Fakat yedi kurt kardeş çıkarsa gezmeye bir
Kendi ecel türküsünü söyler,
Kaplan, homurdanarak sürünür kamışlar arasında.

Acele edin daha çabuk yardıma İskitler,
Ne zaman duyarsanız bizim davetimiz "ulala!" yı.

Dördüncü Türkü

İnanmayın yoldaşlar uzun sakallı elçilere!
Hasta kurdun pençesini kemirir çakallar;
Daha önceleri sırt üstü kıvrılırdı o,
Ne zaman görse kuyruk gölgesini kurdun...
Bileğleyin bıçakları siyah taşta!

Eğin başlarınızı yaşlılar önünde yalnızca
Ve savaşta ölen askerler-yoldaşlar önünde!
Uzun sakallı persler ister kamçılamak bizi,
Fakat hatırlar onlar oklarımızın yılan sesi ıslığını.
Bileğleyin bıçakları siyah taşta.

Hükümdarlar hükümdarı idi yüce Kuruş,
O idi isteyen zincire vurmak İskitleri.
Fakat kalan ne onun binlerce askerinden geriye?
Biziz onları leşini seren, çakalların sürüyüp götürdüğü!
Bileğleyin bıçakları siyah taşta!

Biziz, yüce Kuruş'un kesik başını
Kan dolu deri tulumda sulayan.
Onun sayısız askerlerinin kafatası ile oyunlar oynadı,
Bütün İskit çadırlarında çocuklar...
Bileğleyin bıçakları siyah taşta!

Hükümdarlar hükümdarıdır Kir;
Fakat en iyisi onun bahçesindeki halıda oturması,
Dört yüz karısının türkülerini dinlemesi olurdu,
Fakat yaban arısı İskit'in ocağına çomak sokan o oldu...
Bileğleyin bıçakları siyah taşta!

Beşinci Türkü

Savaş atlarımızın taylarını eğitsin
Özenle baksın zarif kadın elleri,
Atlarımız çevik yürüyüşlü olsun diye,
Tıpkı boncukları çınlayan melikleri uzun kızlarımız gibi,
Gururlu özgür duruşlu,
Tıpkı kupalarla kuyuya giden kadınlarımız gibi.

Kadınlar teslim eder tayları ihtiyarlara,
Öfkesini tutmasını bilenlere,
Ve biziz sevinecek olan görünce iki yıllıklar;
Nasıl da yetişiyor tecrübeli yaşlı yarış atlarına.

Kadın elleri baksın atlarımıza!

Bizim atlarımız bilmez, nedir uzak dedikleri.
Evet, lanetlenecek İskitler;
Altın mangırın tınlayışını duyunca gözlerini süzerse,
Ve tuzlu stepleri rüzgâr gibi aşan,
Ter döken atlarını bezirgânlara bırakırsa!

Bizim tüylü ala atlar
Düşmanlara salar korku uzaktan,
Atılır kum fırtınası gibi,
Ve kaybolur gözden, sönen ateş dumanı gibi,
Atlarımızla biz bilmeyiz, nedir uzak dedikleri!

Kadın elleri baksın atlarımıza!

Altıncı Türkü

İskitler! Işık saçan böcekleri ile
mavi göktür-bizim yorganımız.

Kulelere kapanan, Pers yiğitleri varsın
Dinlesin serin olukların şırıltılarını
Ve fiyat koysun ürününe bitek topraklarının,
Bizden satın aldıkları kölelerin teri ile sulanan.
Varsın yatsın halılar üzerinde dut bahçelerinin,
Tutarak ağzı ile dökülen bal gibi dutlarını.

Varsın öğünsün toza bulanan yolcular önünde
Yüksek duvarlarla, evlerini kuşatan.
Kuş tüyü dolu yastıklarla,
Ve safran, üzüm, hurma dolu çuvallarla.

Siz, İskitler korkun uyumaktan taş sandıklarda,
Sessizce, renkli perdeler arasından
Çıka geldiği yerde bileğlenmiş ince bıçağın
Ve daima siyah yorgan örtmede
Gözlerini, rüyasında mavi steplerimizi görenleri...

Biz, İskitler, yaşarız step dikenleri gibi,
Severiz pelin kokan rüzgârın esintisini,
Çakalın gece ulumasını, kuyunun tuzlu suyunu,
Ateşin göğe tırmanan dumanını,
Işık saçan böcekleri ile
mavi göktür bizim yorganımız.

İskitler dikkatle dinler Saksafar'ın eski zaman türkülerini. Kadınlar içlerini çeker, zayıf yaşlılar, güçlü savaşçılar haykırır ve elleri ile saçlarını yolar. Saksafar sevdiği meşhur nakaratları "Ulala! İskitler! Duydunuz mu daveti?" ya da "Bileğileyin bıçaklarınızı siyah taşta!" diye söylemeye başladığı zaman, nakaratı herkes tekrarlar ve kaba, güçlü seslerle bağıra bağıra söyler.

Kimi bağırır:

— Saksafar! Afrasiab'in[68] türküsünü söyle!

68. Afrasiab: Orta Asya masallarının mitolojik önder ve kahramanı. Semerkand yakınlarındaki bazı tarihsel anıtlar günümüze dek onun adı ile anılmaktadır.

— Afrasaib'in öfkesine dair türküyü söyle Saksafar!

O zaman Saksafar, donuk gözlerini göğe doğru kaldırır, kırlaşan başını sallar ve İskitlerin en sevdikleri savaş türküsünü söylemeye başlar:

Afrasiab haykırır: "Ben gidiyorum sefere!
Yakın kınayı atımın kuyruğuna!
Satıyor kızlarımızı Persler pazarda.
Bu düşünce burkar yüreğimi!"

Ve dinleyen İskitlerin hepsi nakaratı kora halinde tekrarlar:

Afrasiab haykırır: "Ben gidiyorum sefere!"

Yaşlı türkücü devam eder:

Bütün yaşlı savaşçılar kuşatır öfke içindeki Afrasiab'ı
Ve çırparlar avuçlarını, duyunca seferi.
Yakarlar ateşi kadınlar ve koyarlar et kazanlarını,
Atılır delikanlılar yılkılara at seçmeye kendilerine.

Afrasiab ilk gün yollar renkli çadırı ileri,
Ve emreder beklemelerini yol kavşağında, acı kuyularda onu.
Üçüncü gün biner Afrasiab, ata kuyruğu kınalı
Ve söyler kadınlara: "Sürülere göz kulak olun kendiniz".

Afrasiab çıkar sefere. Korkudan titrer bütün ova.
Pers hudut kulelerinde yanar titreyen ateşler.
Afrasiab istilası taşan nehir gibidir.
İki yüz bin siyah başlıklıdır peşinden giden onun.

Kesemez dağlar Afrasiab'ın hücumunu.
Çıkarmaz atların eyerini, nehri geçerken onun savaşçıları.
Persler bırakırlar evleri, kaçarlar dağların zirvesine.
Kaleler boş durur, açılmış kapıları ile.

Kanlı bulut kaplar gökyüzünü yedi gün,
Güneş yeniden parlar sekizinci gün.
Afrasiab haykırır o zaman: "Döndürün atları,
Kurulayın kılıçları Pers yavrularının saçları ile!"

Afrasiab döner stepe şan ile.
Binlerce yüklü devedir peşinden izleyen onu.
İskitler oturur çadırlarının önüne,
içer kımızı düşmanın kafatasından.
Ve söyler türküleri Öfke içindeki Afrasiab'a dair.

Bir süre sonra türkülere dikkat etmez olan beyler, kafalarını birbirlerine yaklaştırarak Sogdiana'dan gelen tuhaf söylentiler karşısında neler yapmak gerektiğine dair fısıldanmaya başlarlar.

Gelon:

— Herkesin kendi obasına gitmesi ve sürüleri daha uzaklara, Oksian denizinin arkasına sürüp götürmeye hazırlanmaları için diğer göçebe soylara haber vermek gerek.

Budaken kabul etmediği anlamına cık cıklar:

— Acele etmek niye? Benim Suguda'da benim arkadaşlarım var. Eyalet valisi Bes'in kendi geçen yıl benden bir çift aygır hediye aldı ve beni kendisine konuk olmaya davet etti. Biz artık birkaç yıldır Sogdlarla baskın yapmama sözü vererek barış kupasından içmekteyiz. Yarın ben kendim yirmi savaşçıyla Sugada'ya gider ve hükümdarlar hükümdarından ne gibi bilgiler alındığını, hakkında masallar anlatılan Çifte Boynuzlu muzaffer kişinin kim olduğunu öğrenirim.

Yaşlı bey Tamir buruşuk kafasını onaylama anlamında sallar ve Budaken'e dönerek fısıldar gibi konuşmaya başlar:

— Sen bütün Suguda'yı baştanbaşa geçmeye ta Okse sahiline dek, Baktra'ya geçit yerine kadar varmaya çalış. Başımızı döndüren tatlı şarapları hazırlayan bu kurnaz adamların, bizler için zararlı bir şeylere niyet edip etmediklerine dikkatle bak ve kulak ver. Üç günde bir savaşçılardan biri ile haber gönderirsin. Bizim için büyük bir tehlikenin varlığı göze çarpıyor ise ulağı

kurganlarda çifte ateş yakılması emri ile gönder. Yılanın oğlu-Çifte Boynuzluya dair hikâyeleri ile kadınları korkutan, bey Oksiarat sen dönünceye dek burada, obada kalsın. Ona karşı şerefli bir rehin gibi davranmak, fakat gözü dört açarak gözetlemek gerek, eğer kaçmaya kalkışırsa derhal zincirler takılmalı ve derin bir çukurda oturtulmalıdır.

Beyler, Saksafar'ın türkü sesleri arasında dinledikleri yaşlı Tamir'in bilgece öğütlerini doğrulayarak evet derler.

Saksafar yeniden savaş türküleri söylemeye başlayınca, İskitler koro halinde türküye katılır:

İşitiyor musunuz kardeşlerin çağırısını?
Sesleniyor bize kavganın sesi!
Duyuyor dilimiz
Tatlı kanını ölenin...[69]

Şan ver, ün ver cesaret ve kuvvete
Şan ver, ün ver kana susayan mızrağa!
O çoktan kan içmedi.
İçsin!

Yakında iki ayaklı çakallar!..
Eyerleyin çalışkan atları!
Katın onların ayaklarına güç
Rüzgâr verin yelelere!

Savaşın acımazlığına türkü söyle,
Kartalın yiğitliğine türkü söyle!
Düşmanın gözü kanlı,
Oku sivri!
Ulala!

69. İskitler öldürülen ya da yaralanan muzaffer kişinin kanını içtiklerinde onun gücünün kendilerine geçtiğini düşündüklerinden öldürdükleri düşmanlarının kanını içiyorlardı.

XIV
ÇUKURDAKİ ESİR

Gece geç vakitte, bütün oba artık uyuduğu zaman, Budaken kendi çadırın dışına keçe çulu serer ve samur kürkü kaplamalı kuzu postundan kürkünü başının altına koyarak yatar. Onu uyku tutmaz, endişe verici düşüncelerden kurtulamaz ve bir yandan diğer yana döner durur.

Yaşlı uşağı Hoş ona sessizce yaklaşır, dizleri üzerine çöker. Ve ayakları üzerine oturarak, her akşam yaptığı gibi obada olup biten her şeyi: misafirlerin atlarının ne kadar arpa yediğini, kımızdan sarhoş olan Kidrey'in, ava giden Çepan'ın çadırına yanlışlıkla girdiğini ve uykudaki Çepan'ın annesine karanlıkta tosladığını, ihtiyar kadının da onun başındaki başlığı çekip aldığını anlatır. Şimdi onun, çadırına gireni başlığından bilecek olan Çepan'ın avdan dönmesinden korktuğunu söyler.

Budaken ilgisizce dinler ve Hoş'a emir vererek gönderir:

— Kidrey'e silah ve atı ile sabah yola çıkmaya hazır olmasını söyle. O benimle Suguda'ya gidecek.

Ay ara sıra kül rengi bulutlara bürünerek yavaş yavaş yükselir. Budaken'in karılarından biri sessizce kayarak yanına gelir ve ayaklarının üzerindeki çula oturur, fakat tek kelimelik selam dahi alamayınca, gece gölgeleri arasından kaybolur.

Kafası kırmızı kuşaklı avare-avcının fısıldayarak söylediği: "Ben senin oğlunu gören adamla konuştum. Oğlun Skolot sağ, fakat O köle oldu..." diyen sözleri Budaken'in kulağının dibinde çeşitli bağırtı ve keskin seslerle aralıksız tekrar ediliyor gibidir.

Ve Budaken sakinleşemez. O, artık sönmüş olan, dün akşam ateşlerin parıldadığı yere, ayın mavi ışığının doldurduğu ovanın uzaklarına bakar ve uzun boylu, yakışıklı, becerikli köle kadın-

ların eliyle nakışlanan, kendine yakışan, koyu renk kaftan giyen oğlunu hatırlar. Vedalaşırken düzgün beyaz dişlerini göstererek gülümsemişti. O, Fırtına Kuşunun oğullarından dalyan gibi iki atı da yanında götürmüştü. Ve şimdi artık O neşeli cesur delikanlı, gözetçinin kırbacı ile zorlanarak döndürmekte olduğu, değirmen çarkına zincirlenmiş olabilir. İskitlerin kuvveti bilinmekte ve onlar daima en ağır işlere koşulmakta. Yahut Budaken'in kımızı çalkalayan kendi esirlerine de yapıldığı gibi, oğlunun gözleri de oyulmuştur ve onun Skolot'u büyük dibek tokmağı ile havandaki buğdayları ufalamaktadır.

Öfke ve umutsuzluk kaplar Budaken'i. Sert sert soluk alıp verişi tıpkı demirci körüğünde olduğu gibi, geniş göğsünden kopup gelmekte. "Bir tek günü bile boşuna kaybetmek olmaz; avare avcı ile birlikte gitmek, Skolot'u gören o adamı arayıp bulmak gerek. Onunla oğluna haber göndermek ve sürülerinin yarısı kadar dahi olsa fidye sözü vermek gerek".

Uyuyan obanın üzerinde vahşi, tekdüze bir uluma net olarak yayılır. Budaken dikkatle kulak kabartır. O daha önceleri böylesi bağırtılara hiçbir zaman dikkat etmemişti, fakat şimdi şişman ayaklarını yarı çizme yarı çoraba sokarak, ulumanın geldiği yöne doğru ağır ağır yürür.

Budaken çeşitli biçimlerde uyumakta olan figürleri dolanarak yanlarından geçer, birkaç köpeği ürkütüp kaçırtarak son çadırları da geride bırakır ve kopuk kopuk uluyuşun yayıldığı çukura doğru yaklaşır. Çukurun kenarında bir adam ayakları üzerinde oturmaktadır.

— Kimsin sen ve burada ne yapıyorsun? Diye seslenir Budaken.

— Ben insanoğlunun kaderini gözlemedeyim! Diyerek cevap verir, tanıdık, ıslık çalar gibi bir ses. "İşte şu gördüğün, her birimizin başına gelebilir."

Ay külrengi örtüsünden sıyrılır ve Budaken de Spitamen'i tanır. O ucuna börek geçirdiği uzun bir sırığı elinde tutmakta ve onu uluma ve bağırtıların gelmekte olduğu çukura sarkıtmakta.

Çukurun dibine düşen ay ışığı beş insan figürünü aydınlatır. Onların hepsinin ayakları bir zincirle bağlı. Sırığın ucundaki böreği kapmaya çalışan dördü, birbirleri ile itişerek ellerini uzatmakta. Sıçrayanlardan birine bukağılı olan beşinci çukurun dibinde yatmakta ve vahşi hayvani bir sesle feryat etmekte. Yatana aldırış etmeden üzerine basan dördü, daha yukarı sıçramaya çalışmakta. Çukurda bulunanların hepsi, Budaken'in emirlerini uygulamak istemeyen köleleri idi. Onlar, İskit dilini bilmeyen kalın kafalılar olup sürekli kendi memleketlerine kaçmaya çalışıyorlardı.

Budaken çukurun kıyısına oturur. Aşağı doğru, uzun sakallı kıllarla kaplı, ellerini ona doğru uzatan, anlaşılmaz sözcükler bağıran adamlara bakar. Çukurdan korkunç pis kokular gelmekte. İskitler oraya yemek artıklarını atmakta ve zincire bağlı köleler de tüm zaruri ihtiyaçlarını orada gidermekte.

"Belki, benim oğlum da leş gibi kokan bir çukura atılmıştır ve belki diğer kemik dökuntülerinden kurtularak memleketine kaçmak istiyordur?"

— Onlar hangi dilde konuşuyorlar? Onların vatanları neredir? Onlar, karanlığın şeytanlarınca çarpılmışa benziyor, obada hiç kimsenin hatta felaket anında tanrı Papay'ın kendisi ile konuşan rahip Kursuk'un bile anlamadığı sözcükler bağırmakta.

Spitamen oradan oraya sürtüp durduğu zamanlarda öğrenmiş olduğu çeşitli dillerde esirlere sorular sorar. Onların hepsi susarak kulaklarını kabartır ve sonra birbirleri ile yarış ederce soğuktan kısılmış sesleri ile cevap vermeye başlarlar. Onların cevaplarını Spitamen, dikkatle dinleyen Budaken'e tercüme eder:

— İşte şu, saçları kafasının etrafında dolalı olan Toharların ülkesinden. O, Babil'e ipek ve değerli taşlar götüren kervana eşlik ediyormuş. Massagetler kervana saldırıp talan etmiş, esir aldıkları bütün tüccar ve eşlik edenleri de komşu kabilelere köle olarak satmış. Uzun sakallı ve kolları değnek gibi zayıf olan şu ikisi ise aslen Girkaniya'danmış. Gene onlara da dağ patikalarından inip gelen Massagetler bir gece vakti onların köyüne aniden

saldırarak yakmış ve insanları, atları, develeri beraberlerinde götürmüş. İkisini de köle etmişler fakat onların çalışacak güçleri olmadığından sahipleri alıkoymak istememiş. Onlar memleketlerinde tanrılara dualar eden, hastalardan kötü cinleri kovan sihirbazlar imiş, bu nedenle değirmen taşını çevirmektense, çukurda oturmayı daha iyi saymaktalar.

Dördüncü, Spitamen'in tek kelime bile anlamadığı bir dilde konuşmakta. Uzun sözlerinin arasında bazen Tir, Sidon, İeruşalaim[70] gibi kent adları duyulur, fakat söylemek istedikleri sır olarak kalır. Spitamen onu şöyle anlatır:

— Onun saçları kıvırcık gözleri siyah. O belki de başkenti İeruşalaim olan memlekettendir. O deniz sahilinde uzanan memleketin sakinlerine benzemekte. Hasta olan beşincinin yaralarını kurtlar kaplamış. O, Çifte boynuzlu hükümdarın içinden çıktığı Yavan halkının dili ile konuşmakta; fakat o aklını kaybetmiş, onun sözleri arasında bağlantı yok; O, diğerlerinin uyumasına engel olarak bütün gün boyunca sivri bir taşla çukurun duvarlarına yazılar yazmakta, insan ve at resimleri çizmekte. Sessizce yatsın diye yoldaşları onu dövmüş.

Budaken kalkar ve gerisin geri kendi çadırına doğru yürür. Pis koku da onun peşi sıra gelir. O çadırın yanında sırt üstü taş gibi uyuyan, ağzı açık bir İskit görür. Budaken geniş avucu ile onun ağzını kapatır ve burun deliklerini sıkar. Birkaç saniye sonra boğulur gibi olan İskit yerinden sıçrar ve anlamsız bakışlarını Budaken'e diker.

— Hava artık ağarıyor, yola hazırlanma zamanı! Koçyiğitleri kaldır.

İskit kendine geldiği zaman Budaken ekler:

— Sen hemen şimdi çukurdaki beş kölenin hepsini çıkar ve onlardaki zincirleri de sök. Ben onların inatçılıklarını bağışlıyorum. Onlar dört yönün hepsine gidebilir. Onlardan hiçbir yarar gelmez, çalışacak kuvvetleri yok. Onları boşu boşuna doyurmak gerekiyor. Onların arasında Girkaniya'dan uzun sakallı iki sihir-

70. İerusalim'e eski zamanlarda İeruşalaim deniyordu.

baz var. Benim yolculuğumun başarılı olması için kendi tanrılarına dua etsinler. Bütün bunları onlara, Fırtına Kuşunu yatıştırmış olan, kırmızı Sogd elbisesi giyen avare avcı anlatabilir. Orada yaralar içinde bir de hasta var. Ondaki zincirleri sökmeyin; hastadan kötü cinlerin çıkıp gitmesi için, rahip Kursuk onun üzerine dualar etsin ve tef çalsın. Onun yaralarını inek sidiği[71] ile yıkamak ve koyun yağı sürmek gerek. Fakat hiç bir şekilde onun kaçmasına fırsat verilmemeli. O esirlerin değişimi için gerekli olabilir. Sonra... yaşlı bey Tamir uyanır yanmaz ve yemeğini yer yemez biz yola çıkarız. O zamana kadar atların ve yol için erzakın hazır olmasına dikkat et.

***

71. Ateşe tapan Sogdlarda, inek sidiği, günahlardan arındıran ve hastalığı iyileştiren kutsal bir şey sayılmakta idi.

XV
BUDAKEN YOLA ÇIKAR

Süvari grubu, gözleri kamaştıran inci gibi parıldayan stepte yola çıkar. Üç kişi yan yana gitmektedir. Koyu renk yol elbisesini giyen Budaken sağlam bir doru atın üzerindedir. Alacalı desenler işlenmiş pantolonun paçaları, sivri burnu yukarıya kalkık, topuksuz sarı çizmelerinin içine sokuludur. Heybe eyerin arkasına ham kayışlarla sıkıca bağlıdır. Budaken ve atındaki her şey uzak yolculuğa göre ayarlıdır.

Yanı başında beli hafif bükük, zayıflamış, inciler dikili kırmızı başlığının altından seyrek beyaz sakalı sarkan bey Tamir, kahverengi benekli kül rengi yüksek bir aygırda oturmakta. Onun atmaca gibi gözleri uzak ufku ısrarla süzmekte, çukurlaşan ağzı sürekli kımıldamakta. Kuş ve çiçek nakışları işlenmiş, yeni ipek gocuk giyen üçüncü süvari genç ve yakışıklıdır. Geniş çizgili pantolonun paçaları ayak bileğinde gümüş kösteklerle boğumludur. O, altın sarısı renginde beyaz kuyruklu yüksek bir aygırda güvenle oturmakta. Atın sağrısı altın sırma işlemeli koyu kırmızı şilte ile örtülü. At dik boynunu eğerek, dizginlerini gever ve ileri atılır, fakat bey Gelon'un sert eli onu tutar.

Gözcü dört asker yüz adım kadar ileriden gider. Çoğu, sivri ucu kırmızı kıl demetleri ile süslü ince mızraklı olan, kalabalık bir süvari grubu da arkadan gelmekte. Birinin elindeki saplığın çapraz basamağında, gagalarına küçük çıngırak takılı üç şahin oturmakta, onların altından da üç beyaz atkuyruğu sarkmakta.

Bu, kendine bağlı obanın sınırına dek Budaken'e bizzat eşlik etmek isteyen yaşlı bey Tamir'in savaş sancağıdır.

Budaken'in yüklü kervanı birkaç saat önceden yola çıkar ve güneş batarken kararlaştırılan mola yerine ulaşır.

Süvariler on çadırlı ufak bir obanın dengine vardıkları zaman Kidrey Budaken'e hızla yaklaşarak, is ve zamanın kararttığı delik deşik çadırın yanında yatmakta olan, dizleri bağlı, koyu gri renk bir deveyi işaret eder.

Sürüsünden her hayvanın dış görünüşünü hatırlayan bir göçebe olarak Budaken, şölen günü cesur, genç esir kızın çözmüş olduğu deveyi derhal tanır. O bey Tamir'e onlara yetişeceğini bağırarak, çatlamış killi toprak üzerinde iri sıçramalarla doludizgin giden atı kamçılar. Onun ardından Kidrey dörtnala kalkar.

Çadırların yanında karşılarına boğulurcasına öfkeyle üren tüylü köpek sürüsü çıkar. Rengini yitirmiş, topuklarına kadar uzun bir gömlek giyen, zayıf ve buruşuklar içinde ihtiyar bir kadın çadırdan çıkar ve bakır bilezik ve kabartmalı yüzük takılı kahverengi elini gözlerine siper ederek, Budaken'i süzmeye başlar.

— Erkekler eğer ava gitti ise siz niye çadırların arasına dalıyorsunuz? Derhal evi terk edin!

Kidrey hızla konuşmaya başlar, fakat Budaken onu azametli bir el hareketi ile durdurur:

— Bu deve kimin?

— Bilip de ne yapacaksın? Neredensin sen? Kendi yılkısına her gün bir at, yüzerli sürülerine bir deve katan, cimri Budaken göndermiş olmasın seni. Stepten yakacak taşımak için bizim hayvanımız yok ve hepsini iki büklüm kendi sırtımda getirmem gerek.

— Fakat Budaken sadece kendi sürüsünü artırmıyor o aynı zamanda kendi kan kardeşlerine de hayvan hediye ediyor. Peki, şu deveyi Budaken hediye etmedi mi?

Kidrey fısıldar:

— İhtiyar kadın sen ne tıslayıp duruyorsun? Seninle konuşan Budaken'in kendisi...

Onların soyundan her bir kişiyi, öldürme, yargılama ve bağışlama iktidarına sahip olan, her şeye kadir beyin adını duyan ihtiyar kadın delik deşik başörtüsünün kenarını başına atar ve

gerileyen atın toynağına başını koymaya çalışarak yere doğru kapanır.

— Bağışla beni, akılsız, bunamış ihtiyarı! Diyerek O feryat etmeye başlar. "İhtiyarlığımdan dolayı aptalca sözler ettim. Bunların hepsi açlıktan, beni öfke kapladı. Ekmek yok, koyun yok, oğlan iki yıldır dolanıp durmakta, nerede ancak tanrı Papay bilir...

Budaken istifini hiç bozmadan konuşur:

— Kalk ve hiçbir şeyden korkma! Senin oğlanın adı ne ve iki yıldır nerelerde dolanıp durmakta.

İhtiyar kadın toza bulanmış olarak kalkar ve dikkatle Budaken'e bakmaya başlar.

— Galiba sen gerçekten Budaken'sin. Sendeki dizginler gerçek altın. Benim oğlan kervan sürücüsü olarak Babil'e gitmiş, oradan da daha uzaklara, utanmadan pantolonsuz ve yalın ayak gezen, bizim tanrılarımıza inanmayan, Yavan ve Kilikas[72] denilen yabancıların olduğu deniz kenarına kadar gitmiş. O yakın zamanda, şiltesi ve dizgini olan bir atta geldi. Şimdi beni besliyor... Evde at olduğu zaman dünyanın sonunu görmek mümkün...

Budaken geveze yaşlı kadını dikkatle dinler. Sipitamen'in Kilikya'ya, Greklere kadar yolculuğu endişeli beyde yeni şüphelere yol açar. O, attan inmeye ve koyun sütü içmeye davet eden, kadına başka sorular sormaktan da memnun olacaktı. Ancak Budaken attan inmeden çadıra yaklaşır ve kaba yün kanadı aralayarak içeri göz atar. Parlak kırmızı elbise içinde genç bir kadın, çadırın dibinde yarı çürümüş halıya oturmuş el değirmenini döndürerek buğday tanelerini öğütmekte. Çadırın çatısındaki yırtık delikten geçen yatık ışınlar içeri düşmekte ve di rseğinden yukarıda bronz bilezik olan esmer eli, kocaya varma işareti olarak boyun ve çene altına dolanmış kırmızı başörtüsünü aydınlatmakta. Mavi sürmenin birleştirdiği düz çizgi gibi kaşları ile siyah ve gülen gözler ona tanıdık gibi gelir.

72. Tasvir edilen dönemde Persler Greklere Yavan ya da Kilikas demekte idiler, çünkü Kilikya'da pek çok Grek-İyon yaşamakta ve Persler Kilikyalılarla büyük ticari bağlara sahiptiler.

Budaken atı çadırdan geri döndürerek, "Bu çalışan kız nereli?" diye ihtiyar kadına sorar.

— Nereli mi? Ben onu bilmiyorum. Diyerek cevaplar geveze ihtiyar kadın. "O mavi aylı bir gece, koyu kül rengi devede geldi. Tabi ki onu benim oğlan buldu. Şeppe-Temen aklından geçirdiği, yerin altındaki bir şeye dahi ulaşır... Yalnız, ben onun evde kalmasını, dağları ovaları dolaşıp durmamasını isterdim. O zaman ana yüreği ıstırap çekmezdi. Bana bir gün onun kafasız bedenini getirmelerinden korkuyorum."[73]

Budaken ihtiyar kadını daha fazla dinlemeden, stepte yavaş yavaş ilerleyen bey Tamir'in müfrezesi peşinden doludizgin gider.

— Benim Fırtına Kuşunu yakalayan o avcı burada oturmakta. O, koyu kül rengi deveyi de kendi ganimetine katmış, deveyi çözen o utanmak bilmez kızda galiba onun karısı olmuş...

Gelon'un altındaki at sıçrar, bey de öfke ile bağırır:

— Uyuz köpeği nasıl beslersen besle, onun gözü her zaman leştedir!..

Tıslar gibi bir ses, "Bizim hepimiz de bir gün leş olacak" diye yavaşça söylenir.

Beyler başlarını çevirir ve yanı başlarındaki Spitamen'i görürler. Ufak bir kılıç ve içinde yolcu kupası olan deri torbanın sallandığı bir kemer kuşanmış olan avcı, aynı eski püskü elbisenin içindedir.

Eyerin altındaki çuhanın birer yanına, eğri yay ve tüy takılı oklarla sıkıca dolu olan sadak takılı, sırtı boydan boya alalı, kır renkli ufak bir step-sauran olan Spitamen'in atı, İskitlerin hiçbir şeyden yoksun kalma korkusu duymadan üzerinde uzun yolculuğa çıktıkları, sağlam ve kemer burunlu gerçek bir berktir.[74]

---

73. İskitlerin adetlerine göre onların askerleri savaş ganimetinin paylaşımına iştirak edebilmek için düşmanlarının kafalarını kesiyor ve kendi obalarına götürüyordu.

74. Dayanıklı yol atı anlamına gelen "Berk" adı, göçebelerde günümüze dek korunmuştur.

Beyler az sonra durur. Durdukları bu yerde stepin ana patikaları kesişmekte: kuzey-batı Hovarezm'e[75] doğru, güney Suguda'ya doğru, doğu Toharlara doğru dur. Çoğu saksaul[76] dalları ile kaplı kuyular hayvanların çiğnediği, yanık stepin ortasında serpilidir. Bütün bir kaya parçasından oyulma kocaman taş put, ellerinde taştan bir kupa tutarak kör, pörtlek gözleri ile bakınmaktadır. Bey Tamir ve onun ardı sıra diğer bütün yolcular attan iner ve sıra ile putun kupasına kurutulmuş koyun eti, börek parçası veya birkaç arpa tanesi koyar.

Sonra beyler birbirlerine yaklaşır, dirseklerinden tutuşur, dua sözcükleri mırıldanarak birbirlerinin omuzlarını öperler. Budaken yaşlı Tamir'in ata yeniden binmesine yardım eder. Sonra kendi sağlam aygırına çevikçe sıçrar ve çiğnene çiğnene ark haline gelmiş olan killi topraktaki dar patikada güneye doğru hareket eder.

Tamir kamçıyı ata şaklatır ve yolsuz stepte, kendi durak yeri yönünde koşturmaya başlar. Onun yol arkadaşlarını hepsi, havaya toz kaldırarak peşinden doludizgin giderler.

Tek başına kalan boz renkte ki put görmeyen taş gözleri ile kızaran titrek havada uzaklara, hızla küçülen süvari grubunun olduğu yere doğru, bakmaya devam eder.

***

75. Hovarezm ya da Horezm:Hiva'nın eski zamanlardaki adı.
76. Saksaul: Asya çöllerinde yetişen bir tür bitki (R.A.)

Üçüncü Kısım

Mutlu Suguda

I
KENT KAPILARINDA

Şimdi her şeyin yok olup gideceğini, kuru tozlu toprakların kanla yıkanacağını, yeni bir hayatın başlayacağını hiç kimse düşünmüyordu.
(Doğu vakayinamesinden)

Kureşat kenti kızgın güneşin yakıcı ışınları altında uyuklamakta. Kentin giriş kapılarının bulunduğu, büyük dikdörtgen tuğlalardan yapılma, hayvan ağzına benzeyen geniş siyah giriş yeri olan kemer açık durmakta. Zamanın ve kurtların aşındırıp kemirdiği, karaağaçtan yapılma eski kapılarda oyularak işlenmiş, arka ayak pençeleri üzerinde duran, aslan ve aslanı kulaklarından tutarak karnını kılıçla yaran olağan üstü cesur Pers hükümdarının figürleri bulunmakta. Kemerin altından yonca yüklü eşekler, ağır ağır yürüyen sakallı mandalar, kocaman çalı çırpı altında görünmez olmuş kısa boylu atlar geçip gitmekte. Boz renk çuval bezinden elbiseler içinde köylüler, bağrışıp çağrışarak hayvanların ardı sıra yürümekte. Onların sakalları uzun ve siyah, çukura kaçmış gözleri güvensiz, burunları kargaburnu. Onlar, ateşe tapan dürüst kişilerdir ve hayırlı düşünce, hayırlı söz, hayırlı iş denilen, sahip oldukları üç faziletin sembolü olarak çeşitli renklerde üç sicim kuşanmaktadır. Kafalarına ucu omuzlarına düşen sarı veya mavi havlular dolamaktalar.

Kent kapıları ham kerpiçten yapılma iki duvarın kavuştuğu köşe aralığında durmakta. Mazgallar duvarlarda çıkıntılar meydana getirmekte. İskitler eğer stepten doludizgin gelir ve kente hücuma kalkışırlarsa duvardan onlara oklar fırlatıyor, yukarıdan taşlar atıyor ve üzerlerine kaynar sular, sıcak katranlar döküyorlar.

Kapının üzerindeki çıkıntıda bekçi Kukey oturmakta ve nakışlı yün çoraplar örmekte. O artık yaşlıdır ve bu yerde uzun yıllar geçirmiştir. Güneşten yanmış yüzünde kırışıklıklar derin izler meydana getirmiş. Sulanmış gözlerinin üzerindeki kırlaşmış kaşlar her yöne fırlamış gibi durmakta. Artık stepten uzun zamandır baskın olmamakta. Fakat o, stepten benekli ve yanık renkte ki ufak atlarda uçları sivri siyah şapkalar giyen süvarilerin kısa mızraklar, ağır ay baltalarla sonuncu seferlerinde, nasıl fırtına gibi gelip saldırdıklarını çok iyi hatırlamaktadır. Onlar mandalar gibi böğürüyor ve okları uzaklara uçuyor, ıskalamadan hedefi buluyordu. Kaynar su ile dolu kazanları bırakan kent savunucuları duvarlarda görünmez olur. O süvariler sulanmış buğday tarlalarını atları ile çiğnemiş, hızla giderken koyun ve danaları kapıp eyerlerine yerleştirmişler, ay baltalarla kapıları darbelemişlerdi. Onlar ancak buğday dolu çizgili çuvalların ve sert şarapla, bal dolu kupaların yüklü olduğu deve dizisini alınca gerisin geri stepe gitmişlerdi.

Bekçi Kukey uyuklar, elleri ise alışkın olduğu biçimde, çorap örmeye devam ederek, ağaç örgü şişleri ile kımıldar. Köylüler kendi aralarında yüksek sesle tartışmaya başladığı zaman, O duvardan aşağı bakar.

Kukey'in sağ tarafında güneşin etkisi altında yer yer kavlayıp dökülmüş, ham kerpiçten yapılma kulenin tepesinde karmakarışık bir yuva ve onun içinde de belli belirsiz görünen, uzun kırmızı ayağı üzerinde bir leylek var.

Bazen geniş kanatlarını katman katman açarak sıçramakta ya da başını arkaya atıp, sırtına koyduğu gagasını takırdavık gibi takırdatmakta.

"Bizim kentimiz mutlu" diye düşünür Kukey. "Her şeye kadir gökteki koruyucumuz Ahuramazda'yı henüz öfkelendirme-

miş olduğumuz besbelli". Ve çoraplı ellerini O, dua niyetine güneşe doğru uzatır.

Sol taraftaki, duvar yarıklarında, iri kül rengi atmacaların yuvaları gizli. Onlar ataktır, korkusuzdur ve yuvalarından sık sık dışarı uçar ve tıpkı kuyunun üzerindeki çıkrığın inlemesi gibi cızırtılı ince bağırtılarla "gıyyygg, gıyyıg..." diye ses vererek gökyüzünde yüzerler.

Leylek aniden kanatlarını çırpar ve ince ayakları üzerinde dans eder, uçsuz bucaksız solgun bir pelerin gibi kuzeye doğru yayılan step ovasına yönelerek sanki yüzüyor gibi uçmaya başlar.

Kukey'in uykulu gözleri, güneşte gümüşü andıran leyleğin uçuşunu izler. Kanaldan bırakılan suyun dörtgen biçimli mısır ve yonca tarlalarında ışıldadığı yerdeki tarlalar arası sınırlarda bir grup süvari belirmeye başlar. Kukey onları anında tanır, grubun yaklaşık yirmi kişilik İskit savaşçısı olduğuna şüphe yok. Uçları sivri siyah şapkalar, yanık renk ve alacalı ufak atlar nasıl tanınmaz! Artık öne doğru eğik ince mızrakları da ayırt etmek mümkün.

Kukey kirişte asılı olan, bronz savaş kazanına doğru atılır ve sopa ile ona bütün şiddeti ile vurmaya başlar. Tehlikeyi duyuran, keskin çınlayan sesler kentin her yerinden işitilir. Korkuya kapılan ahali işlerini bırakıp düz damlarda görünmeye başlar.

Kukey, uykudan yüzü gözü şişmiş korku içindeki onluk başı[77] koşup gelene dek kazana vurur. O gözlerini kâh Kukey'de, kâh stepte gezdirir ve nihayet yaklaşan korkunç süvarilere dikkatle bakarak duvara doğru atılır. Köylüler yollarda koşuşmaya, kanallardan sıçramaya, eşekleri doğrudan doğruya tarladan sürüp götürmeye başlar.

"Kapılar! Kapıları çabuk kapatın!" diye bağırmaya başlar onluk başı ve aşınmış ham tuğla basamaklarda, Kukey'le kuleden aşağı koşar.

Fakat duvarın çıkıntısını döndükleri zaman ikisi de, alacalı atlarda hızla gelen üç İskit'le burun buruna gelir. Onlar artık kapıya girmiş, diğerlerini beklemektedir.

77. Onluk başı: On savaşçının başkanı.

"Geri! Geri gidin!" diye bağırır onluk başı. O yakınlaşmaya korkar ve sadece uzaktan elini sallar. Süvarilerden biri, başında kırmızı kuşak olan Kukey'e bağırır:

— İhtiyar çorapçı, sen yoksa beni tanımak istemiyor musun? Ben çömlekçinin oğlu Levşa'yım, Şeppe-Temen'im! Sen acaba hatırlamıyor musun? Bağırsağın nasıl kiriş haline getirildiğini, geyik boynuzundan nasıl yay yapıldığını bana sen göstermiştin.

Kukey dikkatle bakar ve rüzgârdan pürtüklenen yüzü ve dar neşeli gözleri tanır.

— Doğru, sen galiba Levşa Şeppe'sin! Ben seni tanımaz olur muyum, kapı bitişik komşu idik. Şimdi sen artık kendi atına biniyorsun! Anlaşılan zengin oldun. Fakat ben ne yapabilirim, eğer İskitleri kente bırakmama emri verildi ise.

Oluk başı bağırmaya devam eder: O İskitlerin onu ağır ay baltalarla parçalamaya başlamasından korkmaktadır.

— Kent duvarının dışına çıkın, biz kapıları kapatalım, ancak ondan sonra sizinle konuşmaya başlarız. Kente dalmak için sizin peşinizden binlerce İskit'in gelip gelmediğini kim bilir.

— Kes bağırmayı! Diyerek Spitamen onu yatıştırır. "Niçin tüm kenti telaşa veriyorsun? Kaç yıldır aramızda artık savaş yok! Saks şefleri, sizin beylerle defalarca dostluk kupasından içtiler".

— Bana türkü söyleme, geri dön! Diye bağırır onluk başı. "Sizi bıraktığımız için kent valisi öfkeden beni ve bekçi Kukey'i kapılara çiviler".

Kalabalık komşu sokaktan birkaç süvari haykırarak uçar gibi gelir. Öndeki besili iri atta silahını kuşanmış, mızrakla öne doğru eğilmiş bir vaziyette şişman bir Sogd hızla gelir. Onun zırhı ışıldamakta, miğferinde sülün tüyü dalgalanmaktadır. Kılıçlarını kaldırmış bıyıksız delikanlılar da onun ardı sıra doludizgin gelirler.

Aynı anda Budaken ve peşi sıra da yol arkadaşları kapıya gelirler. O her zaman olduğu gibi sakindir ve bıyıklı asık suratı ile atta oturmakta; sadece onun kısık gözleri kuşkulu kuşkulu parıldamaktadır. Herkes durur.

Kukey ileri sıçrar:

— İşte şu gelen bizim yüzlük başı. O da İskitler, kente girmez diyecektir.

Yüzlük başı kesik kesik soluyarak bağırır:

— Buraya niçin geldiniz siz?

Spitamen cevap verir:

— Bu, Sakların asil elçisi, bey Budaken Altın Gemler'dir. O, Marakanda'ya bölge valisi Bes'e gidiyor ve kıymetli hediyeler götürüyor. Eğer senin asaletin bağırmak ve bizi kente bırakmayıp, duvarların dışında tarlada, çakal ve köpeklerle birlikte yıkıntılarda gecelemeye zorlamak olursa, biz burada kalmaz yola devam ederiz. Biz orada sizi hükümdarın bölge valisine şikayet eder, önemli elçileri nasıl kaba karşıladığınızı anlatırız!.. O zaman Bes, asil elçiyi gücendirdiğiniz için, sizin ikinizin de aynı zamanda boğularak cezalandırılması için, kent hâkimine ve sana burulmuş kendir sicimi gönderecektir.

Yüzlük başı kendi maiyeti ile fısıldanır.

— Onları ticaret sarayına[78] bırakalım ve orada üzerlerini kilitleyelim, diyerek öğüt verir gençler.

Bekçi Kukey, dizginlerden tutar ve yüzlük başından mızrağı alır. Yüzlüğün iri vücudu attan kayarak iner. Ellerini göğsünde çaprazlar ve yere doğru eğilerek İskit beyine doğru yavaş yavaş yaklaşır.

Budaken sıçrayarak yere atlar ve eğri bacaklarında sallanarak, yüzlük başını karşılamaya yönelir. Her ikisi de hürmet anlamında sağ ayaklarını bükerek kaldırıp, ellerini uzatır ve bir müddet tutar.

Yüzlük başı konuşur:

— Muhterem misafiri selamlıyorum, hoş geldiniz! Ana meydana doğru buyurun. Orada yolcular için ticaret sarayı var.

78. Ticaret sarayı --rabat-- Arapça: istihkam demektir. Böylesi saraylar Persler tarafından ana yollarda, geceleri kapatılan, tek kapılı yüksek sağır duvarlarla çevrili dörtgen biçiminde saraylar olarak düzenleniyordu. Daha sonraları doğulu misafirler için Moskova'da da böyle bir --rabat—yapılır ve bu ad --Arbat— haline dönüşerek korunmuştur.

Bekçiye kızmayın..... O haklı: yabancı ülkelerden, izinsiz hiç kimseyi kente bırakmamak için Marakanda'dan emir var. Yüksek elçilerden biz her zaman memnun oluruz. Zaman öylesine tehlikeli oldu ki. Çifte Boynuzlu hükümdarın kumandası altında düşmanların Suguda'ya doğru yürümekte olduğu konuşulmakta. Senin kuvvetin varsın ata binsin ve beni takip etsin.

Budaken ve yüzlük başı atlara yeniden binerler.

— Azrak, bekçi Kukey'e kemendi tak. Diye bağırır yüzlük başı.

Asık suratlı, geniş omuzlu Sogd savaşçı atın üzerinde bekçi Kukey'e yaklaşır, kemendi onun boynuna geçirir ve atını döndürüp ihtiyarı peşinden sürükler. Kukey onu boğan ipe elleri ile yapışır ve içini çekerek ağlar:

— Gitti benim kelle! Artık benim kurtuluşum yok! Hep bu İskitlerin yüzünden! Beni kim kurtarır! Anam benim, sen artık ölümü görürsün!

Gençler halkın dolu olduğu dar sokağa atılır ve önlerine gelen herkesin başını kırbaçlamaya başlarlar.

Bu sokağın her iki yanında tüccarların tezgâhları uzayıp gitmekte. Eşekler, atlar, köylüler, alacalı bulacalı elbiseler içinde zarif kentliler, herkes korkunç İskitlerden kaçarak uzaklaşır.

Haykırışlar duyulur:

— Saklar baskına gelmiş! Ariman'ın oğulları! Kapatın kapıları! Afrasiab döndü! Artık herkesi keserler!

Tüccarlar oymalı dükkân kapılarını acele ile kapatır. Koşarlarken nar, hurma, kaysı sepetlerini devirirler.

Renkli uzun elbiseler içindeki kadınlar evlerin düz damlarına koşar. Onlar ağlayan çocuklara yapışır, yorgan, kilim, kupaları taşır.

Çökkün ihtiyar kadın, yeşil bir yastık sürükleyerek damın kıyısına sürünerek varır ve aralanmış, eğri beş parmağını sallayarak en kırıcı Pers hakaretleri savurur:

— Senin babanın canına okurum! O cehennemin dibinde yansın!..

O zaman Kidrey gülerek ona bağırır:

— Sen niçin yüzünü gösteriyorsun? O sırtlan memesi gibi çirkin! Yastıkla kapat onu!

Kent sakinleri, İskitlerin sakince gitmekte olduklarını, onların ay balta ve mızraklarının hiç kimseye zarar vermediğini görünce, cesaret bulur ve münferit gruplar halinde toplaşmaya ve gittikçe yakınlaşıp, parmakla işaret ederek, gülerek, kendi kalçalarına vurarak, İskitler arkalarına dönüp baktığı an da ise sağa sola kaçışarak arkadan izlemeye başlarlar.

Ana cadde, kenti doğu giriş kapısından tam karşıtı batıdakine dek ikiye ayırmakta, yer yer küçük bahçe kapıları ve dar ara sokaklarla kesilmiş olan sağır kerpiç duvarlar caddeye açılmakta. Bu duvarların gerisinde, yeşil bahçeler ve kendi içine kapanık büyük mahalle evlerinin çatıları görünmekte.

Süvarilerin geldiği ufak bir meydanın ortasında, arkasında duvarla çevrili alçak binalar bulunan tuğladan bir kemer yükselmekte.

— Bu kervanlar için ticaret sarayıdır, diyerek açıklar Budaken'e, Sitamen.

Kureşat tüccarlarının dükkânları meydana açılmakta. Kumaşlar, renkli ayakkabılar, boya tozları dolu tabaklar, eğri bıçaklar, başörtüleri, boncuklar, gerdanlıklar, bilezikler, kupalar, ufak kap kacaklar, at takımları, koncalar, yüzükler ve İskitler için diğer parlak ve tuhaf şeylerle dolu dükkânların önünde ki, halılarla kaplı tahta tezgâhlar ve ranzalar alacalı bulacalı görünmekte.

***

II
TİCARET SARAYI

Öndeki Sogd savaşçıları kamçıları şaklatarak, ticaret sarayının geniş kapısından uçar gibi girer. Develerin bağırtı ve böğürmeleri duyulur.

Yüzlük başı eli ile güler yüzlü jest yaparak, "Buraya! Buraya!" diye bağırır.

İskitler toplaşır ve hafif bir sesle aralarında konuşurlar:

— Sogd duvarlarından korkulur! Gireriz, sonra da çıkamayız! Burada bizi çukurdaki sıçan gibi boğarlar. Tarlada kalmak daha iyi.

Fakat iyice yaklaşan Sogdlar, çömelir, avuçlarını dizlerine vurur ve sarayın içine buyur ederler.

Kidrey'in alacalı atı ve geniş sırtı, loş avluda görünüp kaybolur. O oradan döner ve bağırır:

— Orada su var, saman var ve bizim için yeri temizliyorlar.

Budaken kırbaçlı elini kaldırır ve yirmi İskit atı tek sıra halinde kapıdan geçer.

Duvarla çevrili büyük dörtgen saray, bağırıp çağıran insanlar ve tedirgin develerle doludur. Sarayı çevreleyen terasların üzerindeki tenteyi oymalı tahta sütunlar desteklemekte. Duvarlarda yolcuların yerleşebildiği yer olan, derin oyuklar karaltı gibi gözükmekte.

Oyukların bazılarında renkli perde ve halılar asılı. Portakal sarısı ve koyu kırmızı örtülere bürünmüş kadınlar onların arkasından ürkek ürkek bakmaktalar.

İtip kakarak ve kırbaç vuruşları ile kaldırdıkları yolcu kalabalığını sarayın bir tarafına süren Sogd savaşçıları sarayın her

tarafında koşuşturur. Yolcular yüksek sesle bağrışarak çeşitli oyuklardan fırlar, ürkek develerini yakalar, yüklerini çuvallarını bir yere taşır ve dağılan saman ve yoncayı toplarlar.

İskitler kuşkulu kuşkulu etraflarına bakınarak, derinleştirilmiş hayvan yemliği bulunan duvar boyunca atlarını bağlarlar.

Sogdlar İsklitlere yaklaştıkça cesaretleri artar, bazıları onların elbise kumaşlarının sağlamlığını, at takımı ve silahlarını yoklar, çömelerek oturur ve akıcı yumuşak dillerinde hızlı hızlı konuşmaya başlarlar.

Çıplak köleler kadınları itip kakarak, bohçaları ve ağlayan çocukları fırlatıp atarak, teras ve oyukları süpürmeye başlar.

Yaşlı Hoş burnunu buruşturur, kafasını sallar ve yavaş bir sesle Spitamen'e sorar:

— Buradan nasıl çıkılır sen biliyor musun? Bu kentte yolunu şaşırmak kamışlıkta şaşırmaktan daha kolay. Hem bu akılsızlık niye? O burada ne arıyor?

Terasta kıymetli ipek elbise içinde bir Sogd yürümekte, fakat başında delik deşik bir kumaş parçası ile ayakları yalındır. Elinde silkelemekte olduğu bir torba tutmakta ve gözlerini yukarı doğru yuvarlayarak durmaksızın dualar mırıldanmaktadır. O, kölelerin duvarları ve döşemeyi süpürdükleri yere gelir ve çöplerin üzerine atılır oradaki tahtakurularını, kırkayakları, karıncaları yakalar. Ve onların hepsini, monoton ağlayıp sızlamalarla zaman zaman silkelediği elindeki torbanın içine atar.

— Ne yapıyorsun sen fazilet sahibi annenin en değerli oğlu? Diyerek sorar Hoş.

— Ben günahkârım! Yedi yüz yetmiş yedi dert geldi başıma. Şimdi beni bu hayattaki, ve ölümden sonraki cezalar tehdit ediyor. Karanlığın ruhu beni kemirecek

— Senin başına niçin böylesi dertler geldi?

— Kardeşim vergi toplamakla görevlendirildiği zaman ben onun verdiği şölende idim. Eski şarap başıma vurdu ve ben sallanarak, türküler söyleyerek eve geldim. Ariman beni kıskandı, köpekler peşime takıldı ve elbisemi tırmaladı. O zaman ben on-

ları kovalamak için, kaptığım taşı köpeğin birine öyle vurdum ki ayakları titremeye başladı, -vay başıma gelen!- ve düşüp geberdi.

Hoş şaşırır:

— Fakat bu niçin böylesine büyük bir dert sayılasın? Sen köpeğe vurmakla tamamen doğru bir şey yapmışsın.

Sogd dehşete kapılır:

— Sen ne biçim günahkâr sözler söylemektesin! İnek ve köpek bizde kutsaldır ve onları yüce tanrı Ahuramazda kendisi korumakta. Ben köpeğe vurduğum zaman, yakınlardan tapınak hizmetçisi geçiyormuş ve yüksek rahibe şikâyet etmiş. Şimdi, benim yasaya göre kırkayağı, kertenkele, yılan, kene, akrep, çıyan ve pis diğer hayvanlardan kindar Ariman'ın dört yüz seksen uşağını ellerimle, toplamam gerekmekte. Onların hepsini benim mutlaka canlı olarak tapınağa götürmem ve ölüm için kutsal cımbızla rahibe teslim etmem gerekmekte. Bundan sonra O dua edip beni günahlardan temizleyecek.

— Peki, bundan başka senin rahibe ne kadar ödemen gerekecek? Diye sorar Spitamen.

— Ben hali hazır rahibe bir koç, iki koyun, sekiz tavuğu adak olarak verdim, daha ne kadar ödemem gerektiğini yalnız rahip bilir. Sogd, inleyerek ve kesik kesik soluyarak uzaklaşır.

Hoş şaşkınlaşır:

— Ne tuhaf şey! Burada, köpek insandan daha iyi yaşıyor gibi mi?

— Sen kendin kolayca tesit edebilirsin, diyerek cevaplar Spitamen. "Taşla önce bir insana, sonra da bir köpeğe vurmayı dene."

Dizginlerini iki uşağın tuttuğu, güzelce süslenmiş at üzerinde bir ihtiyar avluya girer. Koyu kırmızı püsküllle nakışlı sarı elbise, ucu sivri keçe şapka, altıla süslü kısa asa ihtiyarın önemli bir şahsiyet olduğunu anlatmakta. Ustaca kıvrılmış olan, gümüşi uzun sakal eşit ufak halkacıklar dizisi halinde. Siyah boya ile sürmelenmiş gözler kuşkulu kuşkulu etrafına bakınmakta.

Yüzlük başı Budaken'e dönerek yüksek sesle:

— Her şeyi gören Ahiramazda, kentimiz hâkiminin sağ kolu Asil Feyzaval'ı korusun!

Uşaklardan biri Feyzaval'ın atının yanında yere kadar eğilir. İhtiyar, hasırdan kırmızı kayışlarla kaplanmış ayağını onun sırtına basar ve attan yere iner. Diğere uşak onun başı üzerinde kırmızı, beyaz ve mavi çizgili geniş bir şemsiye tutar. Feyzavl altın yaldızlı asayı biraz kaldırır ve yavaşça birkaç söz söyler.

Onun görünmesi ile hürmetle eğilmiş olan Sogdlar emri duyunca, hızla çeşitli yönlere koşup dağılırlar. Uşaklar çabucak halı ve alacalı yastıklar getirip, terasta ki sütunların arasına yerleştirir.

Feyzavl avucu kırmızı boya ile süslü elini tekrar, biraz kaldırır ve uşak ona ufak bir sepet sunar. Feyzavl törensel bir ifade ile ondan uzun saplı kırmızı bir gül ve portakal rengi bir nar alır. Onları çok kıymetli şeyler olarak önünde tutarak, yavaş adımlarla Budaken'e doğru yönelen Feyzavl:

— Bu kentin en bilge ve en güzeli, faziletleri ile yeryüzünü süsleyen bey kızı Rokşanek, senin gelişin üzere, işlerinde sana saadet ve refah dileklerini gönderiyor ve sana "Hoş geldiniz!" diyor. Feyzaval, bu arada Budaken'in ellerini tutar ve gül ve narı onlara koyup, yakınında duran savaşçıların koruması altına geri döner.

Budaken, Spitamen'e döner:

— Sen burada bulundun, bunları ne yapmam gerektiğini biliyor musun? Yemek için mi?

— Hayır, kendi uşağına teslim et, o da yakınında dikilsin ve ağzına dek su ile dolu kupa gibi elinde tutsun.

Budaken kaşlarını kaldırıp, Hoş'a bakar ve O ileri doğru uzattığı ellerinde gül ve narı tutarak beyin arkasında durur. Budaken somurtarak susar.

Spitamen Feyzval'a döner:

— İskit beyi Budaken, teşekkür ediyor ve gül ve narın ona niçin gönderildiğini anlatmanızı rica ediyor.

— Bey kız Rokşanek, beyin bu şahane gül gibi açılıp serpilmesini ve narın içindeki tane denli uzun yıllar mutlu yaşamasını diliyor.

Budaken yüksek sesle kahkaha ile güler:

— Bizim stepte herkese güle benziyor olduğumu ve dört yüz yıl yaşayacağımı anlatacağım. Der ve ekler. "Ben sizin bey kız Rokşanek'i görmeyi çok istiyorum. Ben de onun güzelliği ve faziletine layık hediye sunacağım ona.

Feyzval'ın gözleri etrafa bakışlar fırlatır ve ağır ağır azametli bir jestle halıyı işaret ederek konuşur:

— İlkin oraya, dinlenme locasına gidelim, aklımızı ve ruhumuzu yücelten hoş bir sohbete başlayalım.

Budaken ve Feyzaval halının ayrı köşelerine oturur.

Yüzlük başı, elinde şemsiye uşak ve birkaç silahlı genç Feyzaval'ın arkasında durur.

Feyzaval mutat sorularla başlar:

— Bey, sağlıklı mı? Burnun şişman mı?[79] Adalelerin her zaman olduğu gibi güçlü mü? Göğsün serbestçe nefes alıyor mu?

— Senin şefkatin sayesinde, tıpkı kent hâkiminin bilge sahibi sağ eli gibi güzel nefes alıyorum.

Feyzaval altın yaldızlı asayı yukarı kaldırır, uşaklar gelir ve halıya bakır tepsiler koyar. Onlarda yığılı börekler, kuru üzüm, badem, fıstık, bal şerbeti bulunmakta.

Kulağında kemik halka olan, çıplak bir esir yosun ve küf kaplı büyük bir kil kupa getirir. Başının çevresinde sarı şerit ve geniş çizgili elbise içinde yaşlı uşak, bağrında birbiri ardına dizili olan, küçük bakır fincanları çıkarır, onları mavi yün kuşağının ucu ile siler, kupanın ülüğündeki tortuyu bıçakla kazır, tahta tıkacı çıkarır ve fincanlara koyu renk koygun bir şarap doldurur.

Sonra, ihtiyar şarap dolu fincanı alır, buruşuk sol avucuna ondan birkaç damla damlatır ve fincanı Budaken'e verir. O aynı zamanda sol avucundaki şarabı yalar ve dilini şaklatır. O aynı hareketlerini tekrarlayarak, diğer kupaları da Feyzeval ve İskitlere verir. Eğer ilkin dolduran ihtiyar içiyor ise fincanlarda zehir olmadığını ve şarabı çekinmeden içmenin mümkün olduğunu herkes anlar.

79. Kuvvetli insanda—şişman burun, kuvvetli atta—şişman dudaklar olur.

Feyzaval fincanı iki eli ile alır ve gözlerini yukarı kaldırıp şarkı söyler gibi heceleri uzata uzat haykırır:

— Ahuramazda, yüce hükümdarlar hükümdarını, topraklarımızı ve en yüceye tapınan herkesi korusun! Der ve fincanı bir dikişte sonuna dek içer.

Budaken, Feyzaval'ın ne yaptığını gözler ve onun jestlerini tekrar etmeye çalışır. Hoş kokulu, tatlı ve sert şarabı sonuna dek içip sorular sormaya başlar:

— Hükümdarlar hükümdarının sağlığı nasıl? Perslerin yenilmez, yüce hâkimi şimdi nerede?

Feyzaval elini havada dolaştırır.

— Siz, değerli ve bilge sahibi kısrak sağıcıları, bütün havadislerin size bir yıl sonra ulaştığı uçsuz bucaksız steplerde yaşamaktasınız. Hangi hükümdarlar hükümdarını soruyorsun? Eğer âlicenap Daraiavauş'ı[80] soruyorsan, O artık yok, Ahuramazda onu kendine göğe çağırdı; ailesinin de nerede olduğu belli değil. Onlar da ya öldürüldü, daha da kötüsü ya da kindar Çifte Boynuzlu tarafından köle yapıldılar. Bu şaraptan bir daha iç, bu şarap yer altında uzun yıllar geçirdi, bu nedenle bal gibi koygunlaştı.

— Hükümdarlar hükümdarının başına neler geldi, hangi belalar onu buldu? Diyerek sormaya devam eder Budaken.

— Biz, burada tuzlu çöl sınırındaki küçük kentçikte ne bilebiliriz! Bizler sessizce durmalı ve bizi yöneten yüce insanların emirlerini beklemeliyiz. Der Feyzaval ve mütevazı bir tarzda gözlerini indirir.

— Peki, bölge valisi Bes? Galiba O sağdır ve Baktriy ile Suguday'ı eskisi gibi yönetmektedir?

— Sen, benim duyduğuma göre Marakanda'ya gitmek istiyormuş sun?

— Evet, ben Marakanda'ya, bölge valisi Bes'in yanına gitmek istiyorum. O bir sene önce beni, kendisine misafir olarak çağırmıştı.

---

80. Daraiavuş: Makedonyalı İskender'in bozguna uğrattığı Pers hükümdarı. Onun adı Grekler tarafında Dariy olarak söylenir.

Feyzaval başını sallar:

— Sen olup biten hiçbir şeyi bilmiyorsun. Bölge valisi Bes artık yok. Bes'i hükümdarlar hükümdarı yapmak ve onun başına hükümdar tiarasını[81] koymak ve bütün Persleri yönetme asasını ona teslim etmek, bu dünyanın yüce yaratıcısı için en uygun olanı idi. Şimdi Marakanda'ya, Bes'e misafir olarak gitmek pek öyle kolay ve basit değil.

Budaken:

— Eğer Bes hükümdarlar hükümdarı oldu ise, galiba bu onun adaletle dolu olmasındandır. Hükümdarın verdiği sözü hatırlaması ve yerine getirmesi gerek. Bes'in benden hediye olarak aldığı ünlü Fırtına Kuşunun oğlu iki aygırı unutmadığını ve onu ziyaret etmeye çağırdığını hatırlamakta olduğunu düşünüyorum.

Feyzaval tatlı, yapmacıklı bir sesle konuşmaya başlar:

— Hükümdarlar hükümdarı şimdi Marakanda'da ve çok sıkı korunmakta: Özel çağırı ve yazılı, mühürlü emir olmaksızın hiç kimsenin kente girmesine izin verilmiyor. Burada, bu kentte dinlenmen ve Marakanda'ya gitmene izin vermeleri ricası ile benim ulağımın mektupla oraya gidip gelmesini beklemen senin için daha iyi olmaz mı? O zaman sen, şimdi Perslerin yeni başkenti olan Marakanda'ya özgürce gidersin.

Budaken, tatlı şaraptan artık birkaç fincan içmişti. O çok güçlü de olsa, şarap onu hararetlendirir ve Feyzaval'ın sözleri ona aşağılayıcı ve kırıcı gelir.

— Bize Sak derler, özgür bir halkız, ne bölge valisi Bes'in ne de hükümdarlar hükümdarının hizmetine girmeyiz. Nerede istersek orada yaşarız; eğer bir şey hoşumuza gitmez ise, çadırları söker, onları arabalara[82] yükler ve diğer kuyulara doğru gideriz. Sen bizi kene ve akrep dolu kil kapanda tutabileceğini ve Feyzval'ın tek başına, ordusuz, sırf kendi bilgeliği ve kurnazlığı sayesinde yenilmez bey Budaken ve yirmi özgür İskit'i esir al-

81. Tiara: Pers hükümdarlarının törensel durumlarda giydikleri altın şapka.

82. İskitlerin arabaları dört ya da altı tekerli idi. Göçün çabuk olması için çadırları, çoğu kez arabalar üzerinde kurulu idi.

dığın ihbarını Marakanda'ya gönderebileceğini mi düşünüyorsun? Sen, yanılıyorsun Feyzval ve Afrasiab'ın seferlerini unutmuş olduğun görünüyorsun. Hey, savaşçılar, atımı getirin bana! Diyerek haykırır Budaken. "Senin, bütün savaşçılarınla birlikte, Sogdların bütün bir kervanını tek başına sevk eden, Budaken'i alıkoymayı nasıl deneyeceğini göreceğim.

Budaken ayğa sıçrar, savaş ay baltasını kapar ve ıslık sesi verdirerek sallamaya başlar.

Feyzaval kenara kaçar ve saklanarak uzaktan Budaken'in öfkesini yatıştırmaya çalışır:

— Kentin meraklı sakinleri seni rahatsız emesin diye, biz özellikle bu saraya getirdik seni!..

— Sen buradan daha kötü bir yer bulamadın mı? Kene toplamak için buraya deliler geliyor ve sen savaşçılarımla beni burada gebertmek mi istiyorsun?

— Kapatın kapıları ve hiç kimseyi bırakmayın! Diye bağırır sütunun arkasına gizlenerek Feyzaval.

— Bütün askerler orada toplandı! Diye konuşur İskitler. "Kidrey kapılardan geçmek istedi fakat onu mızrak ormanı ile karşıladılar".

Budaken'in ay baltası Feyzaval'ın kafası üzerinde ulurcasına yeniden döner. O titreyen ellerini Budaken'e doğru uzatır:

— Sakin ol, bey! Sen bizim bey'in yazlık sarayına taşınabilirsin. Sen orada ağaçların altında gölgede olacak, halıya uzanacak ve tatlı şeftaliler yiteceksin. Bizim şarkıcılar da sana en iyi şarkıları söyleyecek.

— Askerlerine kapıdan çekilmelerini emret, aksi halde benim savaşçılarım Sak oklarının nasıl uçtuğunu, mızraklarımızın üç insanı aynı anda nasıl delip geçtiğini gösterir.

Kapılardan bağırtılar duyulur:

— Saklar kudurdu! Onlar atlarına biniyor! Onlar şimdi bizim üzerimize atılacaklar!

— Ulala! Ulala! Diye kükrer Budaken sakların savaş narasını.

— Ulala!.. Diye ulur gibi cevaplar yirmi İskit.

Kapıların arkasından komut bağırtıları ve sokağa dörtnal atların ayak sesleri duyulur.

— Benim, Kureşata hâkiminin bilge kızını görmem gerek! Diyerek Budaken, Feyzaval'a hücum eder.

— Bizim kadınlarımız erkeklerden korkmaz, fakat sen iki erkeksin! Diyerek cevaplar Feyzaval. Sen onun evine girdiğin zaman, Pokşanek korkudan ölür.

— Onun yanına dek bana sen eşlik edeceksin. Biz Saklar, ne kadınlara, ne de çocuklara kötülük yapmayız. Beni ona götür!

Feyzaval ellerini gökyüzüne doğru kaldırır:

— Oyyy her şeye gücü yeten! Oyyy ayın ve altı gezegenin yaratıcısı! Benim suçsuz olduğumu sen görüyorsun; beyim Oksiart'ın öfkesinden koru beni!

— Hangi Oksiart'ın? Diyerek durur şaşıran Budaken.

— Bey Oksiarat, Kureşata kentinin ve tüm çevresinin efendisidir. Fakat o burada yok. Hükümdarlar hükümdarının askerlerine atları teslim etmeye gitti. Onun yerine bilge kızı Rokşanek yönetmekte.

Budaken çadırında, Oksiart'ın ortaya çıkışını ve sonra onunla birlikte olup biten her şeyi canı sıkılarak hatırlar

Feyzeval:

— Bekle beni, ben şimdi bey kız Rokşanek'e gider onunla konuşur ve onun cevabını getiririm der.

— Fakat ben senin döneceğine inanabilir miyim?

— Ben, sahip olduğum en kıymetli şeyi: altın kuşak, çelik kılıç ya da kehribar gerdanlığı sana rehin bırakırım.

— Bende, onlardan pek çok var.

Feyzaval: "O zaman ben sana daha da kıymetli bir şeyi: sakalımı bırakayım..." diyerek, kulaklarının arkasına takılı altın kancalara ustaca tutturulmuş gümüşi kıvırcık sakalını çıkarınca, pürüzsüzce tıraşlı, yaşını göstermeyen güzel bir pers yüzü ortaya çıkar.

O, uşaklardan birine halıda oturmasını ve kıymetli sakalı bakır tepside tutmasını emreder. Kendisi altın yaldızlı asa ile selamlama jesti yapar ve her tarafı süslü ata doğru yönelir.

Uşaklar onu tutup kaldırır ve atın halı şilte örtülmüş, parıldayan oval sırtına oturtur. Feyzaval kendi askerlerinin eşliğinde geniş kapılardan geçerek gözden kaybolur.

***

III
KISRAKLAR SAĞILMIYOR

Budaken, yün elbiselerini çıkarıp oları çizgili Sogd şalvarı ile değiştirerek, çıplak adaleli sırtını güneş ışınları altında tutar. O, mavi kuşlar ve kırmızı güller işlenmiş geniş halıya uzanır. Sayısız küçük portakal rengi meyveleri ile yüz yıllık kaysı ağacı dallarını onun üzerinde yaymakta. Şişman gövdesi yılan gibi ağacın etrafına dolanmış olan, kolları ağacın en tepesine dek tırmanan üzüm asmasının sık yaprakları arasında ki, mum rengi üzüm salkımları her yerde görünmekte.

Feyzaval'ın birkaç uşağı, Budaken'in yanında bırakılır, O da onlara, ağaçların nasıl dikildiğini, onlardan ne kadar meyve toplandığını, kışlık için nasıl kurutulduklarını, ahırda neyin bulunduğunu sorar.

İskitler atların eyer ve yüklerini indirir, arklardaki suyun yan taraflarında birikmiş olan tuz ve tozu sıyırarak onları sular. Atlar da ipek gibi parıldayan başlarını sulu taze ot demetlerine gömerek gölgede durur.

Ticaret evine, toz toprak içinde cılız atta yeni bir İskit daha gelir. O, terinin soğuması için atın başını yukarı kaldırarak, sütundaki halkaya bağlar. İskit yumuşak adımlarla Budaken'e yaklaşır, kuşağına sokulu bıçağın sapı üzerinde ellerini çaprazlayarak onun karşısında durur. Onun tozdan kül rengine dönmüş yüzünde ter damlaları esmer şeritler meydana getirmiş. Budaken'in bakışı ile karşılaşan İskit, halının kenarına diz çökerek ayakları üzerine oturur.

Budaken'den ilk sorular: "Benim kısraklar ne yapıyor? Fırtına Kuşu nasıl koşuyor? Küçük çita sağ mı?" diye sormak olur.

— Oyyy-oyyy, kötü. Çoban eğer giderse, onun sürüsü dağılıp gitmez olur mu? Şimdi kurtlar koşup gelecek ve her yöne kuzucukları alıp götürmeye başlayacak.

Budaken iki eli ile tuttuğu şarap dolu, alacalı kil kupayı bırakır ve dikkat kesilir:

— Fakat bey Gelon, bana bütün sürülerime göz kulak olmaya söz vermişti! Yoksa bey Gelon da mı gitti?

— Bey Gelon yapabileceği her şeyi yapıyor: sürünün birinden diğerine koşturuyor, yorgun atları değiştiriyor, çobanlara bağırıp çağırıyor, onları kamçı ile kendi dövüyor, fakat bütün bunların faydası çok az.

— O niçin koşturuyor? Onun işi koşturmak değil. Onun çadırların yanında serin gölgelikte halıya oturması, kımızını içmesi ve yılkı çobanlarının eğilerek gelip, ona ihtiyaçlarını söylemelerini ve stepte olup biten de her şeyi anlatmalarını beklemesi gerekir. Acaba benim herhangi bir zaman çobanlarımın ardından koştuğum oldu mu?

— Sen... O ayrı bir konu. Sen her şeyi geniş avucunda tutmakta idin. Sen ayrılınca herkes, ansız enikler gibi her yöne sürünmeye başladı. Oyyy, oyyy ne yapacağız!

Göçebe hiçbir şeyi derhal söylemez. Onun sözü stepteki patika gibi kıvrımlıdır ve yolda gördüğü her şeyi anlatmak için onun uzaklardan başlaması gerekir.

Budaken ona şarap dolu fincanı verir:

— Önce Sogd şarabını iç ve korkma. Çoban kendi koyunlarına döner ve her şeyi düzeltir. Olup biten nedir?

Yaşlı İskit fincanı alır, koyu renk yağ gibi şaraba bir gözü yan yan bakar ve onu koklar:

— Hiç böyle bir şarap denememiştim. Papay bizim hepimize güç kudret ve çocuk sürüsü versin! Diyerek şaraptan biraz içer dilini şaklatır: "Bal mı katmışlar? Kafa omuzlar üzerinde dönmez mi?" diye soran İskit, Başını geriye atar, kil fincanın dibi görünür ve gözlerini fal taşı gibi açan ihtiyar oflayıp puflayarak fincanı halıya koyar.

— Çarpışmalarda Sogdlar bizden daha zayıflar, ancak bizim kımız çalkalayıcılarımız böyle şarap yapamıyor diyerek devam eder Budaken: "Pekâlâ, seni ovamızdan benim ardım sıra neyin kovaladığını, şimdi düzenli olarak anlat bakalım"? Adın ne senin? Galiba Asuk değil mi?

Birden neşelenen İskit yanıtlar:

— Evet, doğru, adım Sagil Asuk! Ben doğduğum zaman, çadıra giren babam bir yaban keçi –asuk[83]-- getirmiş! İşte bundan dolayı bana Sagil Asuk adını vermişler. O zamandan beri ben bir asuk gibi stepte dolaşmaktayım ve çadırda oturmayı sevmiyorum. Bilirsin sen: evde oturmak sonuncuyu yiyip bitirmektir, stepte dolanıp durmak ise mutluluğu bulmaktır.

— Pekâlâ, pekâlâ! Şimdi, kurganlarda ateşler yakılmaya başlandığı zaman bana gelmiş olan Sogd Oksiart'ın ne yaptığını anlatarak devam et.

— O Sogd, kımız ve buzattan çok hoşlandı, durmadan içiyor, sonra da sıçrıyor, oynuyor, yaşlıları davet ediyor ve onları da oynamaya zorluyor.

— Misafiri eğer neşeli olursa çadır sahibi bundan sadece sevinç duyabilir. Fakat ben hala, niçin endişe duymam gerektiğini anlamış değilim.

— Bey Budaken Altın Gemler, sende zarar büyük: kısraklar sağılmadan duruyor, yılkılar bir araya toplaştı ve çiğnenmiş çayırda, artık otların kalmadığı yerde otluyorlar, onları yeni yerlere sürecek hiç kimse yok.

— Peki, benim uşaklar ne yapıyor? Yoksa Sogd ile oyun mu oynuyorlar? Ya da birbirleri ile mi dalaşıyorlar? Ya da hastalık mı onları boğdu?

— Onların hemen hepsi senden ayrılıp gitti...

Budaken'in suratı asılır, gözlerini Asuk'a diker. Büyük eli gayri ihtiyari halıyı yoklamaya başlar, sanki kılıcını aramaktadır. O, habercinin rüzgâr yanığı buruşuk yüzünden, sonuna dek söylenmeyip gizlenmiş olanı anlamak isteyerek gözlerini onun gözlerinin içine diker.

83. Asuk: Sogd dilinde dağ keçisi anlamında.

Dolu fincanı göstererek O, "şunu da iç!" der.

İhtiyar fincanı gene bir dikişte içer ve onun dili çözülür. O Budaken'e doğru eğilir ve kısık bir sesle konuşmaya başlar:

— Birkaç Sak bizi kışkırttı. Diyorlar ki: "Niçin, bey Budaken'e hizmet edelim? Yoksa O da bizim hepimiz gibi bir İskit değil mi? Yoksa O da bizim gibi isli, yağlı çadırda doğmadı mı? Biz niçin onun için çabalıyoruz, çalışıyoruz, O ise bütün kuzuları ve tayları kendi sürülerine katıyor, biz ise hep delik deşik deri pantolonlar giyiyor, öyle devam ediyor, sadece yeni yamalar dikiyoruz?" Bizi kışkırtanlara: "Doğru, doğru fakat Budaken'le nasıl baş edilir? Güneş de onu bizden daha çok aydınlatıyor." Diye cevap verdik biz.

— Ve herkes benden ayrılmaya söz birliği mi etmiş? Diye hırıldar Budaken.

Onun yumrukları sıkılır. Sahibinin öfkesinin vahşice parladığını bile Hoş, onun kılıcını halının altına saklar.

Asuk cevaplar:

— Söz birliği etmek değil, daha ziyade şefler bizi kışkırttılar. Ben onlara: "Bana ekmeği onun verdiğini bilmiyor musunuz?" dedim. Onlar: "Sen korkak bir keçisin, Asuk! Budaken sana ekmek değil, kendi yediği ekmeğim kırıntılarını veriyor." Diyerek cevap verdiler. Hoşnutsuz birkaç Sak, bizim at yarışları ve şölen düzenlediğimiz zaman, Yaksarta Nehri'nin kıyısında gizlice bulştular.

— Kimler var idi o zaman? Hepsinin isimlerini söyle! Diyerek Budaken, Asuk'uın üzerine çullanır ve güçlü eli ile onu halıya doğru sıkıştırır.

— Hepsinin adını söylerim, hepsini! Ben kendim de orada idim. Sana karşı, herkesten daha çok, senin aygır Fırtına Kuşunda gelen o avcı konuştu...

Budaken, Asuk'u bırakır, ayağa kalkar ve etrafına yaklaşıp susarak ayakta duran İskitleri süzer. Onların gözleri Budaken'in üzerindedir ve aralarında Spitamen yoktur.

İskitler fısıldanarak konuşur. Asuk'un anlattıklarını hepsi duyar ve beylerinin nasıl davranacağını görmek için bekler. Buda-

ken'in hiçbir şeyi diğerleri gibi yapmadığını, her şeyi kendine göre yaptığını bilmekteler.

Budaken, Asuk'un omzunu okşayarak gülmeye başlar ve onun aklından geçeni hiç kimse anlayamaz.

İç Asuk! Bizde sana böyle şarap vermezler! Anlatmaya devam et. Benim uşaklar nereye çekip gitti? Hangi beye? Kurnaz ihtiyar Tamir'e mi?

Asuk, şarabın tadını çıkararak devam eder:

— Sıkroş'un taşlı yakası yakınlarında ayrı oba, küçük bir köy kurdular. "Özgür yaşayacağız, hiç kimsenin önünde eğilmeyeceğiz." Diye konuşmaktalar. Orada ben de çadırımı kurmak isterdim, ileride ne olacak bakalım, şimdilik beklemeyi düşünüyorum. Benim sahibim Budaken, ekmeğimi O veriyor, ben onu niçin bırakayım? İşte bütün bunları anlatmam için, sana Gelon gönderdi beni. Bizim nöbetçi kurganlarda dokuz defa at değiştirdim. Seni durdurmak ve bir an önce gerisin geri sürülerinin yanına dönmen için atı gündüz ve gece koşturdum.

Budaken yüksek sesle kahkaha atarak güler:

— Yaşlı kertenkele, kısrakları kendim sağmak için benim döneceğimi mi düşünüyorsun? Varsın sağılmadan kalsınlar, tayların içecek daha çok sütü olsun! İhtiyar Sagil Asuk, sen benim uşaklarımın arkasından koşturacağımı ve eski sahiplerine dönmelerini rica edeceğimi mi düşünüyorsun? Tanrı Papay varsın bütün Saklara bana verdiği denli at yılkısı versin. İleri! İleri! Diyerek gürleyen Budaken devam eder: "O takma sakallı rakkas nerelerde? O, deve ve pire dolu bu rabatta (ticaret evinde) bizi şarapla sarhoş edip, sonra da bizi sarhoş sarhoş iplerle bağlamayı mı düşünüyor? Çağırın onu buraya, aksi halde onu aramaya ben kendim gideceğim..."

Azametli, dik duruşlu Feyzaval, açık mor renkte uzun bir elbise giymiş, başında alacalı şerit ve kestane rengi kıvırcık yeni sakalla, zayıf birkaç uşak eşliğinde avluya girer. Onlardan biri ışıldayan tepside dilimlenmiş kavun getirir.

Feyzaval, eğilerek avucunu alnına koyar:

— Mükemmel atına yedirmen için bey kız Rokşanek, bu kavunu sana gönderdi, O senin ihtişamını ve gücünü, keza yiğit savaşçılarını da görmek istiyor. O şimdi seni beklemekte.

— Budaken altı İskit'e atları eyerlemelerini, silahları almalarını ve peşinden gelmelerini, diğerlerine de ayrılmayıp, yüklerin yanında durmalarını emreder. O Sogd pantolonunu çıkarıp atar ve tekrar İskit elbisesini giyer.

— Dikkatli olun, atlardan uzaklaşmayın, silahlar yanınızda olsun ve Sogdların okşayıcı sözlerine inanmayın! Bizimle olup bitenleri bilmeniz için askerlerden birini, saraya vardığımız zaman geri gönderirim.

Budaken ve altı asker rabattan çıkar, Asuk boş fincanı kucağında tutarak halıya uzanır ve mırıldanır:

— Sagil Asuk, akıllı adamdır: O hem Budaken'den ekmek alır, hem yoldaşlara yardım eder!..

Gitmemiş olan İskitler, Akus'un etrafına oturur ve Budaken'in obasında ne olup bittiğini onun ağzından almaya çalışırlar.

***

IV
HÜKÜMDARLAR HÜKÜMDARI KONUŞUYOR

Dar, eğri sokaklar ve kilden yapılma, çarpık, sağır duvarlar uzayıp gitmekte; o duvarların ardında da evler, saraylar ve bahçeler gizlenmekte. Tüm hayat, orada bir yerlerde, avluların içinde yitip gitmekte. Etrafta ki düz damlar birbirleri üzerinde basamaklanmış gibi durmakta. Kadınlar, onların üzerlerine kurutmak için uzun, beyaz ve mavi keten bezler sermiş. Çıplak, esmer çocuklar duvarlara tırmanmakta, sapanlarla kil misketler fırlatmakta ve korkup saklanmaktalar.

Karşıt yönden gelen, çizgili elbiseler içindeki Sogdlar, silahları ışıldayan, parlak cübbeli, horuldayan, görülmedik atlara binmiş süvarilere yol vermek için, ya duvar boyunca süzülerek geçmekte ya da duvarlara yaslanıp durmakta.

Kent merkezindeki tepede kasvetli şişman bir kule yükselmekte. Onun önünde de kil duvarlarla çevrili, dörtgen biçiminde ufak bir meydan var. Duvarların ardında üzerleri halkla dolu düz çatıların uzayıp giden sırası görünmekte. Kırmızının, portakal renginin ve yeşilin beyazla meydana getirdiği çizgili elbiseler giyen kadınlar ve çocuklar ayrı gruplar halindeler. Keza alacalı elbiseler giymiş olan erkekler ise duvarlarda oturmakta ve başlarındaki kırmızı, mavi şeritler büyük çiçekler gibi görünmekte.

Meydanın ortasında küp biçiminde taştan sunak yeri bulunmakta, hafif bir duman onun üzerinde kıvrılarak yükselmekte. Uzun beyaz elbiseler giymiş iki ihtiyar, tüten kömürleri yelpaze ile üfleyerek sunak yerinin etrafında dolanmakta. Kutsal alevi nefesleri ile incitmemeleri için ihtiyarların ağızları, dörtgen be-

yaz kumaş parçası ile bağlanmış. Duvarlardan bir boyunca yaya Sogd savaşçıları bir çizgi halinde dizili, başka bir duvar boyunca da süvariler. Onların hepsi yaklaşık yüz kişi kadar. Onların hepsi farklı farklı giyinmiş. Kimisi sicimden örülme zırhlar içinde, diğerleri de deriden. İrili, ufaklı atların da renkleri çeşit, çeşit.

Uşakları ile beraber Feyzaval, İskitlerle birlikte meydanın çevresinden dolanır ve kule duvarının altında durur.

— Bey Budaken, sen şimdi bu meydanda yıldırım ve ardından da askerlerin hareketlerini göreceksin!..

Budaken Hoş'un kulağına eğilerek fısıldar:

— Sen burada ne yapıldığını görüyor musun? Geri dönelim. Bizimkilerin yanına ulaşmayı hala başarabiliriz biz. Burada bir bölük asker var! O taşın üzerinde bizi keser ve yakarlar. Meydanın köşesindeki kapılar açılır ve borazanlar keskin bir sesle uğuldamaya, flütler ötmeye başlar. Sekiz müzisyen ikşer ikişer çıkar. Önde flütçüler, onların ardında davulcular ve arkada da ucu öndeki müzisyenlerin başı üzerine dek uzanan, uzun düz deri borazanları ile borazancılar. Onların peşinden beyaz cüppeler içinde ayin şarkısını söyleyen çocuklar. Daha sonra da yüksek bir şapka giymiş, açık mor renk cübbeye bürünmüş zayıf bir ihtiyar yürür. Genç iki rahip ihtiyarı koltuk altlarından desteklemekte, biri de kocaman cüppenin eteğinden tutarak ardından yürümekte. Yüksek kalpaklar ve uzun geniş pelerinler giymiş üç çift rahip daha çıkar.

Bütün alay sunağın önünde yerini alır. Müzisyenler seslerini keser. Ayin şarkıcıları hüzünlü, tekdüze şarkı söylemeye başlar. İhtiyar rahibi sunağın yanına götürürler ve titreyen elleri ile kendine sunulan sepetten birkaç dal parçası alır, nefesiyle sunağı lekelememek için, kolunun geniş yeni ile ağzını kapatır ve dalları ateşe atar. Bitkiler çatırdar, hoş kokulu mavi duman buram buram yükselmeye başlar. Rahip sonra, ateşi büyük alev dilleri halinde parlatacak olan, iki fincan şarap ve yağı ateşe döker. Bütün çatılarda yüksek sesli haykırışlar yayılır:

Agni[84] sunağımızı kabul etti! Agni bizi seviyor! Agni dualarımızı duydu!

Genç rahip ince bir sesle, kutsal kitap Zaratustra'dan[85] eski bir şarkıyı söylemeye başlar:

Yıldızlı gökyüzü,
Girdaplı denizler,
Vahşi hayvanlar ve tanrılar,
Cinler ve insanlar
Bağlıyız biz hepimiz
Biricik kuvvetle.
Kehanet sahibi sözü
Hükmeder her yerde,
Gücün sözü
Ok ve kılıçtır.
Dinleyin yıldızlar,
Dinleyin rüzgârlar,
Türkülerimi.
Boyun eğen güçler,
Sihirbaz bilgisine,
Davet sesleri,
Ok gibi uçun siz ona...[86]

Rahibin şarkısı, kasvetli kuleden yankılanarak meydanın her tarafında yayılır.

İhtiyar rahibin havaya kaldırdığı mum rengi ellerini, düşmesinler diye onun iki çömezi destekler. İhtiyarın önünde uzun bir parşömen rölesi açarlar. Başrahibin titrek, yaşlı sesini daha iyi duyabilmek için herkes susar.

— Hükümdar fermanını dinleyin! Hükümdarlar hükümdarının söylediklerini dinleyin:

84. Agni: ateş tanrısı.
85. Eski kutsal kitapların yaratılışı, Zaratustra'ya --ki günümüzde "Zend Avesta" denilmekte-- atfedilmektedir.
86. D. Tsertelev'in çevirisi.

Bu dünyayı yaratan, başımız üzerindeki gökyüzünü ve üzerimize düşmeden yukarıda yüzen bulutları yaratan, insana yararlı bütün yiyecek ve içeceği yaratan yüce tanrı Ahuramazda dır. İşte O yüce tanrı Ahuramazda, ışığı bol tanrıya tapınan, mükemmel ve kıymetli insan Bes'i, kendi huzurunda diğer insanların duacısı ve hamisi olması için, Perslerin ve iktidarı altındaki bütün ülkelerin yeni hükümdarlar hükümdarı olarak seçti.

Bundan böyle hükümdar Bes hükümdarlar üzerinde hükümdar, bütün yeryüzü ve çeşit çeşit dilli halklar üzerinde hükümdar ve hem bizim mutlu toprağımız Suguday, hem de uzak ülkeler üzerinde efendi olacak.

Bundan böyle onun adı hükümdar Artakserks olacak.

O, Ahamenidler soyundandır, aslı Perstir, Pers oğludur, arîdir, arî ailedendir. Ve hükümdar Artakserks'in iradesi şu an herkese duyurulur: Tanrı Ahuramazda, Bes Artakserks'i hükümdarlar hükümdarı yaptığından, bütün halklara hükümdar Artakserks'e itaat etmelerini, dualarda onun ismini anmalarını, yüce Ahuramazda'nın yüksek yargı için ruhunu kendi yanına almış olduğu Darius'un Bistasbahiy oğlu hükümdarlar hükümdarı, Kodeman adına daha önce nasıl uygulanıyor idi ise, yıllık hediyelerin ona getirilmesi emredilir.

Ve şimdi hükümdarlar hükümdarı Artakserks konuşuyor: Daha önce Pers mızrağı nasıl herkesi hükümdarlar hükümdarının iradesine tabi kılarak, onun gücünü uzaklara taşıdı ise, onlara karşı koyanları nasıl Perslerin ayakları altında toza çevirdi ise tıpkı öyle, şimdi de kindar Ariman'ın ve yılanın oğlu, Çifte Boynuzlu yavuna kilikas eşkiyası İskender gantag-gat[87] gibi topraklarımızı işgaletti. Pek çok savaşta Perslerin şanlı ve kudretli kuvvetlerini bozamadı ancak, kudurmuş bir kurt gibi Pers topraklarında koşturup durmakta, yüce Ahuramazda Çifte Boynuzlu İskender'i barışçı ve mutlu Suguda'dan kovmak istediğinden, O kurtçukların yediği pis çakal gibi taşlıklarda gebereceği yer olan, karlarla kaplı Haraiva[88] dağlarına gitti.

87. Gantak-gat: kindar haydut.
88. Haraiva: Kuzey Afganistan.

Ey insanlar! Artakserks, hükümdarlar hükümdarı, aydınlık tanrılara tapınan bütün dürüst insanlara diyor ki: yeryüzünde olup biten her şey, Ahuramazda'nın iradesi dâhilinde olur biter.

Ahuramazda onun iradesini uygulamak isteyenlere yardım eder. Ahuramazda ona tapınan herkesi korur, onun için endişe verici söylentilerle şaşırmayın, zira yüce Pers hükümdarlığını yaratan, Ahuramazda onu yüce mahkeme günü gelene dek dokunulmaz ve bütün olarak koruyacaktır. Ey insanlar! Ahuramazda'nın iradesine karşı gelmeyin! Doğru yolu bırakmayın, hiç kimseye kötülük etmeyin! Ahuramazda'ya tapının!

İhtiyar rahip ellerini indirir. Parşömeni tutan rahip onu özenle rulo haline getirir, alnına koyar ve kuşağındaki kemerde sallanan, deri borunun içine sokar. İhtiyar eli ile işaret yapınca diğer altı rahip, sunağın etrafına dizilir. Onlar uzun kalpakları ile yerlere dek eğilir, dualar mırıldanır ve doğrulup birer avuçları ile ağızlarını kapatarak diğeri ile sunağa tahıl ve reçine atarlar. Alev yeniden parlar.

— Sunaklar tanrı Agni tarafından kabul edildi! Diye haykırır altı rahip ve ellerini yukarı kaldırırlar. Sağ el avuçları alıyor gibi yukarıya doğru, sol el avuçları veriyor gibi aşağı doğrudur.

Flütler zarif bir hava çalmaya başlar, davulları ve tefleri altışar ritimli vuruşla çalarlar, rahipler sunağın etrafında aynı anda hareket ederek dönmeye başlar. Onların her biri farklı büyüklükte çember yapar, biri sunağın hemen yanı başında diğerleri sunaktan gittikçe uzaklaşarak. Onların uzun elbiseleri, düzenli dönüşlerden çan biçiminde dalgalanır ve yukarı kalkık elleri ile aynı tip poza haiz rahipler, alacalı büyük topaç gibiler.

Budaken yanı başında tanıdık hafif bir ses işitir:

— Bunların manası, gökte dünyanın etrafında dönmekte olan altı gezegen olduğudur; onlar Ay, Çoban Yıldızı (Venüs), Merkür, Jüpiter, Mars, Satürn'dür.

Budaken etrafına bakınır. Onun yanı başında kül rengi atında Spitamen durmaktadır. O kısık gözlerle dönmekte olan rahiplere bakar, sonra da eliyle önemsemez bir jest yapar:

— Bu dualarla ve dönmeyle onlar Çifte Boynuzlu vahşinin saldırısını durduracaklarını sanıyorlar. O ise kan aramakta ve her gün bize biraz daha yakınlaşmakta...

Budaken soğuk bir bakışla Spitamen'i tepeden tırnağa süzer: "Gad-gantak" diye fısıldanır kendi kendine ve "Benim Sakları, sen mi baştan çıkardın? Ben, seni iki elimle boğabilirim! Fakat sen bana daha lazımsın!" diyerek kendini tutar, yüzü duygularını ele vermez olarak kalır.

Yaşlı rahip: "Durun!" diye haykırır

Dans eden rahipler bir an durur. Uşaklar ihtiyarı kaldırır ve omuzlarına oturturlar. O, elini gözlerine siper ederek dönen rahiplerin nerede ve nasıl durduklarına bakar. Sonra onu yere indirirler.

İhtiyar yüksek sesle, heceleri uzatarak haykırır:

— Altı gezegen hayırlar sahibi Ahuramazda tarafından yaratıldı. Yüce tanrının iradesini insanlara göstermek, geleceği önceden haber vermek, tehlikeler hakkında uyarmak için, onlar gökyüzündeki kendi sonsuz yollarında düşmeden hareket etmekteler. Buna karşın büyük düşman iyice yaklaşmakta. Fakat gezegenlerin konumları belanın yanımızdan geçip gideceğini ve bize dokunmayacağını göstermekte. Ey Suguda! Sen, mutlu ve düşmanların dokunamadan bin yıldır yaşamaktasın ve barış içinde mümin Sogdların zenginliklerini biriktirerek yaşamaya devam edeceksin. Dinle Feyzaval, sen şimdi Afşin Oksiart'ın yardımcısısın, hükümdarlar hükümdarı Bes-Artakserks'e onun huzurlu olması için gündüz gece dua ettiğimizi yaz. Keza gökyüzünde gezegenlerin birbirine uyumu ve yeryüzü etrafında dönüşleri, bunların hepsi Çifte Boynuzlu vahşinin, Suguda'yı rahat bırakıp, dağlara doğru daha da gideceğini göstermekte.

Feyzaval yüksek sesle haykırır:

— Hükümdarımız Artakserks selametle uzun yıllar yaşasın!

Bütün rahip ve savaşçılar bu çığlığı tekrarlar.

Yaya ve atlı savaşçılar, düzene uymaya çalışarak döner ve "Hükümdarlar hükümdarına şan olsun!" çığlıkları ile Feyzaval'ın önünden geçip, kulenin kapıları arkasında kaybolurlar.

Feyzaval süslü atına dokanır ve Budaken'e yaklaşır:

Sogdiana şimdi büyük Pers hükümdarlığının tümünün ana eyaleti, Marakanda ise başkenti olacak. Bizim eski eyalet valimiz, bütün halkları oradan yönetecek. Sogidana'ya şimdi büyük bir talih geliyor ve Artaksers eğer seni hatırlar ise sana iyilik edebilir, armağanlar bağışlayabilir.

Budaken geniş omuzlarını silker:

— Biz göçebeler yoksul fakat özgür yaşarız. Bizim ne saraylarımız, nede onlarda gizlediğimiz zenginliklerimiz var. Bu nedenle bizim Çifte Boynuzlu vahşiden korkacak bir şeyimiz yok. Bizde bulunan, sağlam kılıç ve iyi atlardır. Biz stepin derinliklerine çekilebilir ve onu, hükümdarlar hükümdarı Kuruş'u karşıadığımız gibi karşılayabiliriz.

Budaken'in cevabı, Feyzaval'ın hoşuna gitmez, fakat Pers inceliği ve nezaketi onu kendine hâkim olmak ve hoşnutsuzluğunu göstermemek zorunda bırakır.

— Benim seni terk etmem gerekiyor bey Budaken, Ben, Marakanda'ya aziz başrahibin bu önemli kehanetini yazmalıyım. Seni ruh sevinci bahçesine benim uşaklar gerisin geri götürür.

— Peki, bey kız Rokşanek? Diye öfke ile bağırır Budaken. "Onun beni beklemekte olduğunu ve sohbet etmek için beni kabul edeceğini söylemiştin! Ben de bunun için geldim buraya! Bana niçin şaka yapıyorsun?"

Görünüşte aşırı derecede şaşıran Feyzaval:

— İşte burada, sen onun kabulünde idin, daha ne istiyorsun? Diyerek yanıtlar. "İşte O, orada çatıda." Ve Feyzaval, nakışlı kırmızı halıların sarkmakta olduğu evin çatısını işaret eder. Parlak renkli elbiseler içinde bir grup kadın orada oturmaktadır. "İşte orada bey kız Rokşanek. O altı gezegenin açtığı fal törenini seyretti ve seni de, savaşçılarını da gördü.

— Ben, bey kız Pokşanek'in çatıdaki örtüsünü görmek için burada değilim. Ben onu görmek ve onunla konuşmak istiyorum, eğer sen bunu istemiyor isen, onun evine kendim gider ve onu arar bulurum!...

Budaken, görüşmeyi öylesine ısrarla talep derki, bey kızın yorulduğuna, onun çok ürkek olduğu ve savaşçıların görünüşünden korktuğuna dair, Feyzaval'ın hiçbir iknası işe yaramaz. Feyzaval atı kamçılar ve çatısında Rokşanek'in bulunduğu eve hızla gider. Bir süre sonra çatıda telaş ve sağa sola koşuşturma başlar ve bütün kadınlar yastık yığınını bırakarak gözden kaybolur.

Feyzaval Budaken'in yanına döner:

— Şimdisen, Suguda'nın en güzel çiçeği, bey kız Rokşanek'i göreceksin. Onların hepsi şimdi elbiselerini değiştirmeye koştular.

***

V
BEYKIZ ROKŞANEK

Süvariler beyaz badanalı sağır duvarların yanında durur. Kapılar açılır, Feyzaval'ı bırakırlar ve tekrar kapanır.

İskitler dışarıda beklemeye başlar. Ev, sanki donup taşlaşmış gibidir, içeriden hiçbir ses ve haber gelmez.

Hoş, Budaken'in kulağına fısıldar:

— Sen bu kızı niçin görmek istiyorsun? O korkmakta ve hiçbir şey bilmemekte. Her şeyi bu takma sakallı şişko yönetiyor.

— Sus, sen hiçbir şeyden anlamıyorsun.

Hoş susmaz:

— Fakat senin artık babayiğit dört karın var! Niçin sana biri daha? Yoksa senin telaşın az mı?

"Eğer ben uzak ülkelere geldi isem," diyerek anlatmaya başlar Budaken, benim canım her şeyi görmek ister: Sogd beylerinin evlerinde nasıl yaşadıklarını, halılarının nasıl olduğunu, kadınlarının ve kızlarının nasıl giyindiklerini... Çadırlarıma selametle döndüğüm ve kadınlarımın yanında sırası ile kaldığım zaman ben bunların hepsini evde anlatmalıyım. Eğer bu bey iyi yaşıyor ise belki stepte ben de öyle bir saray yaptırırım ve kızlarım da onların ki gibi giyinir. Varsın tüm step çevresinde herkes bilsin ki bey Budaken, Sogd zenginlerinden daha kötü yaşamamaktadır.

Hoş dili ile cık cık lamaya başlar:

— Senin ne bilge bir başın var! Ahh-ahhh, vayy-vayy! Ben ise tüm bunları niçin yaptığını bir türlü kavrayamadım. Senin tekrar evlenmek istediğini düşündüm.

Kapılar açılır. Feyzaval görünür:

— Buyur geç, bey ve buraya bir kişi daha girsin, kadınlar senin gibilerden çok korktukları için daha fazla olmaz.

İskitler saraya girmeyi reddederek homurdanırlar:

— Orada bizi boğarlar. Ve sen Budaken, ipek perdelerin arasından hançeri yersin. Saksafar'ın türkülerini hatırla!

Budaken, eğer bir şeyi yapmaya karar verdi ise, onu hiç kimse vazgeçiremezdi. O attan iner, mızrağı Hoş'a verir, omuzlarını ve uyuşan bacaklarını gerer.

— Benimle kim geliyor?

Spitamen yere atlar:

— Eğer izin verirsen ben gelirim. Suza kadar sana eşlik edeceğime söz vermiştim. Biz, işte Sogd susu[89] göreceğiz.

Diğer İskitler beklemeye karar verir, Budaken ise hafifçe eğilip, Feyzaval'ın ardından kapıya doğru yürür. Onu da Spitamen takip eder.

Avlunun ortasında, zamanın cilaladığı döşeme taşları ile kaplı su dolu dörtgen havuz bulunmakta. Kenarlarındaki lüle lüle çiçek tarhlarında, koyu kırmızı gül çalıları dolu. Avluyu ustaca işlenmiş oymalı, ince tahta sütun galerisi kuşatmakta. Çatı altında, içinde bülbüller ve kırmızı gözlü bıldırcınlar olan, mavi ipten örülme birkaç kafes asılı.

İki İskit, Feyzaval'ı izleyerek yüksek kil duvarlarla çevrili şeftali bahçesini geçer. Dallı budaklı bir karaağaçların altında sanki birbiri üzerine konulan kül rengi küplerden yapılmış gibi duran ufak bir ev görünür. Çatı yerinde, bir sıra ufak kubbe kabarık kabarık durmakta.

Siyah erkek tavus kuşları, uzun kuyruklarını sürüyerek, keskin seslerle ötüşerek, dar yollarda dolanıp durmakta. Ehlileşmiş ufak boynuzlu iki geyik ağaçların arsında otlamakta. Sarkmış, buruşuk, tüysüz yüzü ile uzun boylu, şişman bir harem ağası sanki içeri bırakmak istemez gibi evin kapılarında dikilmekte. Feyzaval onu kabaca itekler.

Bahçenin derinliğinden yüksek ince bir sesle başlayan ağlamaklı bir şarkı duyulur. Zambak rengi zarif elbiseler içinde, atkı

89. Sus: Sogdca zambak demektir.

kuşanmış, başlarında alacalı şeritler bağlı birkaç delikanlı, gölgeli ağacın altında bir tarafta oturmakta. Her birinin kulaklarının arkasında, kırmızı bir çiçek takılı. Onlar ellerinde lavta tutmakta ve zarif akortlarla şarkıya eşlik etmekte.

DELİKANLILARIN ŞARKILARI

Düz dam altında, sarı ay.
Sevgilinin gölgesini gördüm ben,
Merdiven gölgesinde kayboldu o,
Basamağın kıyısı karanlık.

Seviyorum seni canım, cilveli yalanın için.

Ey sevgili! Kureşat'ı cezalandıransın sen,
Kendimi sana kurban ederim ben.
Çılgın, akılsız oyunda,
Dönerim rüzgâra ben.

Seviyorum seni canım, cilveli yalanın için.

Sen öldürdün damda aşığını,
Sen yazdın onun kanı ile mektubu,
Ve kanlı yara ışıldamada
Siyah perçem altındaki yazıda.

Seviyorum seni canım, cilveli yalanın için.

Giderim kervanla, hasretinle senin,
Taşırım özlemi vadiden vadiye.
Düz dama uçar altın ışın,
Kıymetli ilahi zambaktan...

Seviyorum seni canım, cilveli yalanın için.

Spitamen, Budaken'in eline dokunur:

— Bunların hepsi nişanlı. Onlarda vakit bol. Onların, stepte yaban atları yakalamasına gerek yok.

Feyzaval İskitleri ilk küçük odaya götürür. Yukarıdan, motifli parmaklıklarla kapatılmış yuvarlak üç küçük penceresi olan kubbeden, zayıf bir ışık sızmaktadır. Işık, parmaklıklardaki bütün deliklerde bulunan inceltilmiş boynuz plakalardan geçmekte.

Gözler loşluğa alıştığı zaman, duvarlardaki oyuklarda dizili olarak duran bakır ve kil vazoları, fincanları ve çeşitli renklerdeki cam şişeleri görmek mümkün olur.

Feyzaval renkli perdeleri kaldırarak, misafirleri ilk oda gibi ufak bir odadan geçirir ve yukarıda oymalı yuvarlak pencereleri olan dört kubbeli daha ferah salona götürür. Kubbenin dördü de salonun ortasında duran oymalı sütuna dayanmakta. Döşemede alacalı halılar serili. Yüksek sırtlığı oymalarla süslenmiş boş bir koltuk kenarda durmakta. Parlak şatafatlı elbiseler içinde, yaklaşık yirmi kadın duvar boyunca sıkışarak oturmakta.

Bütün kadınlar bir hamlede kalkar ve ellerini alın ve göğüslerine kor ve yerlere dek eğilip, Sogdça:

— Hoş geldiniz! Diye haykırırlar.

— Refah içinde yaşayın! Diyerek yanıtlar Budaken.

Elbiseler hışırdar ve kadınlar kendilerini halının üzerine bırakır, fakat Budaken'in her hareketinde kıpırdanır, hafifçe kalkar ve tıpkı kaçmaya hazırmış gibi irkilirler.

— Otur, adaletin değerli savunucusu! Diyerek çınlar melodik bir kadın sesi.

Misafirler minderlere kendilerini bırakır.

Ortalığı bir an sessizlik kaplar.

Budaken, kadınların alacalı parlak elbiselerine, pembeye boyanmış yüzlerine, yan gözle bakar ancak onlardan hangisinin bölge hâkiminin kızı, bey kız olduğuna karar veremez.

Grubun ortasında şeffaf ipek örtüye bürünmüş, çok şişman bir kadın azametle, gururlu bir tavırla oturmakta. Başındaki altın çelenkteki tellerde, altın kelebekler titreşmekte. Budaken, ağır

altın küpeleri, renkli taşlardan gerdanlığı, kollarını dolduran pek çok altın bileziği ve on parmağın hepsindeki yüzükleri fark eder.

Halıda ön tarafta, yetişkinler gibi uzun entariler giymiş küçük kız çocukları oturmakta. Bütün kızlar birbirine benzetilmek istenmiş gibi, onların gözlerine siyah sürmeler çekilmiş, kaşları tek bir çizgi halinde birleştirilmiş, yüzleri de beyaza ve pembeye boyanmış. Çocuklardan ileride, gerdanlık ve elbisesine dikili ufak tefek altınlarla süslenmiş küçük bir erkek çocuğu oturmakta.

Budaken'in gözlerinin içine yalnız o bakmakta ve gülümsemekte.

Diğer herkes gözlerini yere dikerek oturmakta.

Feyzaval nezaket soruları sormaya başlar:

— Sizlerin asil durumları nasıl? Kudretiniz çok mu? Hastalık başınızı ağrıtıyor mu?

Şişman kadın herkesin yerine aynı ifade ile cevap verir.

— Her şeye kadir tanrının iradesine göre ve sizin dikkatiniz sayesinde çok iyi.

Feyzaval Budaken'e dönerek fısıldar:

— Belki, sende, bey bir şey sormak istiyorsundur?

Budaken de fısıldar gibi cevap vermek iter fakat onun sesi tüm salonda gürler:

— Şu, ortada oturan, üstün yetenekli, şişman güzel kim? Efendinin kızı, bey kız değil mi o?

Bütün kadınlar fısıldanır, şaşkınlığın verdiği haykırışlar ve bastırılan gülüşmeler duyulur.

— Şişman olduğu kadar erdemle de süslü olan bu kadın, bölge efendisinin karısıdır. Rokşanek ise onun kızıdır ve henüz gelmedi.

Bey kadın-valide elbisesini ve göğsündeki gerdanlığı düzelterek çocuğun kulağına fısıldar:

— Beyoğlu Gistan, Rokşanek'in yanına git ve artık gelmesini söyle. Bu cesur İskit hükümdarı, onu görmeyi çok istiyor. Çocuk yeşil sahtiyan çizmeleri ile tıpış tıpış yürür. Safran rengi, nakışlı perde sallanır ve onun arkasından hoşnutsuz bir ses duyulur:

— Ve o da mı beni görmek istiyor?

Çocuk perdeyi aralayıp, elini puflayarak döner. Onun ardından zayıf, yüzü beyaz bir kız görünür. O, hiç kimseye aldırmadan, sürme çekili, uzunca gözleri ile yukarı doğru bakar. Kulaklarının altından örülmeye başlanmış birkaç küçük örgünün yeniden örülmesi ile oluşan, kehribar boncuklarla süslü, maviye çalan siyahî tonda, dalgalı iki siyah saç örgüsü göğüslerine düşmekte. Sırtında çizgileri zambak rengi, koyu kırmızı, ayaklarına dek uzun bir gömlek, O beyaz kollarını ufki olarak kaldırıp, tıpkı görünmeyen kırılgan eşyaları dolanmaya çalışıyor gibi ihtiyatlı adımlarla halıda yürür.

Bey kız yorgun bir hareketle oymalı büyük koltuğa yaklaşarak, küçük kanepeye basar ve simli mindere kendini bırakarak, yeşil ipek şalvar içindeki ayaklarını altına toplar. Ayaklarında ince altın bilezikler parıldar.

Pokşanek, tıpkı her şeyden bıkmış bir ifade ile Budaken'e yarı yüz çevirir.

— Peki, benim dilberim nerede? Diye endişe ile sorar O. "Getirin onu buraya!"

Kıvırcık parlak saçlı, kalçalarının çevresinde kuşak bağlı, Etopyalı bir kız neşe ile gülerek perdenin ardından çıkar. Burun deliğinde firuzeli bakır bir halka takılıdır. Etopyalı ufak bir zincire bağlı, kâh ileriye doğru atılan, kâh kenara kaçan, kül rengi büyücek bir kertenkele -varan- tutmakta.

— Sinek ver ona! Der Rokşanek.

Etopyalı hasır sepetten çayır çekirgesi çıkartır ve halıya bırakır.

Çekirge hoplar, kertenkele sıçrar ve onu daha havada iken yakalar.

— Hediyenden dolayı sana minnettarım. Diyerek homurdanır Budaken.

— Hangi hediye? Diye ağır ağır uzata uzata şaşkınlıkla sorar Pokşanek. "Yoksa ben ona hediye mi gönderdim?" diyerek O Feyzaval'a döner.

— Cesur beyin geldiğini öğrendiğim zaman, senin adına ben ona senin bahçenin en güzel gülünü ve olgun bir narını verdim.

— Ve O bana ayrıca kavun da getirdi. Diye ekler Budaken.

— Sadece bir kavun mu? Diye bağırır Pokşanek. "Böyle kocaman bir adama yalnız bir kavun göndermek olur mu hiç? Feyzaval senin ona deve yükü ile kavun ve nar göndermen gerekirdi."

Kadınların hepsi gülmeye başlar, çocuk ise parmağı ile Budaken'i göstererek Feyzaval'a:

— O senden çok daha fazla kuvvetli. Der.

Pokşanek umursamazca sorar:

— Sizde, kısrakları erkeklerin kendilerinin sağdığı geçek mi?

— Siz at eti yer misiniz? Diye ekler bey kadın-valide.

— Biz stepte atlarımızı doludizgin koştururuz, onlar bize yiyecek de verir ve biz sevdiğimiz her şeyi yeriz.

— Böylesi kertenkeleler sizin memlekette de olur mu? Siz onları öldürüyor musunuz?

— Onlardan bizde pek çoktur diyerek cevaplar Budaken. Fakat onlara dokunulmaz. Onlar zehirli yılanları avlar ve bizim dostlarımızdır.

Pokşanek suskun Spitamen'e uyuşuk uyuşuk dönerek sorar:

— Peki, senin de böyle evin var mı?

— Bizler göçebeyiz, bizim kendimizle başka yerlere götürebileceğimiz evlerimiz var.

Pokşanek'in düşünceleri uzaklardadır ve o kertenkelenin tıslayan şişkin boynunu, tavus kuşu tüyü ile kışkırtırken "Peki, niçin?.." diye sorar.

Spitamen yanıtlar:

— Bizim atlarımız ve koyunlarımız yeni yerleri sever. Biz tüm kışı bir vadide geçirip de, bahar toprağı ısıttığı ve kırmızı gelincikler, sarı laleler, mavi süsen çiçekleri açmaya, göçmen kuşlar kuzeye doğru yayılmaya başladığı zaman, bütün göçebelerin

yürekleri hararetlenir. İşte o zaman biz çadırları söker ve günlerce uzaklara, nehir kıyısına ya da dağ eteklerindeki, taşlar arsından temiz pınarların süzülüp çıktığı yerlere kadar gideriz. Orada biz çadırlarımızı yeniden kurmaya ve hayvanlarımızı çiğnenmemiş taze otlarda yaymaya acele ederiz. Ve o zaman öküzlerimiz, atlarımız çabucak parıldayan tüyleri ile yuvarlak hale gelir.

Rokşanek ellerini çırpar:

— İşte bu benim hoşuma gitti! Ben burada, bu duvarlar arsında sıkılıyorum. Ben dünyayı görmek, tüm cihanda uzayıp giden, uçsuz bucaksız yollardan geçmek istiyorum. Der ve diğer kadınları göstererek konuşur: "Onlar ise beni kendi kulesine kapasın ve bütün hayatım boyunca perdelere nakış işlemye zorlasın diye, bahçede şarkı söyleyen çocuklardan biri ile evlenmeye zorlamakta."

— Peki, sen dünyayı görmek için niçin yola çıkmıyorsun? Diye sorar Spitamen.

— Ben mi? Yalnız yola çıkmak mi? Peki, benim saçlarımı kim örecek? Benim vücudumu hoş kokulu yağla kim ovacak? Hayır, ben yüce Ahuramazda'nın dualarımı duymasını, beni uzak memleketlerden aşıracak, gökle yerin birleştiği yere kadar götürecek olan, kudretli bir insanı bana göndermesini bekliyorum.

— Ben öyle bir kadın biliyorum ki diyerek söze başlar budaken: "O, kudretli bir insansız, Marakanda'dan Babil'e kadar bütün Pers ülkesini, köle olarak satılmış kocasını bulmak için bir çocukla birlikte yayan yürüyerek geçti.

— O, demek bir dilenci gibi yalınayak mı yürüdü? Diye soran Pokşana'nın dudakları alaylı bir gülümseme ile eğrilir.

— Evet. O, yolda ona hiç kimse dokunmasın ve sadaka için uzanan kol onu ve çocuğu doyursun diye, kızartılmış çivi ile yüzünü kabarıncaya dek yakar ve cüzamlı bir kadın gibi yırtık pırtık örtülere bürünür.

— Tamam, peki, O Babil'de kocasını bulabildi mi? Diye sorar kadınlardan biri.

— Evet, O kocasını bulur, kaçmasına yardım eder ve birlikte Marakanda'ya dönerler. O kadın benim annemdir.

— Ohh, ne mutlu! Diye bağırır kadınlar.

Fakat Rokşanek omuzlarını silker, Spitamen'den yüz çevirir ve Budaken'e döner:

— Senin canın niçin sıkkın?

— Benim oğlan, hükümdarlar hükümdarının çağırısı üzerine savaşa gitmişti, esir düşmüş, o şimdi köle olmuş.

— Benim yüreğim onun için hüzün duyuyor, ona acıyorum ben...

— Benim oğlum eğer özgür olsa idi... der Budaken. "dünyanın yarısını sana gösterebilirdi."

— Fakat ben onu uzun süre bekleyemem! Ben bu evde sıkılıyorum.

Feyzaval, konuşmanın yeterli olduğuna karar verir ve Budaken'in kulağın fısıldar:

— Sen, bey kıza bir hediye vermek istemez misin?

Budaken kuşağının arasını biraz karıştırır ve siyah ve kırmızı deri sicimlerden ustaca örülmüş, ufak bir deri kese çıkarır ve onu Feyzaval'a verir. O kuşağından yeşil ipek bir mendil çıkarır, deri keseyi ona koyar, ayağa kalkar ve aşırı ihtiramlı bir yüzle, eğilip, küçük adımcıklarla Pokşanek'e yaklaşır. O dizleri üzerine çökerek, ileri doğru uzattığı elleri ile hediyeyi sunar. Pokşanek kuşku ile dudak bükerek, tırnakları boyalı, ince beyaz parmaklarının ucu ile keseyi alır, açar, içine bakar, tekrar kapatır ve elinde evirip çevirmeye başlar. Sonra tekrar açar, oradan ince tel spiraller, küçük halkacık ve süslemelerden yapılma altın bir gerdanlık çıkarır.

O, gerdanlığı önüne çevirir ve sabırsızca bağırır:

— Ne duruyorsunuz? Bana bir ayna verin!

Etopyalı kız perdenin arkasına koşar ve oradan uzun saplı perdahlanmış gümüş aynayı ve su dolu resimli kil kupayı getirir. Pokşanek aynayı suya batırır[90] ve Etopyalı kız karşısında tutsun diye ona verir, kendisi ise gerdanlığı ölçmeye başlar.

— Çok güzel! Diyerek bağırır bütün kadınlar. "Sen güzel bir kızsın! Sen İskitlerin hükümdariçesi olabilirsin!"

90. O zamanlarda cam ayna bilinmemekte idi, perdahlanmış metal, ona bakmadan önce suya batırılarak ayna olarak kullanılmakta idi.

— Elbette olabilirim, diyerek özensizce yanıtlar Pokşanek. Beni herkes sever. Fakat, İskit hükümdarı ölürse, cesetle birlikte onun karısını da yakıyorlar, bu nedenle İskit hükümdariçesi olmayı benim canım istemiyor... Ve O, Budaken'e dönerek kuğunun guğuldaması gibi bir sesle: "Ben yarım sene bekleyeceğim; eğer senin oğlan bu süre içinde dönerse buraya, bana gelsin. Ben ona bakarım ve o zaman senin mi yoksa onun mu daha iyi olduğunu söylerim.

O ince kollarını kaldırır ve bilezikleri tınlatarak, ihtiyatla sallanan bir yürüyüşle çıkar ve perdenin arkasında kaybolur. Etopyalı kız da onun ardından kertenkele ile gölge gibi kayar. Herkes sessizce onu arkasından bakar, bahçeden ise damat adayları türkülerinin feryadı duyulur.

Feyzaval dikkatle kalkar. Budaken asık suratla ona bakar, bacaklarını genişçe açar.

Kadınların hepsi sıçrayarak ayağa kalkar ve koro halinde bağırırlar:

— Her şeyi gören sizi korusun!

— Refah içinde yaşayın! Diyerek yanıtlar ayrılanlar.

Onlar karanfil ve misk kokusu ile tütsülenmiş küçük odadan geçer ve avluya çıkarlar. Güneşin parlak ışıkları onların gözlerini kamaştırır. Kapıların ardında gölgede oturan İskitler, sıçrayarak ayağa kalkar ve Budaken'e atını getirirler. Onlar hareket eder ve dar sağır sokağa tek sıra halinde girerler.

Hoş, Spitamen'e merakla sormaya başlar:

— Pokşanek'in Suguda'daki en güzel, en akıllı kız olduğu gerçek mi?

Spitamen düşünür ve cevaplar:

— Masallarda daima, hükümdarın karısının ya da kızının herkesten daha güzel ve akıllı olduğu anlatılır. Bey Oksiart'ın damadı olup derhal cennetin bahçesine kavuşmak isteyen, bütün delikanlılar da Rokşanek'in en güzel olduğuna dair türkü söylemekte. Fakat Rokşanek'in üç buğday tanesini un olarak öğütebileceğini ve bir keçiyi bile sağabileceğini sanmam!

Hoş içini çeker:

— Bunu bizim karılarımızın, yoksulların karılarının bilmesi gerekir, O ise bey kız! Yoksa beylerinde mi çalışması gerek?

Spitamen, Hoş'a bakar ve mırıldanır:

— Sen bir çanak yalayıcısısın, her şeyi beyinin kulağına fısıldamaktasın. Onun kulağına, senin pörsümüş dilini koparmasını da fısılda...

İskitler tek sıra halinde ticaret evine yaklaştıkları zaman Spitamen, Budaken'e iki silahlı Sogd'un tutuğu, debelenen ve yüksek sesle inleyen insanı göstererek durdurur. Onun yüzü kanla kaplıdır. Elleri de arkaya kıvrık. İpin ucuna bağlı olan bir kemiği de burnundan geçirmişler. O, İpin her hareketinde feryat etmekte.

— Acaba büyük bir suçu mu var? Diye sorar Budaken.

— Levşa-Şeppe! Senin yüzünden ölüyorum kurtar beni! Diye bağırır adam.

Spitamen: "Kukey-çorapçı! Ne yaptılar sana?" diye bağırır.

O ileri atılır, kamçıyı hızla savurarak vurmaya başlayınca, Kukey'i tutan iki Sogd kaçar. Spitamen attan atlar bıçakla ipi keser.

"Burnumdaki kemiği çıkarma" diyen Kukey inlemektedir. "Kan tekrar fışkırır!" Kukey, Spitamen'in atının dizginine yapışır. "Ben senden ayrılmam, ben sizinle beraber kalacağım, aksi halde beni idam ederler!"

— Kukey, sen şimdi burunsuz da olsan... fakat burunsuz da yaşanır, büyük bir keder de olsa! Diyerek Kukey'i teselli eder İskitler. Ve onlar koltuk altlarından tutarak Kukey'i avlunun içine götürürler.

***

VI
"SEVİYORUM SENİ CANIM!.."

Misafirler Sak stepinden ayrıldığı zaman, Rokşanek büyük odaya geri döner. O ellerini şakaklarına koyup irkilir ve uçurumdan düşecekmiş gibi sallanır.

Bütün kadınlar sıkışık bir halka halinde oturup, gözlemlerini birbirlerine aktararak fısıldanır:

— O şişman İskit, bey gibi hareket etmeyi hiç bilmiyor, ellerini sallayıp, kulağının arkasını kaşıyor.

— Fakat ondaki atlar, bizim kentte ki ahaliden daha çok!

— Bizim Rokşanek ne kadar mükemmel yürüyordu, tam bir hükümdariçe! O hükümdariçe olmak için doğmuş!..

— Rokşanek, eğer bu beyle evlenirse, bütün İskitlerin hükümdariçesi olurdu ve altın püsküllü, kırmızı hükümdar elbisesi giyerdi.

Rokşanek inleyerek bağırır:

— Kesin gıdaklamayı! Yoksa benim ölmekte olduğumu görmüyor musunuz?

Bey kadın-valide ve diğer kadınlar irkilerek ayağa sıçrar ve bey kızı koltuk altlarından tutarlar.

— Ne oldu sana canım? Diye fısıldanır annesi. "O genç İskit sana çok kötü bakıyordu; onun aptal gözleri sana dokunmuş olmasın? Belki de o 'bir buçuk adamın' hediye ettiği gerdanlık büyülü idi ve sana hastalık getirdi? İskitlerin biz Sogdları sevmedikleri bilinir.

Fakat Rokşanek ince kolunu savurarak, sabırsızca sıyrılmaya çalışırken, titreşen bilezikler tınlar.

— Hayır, hayır! Tam doğru değil!

— Öyle ise ne? Söyle, canım benim!

— Hiçbir şeyi görmüyor ve anlamıyorsunuz: bu vahşi insanlardan, tıpkı yaban at yılkısının kokusu gibi korkunç bir koku yayılıyordu!

Kadınların hepsi birbiri ile bakışır ve heyecanla ellerini çırparlar:

— İşte bu gerçek bey kızı! Bizim farkına bile varamadığımız bir şeyden O nasıl da ıstırap çekiyor. Fakat onlar artık gitti, sen niçin ıstırap çekmektesin?

— Yoksa siz onlardan sonra evde katlanılmaz ekşi bir bulut kaldığını hissetmiyor musunuz? Mis ve gül suyu getirin! Bir şeyler yapın aksi halde ben boğulacağım!

Herkes koşuşmaya başlar. Kömür közleri olan mangalı getirirler. Tüten hoş kokulu kök parçalarından mavi dumanlar yükselir. Annesi dua ederek kömüre peygamber çiçeği sapları ve safran tozu atar. Hizmetçiler odaya gül suyu serper. Hepsi, Rokşanek'i ihtimamla odasına götürür ve yumuşak minderlerin üzerine yatırırlar. O gözlerini kapatarak inler. Küçük Etopyalı kız onu yelpaze ile serinletir. Çok sevdiği kertenkele bile Rokşanek'i sinirlendirdiği için kertenkeleyi uzaklaştırırlar.

Bey kadın, bütün kadınları yollar ve Rokşanek'in yanına halıya üzüm ve ballı börek kabını bırakıp sessizce ayrılır. Etopyalı küçük kız, bey kadının ardından kapının mandalını kapatır ve Rokşanek'in yanına döner.

— Hepsi gitti mi? Diyerek inler kız. Onlar, damat adayları, misafirler ve telaşları ile bana nasıl da eziyet ediyorlar? Sen kapının yanında oturacak ve dinleyeceksin. Eğer kapıyı çalarlarsa, bey kız çok hasta ve rahatsız edilmesine izin vermiyor dersin.

Etopyalı kız hastaya korkuyla bakar ve kapıdaki halı perdenin arkasında kaybolur.

O zaman Rokşanek ayağa sıçrar ve odayı bir kedi gibi sessizce yürüyerek geçer. Halının altından bir kâğıt tomarı çıkarır, duvardaki küçük hançeri alıp ipek kuşağının arasına sokar, el merdiveninden kolayca tavana tırmanır, mavi gökyüzü ve yıldızların aydınlattığı dörtgen açıklıktan çatıya çıkar.

Sıcak gecenin örttüğü kent yavaş bir mırıltı ile uğuldar. Evcilleşmiş güzel sesli bıldırcınlar karşılıklı ötüşmekte. Tellere yumuşak dokunuşlarla değişerek perdeden perdeye atlayan şarkılar uzaktan muğlâkça duyulur. Işıldayan büyük turuncu yıldızlar altında, Rokşanek'in mavi elbisesi karanlıkta parıldar. O çatını kenarına yaklaşır ve uzaklara, ovaya serpilmiş olan evlerin sönmekte olan ateşlerine bakar. Onların gerisinde dağ silsilelerinin çıkıntılı sırtları gökyüzünde netçe belirmekte.

O aşağıya, çalıya benzeyen nar ağaçlarının göze çarptığı ve genç şeftali ağaç sıralarının uzayıp gittiği bahçeye doğru bakar. Bir ağustos böceği çalılarda cırıldamakta. Rokşanek kâğıt rulosunu açar ve ipek merdiveni duvarın çıkıntılarına tutturup çatıdan ihtiyatla sarkıtır. Belli belirsiz bir gölge sessizce çatıya tırmanır, rüzgâr esintisi gibi Roşanek'e yaklaşır.

— Benim ben, senin kaşlarının yayından atılan okla yaralı Ferik'im. Üç gündüz ve üç gecedir duvarda senin kırmızı örtünü göremeyip ıstırapla kıvranmaktayım. Ve şimdi buradayım canım! Ben senin çağırına geldim ve senin için ölmeye hazırım.

Titreyen el Rokşanek'in omzuna dokunur ve onun gerdanlığı tınlar.

— Buraya gel Ferik. Burada elmas gibi yıldızların altında duralım ve sen bana uzun uzun anlat. Bugün seni dinlemek istiyorum... Bana uzaklardaki ülkeleri anlat. Ben gürültülü kentleri, kırmızı kanatlı gemileri olan denizleri görmek istiyorum.

— Ben bey değilim, diyerek fısıldar delikanlı. "Benim servetim yok, ben sadece yoksul bir şarkıcıyım, fakat ben şarkı söylemeyi bilmekte ve insanlar da beni dinlemeyi sevmekte. O şarkılar seni de beni de besler. Kaçalım buradan, uzak bir ülkeye gidelim. Orada ben senin ışıltılı gözlerine dair, zarif gölgene dair, sen bir panter gibi çevikçe yürürken, bileziklerinin tınlayışına dair şarkılar söylerim. İnsanlar da bana ağır gümüş mangırlar ve parıldayan altın darikler[91] verir.

91. Darik: Pers paraşı.

— Ben seninle birlikte kaçamam. Ben yoksul gömleği giyerek, tozlu yollarda yürüyemem. Fakat senin şarkıların olmadan da yaşamak istemiyorum. Babam beni Marakanda'ya, yeni hükümdarlar hükümdarının gelin aramakta olduğu yere göndereceğini söyledi. O, eğer akıllı ve kurnaz olursam, benim Perslerin hükümdariçesi olabileceğimi söylüyor. Benim babamın ne kadar sert olduğunu bilirsin, eğer onun isteğini yerine getirmez isem, beni sükût[92] kulesine atmalarını emreder. Ben böyle daha fazla yaşayamam... Fakat o da ne? Parmaklarımın ucu senin gözyaşlarını hissediyor. Üzülme, seni unutmam ve yanıma alırım; seni çağırdığım zaman, bey sarayında şarkılar söylersin, kervanların varmaya çalışıp ta, varamadıkları cennet bahçelerinde şarkılar söyleyeceksin...

— Beraber ölelim ve sonsuz uykunun kanatları ile mucizevî bahçelere uçalım!

Kapılara yüksek sesli bir vuruş ve bağırtılar Rokşanek'i yerinden sıçratır. Delikanlının kucağından kopar ve çatının kenarına koşar. İnsanlar portakal rengi fenerle bahçenin yolunda yürümektedir.

— Bu babam! Ben onu sesinden tanırım. O aniden döndü. Ne yapmalı. O buraya geliyor. Eğer o bizi görürse, benim utanç davullarımı buradan yuvarlanacak ve bütün pazarda gümbürdeyecek.

— Beraber şimdi ölelim!..

— Oyy benim kıymetli Ferik'im! Ölelim! İşte benim hançerim!

Delikanlı hançerin ucunu göğsüne dayar ve üzerine atılır.

— Ben seni seviyorum canım!.. Diye mırıldanır keçeleşen dili.

Rokşanek, delikanlının üzerine eğilir ve kulaklarını dayar.

— Ben ne yapsam? Nasıl kurtulsam? Ölmek çok korkunç bir şey! O niçin böyle yaptı?

---

92. Sükût kulesi: Ölüleri gömmek yerine, vahşi kuşlar paçalasın diye cesetlerin bırakıldığı yer. Bu tip kule kalıntıları İran ve Özbekistan'da günümüze dek kalmıştır.

Bahçedeki sesler evi dolanır ve sonra aşağıdan, içerideki odalardan duyulur.

Rokşanek ne yapacağını bilemeden, mecalsiz bir halde bekler... Odasındaki merdiven gıcırdamaya başlar, bey Oksiart'ın fenerle aydınlanan yüzü, kuru uzun burnu, dalgalı sakalı ve altından uzun saçların çıktığı keçe şapkası çatının dörtgen biçimli açık deliğinden görünür. Oksiart neşe ile güler. Onun ardından çatıya asık suratlı yaşlı harem ağası çıkar.

— Burada mısın sen Rokşanek? Sen cinlerden ya da gece rüzgârının tehlikeli hastalığından korkmadan burada mı dolaşıyorsun? Demek sen artık hasta değilsin. Sen kendin suçlusun... o step eşkıyası Sakları niçin kabul ettin? Ben onları parça parça eder ve sırtlanlara atardım. O bey Budaken'in beni, basit bir esir gibi tuttuğunu düşünebiliyor musun? Yalnız onun damadı, bey Gelon bana at ve kılavuz verip özgür bıraktı. Buna karşılık ben ona eski şarap, altın ve esir kadınlar göndermeye söz verdim... Fakat senin neyi var?.. Yüzün bembeyaz... elinde ve elbisendeki kanlar nereden?..

Pokşanek gözlerini indirip, güçlükle yanıtlar:

— Buraya, çatıya meçhul bir eşkıya tırmandı ve bana saldırdı. Ben savaşçı kızıyım ve hançeri ona sapladım. O düştü...

Rokşanek sallanır ve dermansız bir halde kendini halıya bırakır. Oksiart şaşkınlıkla kızına, sonra da harem ağasına bakar. Harem ağası işaret parmağını serinkanlıca yukarı kaldırır:

— Daha sessiz!

— Fanfal, işe yaramaz koyun! Senin kafanı kopartırım!

— Değmez!

— Sen niçin gözetlemedin? Sen ne yapıyordun?

— Ben bey kız Rokşanek'in bütün kadınların evde dolaşmamaları, şarkı söylememeleri ve konuşmamaları için verdiği emri yerine getirdim; onun bilge kafası ağrımakta.

— Fakat sen benim evi beklemene dair emrimi unutmuşsun!

— Hayır, ben keza bahçede de oldum ve orada ağustos böceğinin şarkısını dinledim.

— Herhangi bir şey gördün mü?

— Ağustos böceğinin çatıya nasıl tırmandığını gördüm.

— Onu yakalamak için sen hiçbir şey yapmadın mı?

— Ben atların ayak seslerini duydum ve seni karşılamaya koştum ve seni buraya çatıya getirdim. O eşkıya işte, yatıyor... Evet, O bizim kaygısız şarkıcı diye bildiğimiz Ferik dir. Daha sessiz ol, efendi!

— Sen "daha sessiz ol" diye nasıl konuşabilirsin? Uşakları çağırmak, küstah bedeni alana taşımak ve başkalarına korku salmak için orada parçalara ayırmak gerekir.

— Hayır, efendim! Öyle yapmak gerekmez. Kindar diller en şerefliyi karalamayı sever. Bu nedenle şu ağustos böceğini Sükût Kulesine götürmesi için sadık bir uşak çağırmak gerek. Oraya iki kişinin gitmesi bir kişinin dönmesi gerek.

— Sen bana sadıksın Fanfal. Ben bunu unutmayacağım! Herkes uyuduğu zaman bunu sen yaparsın. Pekâlâ, şimdi sadece faziletin temelini, valide bey kadını çağır. Zavallı bey kıza yardım etmek gerek. Onun sağlığı yerinde değil. Bizim ona yardım etmemiz gerek.

***

VII
SÜKÛT KULESİNDE

Hanın kapısına yaklaşınca, Budaken atı durdurur ve Hoş'u çağırır.

Yaşlı uşak yaltaklanarak Budaken'in gözlerinin içine bakıp sorar:

— Sana koyun mu kızartmalarını emredersin? Ya da sütte kuzu haşlamalarını mı?

Bey Spitamen'e dönerek: "Pekâlâ sen ne düşünüyorsun hangisi daha iyi olur?" Diye sorar.

— En iyisi hemen şimdi atları yüklemek ve buradan uzaklaşmaktır. Diye fısıldayarak yanıtlar avcı. "Duvarlar üzerimize doğru geliyor ve bu duvarların arkasında ihanet fokurduyor."

— Evet, öyle yapalım! Diye yanıtlar Budken.

Hoş araya girer:

— Fakat şimdi geç oldu, bendin kapakları kaldırıldı ve kanallara, tarlalara su bırakıldı. Biz geçit yeri bulamayız, atlar çamura saplanır.

— Biz şimdi gidiyoruz, acele edin babayiğitler!

Hoş eğilir ve Budaken'in ayağına dokunur. Gözle Spitamen'den yanı işaret eder ve fısıldar:

— Ona güvenme!

— Kendi işine bak! Diye böğürür Budaken.

— Bakıyorum, bakıyorum! Diye homurdanır Hoş ve avluya gider.

Bekçi kulesinin tepesi, batan güneşin sonuncu kızıl ışıklarında hala ağarmakta idi, İskitler duvarların açık yerlerinden tek sıra halinde tenha yerlerden sessizce geçmeye başladıkları zaman,

dar sokaklarda mor renkli gölgeler uzar gider. Onlar, kentin arka kapılarından, Şur-Bel dağlarına doğru giden yola çıkarlar. Asuk atın sırtında bağlıdır, o hiçbir şeyi hatırlamayacak denli sarhoştur ve sadece tek bir şey tekrarlar:

— Asuk akıllı adam, O Budaken'in kendisinden daha akıllı!

Bekçi Kukey, atı dizgininden tutup götürür. Feyzaval'ın uşakları tarafından tanınmaktan korkarak, yüzünü mavi bir bez parçası ile örter ve İskit cübbesine bürünür.

Kapıların yanında oturan iki bekçi, geçip gitmekte olan İskitlere, onların olağan dışı alacalı elbiselerine ve tüylü atlarına ağızları açık bakar. Bekçiler başkanın yanına gidip, yabancıların gittiklerini haber verip vermemeyi uzun süre tartışırlar. Nihayet onlar kapılar kapandığı zaman pazardaki şarap dükkânına gidip, tuhaf misafirlerin kentten gitmiş olduklarını dükkânın devamlı ziyaretçileri ile konuşmaya karar verirler.

İskitler boş yolda dağa doğru hareket eder. Kayalıklı sırtlar kıpkızıl gökyüzünü örtmeye başladığı zaman, Spitamen durma işareti verir. İleride pamuğun yeşil bitkileri ile dolu, su içinde büyük bir tarla uzayıp gitmekte. Delik deşik paçavralarla güçlükle örtünen, güneşten ve kirden kararmış birkaç köylü uzun sırıklarla kanalların etrafında dolanmakta ve suyun akıntısını tarlalara yöneltmekte. Akşamın sessiz havasında onların bağırtıları açıkça duyulmakta.

İskitler burada yükleri atlardan indirir ve köstekler. Onların durduğu açık alan dulavrat otu çayırla kaplıdır. Yan tarafta çatısız, alçak ve geniş bir kule görünür. Onun yanı başında da kilden yapılma ufak bir ev var.

İskitler üç ateş yakar ve mızrakları yere saplayıp, yıldız biçiminde yere uzanırlar.

Budaken: "Şu ne kulesi?" diye sorar.

Spitamen yüzünü buruşturur:

— O Sükût Kulesidir, köpekler orada cesetleri yer. Bey, sen buradan uzaklarda bir yerde öl, burada ölmek iyi değil.

— O köpekleri niçin yok etmiyorlar?

— Ne diyorsun sen? Onlar kutsal köpeklerdir. Onlara dokunanları öldürürler. Kulenin yanındaki o ufak evde ise aziz ihtiyarlar ayrıca yaşamakta, ölüler üzerine önce onlar dua etmekte sonra da köpeklere vermekteler.

— Oyy yüce Papay! Diyerek bağırır Budaken ve sol omzundan geriye doğru tükürür. "Ben son olarak bir kez daha, gökyüzündeki demir çiviyi daha görmek, rüzgârı ıslığını işitmek, at yılkısının kokusunu hissetmek için, açık alanda, çarpışmada ölmek istiyorum. Burada ise hiç ölmemek, en sonuncu yoksul olarak dolanıp durmak daha iyi. Stepte gene de Sogd köpeklerinin ölüleri nasıl yediklerini anlatmak gerek. Bey Tamir galiba bunu görmemiştir. Oraya kuleye gitsek baksak olmaz mı?"

Ay yükselmeye başlar. Yakılan ateşlerin ısıttığı İskitler uyuklar. Budaken ve Hoş Sükût Kulesine doğru yola çıkar; Spitamen önden gidererek su dolu dörtgen tarlaların sınırları arasında yol araştırır. Onlar, bentlerin üzerinden aşan suyun dere gibi aktığı arığın kıyısından yürür. Mavi ay ışığı, sessiz ovayı doldurur, kurt ve çakalların sessiz gölgeleri çıplak boş yerlerden kayarak geçer. Geniş kule ileride tek başına duran bir karaltı gibi görünmekte. Bitişiğindeki binada bir alev parıltısı görünüp kaybolur. İskitler yaklaştıkları zaman, dere yatağındaki görünmeyen yüzlerce çakalın karşılıklı, boğuk homurtu, ciyaklama ve uluma seslerini işitir. Kulenin bir yanında tepesine doğru çıkan dar, taş bir merdiven bulunmakta. Spitamen bütün taş parçalarından yontularak yapılan kocaman basamaklarda sessizce çıkmaya başlar. Kulenin tepesinden bir haşırtı duyulur, iri siyah gölgeler geniş kanatlarını çırpar ve havalanıp İskitlerin başları üzerine dönmeye başlar.

Budaken kılıcını çeker, Hoş merdivene çöküp oturur ve daha ileri gitmemek için yalvarır.

— O cinler ve periler ölüleri biraz korkutmak için, geceleri buraya uçup gelmekte. Onlar bizim kanımızı emer ve bizi parçalarlar.

— Bunlar çıplak boyunlu leş akbabaları. Der Spitamen. "Hoş, onlar seni dağların tepelerine götürmesin diye dikkatli ol. Onlar senin gibi besili olanları sever."

Merdivenin tepesinden kulenin içine bakmak mümkündü. Mavi ay ışığı iç meydanlığı parlakça aydınlatır. İnsan kemiklerinin yığınları ağarmakta. İri, siyah, uzun tüylü köpekler dolanıp durmakta ve birbirlerinden kemikleri kaparak hırlaşmakta. Yabancıların bulunduğunu sezen köpekler gürültüyü kesip koşarak kümelenir ve havlamaya başlar.

— Köpekler kendilerine yiyecek verilmesini istemekte! Der Spitamen. "Ölülerin akrabaları buraya gelerek, köpeklere yukarıdan bakmakta ve yiyecek atmaktalar."

— Bu ne gürültü böyle, tam bir köpek pazarı! Diyerek tükürür Budaken. "Çabuk gidelim buradan!"

Köpekler aniden susar ve kenarlara kaçışır. Aşağıdan kapı gürültüsü gelir. Beyaz kalpak ve beyaz elbise içinde bir ihtiyar görünür. O bir eli ile fener tutmakta, diğeri ile de ucu üççatallı olan uzun bir sopa tutmakta.

— Gizlenin! Diye fısıldar Spitamen. "Şimdi siz herkesin görme fırsatı bulamadığını göreceksiniz."

Onların üçü de gözlemeye devam ederek duvarı kendilerine siper eder.

İhtiyarın ardı sıra iki kişi omuzlarında sedye ile girer. Sedyeyi taşıyanlardan biri iri, şişko, tüysüz bir adam, diğeri de yarı çıplak bir köledir. Sedyede iple sarılarak bağlanmış bir beden yatmakta. Ay ışığında delikanlının kar gibi beyaz yüzü, kapalı gözleri açık seçik görünmekte. Sedyeyi bir ucu üzerinde yere koyar, diğer ucunu da duvara dayarlar ve delikanlı böylelikle dikilen bir durum alır.

Beyaz kalpaklı ihtiyar yapılacakları anlatır:

— Ölünün yüzü, güneşin doğuşunu karşılamak için doğuya dönük olmalı. Kutsal köpekler bütün etleri yiyip bitirinceye dek onun ruhu burada kalacak. O zaman ruh Çinvad köprüsüne uçacak ve orada keskin bıçak ağzı gibi ince tahtadan geçmesine izin verilmesini bekleyecek. Ruh eğer adil idi ise tahtadan mutlulukla geçecek, eğer hayatta pek çok kötülükler yaptı ise, cinlerin işkence edip sonsuz ateşte yaktıkları yer olan, yeşil balçıklı bataklığa uçup düşecek.

İhtiyar ellerini aya doğru uzatarak, şarkı söyler gibi duayı mırıldanmaya başlar. Şişko, tüysüz adam geri çekilir, ipi çıkarır ve arkadan köleye vurmaya başlar. İlmik kölenin başına geçer ve o sırt üstü devrilir, fakat aynı anda şiddetle kendini savunmaya çalışınca, ikisi de yere düşer. Köpekler havlamayı artırır, ihtiyar ise üççatallı sopa ile mücadele eden köleye vurmaya çalışır.

— Deli adam sen ne yapmaya çalışıyorsun? Diye homurdanır Budaken.

Spitamen duvarın üzerine sıçrar ve kıyısından tutunarak aşağı atlar.

— Ben buranın ciniyim! Diyerek kısık bir sesle hırlar O. "Ölülerin kutsal sükunetini bozmaya kim cesaret ediyor?"

Spitamen oradan bir kaval kemiği alıp Şişko'ya ve İhtiyar'a dürtmeye başlar. Onlar yabani çığlıklar atarak ve paldır küldür kaçarak kuleden çıkar. Kapı açık kalır. Tüyleri karmakarışık, ürken kutsal köpekler, ciyaklayarak birbirleri üzerinden atlayıp açık kapıya doğru atılır ve kuleden kaybolurlar.

Spitamen yatan kölenin üzerine eğilip, boğazına takılmış olan düğümü çözer. O yarı boğulmuş bir halde kalkar ve korku ile Spitamen'e bakarak geriler.

— Eğer sen buranın cini isen yoksul köleyi öldürme! Benim hiç kimseye bir kötülüğüm dokunmadı.

— Ben tıpkı senin gibi bir cinim! Diye yanıtlar Spitamen. "Senin sahibin kim?"

— Benim efendim, bu kentin sahibi bey Oksiart'dır. O bu akşam aniden geldi ve şu ölüyü buraya Sükût Kulesi'ne taşımamı emretti.

— Seninle birlikte olan kimdi?

— Harem ağası başı Fanfal. Beni niçin boğmaya başladığını anlayamadım. Ben efendimin gayretli bir kölesiyim.

— Demek ki sen efendinin istediğinden daha fazlasını biliyorsun, işte bu senin suçun.

Spitamen delikanlının cesedine döner. Genç yüz, ölümün dokunmadığı zarif hatları korumakta. Gözler kapalı. Spitamen

kulağını yüreğine dayar ve uzun süre dinler. Sonra kuşağından küçük bir su kabağı çıkarır ve gencin dudaklarına birkaç damla damlatır. Kirpikler titrer ve ağız fısıldar:

— Seviyorum seni canım, cilveli yalanın için!..

— Eh, burada gene o ince kertenkele işin içine karışmakta. O, bunu Çinvad'ın köprüsüne yollamış, bu ise onu hala unutamıyor! Ben seni böylesi hastalıktan kurtarırım!

Spitamaen bıçağı çekip çıkararak ipleri keser. Onun ayaklarına küçük bir hançer düşer. Spitamen onu yerden alır, inceler ve çizmesinin gocuna sokar.

— Dinle, sen efendisinin akılsız kölesi!.. Kaplan eğer kurbanını öldürmek için, başarısız bir atılım yapar ve sıçrayışı boşa giderse, ikinci bir atılım daha yapar. Bey Oksiart'ta dünya sen yoksula zindan olur. Onun için bir şey fark etmez ve seni öldürür. Şimdi benimle gel, ve bu genci sırtıma yüklemek için bana yardım et.

Spitamen genci tutup kaldırır ve küçük kapıdan geçerek kuleden çıkar. Budaken ve Hoş aşağıda beklemektedir.

— Burada olup biten ne?

— Bey Oksiart stepten aniden dönmüş ve ikisini Çinvad'ın köprüsüne göndermek istemiş. Bu topraklardan bir an önce kurtulmak için, biz yolumuza devam etmeliyiz. İşte bu ise senin bey Budaken, yeni sadık bir uşak. Senin atlarına o bakar. Benim atta sırt üstü yatan çocuğa, hançerin yılan gözü ile zehirli ağzı dokunduğundan o ölüyor. Eğer sen izin verirsen o benim atta gitsin, bense yanında yürürüm. Bu genç kızların garip adamlarından biri ve bahçede bey kız Rokşanek şerefine şarkı söylüyordu...

— Tamam gitsin! Der Budaken. "Buğdayımız da, ekmeğimiz de yeter." O iyileştiği zaman ise ben onu kendime stepe alırım, misafirlerime şarkılar söyler ve kızlarımın güzelliğini terennüm eder.

Hepsi ateşin yanına döndükleri zaman, Spitamen genci yatırır ve onunla uzun süre uğraşır. Onun göğsünü inceler ve yıkar, yarasına koyu reçine tozu serper ve bez parçaları ile sarar.

Genç adam bir şeyler mırıldanır ve bağırır fakat kendine gelemez. Onun sesini kesinceye dek Spitamen yanında oturur. İskitlerin hepsi uyur. Budaken avucunu yanağının altına koyup şilenin üzerinde yatar. Onun gözleri kâh açılır ve yanmakta olan ateş parçalarını izler kâh yeniden kapanır. Spitamen kalkar ve köleye yaklaşır. Köle dizlerini kucaklayıp ateşin yanına oturmuş, ürkek ürkek İskitlere bakmakta. Spitamen onun omzuna dokunur ve kendisini izlemesi için işaret eder. O yatanlardan birinin, yavaşça ve sürekli olarak inleyenin üzerine de eğilir, onu kaldırır ve kulağına birkaç kelime fısıldar. Her üçü de tarlaya doğru yürür, ateşte yakılan dulavrat çalılarının arkasına gizlendikleri zaman birbirlerine yanaşarak oturur ve avuçlarını birbirlerine değdirerek, parmaklarını kenetlerler. Böyle durarak başlarını birbirlerine yanaştırırlar. Kukey, senin burnun deve çivisi ile kırıldı, kentten kaçtığın için sana dünyayı da zindan ederler; ve sen itaatkar köle bey Oksirat'ın ilmiği altına yeniden düşebilirsin. Şimdi sizin bir tek kurtuluşunuz var, o da dağların ardına gitmek. Burada, bu vadideki nehrin kıyısında kız kardeşim Gülsüm Ay yaşamakta. Siz bu genç ardıç kuşunu, bey bıçağı altına düşünceye dek şarkılarını cıvıldaması için oraya götürün. Kız kardeşim onu dağ otları ile tedavi eder, eğer sürekli olarak susmak istemez ise O da daha uzaklara, özgür dağlara doğru gider. Sizi dağlara, demircilere doğru götürecek olan patikayı kız kardeşim gösterir. O demirciler demir döküm yapmakta ve çelik kılıç dövmekte; onlara her zaman çalışacak insan gerekli, onlar sizi doyurur. Orası eğer sizin hoşunuza gitmez ise daha uzaklara, büyük Oks nehrinin arkasına gidersiniz.

Üçü de kucaklaşır, tekrar nerede bulaşacaklarına dair sözleşirler; sonra hepsi aynı anda ellerini gökyüzüne doğru kaldırıp dua eder ve sessizce ateşin yanına dönerler. Yaralı genci ihtiyatlıca atın üzerine çıkarır, kıl iplerle bağlar ve gürültü etmeden karanlıkta kaybolurlar.

Doğu ağarmaya başladığı zaman Budaken yerinden sıçrar ve bağırır:

— Atları hazırlayın!

Spitamen ateşe dulavrat çalısı atarak ocağın yanında oturmaktadır. O derin uykuda olan İskitleri dürtükler.

— Yaralı adam nerede? Nerede köle, nerde burnu kırılan bekçi? Diye şaşkınlıkla sorar Budakm.

— Onlar kaçtılar bey diyerek yanıtlar Spitamen. Onlar artık olmadıkları zaman, onlardan sana ne hayır gelir?

Süvariler atları yükler ve sabah öncesinin alaca karanlığında at üzerinde, Marakanda'ya doğru yönelerek, dağın eteğinde kıvrılan yola çıkarlar.

***

VIII
"MUTLU ÜLKE"

Süvariler ana ticaret yolundan kaçınarak, çöl patikada üç gün gider. Ara sıra, sisler içinde uzaklarda yedi kentten kâh birini kâh diğerinin, çöl göçebelerinin saldırılarına karşı yapılmış yüksek duvarları görünür.

Tatlı beyaz meyvelerle dolu yaşlı dut ağaçları yol boyunca uzayıp gitmekte. Ağaçlardan yola koyu bir gölge düşmekte... Hafif bir sallantı ile sarkık alçak dallardan tozlu yola dolu gibi dut dökülmekte.

Sogd beylerinin zengin emlakleri bütün ovaya serpilmiş durumda. Binaları çentikli yüksek kil duvarlar çevrelemekte. Duvar boylarında düzgün kavak ağaçları yükselmekte. Malikânelerin açık kapılarından etrafında gül çalıları dikili dörtgen havuzlar görünmekte. Devasa şapkalar gibi gökyüzüne doğru yükselen kocaman karaağaç dalları onların üzerlerine uzanmakta. Küçük göletlerin yanında halı ve keçelerle kaplı, tumturaklı, düzgün küçük alanlarda alacalı çiçekli elbiseler içinde kadınlar ve çocuklar durmakta. Onlar şarkılar söylemekte, gülüşmekte, teflere vurarak oyular oynamakta. Onların hepsi açık kapılardan siyah başlıklar giymiş, ince mızraklarla silahlı, birerli sıra halinde giden İskitleri gördükleri zaman şaşırarak çığlıklar atmakta ve sessizliğe gömülmekte. Yolda bazen şatafatlı maiyeti ile kuşatılmış Sogd beyleri ile karşılaşılmakta. Parmaksız deri eldivenli ellerinde gözlerine küçük kalpaklar geçirilmiş kuşlar, şahin ve altın kartal tutan atlılar beylerin yanında gitmekte. Karınları zayıf, kuyrukları tüylü beyaz ve sarı tazı köpeği sürüsü ileride koşturmakta.

Zarif elbiseler giymiş, silahları yaldızlı beyler, kulaklarının arası kuş tüyü püsküllerle süslü, oynak Orta Asya atlarına yarım çarklar yaptırmakta. Atlar gümüşi ya da altuni tüllerle kaplı ve alev gibi ışıldamakta.

Tarlaların arasına serpilmiş kurganlar yükselmekte. Onların yanı başında, kil ve çalı çırpıdan yapılma, yürekler acısı köylü kulübeleri yere yapışık gibi durmakta. Çuval bezi parçaları ile güçlükle örtünen, güneşten kararmış köylüler orada çalışmakta. Çıplak, bronz renkli, ince bacaklı çocuklar, şiş karınları ve kafalarının çeşitli yerlerinden fırlamış kemikleri ile tozların içinde yuvarlanmakta iken yolcuları görünce çitlere tırmanır ve oradan bağırırlar.

İki gece konaklama yerlerini, İskitler köylerden uzak tepeliklerde kurar. Artık, Zar-Gar ve Darvas-Kam'ı geçince onlar Sanzar nehrinin pek çok kanalından yüzerek geçerler. Nihayet Altınlı nehrin[93] vadisine iner ve Sogdların başkenti muhteşem Marakanda'nın sayısız evlerini ve bahçelerini uzaktan görürler.

Bu kent sanki başı ve sonu yokmuş gibi görünmekte. Uçsuz bucaksız bahçeler her yönden kente doğru uzanmakta. Evlerin düz damları ağaçların arsında gizlenmekte ve bu kesintisiz bahçenin ortasında çıkıntılı kuleleri ile yüksek kil duvarlar dikili.

— Bu kalede Suguda'nın hâkimi, bölge valisi Bes, şimdilerde yeni hükümdarlar hükümdarı oturmakta. Der Spitamen. "Orada, onun beş yıllık tahıl stoku var. Atların ahırında en iyi aygırlardan binlercesi zincirle bukağılı, güller ve şeftalilerle çevrili evlerde ise üç yüz altmış beş kadın, bir yılın günü kadar özlem çekmekte. Sogd beyleri neşe içinde yaşamakta, dert nedir bilmemekte, öyle değil mi?

***

93. Altınlı nehre, eski zamanlarda Zarafşan denilmekte idi.

Dördüncü Kısım

Batıdan Gelen Tehdit

I
SOGD KÖYÜNDE

...Ve orada, kentin olduğu yerde bir pelikan kuşu ve bir kirpi oturmakta ve yıkıntılar vahşi hayvanlara in olur, yanından geçen Yolcu bir an ıslık çalar ve durmaz.

(Doğu vakayinamesinden)

Firak kamış hasır üzerinde yatar. Gözler sırıklardan yapılma çalı çırpı ile örülmüş isli tavana umursamadan bakar. Sırıkta kâh koşturan, kâh aynı hızla geri dönüp, tüylü iki ön pençesini kaldırarak duran büyük sarı bir örümcek Firak'ın dikkatini çeker.

Sırığın diğer ucunda duvardaki çatlaktan ikinci bir sarı örümcek görünür, sırığın ortasına kadar ihtiyatlıca sokulur ve sonra hızla geri kaçar.

Firak'ın şişen bütün vücudu sızlamakta, her kımıldamaya yeltenişinde göğsüne keskin bir ağrı saplanmakta. Birisi hafifçe cıvıldar, sonra ölçülü tıkırtı ve gıcırtı duyulur. Firak başını kaldırır ve ayakucunda hareketsizce oturan kadını görür. Onun parmakları, ucunda sıçramalarla dönen eğirmen bulunan beyaz ip eğirmekte; zaman zaman bir eli ile çıkrıktan yün didiklemekte. Onun esmer, güneş yanığı, keskin kırışıklık izleri taşıyan yüzü ağır tarla işlerinde çalıştığını anlatmakta. Başındaki beyaz örtü, ense ve çene altını örtmekte.

Cıvıltı tekrar duyulur ve eli ipi durdurup, parlak çiçek desenleri ile bezenmiş bir çocuk beşiğini itekler; beşik sallanarak gıcırdar.

— İçmek! Diye fısıldar Firak ve kendi sesi ona yabancı, hırıltılı ve uzak görünür.

Kadın kil tası yerden alır, buruşuk serçe parmağını ona batırır ve delikanlının alev alev yanan kuru dudaklarına sürer. Anasını kaybeden kuzuyu doyururken alışkın olduğu tarzda, O parmağını süte batırır,ve onu doyurur. Firak'ın sert alev alev ağzı nemlenir.

— Ben neredeyim?

Hastalık cininin geri gelmemesi ve seni boğmaması için soru sorma ve konuşma. Kımıldama, aksi halde kanama yeniden başlar.

Firak sıcak, tatlımsı sütü hisseder ve O kendisini yeni doğmuş, sanki geçmişi olmayan biri sanır. O buraya, bu isli kulübeye, gelmeden önce nerede olduğunu hatırlayamaz. Ona, kendisi küçük bir bebek gibi, o kadın ise her şeye kadir, erki sınırsız ana gibi gelir: O, onu zayıf ve az önce doğmuş olanı kurtarabilir.

— İçmek! Diye mırıldanır iradesi dışında dudakları.

— Yeter! Diyerek yanıtlar kadın ipi bükmeye devam ederek. "Bebeğime de bırakmak gerek."

Firak tekrar kendinden geçer. O gözlerini açtığında ne kadar zaman geçtiğini bilemez. Kadın yok ve çocuk cıvıldamamakta, beşik kımıltısızca durmakta. Zehirli iki örümcek sırıkta birbirlerinin karşısında durmakta ve yukarı doğru kalkık ön pençelerini tehditkârca kımıldatmakta. Güneş ışığı tavanın altındaki dörtgen delikten sızıp tüm kulübeyi yarıp geçmekte. Duvarda parlak portakal renginde bir leke parıldamakta. Yüzmekte olan toz taneleri ışıkta aydınlanmakta.

Firak kendini daha dinç hissetmekte, gücü yerine gelmekte. Fakat göğsü şiddetle ağrımakta. O başını daha yükseğe kaldırır ve etrafına bakınır. Kenarlarda kilden yapılma geniş yataklıklar bulunmakta. Aralarında da dar bir geçiş yeri. Onun sonunda da duvara oyulmuş bir ocak. Ocağın yanlarına kilden buğday başağı

ve tahıl tanesini gagalayan küçük bir tavuk kabartması[94] yapılmış. Kül serpilmiş köz yığını ve onların üstünde, tavandaki isli çıkışa doğru kıvrılarak yükselen mavi bir duman. Yataklıklarda aşınmış kamış hasırlar ve silikleşmiş halı parçaları.

Firak, niçin üzerinde boz renkli köylü cübbesi örtülü olduğunu ve ayaklarının yün çoraplar içinde oluşunu anlayamaz. Daha önce başka bir şekilde, kentliler gibi yeşil ayakkabılar ve çizgili şalvar giyindiğini bilmektedir.

Sırt tarafından bir takırtı duyulur. Çivilerle kabaca tutturulmuş kapı deliğine yaşlı, pörsümüş bir el sokulur ve kapıyı açmaya çalışarak uzun süre didinir, sonra her şey sessizliğe gömülür.

Firak, gri bir farenin minik kafasını çıkardığı duvardaki derin deliği aydınlatmakta olan ve yavaş yavaş ilerleyen güneş lekesini gözlemleyerek yatar. Duvardaki kırmızı şeritli keten bezinden gömlek ışık altında parlakça ağarır ve tahta çivide kurumuş pelin demeti yanında asılı olan bronz orak ışıldar.

— Dostum! Diyen boğuk bir ses onun yanı başında duyulur. "Dostum, gökyüzünün aydınlık ruhu seni korusun! Adın ne senin?"

Onun yanı başında çeşitli renklerde ipler kuşanmış, sivri uçlu külah ve geniş cübbe giymiş bir ihtiyar dikilmekte. Beyaz tüylerle kaplı, yağ sürülü süzülen gözleri ile onun bütün yüzü, yayılan gülümseyişten sayısız kırışıklık içindedir. Ağzı kapandığı zaman, ince dudağı yukarıya doğru çekilir ve ağzında hiçbir diş olmayan ihtiyarın yüzü yarı yarıya küçülür.

— Yani, bana cevap veriyor musun?

Firak ne söyleyeceğini bilemeden ihtiyara bakar. Kaba saba sesler duyulur. Dizlerine kadar uzun gömlekler ve çuval bezinden geniş şalvarlar giymiş birkaç köylü kulübeye girer.

— Hastayı niçin rahatsız ediyorsun, O ölüyor. Sen tanrı hizmetçisi atravansın, senin görevin ölüleri gömmek ve onlar için dua etmektir. Sen niçin zamanından önce geliyorsun, davet edilmediğin yabancı eve?

94. Ateşe tapanların ocaklarında olagelen resim.

— He-he-he! Peki, kim bu?

— Bu bir avcı. Kayalıklardan düşmüş ve kemikleri kırılmış. Bizim kocakarılar onu tedavi ediyor.

— O acaba avcı mı? Diyen ihtiyar, şüphe duyan bakışını köylülerde gezdirir ve parmağı ile tehdit eder: "Peki, o yüzünü niçin sarıp sarmalıyor? O belki de kaçak bir eşkıya. Önemli suçluların yakalanması için bey Oksiart beş darik, hatta daha fazlasını veriyor.

— Pekâlâ, bırak ta onları Oksiart'ın uşakları yakalasın. Peki, sen niçin karışıyorsun bu işe?

İhtiyar kıs kıs güler:

— Beş dariklik mükâfat! Sadece bir düşünün beş gümüş darki! Muhterem atravanların para aramadığı ve dua ile yaşadığı söylenir. Onları ne yapacaksın?

— Ooo, para ile ne yapılmaz ki! Ben bir dükkân açar ve mum ve hastaları iyi tedavi için, kutsal inek sidiği satabilirim. Ben hatta evlenebilirim!

— Senin gibi bir ihtiyara kimse varmaz. Senin bir tek dişin bile yok.

— Eğer gümüşle tıngırdayan kese olursa, köydeki en birinci gül benim kulübede olur. Bizim bilge vispayti'ye[95] gideceğim. Ala koymayın, bırakın beni! Ahlı, beş darik! Diyen ihtiyar acele ile koşar.

Köylüler fısıldanır:

— Tamam, fakat vispayti şimdi köyde yok. O, Kureşata'dan bize gelecek olan beyi karşılamaya gitti.

— Hastayı ne yapmalı?

— Sen hala yürüyemez misin? Der köylülerden biri Firak'a.

Firak yorgun gözlerle etrafına bakınır. Köylüler onun üzerine doğru eğilir.

— O yarı canlı. O nere gidebilir! O eğer yürüyecek olsa, yetişir ve onu yakalarlar.

— Ona acımak gerek. Onun eşkıya olup olmadığını anlamak istedikleri sürede çukura koyarlar.

95. Vispayti: köy muhtarı.

— Ne eşkıyası imiş bu! Şeppe onun bizden olduğunu söyledi. Demek ki onu korumamız gerek.

— Onu çatıya koyalım ve samanla örtelim, kaçtı gitti deriz. Yakınlarda kim arayacak? Muhtar adamlarını patika ve yollara gönderir. İki sonra ise koşuşup durmaları yatışır. Biz de onu bey Oksiart'ın beyliği dışına götürürüz; ondan sonrasında O kendisi ağır ağır yoluna devam eder. Şeppe söyledikten sonra bizim onu korumamız gerek!

Köylüler, Firak'ı ihtiyatlı elleri ile tutar, avluya çıkarır ve merdivenden ahırın çatısına çıkarırlar. Onu orada dağ samanı yığını ile örterler.

— Dikkatli ol ağlama! Bağırma!

***

II
KÖYLÜ TOPLANTISI

Samanların üzerinde yatmak Firak'a rahatlık verir. Naneli ve akpelinli kurumuş dağ bitkileri tatlı tatlı uyuşturur. Çatıdan O yolun bir kısmını, yüksek bir karaağacı ve birkaç kulübe ve tavukların dolanıp durduğu, tüyleri karmakarışık köpeklerin uyuklamakta olduğu avluları görür.

Yoldaki köylüler, kadınlar acele acele yürümekte, çocuklar da sağa sola koşuşturmakta.

Köylüler kümelenerek toplanır ve hararetli, hararetli görüşürler.

Tere batmış güzel argamak[96] atlarında süvariler toz bulutu kaldırarak dörtnala gelir. Al renk şilteler altın gibi ışıldamakta, atların kulakları arasında sülün tüyü demetleri kıpramakta. Köylüler bellerini bükerek eğilir, hararetli atları dizginlerinden tutar ve yan tarafa çekerler.

Süvarilerden genç, iriyarı, özenle bakımlı, ipek gibi sakalı dalgalı olan birisi gölgeli karaağacın altında halı serili dörtgen alana çıkar. Soğuk, kibirli bakışını kalabalığın üzerinde gezdirir.

Köylüler dirsekleri ile birbirlerini dürter ve fısıldanır:

— İyi bak, Katen'in giydiği sadece, bir tek ipek elbisesi bile o denli pahalı ki, onunla bizim köyün bütün ahalisini altı ay doyurmak mümkün. Elbiseye üstelik gerçek altın ipliklerle altın çiçekler dikmişler.

— Ve altın kın içindeki kılıç nasıldır! Onun büyük bir bey olduğu derhal anlaşılmakta.

— Köyün sakinleri hemen şimdi mi toplanacak? Diye bağırır bey katen.

96. Orta Asya soylu yük atı. (R. A.)

— Geliyorlar! İşte hepsi geliyor!

Gürültülü bir kalabalık yaklaşır. Birkaç ihtiyar önden yürür. Daha yaşlı, aksakallı bir ihtiyarın koluna iki kişi girmiş. O yürüyenlere yetişemeyince, koluna girenler onu öyle yukarı kaldırırlar ki O ayaklarını havada sallar. Rüzgâr yumuşak, beyaz, gür saçlarını kabartır. Kır sakalın kapladığı yüzünün ortasındaki gaga burnu ileri çıkmakta, çatık, koyu kaşlarının altından siyah kızgın gözler parıldamakta.

Bu vispaytidir, yani dağ köyü ve civar köylerde yerleşik olduğu her yerde karıları ve karıları için evleri olan köy muhtardır, kalabalık bir soyun başıdır.

Çok yaşlı soy başının yanında artık sakalları ağarmış olan oğulları yürür. Onların hepsi de tıpkı onun gibi gaga burunlu ve keskin, çevik gözlüdür. Oğulların ardından vispaytinin torunu ve torun çocuğu iki onluk (yirmi kişi –R. A.--) orta yaşta ve genç köylü yürür. Seyir beklentisinin cezp ettiği her yaştan çocuk kalabalığı etrafta koşuşur, kadınlar sıkışık saflar halinde yürür.

— Bey bir kez bile hayırlı bir şey için çıkıp gelmedi!.. Diyerek sızlanır kadınlar.

Gelenler, bey Katen ve onun korumalarından birkaç Pers savaşçının bekleyerek dikilmekte olduğu yüksekliğin etrafına toplanır. Muhtar kalabalığın önünde sakalını uzun asasına dayayarak durur. Pek çok ince kayışı olan kırmızı sandallar içindeki ayaklarını aralayarak kuvvetlice basan bey köylülere "Avesta'nın[97] inançlı oğulları!" diye bağırarak seslenir ve eli ile kılıcının sapına vurur:

— Kılıçlara sarılmamız gerekiyor! Size anlatacaklarımı dinleyin. Ülkemize, mutlu Suguda'ya meçhul düşmanlar gelmekte. Onlar topraklarımızı elimizden almak, evlerimize el koymak ve bizim hepimizi kılıçtan geçirmek, ya da köle olarak satmak istiyor. Biz acaba buna müsaade eder miyiz? Sizler karılarınız ve

97. Avesta ya da Zend—Avesta: Baktriya'da yazılı en eski kitabın adıdır; bu kitap ayin ve batıl inançların tasvir edildiği çeşitli dini öğretilerden meydana gelmiştir. Ateşe tapan fanatikler kendilerini "Avesta'nın inançlı oğulları" olarak adlandırmakta idi.

çocuklarınız için, evleriniz ve ekinleriniz için düşmanlarla dövüşecek misiniz?

— Dövüşeceğiz! Savunmak için hepimiz dikileceğiz! Diye bağırmaya başlar kalabalık. "Onlar buraya sadece sokulmuş olsun bakalım!"

— Hayır, düşmanların köyünüze gelmesini beklemek olmaz. Büyük bir ordu toplamak ve onları karşılamaya çıkmak, Baktriya dağlarında onlara saldırmak gerek. Onların büyük Oks nehrinden yüzerek geçmesine ve vadimize yürümesine izin vermek olmaz. Savaşlar eğer bizim tarlalarda olursa, ekinlerimizi çiğner ve ekmeksiz kalırız. O zaman açlık başlar. Vakit kaybetmeden buradan ileriye, Baktra'ya doğru gitmek gerek. Siz, hepiniz geliyor musunuz?

Kalabalık kımıldanır ve uğuldar. Bir ses tane tane, uzata uzata konuşur:

— Ben, herhalde gelirim.

Onun ardından başka bir ses sorar:

— Peki, uzaklara mı gitmek gerek?

— İlk önce Kureşata kentine gitmek gerek, bizim müfreze orada toplanacak. Savaşçılar oradan, hükümdar Artakserks'in –bin yıl yaşasın ve yönetsin-- bütün müfrezeleri bir orduda topladığı yere, Marakanda'ya gidecek. O, cani Çifte Boynuzlu hükümdarın önünü kesmek ve Drangina'nın[98] dağlı vadilerinde ezmek için, orduyu kendisi sevk edecek. Peki, niye susuyorsunuz? Siz hepiniz geliyor musunuz?

Birkaç kişi bağırmaya başlar:

— Peki, tarlaları biz nasıl bırakalım? Şimdi ekinler başlayacak. Tarlaları ekmez isek ailelerimizi nasıl doyuracağız? Savaşa varsın kent sakinleri gitsin, onların tarlada çalışması gerekmiyor.

Bağırtılar kuvvetlenir. Çatılara tırmanmış olan kadınlar gürültü etmeye ve tartışmaya karışmaya başlar:

— Ürünün dörtte üçünü biz beylere veriyoruz ve daima açlık çekiyoruz. Tarlaları bırakırsak çocuklarımızı ne ile doyuracağız?

98. Dragina: Bugünkü Afganistan topraklarında bulunan Pers eyaleti.

Çocuklarınca desteklenen çok yaşlı muhtar yükseltiye çıkar ve kalabalığa elini sallamaya başlar.

"Bu güne kadar beni nasıl dinlediyseniz, gene dinleyin beni Avesta'nın oğulları." Der vispayti ve devam eder:

— Bizde, bizim soyumuzda hepsi yüz seksen ocak tütmekte, çalışan erkek sayısı ise beş yüz kırk. Ben her ocaktan sefere en az birer savaşçının katılması için sıkı emir aldım. Bize silah verecekler. Biz çalışanlarımızın üçte birini savaşa ayırabiliriz. Kalanlar, gidenlerin tarlalarının sürülmesine ve ekilmesine yardım eder. Bizim soyumuz hiçbir zarara uğramaz. Gene bizim her on ocaktan bir at teslim etmemiz gerek, demek ki hepsi on sekiz at. Yoksa biz on sekiz atsız tarlalardaki işlerimizi baş edemez miyiz? Elbette ederiz.

Muhtar beyden tarafa "ne yapalım taviz vermek, ona boyun eğmek gerek" anlamına gelen jest yapar ve göz kırparak başını sallar.

Bağırtılar daha da kuvvetlenir, çatılardaki kadınlar çığlıklarını yükseltir:

— Hükümdarlar hükümdarı bir yıl önce talep ettiği zaman, biz savaşçılar göndermiştik. Nerede o savaşçılar? Bu güne dek biz onları hala görmedik. Kadınlar dul, çocuklar öksüz kaldı!.. Biz acı çekiyoruz!

O zaman, elbisesi baştan aşağı yama dolu olduğu için alacalı gibi görünen, yüzünde elmacık kemikleri çıkık, ağzı kulaklarına kadar ve tekerlek gibi bacakları olan bir köylü ileri fırlar.

— Hamam böceği sözü söylememe izin verin bana.

— Konuış, konuş Hamam böceği! diyerek uğuldar kalabalık.

— Belki beceriksizce konuşacağım, ben bilge atravanlardan ya da kent tüccarlarından yakışıklı sözler etmesini öğrenmedim. Bey Katen bizi savaşa çağırıyor, topraklarımızı savunmak için. Biz kimin topraklarını savunacağız? Bizim mi? Öyle mi? Peki, beylerin değil mi? Beylerin savaşa gitmesi kolay olur, onların avluları uşak dolu, tarlalarında güneşten kararmış köleler sürü halinde uğraşıp duruyor. Onlar beyler için tarlaları açıyor, ürünleri topluyor. Yoksa öyle değil mi?

— Bu konuşan kim? Diye bey muhtara yavaşça sorar. "Onun zehirli ağzını tıka!"

— O en hovarda sahiptir. Çocuk yapmasını biliyor. Onun kulübesinde onlar hamam böcekleri gibi sürü ile. Sürdüğü tarlanın hepsi üç avuç tahıllık. Biz ona Hamam Böceği deriz.

— Doğru söylüyor Hamam Böceği! Diye bağırmaya başlarlar kalabalıkta. "Tarladan topladığımızı beye taşıyoruz. Savaşmaya da biz gideceğiz, bundan bizim kazancımız ne olacak? Acaba bey ürünümüzü tekrar almayacak mı? Eğer savaşa gidersek bizim mükâfatımızın ne olacağını O şimdi bize anlatsın.

"Kurbağa şimdi ne vırraklıyor!" diye bağırır bey ve altın kınından parıldayan kılıcı sıyırır:

— Tanrıya karşı sözlerinden dolayı onun küstah dilini koparmak yetmez, ben onun aptal kafasını kesip ayıracağım. Onu buraya bana getirin!

Beyin uşakları az önce Hamam Böceğinin konuştuğu yere doğru kalabalığın içine atılırlar, fakat öfkelenen ve bağırıp çağıran köylüler onları itekler:

— Sen bizim serbestçe konuşmamıza müsaade etmiyorsun! O zaman peki niçin geldin? İnsanları hayvan gibi seç ve sür götür. Eğer sen bize konuşmak için geldi isen, bizim ağzımızı kapatma!..

O zaman kalabalıktan uzun süreli yaşamdan beli eğilmiş bir ihtiyar öne geçer. Beyaz sakalı keçi kuyruğu gibi dalgalanmakta ve göğsüne düşmektedir. İleri fırlak kaşların kılları altından canlı, keskin gözler beye yan yan bakar.

— Beni dinleyin, muhterem bey ve siz evlatlarım! Öfkelenmek için acele etmeyin. Daha önce nasıl yapıldığını size hatırlatayım.

— Avcı-dede konuşsun! Diye bağırmaya başlarlar kalabalıkta.

— Ben henüz bir çocuk olarak dağlarda keklik tuttuğum zamanlarda, yaşlılar toprakların eskiden boş olduğunu anlatırlardı bana. O zaman bizim atalarımız buraya, şu vadilere ilk defa

gelmişler. Boş topraklar o kadar çokmuş ki, herkes sürebileceği kadarını almış. Dağlarda yaşayan, bakır işleyen Derbiklerin vahşi kabileleri ile savaşmak gerekmiş. Atalarımız topraklarını bir olarak savunmuş, onları kendi elleri ile işlemiş ve kendi terleri ile kanları ile sulamışlar. Sonraları ise muhtarlar ve beyler topraklarımızı yavaş yavaş seçip almaya ve bizleri haraç ödeyen yapmaya başladılar. Herhangi bir yoksul beye borcunu, haracını ödemez ise onu köle yaptıklarını, toprağın da beyliğin olduğunu görürsünüz. Bu durumda bey hemen şimdi, size cevap versin: evlatlarım sizler kindar Çifte Boynuzlu ile savaşlara başınızı koyduğunuzda, oğullarınız eskisi gibi beylerin köleleri mi olacak, yoksa sürdüğümüz topraklar tekrar bizim mi olacak?

Bey muhtarla fısıldanır ve savaşçılarına işaret eder.

— Ben burada uzun yaşamdan bir şey öğrenmemiş ihtiyarların sözlerini ve hükümdara karşı, beylere karşı ayaklanan köpek havlamasını dinliyorum. Siz, beylerin sizlerin üzerine yüce tanrı Ahuramazada tarafından konulduğunu unutuyorsunuz, beyler olmadan dünya ayakta kalamaz ve sizin onlara boyun eğmeniz gerek. Sizinle konuşulacak daha fazla bir şey yok... Hemen bugün sizin köyden Kureşat'ya iki yüz asker ve yirmi at gidecek. Eğer bu yerine getirilmez ise, hemen yarın benim askerlerim sizin bütün hayvanlarınızı ve tahıllarınızı zorla el koyar, köyü ise yakarım!..

Köy muhtarı ve diğer ihtiyarlar yere kapaklanır:

— Kızma bey! Bizim insanlarımız Avesta'nın dürüst oğulları ve hükümdarlar hükümdarının sadık uşaklarıdır. Kimleri seçmek gerektiğini biz kendi aramızda düşünelim ve senin talep etiklerinin tamamını gönderelim. Ve şimdi ekmeğimizin, umoçi[99], non-u-oş ve cevizli tatlı armutlarımızın tadına bakmanızı rica ediyoruz. Sen şimdilik istirahat ederken, bizim kızlar sana şarkılar söyleyip, oyunlar oynar.

99. Umoçi: ekşi süt ilave edilerek yapılan ufak klotskalar (etle birlikte yenen, suda pişmiş yağlı hamur lokma -R. A.-). Non-u-oş: tahılla karışık nohut eriştesi. Doğranmış ve kurutulmuş armudun ceviz içi ile karıştırılması.

Bey muhtarın bahçesine geçer. Üzerine ekşi süt, peynir ve başka ikramlıklar dolu kil taslar konulmuş olan, yaşlı armut ağacının altına serili halılar alacalı alacalı görünmekte. Kızlar açık alanda halka olup oyunlar oynamaya, şarkılar söylemeye başlar.

***

Bey, kaderi savaşa gitmek olan seçilmiş köylüleri de önüne katarak akşama doğru ayrılır. Hava kararır. Yanakları şişkin, yassı, portakal rengi ay vadinin derinliklerinde görünür. Köylüler, Firak'ı seyyar merdivenden ihtiyatlıca aşağı indirir ve eşeğe bindir.

— Seni nereye götürelim, dağlara bakır işleyen Debriklere mi yoksa aşağıya, vadiye doğru Suguda tarlalarına mı?

— Benim için fark etmez, diyerek yanıtlar Firak.

— En iyisi seni Marakanda'dan tarafa götürmek. Orada, yollarda pek çok kişi yürümektedir ve yatana herkes bir parça çörek verir. Dağlar soğuktur orada üşürsün.

Hamam Böceği diye çağırdıkları köylü eşeğin yanında yürür ve tüm yol boyunca Firak'a köylülerin nasıl zor şartlarda yaşadıklarını anlatır:

— Bizim için en başta gelen silah edinmektir, biz topraklarımızı silahla savunabiliriz. Ha Çifte Boynuzlu, ha beyler bizim için aynı çıban değil mi?..

Eşek tüm gece boyunca, tan yeri ağarana dek ağır ağır yürür. Yolcuları güneş ovada yakalar. Berrak dağ deresinden yönlendirilen kanallardaki su her yerde neşe ile koşmakta. Kimi yerlerde kadınlar buğday biçmekte, kimi yerlerde de köylüler kırmızımsı öküzlere bağırıp çağırarak omaçlarla[100] yürümekte. Sürülen izlerde, tavuklar solucan arayarak onların ardından sıçramakta.

Hamam Böceği Firak'ı ekin demeti gibi kaldırır ve iki tarlanın sınırındaki yüksek otların üzerine bırakır.

— Sen buradan Marakanda'ya doğru sokulabilirsin der O. "Hiçbir şeyden korkma: uzanan el seni doyurur."

***

100. Omaç: ilkel tipte kara saban.

...Firak öylesine sessiz yatmaktadır ki bir tavşan ona doğru yumuşak hoplamalarla sıçrayıp gelir ve parıldayan pörtlek gözlerini Firak'a dikerek oturur, ön pençeleri ile trampet çalar, etrafına bakınır ve birden sık otları gürültü ile yarıp geçerek, yan tarafa fırlar.

Bir yerlerde küçük küçük çanlar tınlar. Büyük yolda mızraklı iki süvari görünür. Onların yüzleri Firak'a tanıdık gibi gelir: O beyaz evin yanına şarkı söylemeye gittiği zaman... Pers bahçesinin kapılarını bekleyenler onlar değil mi idi? Daha ötelerde yüklü eşekler toz bulutu kaldırarak tıpış tıpış yürümekte. Uzun gömlekler giymiş sürücüler de yanlarında yürümekte. Onların eşeklere "dahh! dahh!" bağırışları duyulur.

Daha da uzaklarda, koyu kırmızı püsküllü file ile süslenmiş ve eğri boynunda büyük çan olan yüksek beyaz bir deve yürümekte. İki hörgücünün arasında ince bir kadın figürü oturmakta. Şeffaf, altuni-portakal rengi örtüsü başından kaymış. Pek çok bilezik olan ince kol zayıf yüzü açarak başörtüsünü çekip sıyırır. Uzunca siyah gözler umursamazca uzaklara bakar. Bakışı bir an Firak'ın üzerine kayar.

"Canım!" diye bağırmak ister Firak, fakat onun hafif, acıklı inleyişi sadece, çabucak sık otların arasına sokuluveren kekliği alacalı yavruları ile ürkütüp kaçırtır.

İnce kol örtüyü tekrar başına atar ve mağrur kafasını sallayarak, tüylü, kocaman ayaklarını gürültü etmeden toza basarak, yavaş yavaş yürür. Çizgili kumaşlara bürünmüş birkaç kadın devenin ardından yürümekte olan, şeritlerle, boncuklarla süslü katırların üzerinde uyuklamakta.

Bütün alay, kendinden sonra yavaş yavaş çöken yalnızca toz bulutu bırakarak, önünden bir rüya gibi akıp geçer ve Firak uzaklaşanların çan seslerini, sürücülerin boğuk bağırışlarını uzun süre duyar.

***

III
ÇİNLİ VAKAYİNAMECİ

Marakanda kentinin ana ticaret meydanı sıkışık dükkân sıraları ile doludur. Onların aralarındaki kıvrımlı cadde ve sokak geçitleri bir ağ gibidir. Her dükkân-evin duvarında aşınmış halılar serili kilden dörtgen bir çıkıntı bulunmakta. Sabahtan oraya çeşitli mallar sergilenmekte, kimi tüccarlar: kil fincanlar, kandiller, bıçaklar, kaşıklar; daha başkaları ise: küçük küçük gözleri olan tahta kutular içinde firuzeli, kırmızı akikli, lacivert renkli-cehennem taşlı yüzükler, küpeler, kolyeler, bilezikler, gerdanlıklar, taraklar, karanfil yağı ve misk kremli küçük şişeler. Dükkân sahibinin kendisi malların ortasında bağdaş kurup oturarak müşteri beklemekte. Onun ardında açık duran küçük kapılardaki tahta çivilerde ise potinler, dizginler, kayışlar, alacalı eşarplar, mendiller takunyalar asılı durmakta. Dükkân sahibi küçük kapıları kapatarak mallarının yarısını bir anda ortadan kaldırabilmekte. Hemen oracıkta, uzun saçı darmadağınık, yarı çıplak bir köle eğilmiş, örsü döverek, eğri bıçak veya kılları çekmek için cımbız yapmaktadır.

Komşu dükkânlar arasında yırtık, pırtık kamış hasırlar gerilmekte. Geçip giden kalabalık kâh parlak güneş ışığı altına düşmekte ve kırmızı, sarı, mavi çiçekli, alacalı geniş elbiseleri parıldamakta, kâh yeniden gölgeye gömülmekte ve anlaşılmaz lekeler halinde ilerlemekte.

İşlerin hararetli hararetli sürdürüldüğü sokaklar meydana açılmakta. Çömlekçi, silahçı, kumaş boyacısı, kunduracı sıraları tüm gün boyunca, güneş batana dek inatla, aralıksız çalışmakta.

Sokağın birindeki birkaç dükkânda ticaretle meşgul tacirler, alışıldık Sogd tüccarlarından başka tarzda giyinmekte.

Bu Serler[101] uzak doğuda, sıra dağların ardında bulunan ülkeden gelen tüccarlardır. Onların giysileri siyak ya da mavi cübbeler olup, başları tıraşlıdır ve kulaklarında büyük küpeler vardır. Bu dükkân sırasında ipek kumaşlar, demir ürünler, nefrit taşından yapılma küçük putlar, sabun taşı ve yaşlılara kudret, gençlik ve sağlık veren ilaçlar satılmaktadır.

Birkaç Ser tüccarı halının üzerine çember olup oturmuş fısıldanmaktadır:

— Meydanda, dualar bugün niçin böyle uzamakta? Bu ülke uzun yıllardır mutlu yaşamakta ve onu hiç kimse rahatsız etmemekte. Bu ülkede eğer yeni hükümdar seçildi ise, O buradan Suzı'ya gidecek, Marakandaya'da bizden zengin hediyeler talep edecek olan yeni bir bölge valisi tayin edilecek. Bakın, işte Tsen Tsızı geliyor. Bilge, bakalım bize ne anlatacak?

Diğer tüccarlar gibi giyinmiş olan, Tsen Tsızı onların önünden yavaş adımlarla yürür: geniş pembe şeritli gri bir cübbe sol omzuna atılıdır. Yana çarpılmış yarı kapalı gözleri yorgun yorgun bakınır.

— Selam sana Tsen Tsızı! Dur biraz, gördüklerini ve o konuda düşündüklerini bize anlat.

— İnsanlar kan istiyor. Tehlike üzerimize geliyor. Biz huzurlu olabilir miyiz? Eğer savaş olursa malımızı mülkümüzü elimizden alırlar, belki hayatımızı da.

— Duydunuz mu? Diyerek fısıldanır tüccarlar. Canımızı da almaları mümkün olur mu? Fakat biz nereye kaçabiliriz? Mal depolarını bırakıp atmak olur mu? Ne yapmalı?

Tsen Tsızı döner ve yürüyerek uzaklaşır. O birkaç dükkânı geçince bir avlu kapısını asası ile çalar. Zincirle tutturulmuş olan kapı aralanır ve Tsen Tsızı içeri süzülür. Kafasında sarı renk kuşak

101. Çinlilere eski zamanlarda serler denilmekte idi. Onların ticari kolonileri Doğu Türkistan (Kaşgar) adı verilen yerde bulunmakta idi. Onların Sogdlar ile canlı ticari ilişkileri vardı. "Serler" kelimesi "ipek adamlar" anlamındadır. Çin'e bazen Serik de denmiştir.

olan bir deri bir kemik ihtiyar onun önünde yere doğru eğilir. Onun esmer yüzünde kırlaşmış sert sakalı ağarmakta. Ufak avlu tahta sundurmalı ambarlarla çevrili. Köleler açık bir kapıdan içeri kamış iplerle bağlı, çizgili dar çuvallar taşımakta. Yerde birkaç deve yatmakta. Üzerlerindeki yoğun toz uzak yollara dair konuşmakta.

Tsen Tsızı küçük bir kapıdan geçince kendini kilden yapılma yüksek duvarla çevrili bahçede bulur. O dörtgen biçimli koyu esmer havuzu dolanır ve dosdoğru düzgünce budanmış ağaçlar arasındaki yoldan yürür. Bahçenin derinliğinde, iki tarafına eğimli çatısı olan yazlık ev bulunmakta. Yazlık evin içinde taş heykelin[102] donup kalmış buruşuk suratı gülümsemekte. Üç duvarın yanında, hasır ve kurt postları ile kaplı kerpiçten ocak sundurması[103] kıvrılmakta.

Tsen Tsizi duvardaki perdeyi kaldırır ve oyuktan cilalanmış siyah bir çekmece çıkarır.

Kutuyu küçük gümüş bir anahtarla açar ve parşömen bir rulo, siyah cila dolu bronz bir hokka ve kamış bir uç çıkarır[104]. Tsen Tsizi sandaletlerini döşemede bırakıp sundurmada bağdaş kurup oturur. Ufak ayaklı küçük bir masayı yanına çeker ve üzerinde parşömen ruloyu yayar, hokkanın kapağını açar, kamış ucu siyah cilaya dikkatle batırır ve işaretleri hızlı hızlı, düzgün sıralar halinde yukardan aşağı koyarak yazar:

"Hayırsever ruhların beni göndermiş olduğu ülke hakkında mektubumu yazmaya devam ediyorum. Ülkenin adı Kangyuy'dur[105]. Dağlar ve çöller onu diğer halkların istilasından ko-

---

102. M. Ö. IV. Yy. da Brahmanların kendilerini izledikleri Hindistan'dan kaçıp gelen pek çok Budist bulunmakta idi. Budistler pek çok sayıda manastır inşa etmişler ve Buda'nın heykellerini yaygınlaştırmışlardı. Sogdiana'da yaşayan Çinliler Budizm öğretisi ile tanışırlar, fakat Çin'in kendisinde çok daha sonraları, birkaç yüz yıl sonra yaygınlık kazanır.

103. Çin kulübelerinde üç duvar boyunca uzun sundurmalar yapılmakta idi. Küçük bir ocağın ağzından çıkan duman sundurmanın içinden geçiyor ve bacadan çıkıyordu. Bu nedenle sundurmalar daima sıcaktı.

104. Çinliler o zamanlar henüz fırça ve çini mürekkep kullanmayı bilmiyordu.

105. M.Ö. II. yy. daki Çinli seyyah Çjan Tsyan Sogdiana'yı Kangyuy ülkesi diye anmaktadır.

rumakta ve uzun yıllardır savaş felaketi görmeden mutluluk ve sükûnet içinde yaşamakta.

Bu Kangyuy ülkesi Göksel sükûnet[106] ülkesinden Batı denizine doğru giden büyük yolun üzerinde bulunmakta. Çeşitli mallar yüklü zengin kervanlar sürekli olarak bu ülkeden geçerek çeşitli yönlere gitmekte. Bunlar insanın hoşuna gidiyor.

Ahalinin zanaat ve sanatlardaki mükemmel yetenekleri fark edilmekte. Onlar uzun boylular.

Yoksullar başlarına kâğıt kumaşlar, zenginler ise ipek parçası bürümekte. Kâğıt, ipek ya da deri elbise giymekteler. Ticareti çok seviyorlar. Fakat kara ve aldatmaya aşırı derecede düşkünler. İnsan utanır.

Onlar özgürce davranan kadınlarına aşırı önem veriyor ve seviyorlar. Her evdeki erkek kadının her arzusunu yerine getirmekte. Sürekli kadınlarla olmak için erkekler savaş eğitimi yapmayı bırakmakta ve cesaretlerini kaybetmekte. Bu akılsızlığın tehlikeli olduğu besbelli. Memleket toprağını kim koruyacak?

Ahalinin yarısı tarımla diğer yarısı da ticaretle uğraşmakta. Ülkede beş tüylü at cinsi var. Onların en güzeline "Gökyüzü" diyorlar ve onların terleri kanlı[107]. Bizim cesur askerlerimizin böylesi atlara binmesi gerekirdi. Ülkede yüksek üçüz duvarlarla çevrili yetmiş kent var. Her kentte bir bey oturmakta ve iktidarını veraset yolu ile oğluna bırakmakta. Beyi eğer öldürürlerse, hükümdar katilin kafasını kopartacak ve kendisi efendi olacak olan yeni bir bey göndermekte.

Topraklar bereketli, bol ürün vermekte ve sonsuza dek beylere mülk olarak dağıtılmış durumda. Buna karşılık onlarda, hükümdar talep eder etmez, iyi silahlanmış uşakları ile birlikte atlara binip ortaya çıkmaları gerekmekte. Bu akıllıca bir şey!

Basit ziraatçılar böylesine zengin bir ülkede rahat ve mutlu yaşayabilmeleri gerekirdi, fakat onlara topraklarını işlemelerine

106. Göksel sükûnet ülkesi: Çin

107. Çinli Vakayinameciler terleri kanlı Gökyüzü atlarına dair defalarca söz konusu etmekte. Fakat bunun ne anlama geldiği bu güne dek açıklanabilmiş değil.

izin vermeleri için ürünün beşte dördünü beylere vermeleri gerekmekte. Ekinleri olan çalışkan köylüler bu nedenle açlık çekmekte. İnsan onlara acır!

Rahipler ve bazı beyler okuma yazma biliyor. Onlar yazıları, çeşitli düzende sıraladıkları sadece yirmi beş işaretin yardımı ile yazmakta ve böylelikle çeşitli şeyleri ifade etmekteler. Bu kurnazca düşünülmüş bir şey fakat bizim yazımız daha bilgece[108]. Kitap eğitimi aralıksız sürmekte. Kitaplar yüzülmüş inek derilerine sağdan sola doğru yazılmakta[109]. Bu uygun değil.

Ahali bayramlarda eski zamanlara dair türküler söylemekte. O çok uzun türküler atalarının gurur verici davranışları ile ve hayatın bilgece kuralları ile ilgili bilgiler verdiğinden, daima başından sonuna dek söylenmekte.

Uzun yıllardır süren barışçıl hayat Kanyuy ülkesinin ahalisini çok zenginleştirdi; onlar kendi evlerinde diğer ülkelerden mallar biriktirdi. Bu zenginliklerinden memnun olan onlar kendi ülkelerine "mutlu Kanyuy" demekteler. Fakat cimrilikle birleşmiş olan zenginlik kısa süreli buluta benzemekte.

Her türlü zenginlik kimilerinde cimriliğe, kimilerinde de kıskançlığa yol açtığından, Kanyuy devletini şimdi de, yoluna çıkan bütün ülkeyi yakıp yıkarak, batı denizinden gelmekte olan bir halkın istilası tehdit etmekte. Bu halkın başında, güya kafasında iki koyun boynuzu varmış diye hakkında konuşulan, korkunç bir hükümdar yürümekte..."

***

108. Çin yazısında her mana için ayrı özel işaret (hiyeroglif) vardır. Bu nedenle sadece yirmi beş işaretle yani harfle her tür nesne ve mananın yansıtılıyor olması, Çinli vakayinameciye şaşırtıcı ve kurnazca gelmektedir.
109. Çin hiyeroglifi yukardan aşağı doğru yazılmakta.

IV
ÇÖLDEN GELEN MİSAFİRLER

Tsen Tsızı bahçenin yolundaki adımları işitir. Yaşlı uşak kapıda durur:

— İki yolcu seni görmek istiyor. Birisi uzun boylu, ayı gibi kuvvetli, pek genç değil, görünüşüne göre step göçebesi. Diğeri genç, muhtemelen onun kılavuzu. Onlar uzun zamandır onları beklemekte olduğunu söylüyorlar.

Tsen Tsızı kafasını sevinçle sallar:

— Çok iyi! Buyur et girsinler, sende buraya vakit kaybetmeden otuz iki sevinç getir.

Çinli el yazısını çabucak rulo yapıp, cilalı kutuya saklar ve onu gerisin geri oyuğa koyar.

Budaken ve Spitamen bahçeye girer. İhtiyar uşak ellerini göğsünde çaprazlayıp törensel tarzda önden yürür. Budaken daha önce hiç görmediği bitkileri şaşkınlık ve merakla inceler. O, geniş zarif, örümcek ağı gibi kuyrukları ile kırmızı yüzgeçli balıkların alev gibi parıldamakta oldukları havuzun yanında hayretler içinde durur.

Çinli havuza doğru yaklaşarak, cebinden sarı bir ipek kese çıkarır ve ondan avucuna beyaz tanecikler döker ve gümüş çanı çalmaya başlar. Bütün balıklar hızla ona doğru yüzer. Tsen Tsızı çanı çalmaya devam ederek beyaz tanecikleri balıklara atar. Misafir ve Çinli yan yana çömelir ve balıkların itişip kakışarak ve altın rengi ufacık kafalarını sudan uzatarak beyaz tanecikleri nasıl kaptıklarını ve birbirlerinin ağzından nasıl çekip aldıkları-

nı gözlerler. Budaken pütürlü, kalın parmağı ile balıkları işaret ederek güler:

— Tıpkı insanlar gibi: aynı insanlar gibi birlikte yaşamakta, gene aynı insanlar gibi lezzetli bir parça yüzünden dalaşmakta ve itişip kakışmaktalar... Peki, seni balıkları doyurduğun o beyaz taneler ne?

İkisi de kalkar. Çinli yere doğru eğilir ve reverans yaparak tekrarlar:

— Bunlar karınca yumurtası.

Budaken, yabancıların adetlerine saygı göstererek aynı şekilde reverans yaparak eğilmeye çalışır.

— Nasıl da akıllı balıklar, diyen Budaken hayretler içindedir. "Onları bana sat çadırımın yanına bir gölet yaptırır, balıkları oraya koyarım ve bütün step balıkların benim çanımı nasıl dinlediklerine bakmaya gelir.

Çinli gülümseyerek fısıldar: "Pek alâ, olur", sonra O Spitamn'e dönerek elini sevinçle ona uzatır, avuçlarını ikisi de dosdoğru tutar ve sağ omuzları birbirine değer. Spitamen'in yüzüne sıcak bir gülümseme yayılır ve gözleri şefkatle büzüşür.

Çinli:

— Levşa, senin peşinden kovalayan bütün belalardan kurtulup, karşımda tekrar sapasağlam dikilmene çok memnun oldum.

— Sen de eskisi gibi yazmakta ve öğrenmekte misin?

— Öğretmen der ki: "Hem çok okumada hem aklı sürekli işletmede hayır vardır. Uzak dokuzuncu ülkeden dönen dostu karşılamak ise kalp ve göz için seviçtir".

—. İşte bu, senin zincirlenmiş olarak gördüğün, İskit'in babasıdır. Der Spitamen. "Bildiğin her şeyi ona anlat. Seni dinlemek için O uzaklardan geldi.

Tsen Tsızı Budaken'e döner ve jestle onu yazlık eve girmeye davet eder. Çinli, küçük acele adımlarla önden yürür, Budaken de onun ardından adımlar. Onun adaleli omuzları Çininlinkinden iki kez daha geniştir ve kapıdan girmek için yan dönüp, hafifçe eğilir.

Yazlık evde onlar, kürk halıların serili olduğu sundurmaya oturur ve sağlığa, gelinen yola ve görülen rüyalara dair karşılıklı birkaç sorudan sonra Tsen Tsızı anlatmaya başlar:

— Kaygısızlık ve cesaretin, felaketin acı kuyusuna itmiş olduğu senin oğlunu, Skolot'u iki kez gördüm. O, benden ona yardım etmemi rica etti. Öğretmen der ki: "Biçare'ye yardım etmek, olgunlaşmaya doğru bir adımdır". Oğlunun söylediği şu...

Fakat Budaken geniş avucunu kaldırır:

— Dur, sözünle bana vurmada acele etme. Yüreğimi ıstırabın yünü örtmüş de olsa, ona acı. Yavaş yavaş söyle. Oğlumu nerede ve ne zaman gördüğünü, o zaman kiminle olduğunu ve ne yapmakta olduğunu anlat. O zaman ben, cinlerin ona niçin saldırdığını ve kederin dipsiz kuyusuna ittiğini anlarım.

— Pekâlâ. Sende eğer dinlemek için sabır ve her şeyi anlamak için istek var ise ben sana Fara[110] kentinde nasıl ve niçin olduğumu, sadece senin genç Skolot'u değil başka ünlü kişileri de nerede gördüğümü düzenlice anlatırım. Beni dinlerken de, yüreğimden gelen istekle sana ikram edebileceğim otuz iki sevinçle yüreğini teselli et.

Yaşlı uşak oturanların arasına ufak bir masa koyar ve çiçekler işlemeli alacalı bir örtü serer. Ufak masanın üzerine pek çok küçük küçük fincan sıralar. Her fincanda farklı bir yiyecek vardır: rendelenmiş beyaz turp, kremalı ufak ufak doğranmış soğan, balda kaynatılmış havuç, kızılcık, ufak elmalar, zencefilden çeşitli reçeller, safranlı et parçası, kuzu beyni, kızartılmış bal kabağı, sirkede ıslatılmış üzüm, fıstıklı pirinç, ağaçlardan toplanan ciğer otları ile doldurulmuş haşlanmış hamur parçaları ve Budaken'in bilmediği başka yiyecekler. Hararetli şarap dolu üç matara da ayrıca durmakta.

Budaken, bütün bunlardan nasıl yemeye başlayacağını bilemeden kâh fincanlara, kâh ev sahibine, kâh kımıldamadan duran Spitamen'e bakar. Bu otuz iki küçük fincanın yerine O büyük

110. Fara kenti: Bugün ki İran'da Hazar Denizi'nin güneyine doğru, Semnun ve Devletabad yolun yarısında bulunan yerleşim yeri.

bir fincanı tercih ederdi. Gülünç duruma düşmek istemeyerek O, ilkin başlamaktan kaçınmaya karar verir.

— Senin sevinçlerindeki yiyeceklerden almayı benim canım şimdi istemiyor. Der Budaken. Senin anlatacaklarını dinlemek için kulaklarım açıldı.

***

V
FARA KENTİNDE

— Ben ülkemdeki, tüccarlarımızın cemiyetlerinden birinde çalışmaktayım, diyerek söze başlar Tsen Tsizi. "Onlar kervanlarla malları buradan ortaklaşa Girkan Denizi'nin[111] kıyılarına ve daha uzaklardaki Finike kentlerine kadar gönderiyorlar. Girkan'ın başlıca kenti Zadrakarta'da[112] ve diğer birkaç kentte bizim ticari yoldaşlarımız yaşamakta. Onların ticaret için inşa edilmiş ev ve ambarları var. Her yıl bizim kervanla birkaç kez Zadrakarta'ya, bazen de daha uzaklara Rag'a[113] kadar giderim. Eşkıyalardan korunmak için kervanla birlikte silahlı yol arkadaşları da gider. Büyük kervanla gitmek her zaman daha güvenli, öyle değil mi? Yol üzerindeki mahalli sakinlerden, yanlarında konakladığımız, yolun devamının güvenli olup olmadığını öğrendiğimiz denenmiş arkadaşlarımız var. Yolumuz üzerindeki toprakların yöneticilerine geçiş için, anlaşmalı vergiyi, ya para olarak ya da daha ziyade malla öderiz.

Bu bahar bizim kervan tamamen selametle yolculuk yaptı. Fakat ben Fara'da sıtmaya tutuldum ve hastalığım bir ay devam etti.

Fara taş duvarlarla çevrili, güneşin batması ile kapatılan iki kapısı olan ufak bir kenttir. Ahali ziraat işleri ile meşgul ve güneşin artık dağların ardında batmaya başladığını gördükleri zaman, sürüyü zamanında sürüp getirmek için, vakit kaybetmeden kente dönmeye acele ederler, aksi halde kapılar kapanmakta. Vahşi hayvanlar geceleyin dağlardan inip sürüyü boğar, onun için onları duvarların ardında bırakmazlar.

111. Girkan Denizi: Şimdiki Hazar senizi.
112. Zadrakarta: Hazar Denizi'nin güney doğusundaki bugün ki Astrabad kenti.
113. Rag: İran'ın kuzeyinde bir kent.

Yaz ortasında bir gün akşama doğru kente bir süvari müfrezesi uçar gibi geldi. Başlarında komutanları yok gibi idi. Çeşitli kabilelerden savaşçılar karmakarışıktı ve avcıların kovaladığı kurtlar gibi hızlı idiler. Ana meydana kadar hızla varan o süvariler tüm sokaklara dağıldı. Vatandaşların saadet ve iyi ahlakını dikkate almadan, onlar bütün kapları kırdı ve ambarları kendileri açtı, saman ve arpaları aldı ve atlarını tıka basa doyurdular. Onlar Bagtra, Sogd, Parfyan, hatta Hintli askerlerdi. Onlara bütün seçip aldıkları için ödemeyi sordukları zaman, onlar gülerek güneyi işaret ettiler:

"Hükümdarlar hükümdarı Daraiavuş arkamızdan gelmekte, her şey için O ödeyecek."

Süvariler ertesi gün ayrıldı, fakat yenileri ortaya çıktı. Onlarda biraz intizam var idi, fakat onlar kendileri ve atları için ahaliden daha çok yiyecek talep ettiler. Sonra sürekli olarak askerler geçmeye başladı. Çoğu artık kentte duraklamadan acele ederek yollarına devam ettiler.

En sonra gelen müfreze öncekilerden özellikle ayrıca farklı idi. Atları altın, gümüş ve kıymetli taşlarla süslü idi. Askerler mükemmelen silahlı idi. Arkalarında kadınların olduğu arabalar ve yüklü katırlar uzayıp gitmekte idi. Bütün yollarda müfrezelerin önünde, bağırıp çağıran, emirler veren komutanlar dörtnala gitmekte idi, fakat gene de intizam az idi.

Kapalı arabalardan birinin içinde hükümdarlar hükümdarı Daraiavuş'un kendisinin gittiği ve uşakların, harem ağalarının, rakkasların ve flütçülerin ona eşlik ettiği söylentisi yayıldığı zaman ben inanmak istemedim.

— Uzaktan da olsa hükümdarlar hükümdarına bakmaya çıktım. Evlerden birinin kapısı yanında ışıldayan zırhlar içinde, başlarında bakır miğferler, kolları ve ayakları çıplak yavan[114]-askerler nöbet tutmakta idi. Her birinde kalkan ve iki üç ufak mızrak-drotik var idi. Ben komşu evin çatısına tırmandım ve muhte-

114. Darida'da onun kişisel koruması olan ücretli Grek müfrezesi bulunmakta idi.

şem bir şekilde giyinmiş Pers komutanların ellerini göğüslerine çaprazlayıp, yere dek eğilerek saraydan içeri nasıl girdiklerini gördüm. Ben süvarilerin arasında bizim Suguda'nın satrapı Bes'i de gördüm. O büyük beyaz bir at üzerinde geldi. Atın boynunda ucu yere dek düşen, altın işlemeli kırmızı bir atkı bağlı idi. Atın başı ve göğsü pul gibi demir zırhla kaplı idi. Ünlü koranı[115] görerek yakınlarda ayakta dikilen tüm ahali yerlere kapanıyordu. Uşaklar bölge valisine doğru koşarak yaklaştı; biri atın dizginini tuttu, diğeri de sırtına Bes'in basarak yere inebileceği şekilde eğildi. Kırmızı altuni renk elbise giymiş, başında da büyük tüy takılı parıldayan miğfer olan, uzun boylu, kuvvetli, yakışıklı Bes kapılarda durdu ve misafirlerin gelmesi durumunda yeni cübbe ile yüksek kalpak giyen, Fara kenti hâkimi ile koştu. Bes öpmesi için ona yanağını uzatır, uzun boylu bölge valisini öpebilmek için hâkim ayak parmakları ucunda yükseldi.

Kent hâkimi etrafına bakındı ve çaıda beni görerek yanına çağırdı. Ben acele ederek ona doğru indim.

Hakim: "Sizin tüccarların evi güzel; bu nedenle onlar doğu ülkelerinin koranını ve diğer ünlü misafirleri layık olduğu şekilde ağırlamak için özen göstersinler." Dedi.

Bu bizim, Pers komutanları, onların uşakları ve atlarını, onlar bizde ne kadar kalmak isterlerse, o kadar süre ile doyurmamız gerektiği anlamında idi. Fakat ben ne yapabilirdim ki? Aklıselim kişi kaçınılmaz olanın önünde boyun eğer. Ben yere dek eğildim ve:

"Biz bütün varlığımızı, bize barınma ve ekmek veren devlete vermekten daima memnun oluruz." dedim.

***

115. Koran: Birkaç bölgenin hâkimi. Baktariya ve Sogdiana valilikleri Bes'in iktidarı altında idi.

VI
SATRAPLARIN MÜZAKERESİ

Ben kapıları açmak ve misafirleri karşılamak için acele ile eve döndüm; fakat kapılar artık ardına dek açıktılar. Persler, Haldeyler, Suriyeliler, Milyanlar avluda dolaşmakta, bağırıp çağırmakta idi. Onlar kendi evlerinde imiş gibi davranıyor ve ambarlara, bodrumlara giriyor, oralardan un, kuru üzüm, tahıl, şarap dolu kupa ve tulumları taşıyor, koyunlarımızı boğazlıyor, etini parçalıyor ve aralarında paylaşıyorlardı. Koran Bes akerleri ile ortaya çıktığı zaman, O nöbetçiler dikilmesini, meçhul müfrezelerin gayri nizami sürtüp duran askerlerinin kovulmasını emretti.

Sonra Bes birkaç komutanla hep birlikte halının üzerine yerleşip, sessizce sohbet ettikleri eve girdi.

Misafirlere ikram için özen göstermekte olduğumdan ben, onların oturduğu odaya serbestçe girip çıkıyordum. Hiç kimse bana aldırmıyordu, bende onların konuşmalarından bazılarını duyuyordum.

Pers uşaklar bana Perslerin en ünlü hâkimlerinin, hükümdar muhafızları komutanı Nabarzan'ın, Areya bölge valisi Satibarzan'ın, hükümdar Daraiavuş'un ünlü arkadaşı aşırı yaşlı Artabaz'ın ve diğer bölge valilerinin burada toplandığını söyledi.

Tanrının muazzam mal, mülk, şeref, yüz binlerce uyruğuna emretme hakkı verdiği bu insanlar şimdi eski yıpranmış bir halının üzerine sıkışarak oturuyor ve bir parşömeni inceliyorlardı. Onda, Pers hükümdarlığının dağları, yolları, nehirleri ve kentleri çizili idi. Koyu susam yağı dolu olan kandil solgun bir şekilde yanmakta idi, ben de onun haznesine üç tane daha çarog[116] sapladım. Bes kızmakta ve parmağını haritada gezdirmekte idi:

116. Çarog: yağlı hamur sürülmüş, kuru bitki sapı. Çarog akağaç kıymığı gibi yavaş yavaş yanar ve sapa yerleşim yerlerinde hala günümüze dek kullanılmaktadır.

"Baktara ve Suguda yolu işte şu. Büyük Oks nehrinden geçiş yeri de burada. Daha ilerdeki Demir Kapılar geçilince artık tehlike kalmaz..." diyerek O Pers hükümdarlar hükümdarının bulunduğu yeri işaret eder.

Bu sırada yüzü gözyaşları içinde, pahalı erguvan elbise giymiş, altın kemerli, çok şişman bir Pers odaya girer. Onun kılıcının kını da altından idi. O ellerini sallayıp içini çekerek ağlamakta idi ve uzun süre onu boğan hıçkırıklardan hiçbir şey söyleyemez. Herkes ayağa kalkar ve döşemeye doğru eğilir. Ben ilkin bu galiba hükümdarlar hükümdarı olmalı diye düşündüm, fakat O hükümdarın kardeşi Oksafir imiş. Onun gözleri yuvarında dönüp duruyor ve kâh kılıcına sarılıyor, kâh avuçları ile gözlerini kapıyordu.

Bes ona haritayı anlatmaya başladı, fakat Oksafır onu yırttı ve halıya fırlattı.

"Hükümdarlar hükümdarını ben şimdi gördüm," diyerek O sıozlanan ve ölgün bir sesle konuşmaya başladı. "En önemlisi O umudunu henüz yitirmedi. Ancak hükümdar çok üzgün, sürekli ağlamakta ve dua etmekte. Flütçüler ona en sevdiği şarkıları çalmaya başladılar O, onları az biraz dinledi ve kovdu. Safranlı ve silfiyli[117] kızarmış koyun etinden yemeyi reddetti, zavallı azcık buranın kötü kavunundan yedi ve kırmızı şarap içti. Hükümdar şimdi rahiplerin açtıkları falda söyleyeceklerini bekliyor. Şimdiye dek onlar pek fena değillerdi, hatta bir keresinde de iyi...Siz burada neyi müzakere ediyorsunuz?.."

Bes keskin ve kararlı bir sesle yanıtlar:

"Biz ne yapmak gerektiğini müzakere ettik ve daha uzaklara gitmek gerektiğine karar verdik..."

"Hayır, hayır..." diyerek Oksafır sözünü keser:

— Bunu hiç düşünmeyin!... Hükümdarlar hükümdarı yoruldu!.. Azıcık soluklanmak istiyor ve bana tanrıların çok geçmeden bizleri tekrar koruyacağını haber vermemi emretti. O, bizim bütün bu yenilgilerimizin, tanrıları unutmamak gerektiğini gös-

117. Silfiy: Eski Perslerin ve Greklerin yiyeceklerine kattıkları baharat bitkisi.

termek için olduğunu söyledi. Hükümdarlar hükümdarı dua etti ve yeni tapınaklar yaptıracağına, ahaliye tanrılara daha kuvvetli dua etmelerini öğretmeleri için rahiplere altın hediye edeceğine törenle yemin etti."

Bes kabaca yanıtlar:

"Bütün bunlar sonra olacak, şimdi ne yapmalı?"

"Neyi nasıl yapmalı? Tanrılar bize sonsuza dek öfkelenecek değil ya. Biz Çifte Boynuzlu ile karşılaşmaktan daha fazla kaçınmamalı, durmalı, bütün orduyu bir yerde toplamalı ve..."

"Tamam, da ne olacak?"

"Savaşta talih yeniden denenecek. Hükümdarlar hükümdarı şimdi talihin bizden yana olacağından emin. Ve çok önemli bir şey daha, ihtiyar rahipte durmayı tavsiye ediyor..."

Herkes susar ve gözlerini yere indirir.

"Şimdi korkacak ne var?" diyerek üsteler Oksafir:

— Ahalinin ayaklanmasından korkan Çifte Boynuzlunun yolu üzerindeki bütün kentlerde garnizon bırakması gerektiğinden onun ordusu hemen hemen yarı yarıya azaldı. Bazılarının inandırmaya çalıştığı gibi, eğer O bizim peşimizden geliyor ise sadece atlıları iledir. Gavgamel yakınlarındaki çarpışmada onun bütün atlı süvarisi üç bin kişi idi. Hatta şimdi bile bizim ordumuz melun Yavan'ınkinden birkaç kez daha büyük. Çok yakında, belki de yarın buraya müttefik İskitlerin vaktinde ulaşmaları gerek. Bu dağlıklı vadilerde yalnız onların bütün yavanları torbaya koyması ve onları zehirli yılan gibi ezmesi gerek. Ve onlar bunu yapacaktır, yalnızca beklemek ve savaşa hazırlanmak gerek.

O zaman yaşlı Atrabaz konuşmaya başlar. Onun sesi boğuktur ve gözyaşları yanağından akmakta.

"Biz, hükümdarlar hükümdarının hizmetçisiyiz, bütün hayatımız boyunca onu savunduk ve Pers mızrağının, şanlı Pers hükümdarlığının sınırlarını genişletmesi için kanımızı akıttık. Her şeyi şimdi de hükümdarlar hükümdarı için feda etmemiz gerekmekte, hatta bizlerin ölmesi bile gerekli olabilir."

Hükümdarın seçme askerlerinin komutanı Nabarzan ayağa kalkar ve Oksafir'e hitab eder:

"Hükümdara sevgi ile dolu olan yüreğimden kopacak olan sözleri ben hiçbir zaman söylemezdim, fakat aşırı zaruret dosdoğru konuşmayı zaruri kılıyor. Eğer biz şimdi Çifte Boynuzlu ile savaşmaya başlar isek, bu mahvolmanın en kesin yolu olacak. Biz hem ülkeyi mahvederiz, hem de kendimiz boş yere kırılırız. Pers ülkesinin ana kuvvetini, ordumuzun çekirdeğini korumak için, mümkün olduğu kadar hızlı güvenilir yere, Baktra ve Suguda'ya çekilmek gerek."

Atrabazdan gayrı geri kalanların hepsi, "geri çekilmeli... Geriçekilmeli!.." diye fısıltı ile fakat kati şekilde söylenirler, yalnız Atrabaz homurdanır:

"Korkaklar, korkaklar! Şanla kaplı eski Pers mızrağını rezil ediyorsunuz..."

"Hayır, hayır, korkaklık değil, aklıselim ve sadece Çifte Boynuzluyu ezme arzusu yönetiyor bizi." Der Nabarzan ve devam eder:

— Henüz atlarımız var ilken doğuya doğru çekilmek gerek. Orada yeni kuvvetler toplarız. Halk hükümdarlar hükümdarının şans yıldızına artık inanmıyor. Bizim bir tek kurtuluşumuz var: Doğu bölge valilikleri halklarında, koran Bes'e karşı olan şan ve sevgiden yararlanmak..."

Bu sözler üzerine herkes Bes'e bakar; O sevinçli aydınlık bir yüzle oturmakta ve gözleri parıldamaktadır.

"Evet, evet! Bizim tüm umudumuz Bes'de. Saklar ve İnduslar onunla birlik halinde. Bundan başka Bes bir düzmece değil, basit halktan bir zıpçıktı değil, O hükümdarlar hükümdarının akrabasıdır. Hükümdar tahtı ona bıraksın, elbette geçici olarak, düşman alt edilinceye kadar...

"Bu ihanettir!.. Hainler!.." Diye bağırmaya başlar hükümdarın kardeşi, kılıcı sıyırır ve Nabarzan'ın üzerine atılır.

Bölge valilerinin hepsi ayağa sıçrar ve onu yatıştırmaya çalışarak önünü keserler. Nabrazan kapıya koşar. Onun kendi yüz-

lüklerini çağıran yüksek sesi avluda duyulur. Atlar toynakları ile tahta döşemeyi tıkırdatmaya başlar. Nabarzan ata sıçrar ve dörtnala uzaklaşır.

Satrapların hepsi hararetle tartışır; Atrabaz onları yatıştırmaya çalışır.

"Böylesi bir zamanda çekişmek olur mu hiç? Bizler birbirimizin ardında sıkıca durmalıyız. Henüz her şey kaybedilmedi!.."

Hükümdarın kardeşi kılıcını sallayarak ve koşarak çıkarken Nabarzan derhal yakalanacak ve idam edilecek diye bağırır.

***

VII
"SAKLAR NASILDA KAYGISIZLAR!"

Koran Bes beni fark etti ve eli ile bana işaret etti. Biz diğer odaya geçtik. O benim omzuma öyle bir sıkı yapıştı ki, hala mavi bir morluk kaldı.

"Şimdi sen beni hiç kimse fark etmeden götürecek ve bahçede saklayacaksın. Önden yürü."

Ben Bes'i enderundan, evin kadınlara ait diğer yarısından geçirdim, satrap ise bana yeni bir görev verdi.

"Doğu kapılarına kadar git; orada Sakların müfrezesini bulursun. Onların komutanı Skolot'u araştır ve buraya getir."

Ben karanlık caddelerden acele ile süzülerek geçtim. Bu saatlerde kent genellikle sessiz olurdu, şimdi ise çeşitli kabilelerden kalabalıkların uğultusu ile dolu idi. Her yerde askerler kucaklarında saman demetleri, kupalar ve koyun gövdeleri ile sağa sola gidip geliyordu. Korku içindeki ahalinin ailelerinin toplandığı, ahırlarda yanmakta olan ateşlerin alevleri kızıl ışıkları ile düz tavanları aydınlatıyordu. Ben doğu kapılarına vardım. Oradaki meydanın tamamında develer, atlar, arabalar, eşekler duruyordu.

Ben "İskitler nerde?" diye sordum.

"İşte orada oynuyorlar," diye bana cevap verdiler.

Meydanın ortasında, yanan ateşlerin halkası içinde halay çeken İskit sıraları kımıldanıp duruyordu. El ele tutuşarak ve onları yukarı doğru kaldırarak, kâh sağa, kâh sola doğru dolanıp duruyorlar ve aynı zamanda her İskit ayağını hızla ve çevikçe değiştiriyor ve yere vuruyordu. Etraftakilerin ortasında da iki İskit kılıçlarını sallayarak ayrıca oynuyordu. Onlar, birbirlerinin gözlerinin içine bakarak, her hareketlerini gözleyerek, sanki kılıçla birbirlerini yaralamak istiyormuş gibi göğüs göğse geliyor, vuruşları çevikçe savuşturuyor ve gerisin geri sıçrıyorlardı. On-

lar kâh çömeliyor, kâh yere kapaklanıyor, kâh dizleri ve karınları üzerinde sürünüyor kâh yeniden ayağa fırlıyor ve el ele tutuşmuş olarak oynuyorlardı.

Ben İskitlerin başkanını nerede bulabileceğimi sordum. O zaman ortada oynamakta olanlardan birine seslendiler. O boynunda altın kolye bulunan genç, yakışıklı, uzun boylu birsi idi. Neşeli, kaygısız bir tip olan o sallanarak ve uzun sarışın saç buklelerini silkeleyerek bana doğru yaklaştı. Ben ona koran Bes'in onu yanına çağırdığını anlattığım zaman O kahkaha ile gülmeye başladı:

"Bes'in kendisi buraya bizimle içmeye gelsin: Biz iyi Girkan şarabı olan bir meyhane bulduk, o bize sabaha dek yeter."

O bana bir fincan vermelerini emretti ve beni de içmeye zorladı. İskitlerin hepsi sarhoştu ve şarkılar söylüyor, sebepsiz yere kahkaha atıyorlardı. Çok geçmeden onlar bana karışmaz oldular. Ben gerisin geri süzülerek evimize geldim, fakat Bes artık yoktu.

Orada kargaşalık var idi: önemli satraplar avluda koşuşturuyor, uşaklara bağırıyor ve atlara biniyorlardı. O zaman ben caddede hareket halinde olan, yanan meşaleleri yukarı doğru kaldırmış süvariler gördüm. Onların bakır zırhları ışıldıyor, miğferli yüzleri ise yorgun ve sert görünüyordu.

Altı atın koşulu olduğu, çamur ve gübreye bulanmış bir araba süvarilerin ortasında gidiyordu. Arabada eski deri yığını vardı. Bu deriler kımıldıyor, yukarı doğru kalkıyordu. Onların altından şişman bir adam ortaya görünüyordu. Onun sırtında erguvan rengi pahalı elbise vardı. O ürkek ürkek etrafına bakındı ve derilerin altına yeniden görünmez oldu.

Biri, "bu hükümdar Daraiavuş'un kendisi!" diye hayretle bağırdı ve birkaç kişi Perslerin hezimete uğrayan efendisinin bulunduğu gübre bulaşığı arabanın önünde yere kapaklandı...

Ölümden böyle saklanmak ne biçim rezalet, ne biçim utanç diyerek ilave eder Tsen Tsızı ve küçümseyici bir ifade ile başını sallar.

***

VIII
YAVANLARIN İKTİDARINDA

— O gece ben birkaç kez çatıya çıktım. Ordu doğuya doğru uzaklaşmakta ve onlar gittikçe azalmakta idi. İskitlerin şarkıları uzun süre duyuldu, fakat sabaha karşı onlar da sessizliğe gömüldü.

Gün ağarırken, Demavend[118] dağlarının karlı zirveleri pembeleşmeye başladığı zaman kent artık uyuyordu. Arada bir şarkı parçası yahut sarhoş bağırtısı duyulmakta.

Güneş doğmak üzere iken bazı çatılarda koyun postuna bürünmüş ahali görünür.

"İşte onlar! İşte onlar!" diye bir çığlık duyulur. Bütün ahali bir anda yerlere düşer ve sürünerek çatı çıkıntıları arkasına saklanırlar.

Ben güneye doğru bakıyordum. Dağların ardından görünen güneş eğri ışığı ile birkaç süvarinin gelmekte olduğu, koyu mavi renkteki vadiyi aydınlatmaya başladı. Onların ucu sivri mızraklarının uçları kıvılcım saçmakta idi. Ketten vadiye dek uzanan ova boştu. Tekeri kırılmış bir araba yolda devrilip kalmış ve topal bir öküz dulavrat çalısının birinden diğerine seker gibi gitmekte.

Vadiden iki süvari müfrezesi belirdi. Onlar ilkin adım adım yürüyüş ile sora tırısa kalkarak çeşitli yönlere hareket ettiler, yavaş yavaş yaklaşarak kentin etrafında dolanmaya başladılar. Birkaç keşifçi kentin duvarlarına doğru doludizgin koşturdu ve yakınlarında durdu.

Kent ölü gibi görünüyordu. Damların üzerinden tek bir duman yükselmiyordu.

118. Demavend: Kuzey Persiya'nın sürekli karlarla kaplı olan en yüksek dağı.

O zaman vadiden üçüncü müfreze görünür ve dosdoğru yola yönelir. Deri miğferler giymiş kılıçları ve örgülü kalkanları ile piyadeler önden yürüyordu. Onlar ölçülü adımlarla tepeye yürüdüler ve Doğu Kapılarının yanında durdular. Piyadelerin ardı sıra atlı yeni müfrezelerde yaklaştılar. Onların mızrakları çok uzun, aynı tip deri zırhları demir levhalarla kaplı ve miğferleri atkuyruklu idi.

Ben daha sonra olacakları gözlemek için kuleye tırmanmak istediğimden, boş caddeyi doğu kapılarına doğru koşarak geçtim. Meydanda pek çok İskit'in bulunduğunu şaşırarak gördüm. Onların hepsi derin bir uykuda idiler. Kösteklenmiş atlar, kayışlarla toprağa çakılı kazıklara bağlı idi. Birkaç at meydanda tahıl serpilmiş saman artıkları arayarak dolaşmakta idi. Şarapla zil zurna sarhoş olmuş olan İskitler, kendilerinden kaçmış oldukları yavanların, artık duvarın öbür tarafında olabileceği akıllarına bile gelmiyordu...

Ben ardımda bir takım bağırtılar duydum. Yeni cübbeler ve yüksek kalpaklar giymiş, yirmi kadar ihtiyar ve kent yöneticisi meydandan acele acele yürüyorlardı. Daha doğrusu yöneticinin sıkıca koluna girmiş olan ihtiyarlar onu arkasından da itekleyerek taşıyorlardı.

O ağlıyor ve ayak diriyordu.

"Evde ölmeme müsaade edin!" Diye bağırıyordu O. "Çifte Boynuzluya doğru sizi aptallığınız itekliyor. O beni de sizin hepinizi de kazığa oturtacak. Benim çocuklarım ve yaşlı annem ne yapacak?"

Fakat ihtiyarlar onu taşımaya devam eder.

"Yürü, yürü! Bilgeliğimiz itekliyor seni. Ha Daraiavuş'tan, ha Çifte Boynuzludan ölüm kimden gelirse gelsin hep aynı değil mi?"

İhtiyarlar beni görünce bağırmaya başladılar:

"Bizimle gel, Tsen Tsızı. Eğer biz, Çifte Boynuzluya kapıların dışında yalvarıp yakarmaya ve ekmekle kavun sunmaya yetişebilirsek, onun savaşçıları evlerimizi talan etmez. Eğer O kapı-

ları kapalı görürse, kenti yakar, bütün erkekleri kılıçtan geçirir ve kadınlarımızla çocuklarımızı köle olarak satar."

İhtiyarların hepsinin elinde kavun ve çörek çıkınları var idi.

Ben de onlara katıldım ve hepimiz kapıların dışına çıktık.

Bir atlı müfreze hızla bizi karşılamaya yürüdü.

İhtiyarların hepsi tarlada toz kaldırarak, koyun sürüsü gibi acele ederek yürüdü.

Karşımızda geniş göğüslü atların düzgün bir sırası ve sivri çelik uçlu mızrak ormanı duruyordu ve onlar bizim hepimizi bir anda delik deşik edebilirdi. Savaşçıların kafaları, bakır ve demir miğferlerin altına gizlenmişti. Toz onların hepsini öylesine kaplamıştı ki, her biri diğerine benziyordu ve onlardan kimin komutan olduğunu biz bilemiyorduk.

İhtiyarlar uzaktan bağırmaya başlamışlardı bile:

"Hoş geldiniz! Sizin hükümdarınızın yolunu sakallarımız süpürür."

Biz iyice yaklaştığımız zaman, hepimiz alnımızı yere değdirerek diz çöktük ve sora kavun ve çörekleri başımızın üzerine kaldırdık.

Bir komut sesi duyuldu. Süvarilerin tüm sıraları durdu. Galiba tercüman olan onlardan en kıyıdaki Persçe konuştu:

"Gürültü patırtı etmeyi kesin! Sizden başkan olan kim?"

İhtiyarlar yöneticiyi kaldırdı ve içinde çörek olan çıkını ve kavunu onun eline tutuşturdu, O korkudan kıvranan ayakları üzerinde tercümana doğru yaklaşmak istedi, fakat o eli ile asık suratlı, genç toz içinde bir süvariyi, güçlü, geniş omuzlu, kolları adaleli birini gösterdi. Yönetici ona yaklaştı ve çöreklerle kavunu uzattı. Savaşçı kavunu aldı, kısa bir bıçakla kendine bir parça kesti ve kavunu komşusuna verdi. O, onun orta göbeğini fırlatıp atarak, birkaç parçaya dilimledi ve dilimleri diğerlerine verdi. O zaman bizim ihtiyarlar cesaretlendiler ve bütün kavunları ile çöreklerini öndeki askerlere dağıtmaya başladı.

Genç bir asker kavunun kabuğundan ısırarak, kısık bir sesle, anlaşılmaz dilde, bir şeyler söyledi.

Onu dinleyen tercüman bize: "Daraiavuş'un askerleri buradan ne zaman geçtiler?" Diye sorunca ihtiyarlar bağrışmaya başladı:

"Dün akşam Daraiavuş'un kendisi buradan geçti, koyun eti yedi, rakkasların oyununu seyretti ve gece yarısı yola çıktı."

Genç savaşçı hüzünle, kavunun kabuğunu yere fırlatıp attı ve ellerini yukarı kaldırıp heceleri uzata uzata dua etti.

Tercüman sormaya ihtiyarlar da Daraiavuş'un ne kadar askeri olduğunu ve kentte hemen hemen hiç kimsenin kalmadığını anlatmaya başladı. Birisi sarhoş İskit müfrezesinin, Doğu kapıları yanındaki meydanda uyumakta olduklarını söylediği zaman, savaşçılar kahkahalarını tutamayarak güldüler. Genç komutan ileriye çıkıp emir verdi ve birkaç süvari hızla diğer müfrezeler doğru gitti.

Bizleri, ihtiyarları artık unutmuşlardı, bizde süvarilerin bizi çiğnemesinden korkarak kapılara doğru koştuk. Yüksek sesli komutlar duyulmaya başlandı. Atlılar tırısa kalktılar, süvariler de koşar adım onları izledi.

Ordu kente girdiği zaman, uyuyan bütün İskitleri yakaladılar ve onları İskit kayışları ile bağladılar. Ben meydana yaklaştığım zaman, sadece üç İskit delicesine direniyordu; kısa bir sürede ikisi saplanan mızraklarla öldü, yaralı olarak yere düşen diğeri ise canlı idi. O, akşamleyin kaygısızca oyun oynayan, genç komutan Skolot idi. Askerler onu da öldürmek istedi, ancak onun boynundaki kolye için tartışmaya başladılar. Bu sırada, bizim kavun vermiş olduğumuz, o geniş omuzlu genç komutan kendine eşlik eden tercümanla birlikte at üzerinde yaklaştı.

"Sen kimsin?" diye sordu yavan.

İskit elini güçlükle kaldırarak, "Ben Sak'ım!" diyerek cevapladı.

"Sen niçin boyun eğmiyor sun?"

"Biz Sak beyleri, başkalarının bize boyun eğmesine alıştık."

"Sen bey misin? Onu zincirleyin ve esirlerin arasında arabada benim peşimden gelsin. O yakında bana lazım olacak. Hala

sağ olan geri kalanları ise beraberinizde taşımayın, kapılara çivileyin. Tanrının oğluna karşı durmaya cesaret edenleri nasıl cezalandırdığımı varsın herkes hatırlasın."

Askerler Skolot'u kayışlarla bağladı ve olduğu yerde yatar bırakı, O çok güçsüzdü ve yürüyemiyordu.

Yavanlar evlere dağıldılar ve talan etmeye başladılar. Ben yaralı İskit'e yaklaştım. O yerde oturuyor ve kan tükürüyordu. Yan tarafındaki yarasından şiddetli kan geliyordu. O beni tanıdı ve duvara sarılmış olan asmanın yapraklarını işaret etti.

"Şu yapraklardan birazını kopar ve yaramın üzerine bastır, ben kan kaybediyorum." Diyerek inledi.

Ben büyük taze yapraklardan kopardım ve onları yaranın üzerine koyarak, cübbesinden kopardığım şeritle İskit'in böğrünü sardım.

"Ayrılma, sana önemli bir şey söylemem gerekiyor."

Bu arada iki ihtiyar beni tuttu ve kent hâkimine taşıdı. O bizim kavun ikram ettiğimiz genç komutanın önünde duruyordu.

"İşte senin aradığın adam! Diye yüksek sesle bağırdı ihtiyarlar. O her yıl buradan Suguda'ya kervanla üç kez gider gelir. O bütün yolları biliyor."

Yavan bana: "Sen buradan Gekatombil'e[119] giden en kısa yolu gösterebilir misin?" diye sordu.

"Senin hangi kent hakkında konuştuğunu ben anlamıyorum diyerek yanıtladım. Kentler bizde başka şekilde adlandırılıyor. Doğuya doğru gittikçe büyük kentler var. Ben o kentleri ve onlara giden yolları biliyorum. Ana kervan yolu, yolcular her gece bir köyde geceleyebilsin diye, yarım daire biçiminde eğri bir yay gibi gitmekte. Fakat aynı zamanda tıpkı bir yayın kirişi gibi dümdüz, kısa bir yol daha var. Bu yoldan giderek, üç günlük mesafe ile önden giden kervana yetişmek mümkün, ancak bu yol kuyuları olmayan çölden geçmekte ve suyu tulumlarda beraberinde taşımak gerekmekte."

119. Gekatombil: (Yüz kapılı kent) Parfiya bölgesinin ana kenti; daha sonraları Tus kenti denildi.

Genç yavan: "Sen bizi bu yoldan götüreceksin, fakat eğer aldatmaya kalkışırsan seni parçalara ayırırlar. Bunun kaçmaması için başına nöbetçi koyun." Dedi.

Uzun boylu bir asker ağır elini benim omzuma koydu ve beni yaralı İskit'in yanına götürdü. O, ateşler içinde idi ve ara sıra da deli gibi sayıklıyor, bilinmedik adları çağırıyordu, aklı bir an aydınlanınca O:

"Benim babam Saksların başkanı Budaken'dir, ona Altın Gem derler. Talih eğer Suguda'ya dönmene izin verirse, Budaken'in stepe, acı kuyuların yanındaki obasına bir ulak gönder. Ona benim teslim olmadığımı, tek başıma pek çok kişiye karşı gücümün sonuna dek dövüştüğümü ve mızrakla ağır bir şekilde yaralandıktan sonra düşmanlar tarafından yakalandığımı haber ver."

Sonra O bana şunları da söyledi:

"Ben babam Budaken'in onun oğlu esir düştüğü zaman, stepte kalacak bir insan olduğunu düşünmüyorum. O, bizzat kendisi beni arayıp bulmak ve fidye verip kurtarmak için dokuz ülkeden geçecektir. Ben eğer sağ kalırsam, kaçar ve öz steplere dönerim."

Yavanlar atları aşırı bitkin olduğundan o zaman bütün gün boyunca dinlendiler. Askerlerin kimi uyudu, kimi de Pers askerlerinden arta kalmış ganimet arayarak evleri araştırıp durdu; kent sakinlerinin hepsini meydanda bir yere topladılar, bütün elbiselerini soydular ve kızgın demirle şakaklarını damgaladılar. Esirlerin hepsi sonra köle olarak satılmak üzere gönderildi. Yavanlar kentte hükümdarın sevgili rakkas, flütçü ve şarkıcılarını buldular. Acele ile kaçarken onları bırakmışlardı. Onların bulunduğu bahçeden ağlayışlar ve çığlıklar, söylenen şarkı ve müzik duyuluyordu.

Ay yükseldiği ve hava serinlediği zaman ordu yola çıktı. Benim de onları izlemek zorunda idim.

Doğu kapılarından geçerken onların çivilediği İskitleri gördüm. Birçoğu ölü olarak asılı idi, kimisi de hala kımıldanıyordu. Uzun boylu, zayıf bir İskit, diğerlerinden daha yukarı çivilenmişti. O küfretmeye devam ediyordu. Onun gözlerinden biri çıkarıl-

mıştı ve hala kas tellerinden sarkıyordu, diğer gözü yuvarında dönüyor ve öfke ile parıldıyordu.

O önünden geçen yavanlara: "Çakallar! Siz yalnız Pers domuzları ile dövüşmesini bilirsiniz. Çok geçmeden onların şişman satraplarının gövdelerine yetişirsiniz, Biz Saklar ise daha önce sizi gebertiyorduk ve gebertmeye devam edeceğiz!" diye bağırıyordu.

Bu esnada genç bir müfreze komutanı, kendisi gibi genç savaşçıların arasında geldi. Onlar kapıların önünde durdular ve İskit'e sataşmaya başladılar:

"Biraz daha bağır! Bize türkü söyle. Tek gözünle sen çok güzelsin."

İskit: "Ona benzeyen diğer horozların arasında saklanan komutan, sizin horoz nerede? Ölmeden önce onun gözüne tükürmem için O buraya gelsin." Diyerek devam etti.

O zaman genç komutan at üzerinde daha yakınına vardı, öfkeden onun başı ve omuzu titriyordu. O tercüman aracılığı ile konuşarak:

"Bok sineği İskit! Ölüm öncesinde vızıldıyorsun, başkada hiçbir şey yapamazsın. Seni duvara ben çiviledim, diğer İskitleri de aynı şekilde yakalayacak ve kazığa oturtacağım." Dedi.

İskit yukarıdan: "Küstah! Sen Saklara sadece onlar sarhoş olduğu zaman ya da uyurlarken saldırabilirsin. Bizim steplere sokul da bizimkilere sataşmayı dene, sen o zaman tabanı yanmış it gibi ardına bakmadan, Kuruş gibi ve bize musallat olan herkes gibi kaçarsın. Sen kafana niye o kadar az tüy diktin? Senin kuyruğun nerede? Gavgamel[120] yakınlarındaki savaşta, onu bizim Saklar mı kopardı!" Diyerek bağırdı.

Yavan da: "Bana kısa bir mızrak verin! Onu gırtlağına saplayacağım." Diyerek bağırdı.

Süvariler ona bir mızrak verdi, O da onu, bu esnada "Ulala! Kılıçları siyah taşta bileğleyin!" Diye bağıran İskit'in yüzüne doğru fırlattı.

120. Gavgamel yakınlarındaki savaşta İskit atlıları Grek ordusunun kampını ve arabalarını bozguna uğratmıştı.

Çivilenmiş olan diğer İskitler de çığlığa iştirak etmeye ve şarkı söylemeye başladılar:

Seslenin yoldaşlara, koşun yol kavşaklarına!
Hazır mı atlarınız? Sıkıca gerili mi yaylarınız?

Muhtemelen yavan çok hiddetlendiği için, onun atışı hedefi bulmadı ve onun mızrağı kapıya, İskit'in kafasının yanına şiddetle saplanınca tamamen utançtan titredi.

İskit: "Sen amma da keskin atıcısın! Üç adımdan hedefi bulamadın! Sen tanrının oğlu değil, sadece çakal bokusun!" Diyerek hddetle bağırdı.

Fakat komutanın yoldaşları mızraklarını fırlatmaya başladı ve onlardan biri İskit'in ağzını delince O sesini kesti. Göz kapağı ininceye dek onun sadece gözü öfke ile ışıldamaya devam etti.

***

IX
DARİUS'UN SONU

Yavanlar bütün gece boyunca yürüdü. Beni çok zayıf bir ata bindirdiler. Benim altıma yastıkta koymuş olsalar, at o denli zayıftı ki, sırtı kaburga kemiği tahtası gibi yükselmişti. Bana at gibi hızlı yürüyen, uygun bir katır verinceye dek sızlandım ve feryat ettim.

Sabahleyin çok kısa bir mola verildi. Süvariler hiçbir şey yiyemedi, atlarından iner inmez derhal yere düşüp uyumaya başladılar. Biz atları doyurup öğleye kadar tekrar yola devam ettik ve sakinlerinin söylediklerine göre Perslerin geceleyin kamp kurmuş oldukları ufak bir köyde daha uzun süreli bir mola verdik. Her tarafta bırakılmış topal atlar görünüyordu. Köylüler en iyilerini kendilerine seçip geri kalanları kesiyor ve derilerini yüzüyordu.

Yavanlar burada akşama dek dinlendiler. Komutanlar atları en dirençli olanlardan beş yüz süvari seçti. Her süvarinin arkasına bir piyade oturdu. Çifte süvarili bu müfreze ileriye gitti. Geri kalan ordunun tamamının ise mümkün olduğunca hızla onların peşinden gitmesi gerekiyordu.

Akşama doğru biz susuz bir ovaya ulaştık. Toprağı kül gibi yumuşak gümüşi renkte tuzlaklar, yer yer akpelin çalıları ve deve kemikleri, yolda rastladıklarımız işte bunlardı.

Süvariler asık suratla susuyor, ya da aralarında mırıldanarak, anlamsız kovalamaya dair konuşuyorlardı.

Birkaç savaşçı attan düştü ve yolda yatmış olarak kaldı. Başım yorgunluktan önüne düşmeye ve ben uyuklamaya başladığım zaman, arkamdan gelmekte olan savaşçı mızrağın ucunu omzuma dürtüyordu.

Ancak müfreze komutanı yorgunluğunu itiraf etmiyor ve yalnızca bir tek şeyi, ileriye daha hızlı gitmeyi talep ediyordu.

İleride bir kervan göründüğü zaman, ay tamamen sönükleşmiş ve gökyüzü doğuda ağarmaya başlamıştı. İleride birkaç araba görünür oldu. Sessiz ve sakin havada sürücülerin bağırtıları ve büyük tekerleklerin gıcırtıları duyulur oldu.

Bizim müfrezenin süvarileri savaş düzenine geçti. Piyadeler attan indi ve zincir halinde yayılarak ön tarafa yürüdü. Süvariler, stepte savaş çığlıkları atarak kervana doğru ok gibi atıldılar.

Persler korku feryatları ile doludizgin her yönde kaçışmaya başladı. Dalgalanan kırmızı cübbe içindeki genç komutan-yavan kervan boyunca hızla koşturdu. O birini aramakta idi ve çukura yuvarlanmış olan bir abranın yanında durdu.

Ben o arabayı tanıdım ve oraya yaklaştım. Altın püsküller işlenmiş, erguvani renkte elbise giymiş bir adam kanlar içinde arabadaki yığının üzerinde yatıyordu. Başları dolanıp kaldıkları koşum kayışlarına asılı kalmış, bitkin sekiz katır umursamazca duruyordu; sürücüler ise çoktan kaçışmıştı. Artık ölmekte olduğu besbelli olan, yaralı hala inlemekte idi. Sabah öncesinin seher vaktinde onun tombul beyaz yüzü belirgin idi. Genişçe açılmış gözler hiç kimseyi tanımayarak bakınmakta idi. O soluk almaya çalışarak, kıyıya fırlatılmış balık gibi sık sık ağzını açıyordu. Onun ipek elbisesinin tamamı esmerleşmiş kan lekeleri içinde idi.

Genç yavan atından indi, ölmekte olanın yüzüne bir bakış fırlattı ve onun elini kaldırarak parmaklarına baktı.

"Hükümdarlık yüzüğü arık yok. Alçak katiller onu çıkarmış. Fakat bu galiba hükümdar Dariy."

Birinin sesi: "Evet bu hükümdar Daraiavuş." dedi.

Yavan: "İşte hükümdarlar hükümdarından kalanların hepsi bu. Bıçaklanmış bir leş. O, bir savaşçıya yakışır şekilde çarpışmada ölmedi aksine, daha dün akşam toza kapaklanan ve onun ayağını öpen, kendi yakınları tarafından bir koyun gibi boğazlandı. Burada, bu vahşi stepte bir türkü sona erdi ve diğeri başladı. Perslerin hükümdarı artık yok, fakat Asya'nın hükümdarı

İskender, tanrının oğlu var ve O, kim hükümdarlık yüzüğünü ve Dariya'dan çalınan tacı takmaya cesaret ederse onu şiddetle cezalandıracak." Diyerek devam etti.

Yavan kendi kırmızı cübbesini sıyırıp çıkardı ve onu hükümdar Daraiavuş'un yüzüne fırlattı. Sonra O, atına atladı ve beni yanına çağırdı:

"İhtiyar senin, bizim kılavuzumuz olman gerekmiyormuş. Aradığımızı biz kendimiz bulduk. Fakat sen iki yol hakkında gerçeği söyledin ve bizi aldatmaya, kaçmaya yeltenmedin. Ben seni nasıl mükâfatlandırabilirim?"

Ben öğretmenimin özdeyişi ile yanıtladım:

"Bir parça kuru ekmek, bir maşrapa soğuk su ve yorgun başını dayayacağın bir el, daha olgunlaşmış olmak için acaba bütün bunlar yeterli değil mi?"

Yavan: "Bunun değerli bilgenin cevabı," olduğunu fark eder. "Bunun gibi bir cevabı[121] hayatımda ikinci kez işitiyorum, fakat ben seni değilse de belki senin hemşerilerini, Serik'in tüccarlarını bir şeyle mükâfatlandırabilirim?"

"Ben onlar için ufak bir ricam olacak: Ser'in bütün tüccarlarına, senin hükümdarlığında ayrı özel vergi olmaksızın serbestçe ticaret yapmalarına izin ver."

Yavan güldü ve kendi savaşçılarına hitaben:

"Bu iyi bir alamet! Yabancı İskender'in mutlu yıldızına inanıyor, benim yoldaşlarımın çoğundan, çok daha fazla inanıyor. Sen istediğini alacaksın. Gefestion ona özen gösterin."

Bundan sonra O atını döndürdü ve geri kalan arabaları dolaşmaya başladı. Bir grup koruma da ondan ayrılmadan peşinden gitti. Savaşçılarının talan ettiği mallara, O hiç dokunmadı, fakat hükümdarlar hükümdarının sefer halindeki memurlarının yazdıkları emirleri ve belgeleri okumak için bütün el yazmalarının toplanmasını emretti.

---

121. İskender'in Diyojen'e sorduğu "Benden ne isterdin?" sorusuna Filozof'un "Kenara çekil ve güneşime gölge olma!" diyerek cevapladığı meşhur sohbete yapılan ima.

Müfreze kuzeye doğru yoluna devam etti. En yakın köyde beni serbest bıraktılar ve Pers hükümdarlığının topraklarından serbestçe geçiş izni veren, Persçe ve yavan dilinde yazılı parşömen kâğıt verdiler. Bana hediye ettikleri katırın üzerinde, ben oradan Suguda'ya yöneldim ve buraya, Marakanda'ya geldim. Başımdan gelip geçenlerin hepsi bu!

***

X
SAKLARIN ÖFKESİ

Portakal renkli ışın, oymlı kapının üçgen üçgen biçimli deseni arasından sızmakta. Işığın hüzmesi misafirlerin hemen hemen hiç dokunmadığı, içinde "otuz iki sevinç" bulunan otuz iki fincanın dış çeperine vurmakta. Oradaki üç kişlinin yüzü de yarı karanlıkta belirsizleşmeye başlar. Yalnız Budaken'in kırmızı, kaba yüzüne vuran güneş ışığı tuhaf bir resim halinde donar kalır.

Tsen Tsizi anlatırken, Budaken'in geniş omuzları yavaş yavaş öne doğru eğilir ve kaşlarının üstünde şakaklarındaki kıvrımlı damarlar kabarır. O yiyeceklere elini sürmeden sadece bir fincan şarabı ağır ağır, içer. Sol eline almış olduğu, ince dereotu demeti kısa parmaklarının etrafında yeşil ipler gibi sarkar.

Tsen, Tsizi anlatımını vakarla sona erdirdiği zaman hafifçe öne doğru eğilir ve sorular bekleyerek susar. Budaken kanlanmış olan gözlerini ona kaldırır, boncuklar dikili omzuna düşen uzun bir tutam saça yapışır ve onu bükmeye başlar.

— Bundan sonra sen sakları bir daha görmedin mi?

— Hayır, muhterem insan.

Budaken derin bir soluk alır ve onun nefesinden, konduğu fincanın üzerinde titremekte olan altuni renkteki kelebek hızla yan tarafa uçar.

— Sen bana hep öncü müfrezenin genç komutanını anlattın. Peki, ejderhanın oğlu Acarhakag yani Çifte Boynuzlu canavar hakkında bir şey duymadın mı? Onun bütün yavanların esas hükümdarı olduğunu söylüyorlar. Nerede O?

Çinli seyrek sakalını sıvazlar, tepesinde beyaz yuvarlak topuz olan mor şapkayı sallar.

— Ben sürekli olarak sana, Çifte Boynuzluya dair anlatmaktayım, sen ise onun nerede olduğunu soruyorsun! Senin oğlunu zincire vurduran da, çarmıha gerili Sak'a mızrağı fırlatan da, hükümdarlar hükümdarı Daraiavuş'un ardından yetişen de, kentleri yakmış ve bir yığın halkı yok etmiş olan da, çelik miğfer giydiğini ve ikram ettiğimiz kavunu, bütün biz ölümlüler gibi yediğini bildiğimiz O genç yavandı. Çifte Boynuzlu, tanrının oğlu ve ejderha diye adlandırılan odur.

— Demek benim oğlum Skolot, Çifte Boynuzlunun gözü önünde dövüştü ve O ancak ağır yaraladıktan sonra mı esir düştü? Benim yüreğim şimdi sakinleşti: O Saks adını alçaltmadı ve stepte arkadaşlarımın önünde utanç duymayacağım.

— Evet, her şey anlatıldığı gibi idi.

— Fakat Çifte Boynuzlu nasıl zafer kazanıyor? O da tıpkı Pers ordusu gibi silahlı. Onun savaşçıları az. Tanrılar ona yardım ediyor olabilir mi? Sen ne düşünüyorsun, Spitamen? Çifte Boynuzlu, biz Sakların üzerine gelirse ne olur?

Spitamen gözlerini yana dikmiş oturmaktadır. Onun düşünceleri sanki uzaklarda gibidir. O kuşağından bıçağı çıkarır ve onu iki eli ile keskin ağzından tutarak konuşur:

— Ben Çifte Boynuzluya tanrılardan daha çok, Perslerin keskin mızraklarını unutmuş olmalarının, kendi yerlerine gümüş darikler için savaşa giden, ücretli askerleri göndermelerinin yardım ettiğini düşünüyorum. Ben şu soğuk parlak çelik üzerine yemin ederim ki, Çifte boynuzlu eğer bizim stepe gelirse, biz onu canlı yakalar ve sonunda O, doyuncaya dek kan içsin diye, hükümdar Kuruş'un kafasını olduğu gibi, onun kafasını da kan dolu torbaya sokarız!

Ve Spitamen gıcırtılı, vahşi bir sesle Sakların türküsünü söylemeye başlar:

Görürseniz eğer yanan dumanlı ateşler
Uzaklardaki nöbetçi kulelerinde kurganın,
Seslenin yoldaşlara, koşun yol kavşaklarına!
Hazır mı atlarınız? Bil eğlendi mi kılıçlarınız?
Sıkı gerilmiş mi yaylarınız?

Türkünün tanıdık sözlerini duyunca Budaken de gür sesi ile kükremeye başlar. İskit'in ikisi de, tıpkı kan kokusu alıp ta kudurmuş gibi türkü söyler. Çinli ürkerek kenara çekilir.

Sonra step misafirleri susar ve uzun süre kımıldamadan, gözlerini yere dikip otururlar.

Budaken bir yandan diğer yana sallanır ve güçlükle ayağa kalkar:

— Senin oğluma göstermiş olduğun özenden dolayı, ben sana teşekkür borcumu nasıl ödeyebilirim? İyi huylu iğdiş at mı, danalı inek mi, çizme ya da başka şey dikmeyi bilen esir mi istersin? Söyle yabancı, senin gönlünü ne ile alabilirim?

Tsen Tsızı kalkar, eğilir ve sakalını hayır anlamında sallar. Budaken geniş şalvarını karıştırır ve oyulmuş bir elma büyüklüğündeki küçük altın fincanı çıkarır.

— Benden bu küçük fincanı kabul et ve seni, kendi çadırına misafir olarak daima sevinçle kabul edecek olan Budaken'i taze su içtiğin her seferde hatırla.

Çinli ışıldayan küçük fincanı kabul eder ve kıyısına tırnağı ile vurur, gözlerini kısıp onun saf tınlayışını dinler.

Misafirin ikisi de Çinliye elini uzatır ve sağ ayağı geleneğe göre eğerek, onun açılan avucunu tutarlar ve susarak yazlık evden çıkarlar.

Tsen Tsızı ince parmaklarının uçlarını birleştirir ve İskitler küçük bahçe kapısından geçinceye dek eşikte bekler.

O kendi kendine fısıldanır.

— Olgunlaşmak, kendi eksikliğin üzerine düşünmekle ve aynı zamanda yardıma muhtaç olana elini uzatmakla mümkündür. Notlarıma dönüyorum...

***

Beşinci Kısım

Pers Ülkesinin Alaca Karanlığı

I
ARTAKSERKS

Yiğit hem coşturmalı hem tutuşturmalı kavgada;
O eğer yaralanırsa, atın yelesi onun kundağı olsun.
Korkak köpek gibi gebersin,
Kendine erkek diyen ve merhamet dilenen!
(Şahruh Mirza)

Şimdi "hükümdarlar hükümdarı Artekserks" adını almış olan, eski satrap (bölge valisi) Bes Marakand kalesinin yüksek duvarlarındaki mazgalın ışığında, halı üzerinde dikilir; uzun boylu, iri yarı, suni olarak kıvrılmış siyah sakalı ile O, iktidara alışkın, hâkimin duruşuna sahiptir. Altın çiçekler işlemeli, koyu mor elbisesi, onun kocaman figürünü serbest kıvrımlarla kaplamakta. Altın tokası kanatlı teker biçiminde olan, geniş deri kuşağı onun hacimli karnını iyice sıkmakta.

Bir kaşını eğmiş diğerini kaldırmış olan Bes duvardan aşağıya, ağaçların arsında açık görünen kapılara gözlerini dikerek bakar. Uşak sürüsü, katır ve eşek kervanını yüklemektedir. İki hörgüçlü beyaz bir deve onların arasında dikilmekte.

— Şuraya bak, Satirbazan! Cennetin altı akını üzerine yemin ederim ki, devede genç ve çok güzel bir kadın oturmakta. Baksana o örtüsünü kenara sıyırdı. İşte devede diz çökmeye başladı ve zarif bir kızı üzüm salkımı gibi ihtiyatla indirdiler. Kim bu kız?

Bes'in sohbet ettiği asık suratlı bir kişi ayakta dikilmekte. Onun giydiği süetten kısa bir asker elbisesidir; omuzları geniş-çedir ve çocukluğundan beri mızrak atma ve savaş oyunlarında alıştırma yapan bir atletin ki gibi kalkıktır.

— Bu malikâne, Kureşeta'nın efendisi, bey Oksiart'ın. Galiba O, Sen hükümdar gelinlerinin düğün töreni için bakasın diye geldi.

— Cennetin altı akını üzerine yemin erdim ki, eğer bu, sefih sarhoş Oksiart'ın kızı bile olsa gene de, hükümdarlar hükümdarının üç yüz altmış beş karısından biri olmaya layık. Sen oraya, onların yanına git de öyle olup olmadığını öğren.

Satibarzan cevap verir:

— Bana yol ver aziz kişi. Ben görüşmeler için yaratılmadım ve buna vakit de yok. Yavaş hareket etmek olmaz. Çifte Boynuzlunun gerisinde isyan çıkartmak istiyorum. Bana bin süvari ver, ben onlarla Mekodon arabalarına saldıracağım.

— Evet, evet, bu elbette önemli, ben bununla önümüzdeki günlerde meşgul olurum. Ben sana bin değil, tas tamam iki bin Baktriy süvarisi veririm. Datafern sen, Oksiart'ın kızı hakkında bir şey duydun mu?

Yüzünün derisi pörsümüş şişman bir ihtiyar yumuşak bir yürüyüşle yaklaşır. O zorlukla eğilir ve yüzünü avuçları arasına koyarak, sağ ayağını çenesine doğru bükerek, solunu da gevşeterek, halı döşeli yola yüz üstü kapanır. Diz üstü doğrulup Bes'e cevap verir:

— Ben, Oksiart'ın kızının sadece çok güzel olduğunu değil, fakat aynı zamanda çeşitli kitabı bilgeliği de öğrendiğini duydum: Oksiart bilgin bir Grek köleyi Finike'den getirtmiş ve bey kızı Pokşanek Helence okuyup yazmayı, Mısır harpı çalmayı, Babil kutsal oyunlarını oynamayı da öğrenmiş. Bilgin atravanlar ona eski kitap Avestleri anlamayı öğretmişler. Böylesi bir kız hükümdarlar hükümdarının sarayındaki en iyi çiçeklerden biri olacaktır.

— Tamam, öyle olsun! Niçin yavaş hareket ediyorsunuz? Gelinlik düğün töreni düzenleme zamanı! Düğün törenini bir an önce yapmak için, ben bütün diğer işleri ertelemeye hazırım.

Hafif bir gürültü duyulur. Hükümdarlar hükümdarı etrafına bakınır. Geniş meydanda serili halıya aynı biçimde uzanmış birkaç insan, konuşmaya başlamaya hakları olmaksızın, efendinin lütufkâr teveccühünü beklemektedir.

— Ne istiyorsunuz? Diye sorar Bes.

Uzanmış olanlar kafalarını biraz kaldırır ve derhal konuşmaya başlar:

— Yüce kişi seni selamlamak için ben uzaklardan geldim. Tanrıdan korkmaz Makedonlar malikânemi elimden aldı ve ben yoksullar gibi giyinmiş olarak eşeğe binip, tapınırca sevdiğim hükümdarlar hükümdarına hayatımı feda etmek için buraya geldim. Atalarımın yüce Pers ülkesinin hükümdarlarına hizmet ettikleri gibi, ben de sana hizmet etmeyi umut ediyorum.

— Ayağa kalkın, diyerek Bes onların sözünü keser. Sizlerin sadık sözlerini duymaktan memnun oldum. Bana yönetimde tecrübeli insan, pek çok insan gerekli. Benim planlarım muazzam. Ülkeyi yeniden yaratmak gerek. Tanrılar bizi yalnız bırakmaz. Onlar, bölünmez eski Pers ülkesini yeniden yaratmak ve birliğini kurmak için bize yardım edecektir.

— Sen yücesin, sen hikmet sahibisin, sen güneş gibi parıldıyorsun! Diyen uzananlar "Bizi unutma!" diyerek haykırır.

— Gidin, ben hatırlar ve sizi çağırırım.

— Fakat biz şu an açlık çekiyoruz. Bizi sen değil de kim doyurur yüce kişi?

— Benim pek çok kişiyi doyurmam gerekiyor, fakat dört kişiyi daha doyurmak beni iflas ettirmez.

Elinde bal mumu sürülü iki tahta levha ile solgun bir Suriyeli duvarın köşesinden çıkar gelir. O Bes'e doğru yaklaşırken üç kez sağ dizi üzerine çöker, sonra iki dizi üzerine çökerek en yüce kişinin vereceği emri bekler.

Bes Suriyeliye döner:

— Hükümdar mutfağından doyurulması için, sen bu dört kişiyi de kaydet. Siz de gidin!

— Peki, bize Maaş? Diye inler ricacılar.

Bes soruyu duymazdan gelir ve Datafern'e döner. Suriyeli ayağa kalkar ve dönmeden geri geri çekilerek meydandan uzaklaşır. Ricacılar da tıpkı onun gibi geri geri çekilerek peşinden giderler.

— Sen yanıma niçin geldin?

— En yüce kişi, İskitler geldi.

— Duyuyor musun Satibarzan? İskitler nihayet geldi. Her şeye kadir yaratıcıya şan olsun! Sonunda dualarımızı duydu. Tanrıların vatanımızı kurtarmayı istediği görünüyor. İskitler nerede? Kaç kişi onlar? Bin, iki, beş?

Datafern'in tıraşlı yüzünde hürmetkâr bir gülümseme belirir ve kaybolur.

— Saks beyi Budaken Altın Gem geldi. Dağ ayısı gibi çok iri bir adam. Onunla birlikte birkaç ta Sak savaşçısı.

— Fakat onlar niçin bu kadar azlar? Onun müfrezesi kent dışında mı kalmış? Bu Saks beyini Talissiy bahçesindeki saraya yollamalı ve özenle tutmalı. İskitlerin sarhoş olup, akıllarındaki dillerinden kaçırmaları için, durmadan içsinler diye bol bol şarap vermeli. Ben ilkin onların düşüncesini öğrenmeliyim. Bu akşam en yakın danışmanlarımla toplantı düzenleyeceğim, İskitleri ise birkaç gün sonra kabul ederim. Yabancı elçiler sarayın kapısını çalar çalmaz onları kabul etmek bizim azametimize uygun düşmez. Sen, Satibarzan İskitlerle meşgul ol. Onlar bizim için, Çifte Boynuzlu'dan çok daha tehlikeli. Öyle değil mi?

Satribazan umursamazca bakar:

— Ben kurnazca konuşmalar yapamam, ben askerim, beni bundan muaf tut.

— Evet, evet seni göndereceğim, fakat sen hemen bugün gitmiyorsun. Bu nedenle söylediğimi yap. Bu İskit ayısının yanına git.

Satibarzan birkaç adım geri çekilir, üç kez dizlerini eğer ve geri geri çekilerek meydandan uzaklaşır. İhtiyar Datarfan dizleri üzerinde emirleri beklemektedir.

— Datarfan, sen ise hükümdar gelinlerinin düğün alaylarının mümkün olduğu kadar çabuk düzenlenmesine özen göster.

***

II
HÜKÜMDARIN KABÜLÜ

Budaken hükümdarlar hükümdarının kabul etmesini bekleyerek, ona ayrılmış olan kent dışındaki Talissiy sarayında birkaç gün geçirir.

Ona her gün çeşitli yemekler dolu muazzam kaplar, ağzı kapalı şarap dolu güğümler gönderilir. Perslerin yüksek erkânı Budaken'e avcılığa, atlara, stepteki çeşitli yaban hayvanlara dair sorular sorarak onun etrafında oturur ve aynı zamanda İskit beylerinin neler düşünmekte olduklarını: insanlara kıyan, tanrıdan korkmaz yavanlarla çarpışmak için yenilmez savaşçılarını gönderip, göndermeyeceklerini öğrenmeye çalışırlar.

Budaken suskundur, misafirlerin sorularını ve anlattıklarını, çok bulanık cevaplar vererek şüphe ile dinler:

— Çifte Boynuzlu eğer dağlardan inecek olursa, Saklar ilkin onun askerlerinin nasıl olduğuna bakar. Biz, neyin daha uygun olduğuna, stepin derinliklerine çekilmek mi, yoksa Çifte Boynuzluya saldırmak ve onu sayısız atlarımızın toynakları altında ezmek mi gerektiğine sonra karar veririz.

Nihayet hükümdarın kabul günü Budaken'e bildirilir. O altın püsküller dikili, kırmızı bir cübbe içinde gelir, silahlı on İskit savaşçısı da ona eşlik eder.

Baktriy süvarileri, yeleleri kurdelelerle örülmüş, yüksek, zayıf atlarda ileriden dörtnala gider. Pul pul bronz zırhlar içinde, böğürlerinde boynuzdan yaylar, sağ dizlerinde okluk asılı, Baktriyler kedi gibi eğilerek oturur. Perçemlerini silkeleyerek naralar atar ve karşılarına çıkanları kamçılar savurarak dağıtırlar.

Kalenin kapılarında nöbetçiler ve alacalı bulacalı, gürültülü bir kalabalık yığışır. Uzun deri borazanlar tekrarlı gümbürtü ile ünlü misafirin gelişini müjdeler.

Genişçe açılmış kartal kanatları ve onların ortasında, yayı geren bir okun ifade ettiği Pers hükümdarlığının arması, kapıların çeşitli renklerden çinilerle kaplı kemerinde parıldamakta.

Yere dek uzun elbiseler giymiş olan hükümdarın "ölümsüz" muhafızları, sağ omuzlarındaki oklukları ile karanlık geçitte sıralanır. Okluklardan ince bronz zincirler sarkmakta ve savaşçıların her hareketinde tınlamakta. Onlar mızraklarını çaprazlayarak, sarayın gözcü başının mühürlediği parşömen parçasına haiz çok az sayıdaki seçkin kişinin geçmesine izin verilen yere, kalenin içine girilmesini engellemekte. Nöbetçinin talebi üzerine Budaken kendi silahını girişte bırakır. Budaken'e tercümanlık etmek için Spitamen de onun peşinden gider.

Satirbazan ve iki "ölümsüz" önden yürür; onların ardından dört uşak tepsilerde Budaken'den hediye ustaca işlenmiş altın kın içinde kısa bir kılıcı, avda şans getiren, kaplan dişlerinden yapılma, değerli bir gerdanlığı, bir demet koyu renk samur derisini taşır.

Kare biçiminde döşemelerle kaplı ilk avlu, efendilerini görme olanağını umut eden Sogd asilzadeleri ile dolu idi. Sonra pürüzsüz sağır duvarlar arasındaki bir geçitten geçmek gerekti. Sonunda karşılarına alçak kısa bir kapı çıkar. İki savaşçı mızraklarını çaprazlamış durmaktadır. Boynunda altın zincir, şakakları sarkmış ihtiyar harem ağası geçiş belgesini sorar. Satibnarzan onun kulağına birkaç kelime fısıldar ve parşömen rulosunu gösterir. Kapı açılır ve Budaken yüksek, tuğla duvarlarla çevrili ufak bir saraya girer. Zarif oymalarla süslü pek çok ağaç kolon güneşte ve yağmurda ziyaretçilerin altına sığındıkları birkaç yuvarlak kubbeyi desteklemekte. Bütün saray halılarla kaplıdır. Dip tarafta altın ve fildişinden yapılma, yüksek sırtlığına çift kanatlı altın tekerlek işlenmiş yalnız bir koltuk durmakta.

Kavun gibi yuvarlak altın taç ve püskül dikili ipek elbise giymiş olan Bes ayaklarını bir peyke koymuş koltukta oturmakta. Tahtın önünde diz çökmüş olan Pers, Sogd ve Baktriy yüksek unvanlı asilzadeler durmakta.

Herkese dikkatli bir bakış fırlatan Budaken bir an durur, sonra tahtta oturmakta olan Bes'e doğru yönelir.

Budaken, yüce Pers hükümdarlığının bütün uyruklarının, hükümdarlar hükümdarı ile karşılaştıklarında yere kapaklandıklarını, hükümdar onunla konuşuncaya dek kımıldamadan yattıklarını bilmektedir. Fakat böyle davranmakla Budaken, Sakların kendilerini Pers hükümdarlığının uyruğu olarak göstermiş olurdu; Sakların başkanı ise bunu kabul edemezdi. Bu nedenle Budaken tahta birkaç adım kala bekleyiş halinde durur. Bes'in gözleri endişeli bakışlarla, İskit beyinin üzerine dikilir.

Budaken uğultulu bir sesle sakince: "Sağlıklı ol ve uzun yıllar hüküm sür, Pers hükümdarlığının yüce efendisi!" Der. "Sak kabileleri, onların selamlarını ve sana uyruk halklarla barış ve dostluk içinde yaşama arzularını söylemem için gönderiyor."

Bu selamlamada yeterince hürmet ifade edildiği ve İskit beyinden daha fazla dalkavukluk beklenemeyeceğine karar veren Bes kendini beğenmişçe gülümser. O, gökyüzüne dua ile hitap etme anlamına gelen bir jestle avuçlarını yukarı kaldırır ve rahiplerin ayin esnasında yaptıkları gibi sözcükleri uzata uzata konuşmaya başlar:

Bes, Budaken'in adını, soyunu ve obasının konduğu yeri yanına gönderdiği yüksek unvanlıların raporlarından artık bilmektedir.

— Seni gördüğüme memnun oldum, gözü pek ve yiğit bey Budaken. Gökyüzünün, yeryüzünün, dağların ve denizlerin yaratıcısı seni korusun. Buraya yanıma otur ve halklarımızın meselelerini konuşmaya başlayalım, sonra da "keçi kılına"[122] geçeriz.

Budaken tahta yaklaşarak, bağdaş kurup halıya çöker. Her ikisi de karşılıklı olarak bir süre sağlık, beden gücü kuvveti, atların durumu, fırtına, yağmur ve rüzgârların yönüne dair nezaket soruları sorar.

Budaken: "Ben senin hızlı ve güçlü atları sevdiğini biliyorum. Bu nedenle senin için, ünlü rahvan Fırtına Kuşunun oğullarından iki aygır getirdim." der.

122. "Keçi kılını" konuşmak önemi az konuları konuşmak anlamındadır.

Bes onları derhal görmek ister ve atları getirmelerini emreder. Sak steplerinde aslanların, gergedanların yaşayıp yaşamadığını, Sakların komşularına saldırıp saldırmadıklarını, kışın Budaken'in obasına çok kar yağıp yağmadığını sormaya devam eder.

İhtiyar Datafern, tahta yaklaşarak yere dek eğilir ve fısıltı ile söyler:

— Ey en yüce, senin iradenin sadık hizmetçisi Kureşant beyi Oksiart'a senin huzuruna çıkmasına izin ver.

Bes hayretle sorar:

— O niçin süresinden önce geldi? Benim emrimi yerine getirmek için ona ne engel oldu? Peki gelsin.

Bey Oksiart koşarak girer ve dehşet içinde umutsuz bir görünüşle Bes'in önünde halının üzerine atılır. O döşemede boğuk hıçkırıklar içinde büzüşür.

— Hangi belalar seni buldu, bey Oksiart? Sevgili kocasının desteğinden mahrum kalan dul kadın gibi acıya kapılmayı bırak. Seni kimin gücendirdiğini söyle, öfkemin bütün şiddeti ile ben onu cezalandırayım. Senin oğlun ölmedi, O çok güzel kızın hastalanmadı değil mi?

— Ah en yüce kişi, ah en aziz kişi! Bütün gök kubbesi senin büyük parmağındaki yüzüğe sığmakta. Ben senin iradeni yerine getirmek için ok gibi gittiğim zaman, sizin hudut kalelerinize daha hızlı ulaşmak için, üç aygır sürdüm...

"Boşuna üç at ziyan ettin", diyerek Bes onun sözünü keserek, "savaş için şimdi atlara gerek var." Der.

— Sen zaferlerle bin yıl parıldayacaksın! Ben, senin iradene uygun olarak Sak başkanı ile konuşmak istediğim için onların Stepine vardım. O başkan şiddetle dövdüğü ve deve keneleri dolu çukura attığı obasında beni tuzağa düşürdü. Saklar bizimle hep böyle alay mı edecekler? Bizim şimdi ki düşmanımız Çifte Boynuzlu eşkıya değil, O artık karlarla kaplı boğazlarda geberecek. Şimdi, Saklar bizim hasmımız! Saklara karşı orduyu toplaman için ben sana yalvarıyorum. Onlar artık Afrasiab'a dair türküler söylüyor ve bıçakları siyah taşta bileylemeye çağırıyorlar.

Bes şaşkınlıkla kâh Oksiart'a kâh Budaken'e bakar. Etrafındakiler susar. Oksiart kafasını kaldırıp sağına soluna bakınca Budaken'i fark eder. İskit beyi yumruğunu sıkmış, biraz öne eğilmiş oturmakta. Onun sakalı hiddetten titremekte. O, hemen şimdi Oksiart'ın üzerine atılacak gibi görünmekte.

Oksiart duraksar, öksürür ve gülmeye başlar:

— Elbet bütün Saklar bize karşı değil. Onların arasında da bizimle dostluğa hazır hikmetli beyler var. Herkes, Altın Gem Budaken'in yüksek aklı ve kahramanlıklarına dair konuşmakta. O beni öyle bir hararetle kabul etti ki, tıpkı onun gibi davranarak teşekkür etmekten memnun olacağım. Fakat burada gördüğüm o değil mi? Şimdi onu Sogdların misafiri olarak görmek ne büyük sevinç!

Budake boğuk bir sesle konuşur ve gözleri gizli bir öfke ile parıldar:

— Daima bıçakları bilediğimiz ve okluklarımız daima kana susamış oklarla dolu olduğu içindir ki biz Saklar özgürüz. Bizim kalelerimiz yok, bizim gücümüz sadece dövüşmeyi seviyor olmamızdır. Biz, Sogdlarla da, Çifte Boynuzlu eşkıya ile de ve steplerimizin hududunda gördüğümüz herkesle derhal savaşa tutuşabiliriz.

Bes, iki beyin arasında henüz anlayamadığı gizli bir düşmanlığın varlığını anlar. O, etkin Oksiart ile tartışmak istemez, fakat aynı zamanda Sakların yardımına da ihtiyacı vardır. Bu nedenle O, beylerin tartışmasına son verir:

— Şanlı bey Oksiart! Sen, Sakların bıçaklarını kime karşı biledıklerini iyi fark edememişsin. Tabi ki bize karşı değil. Artık birkaç döngülük yıllarca[123] biz, Saklarla tam bir dostluk içinde yaşamaktayız Ben, Sakların bize yardım edeceğinden eminim; Çifte Boynuzlu eşkiya eğer bizim eski şarapların tadına bakmak için bizim vadilerimizden geçmek isterse ilkin bizin meşhur sivri kılıçlarımızın tadına bakacaktır. Biz değerli misafirlerimiz için içelim.

123. Döngü: On iki yıl olup; eski Perslerin ve İskitlerin hesaplama tarzlarıdır.

Geniş sarı ipek şalvarlar giymiş çocuklar çabucak tepsilerle gelir. Onlar kehribar sarısı şarap dolu bronz maşrapalar getirir ve hünerli desenlerle süslenmiş kıymetli kupalar dağıtırlar.

Saki, kupadan avucuna biraz şarap dökerek bir yudum alır ve kupayı Bes'e verir. O da bu kupayı okşayıcı sözlerle Budaken'e verir. Bes sonra alışkın olduğu bir jestle diğer kupayı sonuna dek içer.

***

III
CANİCE SÖZLER

"Şimdi herkesin burada durmadan söyleyip durduğu konuyu konuşalım." Der Bes ve çocukların daha şarap doldurması için yüzüklerle süslü parmağı ile işaret eder. "Benim sadık yardımcılarım bizim barışçıl ülkemize, cani hükümdar İskender'in gelip gelmeyeceğini tartışmakta. Kimi onun buraya mutlaka yöneleceğini konuşmakta, kimi de onun Hindistan'a gideceği kanaatinde.

Yüksek unvanlılar dalkavukça fısıldanır:

— Başka şekilde düşünmek mümkün mü? Tabi ki O Hindistan'a gidecek.

Onlardan biri, "O, Hindistan'a kadar varamaz bile," diyerek beyanda bulunur.

Bes söyleyene döner ve "niçin varamaz?" Diyerek sertçe sorar.

Zayıf bir ihtiyar avuçlarını dizlerine uzatmış kımıldamadan oturmaktadır.

— Ben, Çifte Boynuzlunun kampından kaçmış olan bizim tüccarlardan birini gördüm. O, Kiliklerin sürekli komplo ve isyan halinde olduklarını, kendi mukadderatından korkan İskender'in kendini büyük bir muhafız kalabalığı ile çevirdiğini ve en yakın arkadaşları ve komutanlarından birkaçını idam ettirdiğini anlattı. Çifte Boynuzlu öldürülmüş de olabilir. O, eğer sağ ise onun yeni seferlerden daha çok kendini kurtarmayı düşünmesi gerekmekte. Hedefine kadar uçan ok nasıl düşüyorsa, Pers ülkesindeki seferi ile bütün gücünü tüketmiş olan, Çifte Boynuzlu da Sed dağlarının eteklerinde mahvolacak.

Bes elini havaya kaldırır. Onun ardından herkes gri duvarların üzerinde masmavi görünen bulutsuz gökyüzüne doğru ellerini uzatır.

— Ey siz, eski yüce hükümdarlığımızın ezeli koruyucuları! Diyerek Bes şarkı söyler gibi heceleri uzata uzata söze başlar. "Siz, pek çok bin yıldır bizim tüm dünyaya sahip olabilmemiz ve yönetebilmemiz için ülkemizi korudunuz. Siz şimdi, tanrılara olan saygısızlığımız ve inançsızlığımızdan dolayı bizi cezalandırmak için, yılanın ve Ariman'ın kindar oğlunu gönderdiniz. Bu Çifte Boynuzlu bizi, kırbacın özensiz köleyi cezalandırması gibi bizi cezalandırmakta. Şimdi tanrıların öfkesi artık sona ermekte ve biz yakılıp yıkılmış ülkemizi yeniden kurmaya, yıkılmış tapınak ve sarayları yeniden inşa etmeye başlıyoruz. Güneşin doğudan doğması gibi, bitkin düşmüş Pers ülkesinin yeniden doğuşu da doğudan gelecek!" Heyecanlanmış olan Bes'in şakaklarında gözyaşları süzülmektedir.

— Sen yücesin, bizi sen kurtarırsın! Diye haykırır yüksek unvanlılar. "Senin elbisenin eteğini öperiz. Cesur ordumuzu Çifte Boynuzlunun üzerine sür. Biz onu denizin kıyısına, boğulacağı yere dek, kudurmuş bir köpeği kovar gibi kovarız.

Bes ellerini yakınlarına doğru uzatarak: "Dua edin ve inançlı olun!" Diye haykırır. Ve herkes ona doğru koşar, diz çöker, simli elbisesinin kıyısını öper. "Ne yapmak istediğimi dinleyin. Ben, bütün rahiplerin bizim zaferimiz için hem gündüz, hem gece dua etmeleri için emir vereceğim.

— Doğru! Doğru! Bu çok önemli! Dua edeceğiz.

— Ben burada devlet yönetmenin zor olan bilimini öğrenmiş pek çok yüksek unvan sahibi bilge kişi görmekteyim. Onlar uzak ova, dağ ve çöllerden, düşmanlarımızın müfrezeleri arasından, tehlikeleri göze alarak bana ulaştılar. Bütün bu değerli insanlar, Perslerin kıymetli ülkesinin şanının alev alev fışkıracağı çekirdektir. Hükümdarlığın yeniden doğuşunun danışmanlığını ve devlet yönetimini onlar teşkil edecek.

— Bu bilgece, bu bir bilgelik, bu hükümdarlığın ezeli liyakati! Diye haykırır yüksek unvanlılar ve herkes bu danışmanlığın üyesi olabileceğini ummaktadır.

— Bundan başka biz gençlerimizin eğitimine özen göstermeliyiz. Beylerin ve yüksek unvan sahiplerinin çocuklarının eğitileceği okulları düzenlemeye derhal başlamalıyız. Onlar bu okullarda, askerlik sanatını, ata binmeyi, mızrak fırlatmayı ve davaları karara bağlamayı bilmek için mahkemelere bakmayı öğrenecekler.

— Sen her şeyi önceden görüyorsun, sen her şeyi düşünüyorsun! Diyerek haykırır unvan sahipleri.

— Daha pek çok şey yapmak gerekiyor! Buradan, Marakanda'dan Pers ülkesinin yeniden doğuşunun başlaması için, tanrılara şarap sunalım ve içelim.

Bes dokunaklı iltifatla dolu bakışını herkesin üzerinde gezdirir ve Spitamen'e diker. O dizleri üzerinde oturmakta, yan gözle bakmaktadır, ağzı da acı bir alayla eğilmiştir ve sol avucunu açmış, güneş yanığı, kaba parmakları ile bir hesap yapmaktadır.

— Misafirin fincanı şarapla niçin dolu? O niçin içmiyor? Ve O neyin hesabini yapıyor?

Az önce Pers ülkesinin yeniden doğuşu için içmiş olan Budaken, Spitamen'e yan gözle bakar.

Budaken: "Benim kılavuz-tercümanım pek çok halk görmüş ve pek çok ülkeden geçmiş. O bize belki, önemli bir şey anlatabilir. Örneğin Çifte Boynuzlunun memleketi hakkında anlatsın mı?" Der.

— Anlat bize, biz de dinleyelim! Diye yanıtlar Bes.

Herkes susar ve İskit beyinin yoksul giyimli, kim olduğu belirsiz yol arkadaşına tepeden bakan küçümseme ile gözlerini diker. Neyi anlatabilirdi büyük yolların tozlarını yutan bu arşınlayıcı, bölge hâkimlerine onun anlatacağı ne olabilirdi.

Spitamen'in "elçiler öldürülmez!" diyerek Budaken'in elini tutuşunu hatırlayan Oksiart dostane bir sesle "niye susuyorsun, konuşsana!" der.

Spitamen yavaş yavaş konuşur:

— Ben Çifte Boynuzlunun kaç gün sonra burada, Marakanda'da olacağını hesaplıyorum.

Ortalığı bir an sessizlik kaplar, sonra o sessizlik gürültü ve çığlıklarla dağılır.

— Ne diyor O? Kim O? O, Pers ülkesinin kurtuluşuna inanmıyor mu?

Bes'in kafası derhal omuzları arasına büzüşür; O durup dinlenmeden günüz gece özellikle düşündüğü ve hiç kimseye söylemeye cesaret edemediği kendi endişesini dile getiren, kendisine tuhaf gelen adama bulanıklaşan ve ürken gözlerle bakar.

— Kesin sesinizi! Diye bağırır Bes. Bırakın O konuşsun. Sen niçin Çifte Boynuzlunun buraya, Suguda'ya gelebileceğini düşünüyorsun?

— Çifte Boynuzlu kendisini durduracak hiç kimsenin bulunmadığı her yere gidebilir.

— Fakat onu karşılaması için ordu gönderildi ve bütün geçitlerde bizim müfrezelerimiz durmakta.

— Peki, Çifte Boynuzluyu kimin durdurması gerekiyor? Onu geriye atmak için göğsünü kimin germesi gerekiyor?

— Kim? Sen neyi soruyorsun? Biz! Diyerek bağrışır unvan sahipleri.

— Hayır, siz ona karşı göğsünüzü germezsiniz. Siz kanunlar yazacaksınız, düşmanı durduracak olanlar ise sizin çobanlarınız ve aşçılarınız olacak.

Unvan sahipleri: "Onun ne söylediğini duyuyor musunuz?" Diyerek homurdanmaya başlar. "Evet, O çifte Boynuzludan daha tehlikeli! O bizden değil! Onun kim olduğunu tamamen açığa çıkarmalıyız. Evet, bu galiba Çifte Boynuzlunun casusu: hiç gözlere bakmıyor, hep burnunun ucuna bakıyor.

Bes yeniden yüksek sesle, erk sahibi bir tonla konuşmaya başlar. O tekrar dikleşerek ve ışıldayan elmaslarla süslü parmakları ile koltuğun kollarını tutarak, tekrar hükümdarlar hükümdarı gibi oturur.

— Sanki burnun ucunda akrep oturuyormuş gibi göz ucu ile bakan bu adam beni neşelendirdiği için, bu gün keyifle biraz eğlenebiliriz. Sen, galiba Çifte Boynuzlu ve onun savaşçıları hakkında bol bol kocakarı dedikoduları dinledin. Korkma, bizim ordumuz yeterli! Yalnız Sogd savaşçıları Çifte Boynuzlunun bütün savaşçılarından üç kez daha fazla. Bizim askerlerimizin karnı tok, giyimleri iyi, onlar kendi evlerindeler, şarkılar söylüyor, oyunlar oynuyorlar. Sen galiba hiçbir zaman yavanları görmedin. Onlar da tıpkı bizim gibi insan, bizim ünlü Baktriy süvarilerimiz mızrakla bir anda birkaç yavanı zımbalayabilir.

Spitamen dişlerinin arasından mırıldanır:

— Onları defalarca kırbaçladığımdan ve o zaman benden ürkmüş domuz yavruları gibi kaçıştıklarından ben yavanları-Helenleri iyi bilirim.

Herkes bağrışmaya başlar.

— O üstelik palavracı! Sen bu eşkıyaları nerede kırbaçlamış olabilirsin?

— -Biz üç yüz İskit süvarisi idik. Biz yavanların başkenti Atina'da[124] düzen ve sükûneti koruyorduk. Onlar çok konuşmayı o kadar severler ki, eğer iki yavan tartışmaya başlar ise, onları ayırmayıp dört kişi daha onlara katılır, sonra sekiz kişi daha ve kısa bir zamanda koca bir kalabalık kimin, Atinalıların mı yoksa İsbartalıların mı daha uzun boylu ve daha kuvvetli olduğunu tartışır. Böylesi gürültücü bir kalabalığı dağıtmaya sadece İskit süvarileri yetenekli idi. Bunu bildikleri için bizi tutuyorlardı.

— Eğer Atina'da yaşadı isen, sen galiba Kilikçe konuşmasını da biliyorsundur? Diyerek imalı bir şekilde sorar Datafern.

— Evet, biliyorum.

— Ooo, sen bizim için çok yararlı olabilirsin, der Bes. "Eğer bey Budaken seni bırakır ise, sen Baktra'da tercüman olursun. Sen eğer yavanlarda bulundu isen, sınıra doğru yola çık ve onlardan birkaçını yakala. Biz böylece o gevezeleri bize gerekli olan her şeyi anlatmaya zorlarız. Şimdi ise, Avesta'nın inançlı

124. Atina'da düzeni sağlayan İskit (devlet kölesi) müfrezeler bulunmakta idi.

oğulları, ünlü bey Budaken'in Sak steplerinden getirdiği aygırlara bakmaya gidelim.

Maiyeti ve "ölümsüzler" müfrezesinden korumaları ile çevrili olarak Bes ufak bir bahçeye geçer. Ortada beyaz keçeden, kırmızı astarlı bir çadır durmakta. Çadırın çevresindeki kazıklarda da Bes'in sevgili aygırları bağlıdır. Etrafta büyük tepsilerle uşaklar dikilmekte. Onlarda olgun kavun dilimleri var. Bes, Budaken'in iki aygırının yanına varır. Biri altuni sarı renkte, diğeri beyaz kuyruklu ve yeleli açık gri elma rengindedir. Bes unvan sahiplerinin hürmetkâr suskunlukları arasında atları kavun dilimleri ile doyurmaya başlar, O sonra Satirbazan'a işaret ederek onunla bir kenara çekilir.

— Bu kılavuzu hiçbir şeyden şüphelenmemesi için para mükâfatı ver. Onu hemen şimdi bir müfreze süvari ile Baktra'ya gönder. Onu gözden kaçırmamaları ve yolda zincirlemeleri için emir ver. Casus olup olmadığını öğrenmek için, Hautaka'da ona işkence yapmalı. Bes yapmacıktan sevinçli bir yüzle Budaken'in yanına döner ve ona bütün nehirlerin üzerinde nasıl taş köprüler ve bütün büyük yollarda tuhaf görünüşlü kervansaraylar yaptırmak istediğini anlatır.

"Hala vakit yeterli," diyerek Bes konuşur:

— Bey, sen yakında benin düğünümde ziyafet çekeceksin. Sogd ve Baktriy beylerinin kızları hükümdarlar hükümdarının karısı olacaklar. Ben onları seninle Suzı'ya götürürüm. Bundan sonra Sogd beyleri gene de hükümdar tahtına destek olmaz ve Pers hükümdarlığının birinci asilleri olmaz mı?

***

IV
BOĞAZDAKİ GECE

Budaken kent dışındaki Talissiy bahçesine döndüğü zaman, unvan sahibi Persler orada onu bekliyordu. Onlar Bes'den hediye olarak, aslanların geyikleri avlama sahneleri işlenmiş birkaç bronz kap ve kupa getirmiş. Ayrıca, pek çok çiçek ve yaprağın ustaca birbirine dolaştığı yeşeren bahar çimenleri ile desenlenmiş büyük bir Pers halısı da getirmişler. Gene onun için en kıymetli olan, çelik halkacıklar ve ufak levhalardan, usta bir işçilikle yapılan önden açılır büyük bir zırh-yelmeyi de hediye ederler.

Satibarzan da gelir, Budaken'le baş başa kalarak, Çifte Boynuzlu ile mücadeleye başlamak için, Sakların hangi şartlarda, gecikmeden yüz bin süvari gönderebileceklerini ısrarla sormaya başlar.

— Saklar eğer hükümdar İskender'e Suzı'dan ve Ekbanata'dan takviyenin geldiği yollara saldırırsa, bu eşkiyanın ordusu tecrit ve destekten mahrum olur, o zaman yavanların hepsini Drangiana boğazında köpek yavrusu gibi ezmek kolay olur.

İskitli savaşçılar, kızgın kömürler üzerindeki şişlerde koyun etlerinin pişirildiği ateşlerin etrafında beylerden ayrı olarak oturmakta. Kidrey hasır parçası ile kömürleri yellemekte ve eti çevirmekte, etten damlayan yağlar ateşin üzerine düşerek cızırdamakta ve alev almakta.

Spitamen açıklar:

— Beni Sed dağlarına gönderiyorlar. Benim onlara birkaç Kilikas yakalamamı talep ediyorlar. Söylediklerim onların hoşuna gitmedi. Tıpkı ürkmüş kazlar gibi köpürmekteler. Bana yirmi süvari veriyor, ya da beni onlara teslim ediyorlar, niyetlerini bil-

miyorum. Onlara beni yolda boğma görevi verilmiş olmasından endişe duyuyorum.

— Biz de senin peşinden gidelim, der Kidrey.

Spitamen düşünür ve razı olur.

— Siz eğer benim izimi takip ederseniz, Oks'un geçit yeri civarında karşılaşırız. Ora her zaman oyalayıcı olur: yolcuları taşımak için kayıklar yetmemekte. Benim atı da ala koyun. Benim Sed dağlarına ulaşmam eğer Bes için gerekli ise O bana bir at verir. Eğer O benden kurtulmak istiyorsa bu güzel ata niçin yazık olsun.

***

Yirmi süvari sabahleyin Marakanda'dan Baktra'ya doğru giden büyük ticaret yoluna çıkarlar. Spitamen onların arasındadır.

Müfrezenin zayıf, kemikli komutanı yüzlük başı asık suratla yan yan bakarak, suskunca atta oturur. O diğer süvarilerin müfrezeden uzak durmalarına izin vermeyerek, onlara bağırıp çağırmakta. Birkaç süvari yanından hiç ayrılmadan onu çevrelemekte.

Bütün gün, sık yeşil cugar ve buğday ekinleri ile kaplı özenle işlenmiş tarlaların önünden geçerler.

Yolda ufak kalelere benzeyen bey malikânelerine rastlarlar. Köylü yerleşimleri taşlarla örülmüş, kille sıvanmış kulübelerden meydana gelmekte. Kurtlara benzeyen kocaman köpekler, kızgın boğuk havlayışla kil duvarlar üzerinde koşturmakta.

Süvariler bahçelere sapar, atlardan inmeden evlekleri çiğneyerek en iyi kavun ve karpuzları seçip yerler.

Köylerdeki kısa molalarında yüzlük başı, uysalca boyun eğen muhtarları kamçılar.

Korkuya kapılan köylüler atlara sepetlerde arpa, askerlere de sıcak gevrek çörekler ve süt dolu kupalar taşırlar.

Akşamleyin güneş dağların sırtlarına yaslanmaya ve dağ zirveleri sararmaya başladığı zaman, müfreze kayalıklar arasında akan ufak bir nehir yanında mola verir. Mola yeri kasvetli ve

insansızdır. Bazı ardıç ve fıstık ağaçlarının eğri gövdeleri yer yer dağların kayalıklarına tutunmakta. Köy ise arkada uzaklarda kaldı.

Yakılan birkaç ateş çatırdar ve mavimsi, güzel kokulu duman yere yakın olarak yayılır. Müfreze komutanı daha da kabalaşır ve Spitamen dağa tırmanmaya niyetlendiği zaman ona bağırmaya başlar. Spitamen ona aldırmaksızın daha yükseklere tırmanır. Bir kayanın çıkıntısında durur ve etrafı gözden geçirir. Yüzlük başı "yol serserisinin" büyü yapmamasını ve savaşçılarına veba salmamasını talep ederek küfürler savurur.

Spitamen bakışını dağlara çevirir ve yamaçlarında yeşil kıllı çamlar yetişen boğazın yönünü fark eder. Patika zikzaklar yaparak dağın zirvesine doğru akmakta. "Geçit ve iniş orada." Diye düşünür O.

Birkaç savaşçı küfürler savurarak, kayalığa tırmanır ve Spitamen'in üzerine atılırlar.

— Siz niye kudurdunuz? Diye bağırır Spitamen, çırpınır ve birkaç sıçramada ateşin yanına varır. Burada O keçe şilteye diz çöker, tıpkı dua ediyormuş gibi kımıltısız bir pozda donar kalır.

Savaşçılar kendilerine acayip biri imiş gibi gelen avcıya çekine çekine yaklaşırlar. Fakat ham kayışlarla ellerini arkadan bağladıkları zaman O karşı koymaz. O sadece küçük küçük titreme ile sarsılır ve dişleri birbirine çarpar.

Gece, koyu-mor gölgelerle dağları çabucak örter, alevli ateşlerin ışığında yakınlardaki taşlar ve çalılar kızarır.

Spitamen titremeye devam eder. O, heybesini karıştıran ve zar atarak aralarında onun böreklerini, kupasını ve renkli gömleğini paylaşan savaşçılara birkaç kez yan yan bakar.

— Niçin titriyorsun? Der genç bıyıksız bir savaşçı. "Ölümden mi korkuyorsun? Ondan kaçış olmaz..."

— Benim çizmenin sol tekinde içinde gümüş olan bir kese var. Der avcı "Onu kendine al, ancak buna karşılık benim cübbeyi üstüme örtüver. Beni bugün sıtma titretiyor: o, bana her otuzuncu gün gelmekte ve bana eziyet vermekte.

Delikanlı, Spitamen'in yumuşak çizmesinin koncunu eli ile yoklar ve oradan keseyi çıkarır. Beyaz keçe cübbesini, elleri bağ-

lı olanın üzerine atıverir. Titreme yavaş yavaş azalır ve Spitamen sessiz düşer.

Yüzlük başı geniş ağır kılıcını siyah taşla bileyler ve yanında oturan yardımcısı-defterdara anlatır:

— Onu şimdi öldürmeye gerek yok: ruhu eğer şimdi bedenden ayrılırsa, o ruh bütün gece boyunca bu civarda uçar durur ve uyuyanların kanını emer. Onu buradan ayrılmadan önce seher vakti haklarız. Onun cübbesinin eteğine otursun, biri de atları beklesin.

Gece uzar gider. Nöbetçiler ateşe ardıç dalları atar. Görünmeyen çakallar, karanlıkta bir yerlerde ciyaklayarak ulur. Yarasalar havada çizgiler çizer.

Dağların karlarla kaplı uzak zirveleri pembe şapka ile kızarmaya başladığı zaman, atlar kırağı tozu ile tüylendikleri ve ateş küllenerek ağır ağır söndüğü zaman, Spitamen'in cübbesine oturanlardan biri uykudan uyanır. Ona tuhaf bir gıtgıt sesi duyulur. Ses tulumdan akan şarabın lıkırtısını hatırlatmaktadır. Diğer nöbetçi kafasını dizleri üzerine koymuş horlamaktadır.

Nöbetçi ayağa kalkar, gerinir ve yüzlük başının yerde duran başını görür. Gözlerden biri kapalı diğeri ise sanki alay ederek bakıyormuş gibi kısıktır. Yüzlük başı kollarını ve ayaklarını açmış bir yanda yatmakta, boğazından lıkırtı ile kan akmakta; baş tek bir vuruşla kesilmiş.

Savaşçı kendi ömrü içinde pek çok ölüm görmüştü, fakat O dehşetten donar kalır ve etrafına bakınır. Herkes uyumaktadır: bütün yemlerini yemiş olan atlar başlarını eğmiş, kımıldamadan durmakta. Nöbetçi uyuyan yoldaşlarını ayağı ile dürtmeye başlar.

Korku ile etraftaki kayalara bakarak O: "Avesta'nın inançlı oğulları, silahları alın, düşman yakınlarda!" Diyerek fısıldar.

Savaşçılar söylenenin ne olduğunu uyku sersemliği ile doğru dürüst anlamadan kalkarlar. Tenha vadilerde uçan kötü ruhlarla dövüşmeye hazır olarak, hepsi mızraklarını kapar. Korku içindeki savaşçılar komutanlarının başına doğru yavaş yavaş yaklaşır.

Onlar: "Titreyen yol serserisi galiba dün akşam büyü yaptı ve gece ruhlarını çağırdı." Diyerek aralarında fısıldanır.

— Bu büyücüyü öldürmeye gerek yok, biz onu canlı olarak kente götürelim. Derisini orada yüzerler!

Bir savaşçı mızrağını Spitamen'in kımıltısız figürüne dürter. Sepetle duran beyaz cübbe devrilir.

Avcı cübbenin altında değildir. O ortalıkta görünmez. Kısa bir zaman önce herkesin onu görmüş olduğu taşta altın sarısı renginde ufak bir akrep durmakta: kuyruğunu dirsek gibi yukarı doğru kıvırmış savunmaya da, saldırmaya da hazır olan akrep zehirli iğnesini kımıldatmakta.

Savaşçılar: "Cinler! Kötü cinler bu vadide! Buradan bir an önce uzaklaşalım!" Diye feryat etmeye başlar.

Defterdar çılgına dönen yoldaşlarını tutmaya çalışır, fakat onlar hiçbir şey dinlemez, atlarını çözer ve yolda doludizgin gitmeye başlarlar.

Defterdar cesedin yanında yalnız kalır. Yüzlük başının kılıcının ve kısa ağır mızrağının kaybolmuş olması onu şaşırtır. O ardıçtan dallar keser, onları yığın haline getirir ve komutanın gövdesini onların üzerine koyar.

Yüzlük başının ve Spitamen'in atlarını kementle bağlayıp, atına atlayan defterdar vadide, Baktra'ya doğru giden yolda hızla ilerler.

***

V
SPİTAMEN'İN YOLU

Spitamen alacakaranlıkta ateşten sessizce uzaklaşır. O, yülük başının kılıcını iğne yapraklı dallara siler, kuşağına sokar ve vadinin derinliklerine yönelir.

Avcıların keskin gözü ile O keçi patikasını çabucak bulur ve yamru yumru yayılmış kayalıkların dik yokuşunda yukarı doğru çıkmaya başlar. Kısa bir süre sonra O atların ayak seslerini ve çığlıklar duyar. O çalıların arkasına saklanarak, daha geceleyin birlikte olduğu savaşçıların vadiden dörtnala rüzgâr gibi geçişlerini izler.

O gittikçe yükselir, kaya biçimindeki ilk sırta ulaştığı zaman, kendinden ileride sayısız sarp kaya ve tuhaf bir şekilde dağılmış taşlar görür. Dipsiz uçurumlar gibi vadi özellikle kasvetleşmiş gibidir ve duman rengi sis oradan dağların zirvesine doğru, güneşin yatık ışınlarında hızla eriyerek sürünür.

Kısa bir zaman sonra O, dağın tepsinde her iki yanında ağır çuvallar yüklü ince bacaklı eşekler görür. Uzun düzgün sopalarla eşeklerin ardından yürüyen köylülerin bağırtıları Spitamen'e kadar gelir. Onlar dağa doğru alışkın yürüyüşlerle tırmanmakta, iniş aşağı adımlarını yavaşlatarak sopalara dayanmakta.

Spitamen en kısa yolları seçerek, kâh tırmanarak çıkar, kâh iniş aşağı koşar. O birkaç kez köylülerin önüne geçer.

Mızraklı meçhul yolcuyu onlar aniden görünce "Tereç!"[125] diyerek birbirlerine bağırır ve uzun kollu baltalara yapışırlar. Onlar Spitamen'e kuşkulu kuşkulu bakar.

125. Tereç: Sakının

— Kimsin sen, nereye gidiyorsun?

— Selametle gidin!

— Hayırlısı da, zararlısı da aynı şekilde yürür. Senin adını hayırla anmamız için, senin dediğin gibi olsun.

— Ben kötülük yapmam.

— Yakında savaş olacak, kısa bir süre sonra burada da kulübeler yanacak, kadınlar saçlarını yolacak diyorlar. Biz daha uzağa, dağlara doğru gidiyoruz. Hükümdarlar hükümdarı bizim savaşa gitmemizi emretti. Biz neden savaşalım? Sadece sürünmek için mi?..

Köylüler torbalardan kendileri gevremiş çörek ve avuçları ile kuru üzüm çıkarıp meçhul adama verirler. Gelenekler yolda ekmek rica etmeye izin vermez. Veren kendi hayrından verir. Yolcunu yol torbasının olmadığı ve gözlerinin aç kurtlarınki gibi alev alev yandığı derhal görünmekte.

Spitamen kuşağını gittikçe daha çok sıkarak birkaç gün yürür. Bir gün seher vakti yüksek sık kamışların şerit halinde çerçevelediği nehrin geniş aydınlık yatağını görür. Nehrin öbür tarafında bir ova uzanıp gitmekte, duman rengi sabah sisinde dağların uzak tepelikleri ufukta güçlükle fark edilmekte. O, bunun büyük Oks nehri olduğunu anlar.

Nehrin arkasında Baktra başlamaktadır.

Spitamen dağın yamacına yapışmış olan köyü büyük bir kavis yaparak dolanır. O, aşağıda kamışlar arasında düzgün hatlar halinde evleklerin açık alanını fark eder. Orada dinlenmeye karar verir. Sahile doğru inerken Spitamen bir süvari ile karşılaşır. Aksakallı bir ihtiyar, yüklü torbalar ile at üzerinde gelmektedir. Karşısında mızraklı meçhul bir kişiyi görünce ihtiyar, atı dörtnala kaldırır. Bir torba yuvarlanır ve yolda kalır. Süvari geçit yerine doğru uçar gibi gider ve durup meçhul kişinin ne yapacağını izler.

Spitamen torbayı çözer. Mavi ve safran rengi gömlekler, şalvarlar onun içine özenle yerleştirilmiş. İhtiyar galiba doğ köylülerinin dokuduğu kumaş ve elbiseleri toplayan bir bezirgândır. Spitamen bütün elbiseleri yola silkeler ve deri torbayı katlayıp kamışların derinliğine dalar.

İhtiyar birkaç yolcu yaklaşıncaya dek geçit yerinde bekler. Onlar çömelerek oturup uzun süre tartışır, sonra elbiselerin atıldığı yere doğru yönelirler ve kamışlara doğru dönerek bağırırlar:

— Ortaya çıksana başıboş serseri! Pek çok işsiz güçsüz serseri şimdi durmadan sağda solda sürtmekte! Herkes kaçmakta ve ana yurdu savunmak istememekte. Hırsız, serseri bize sadece bir görün ki seni baltalarla doğrayalım!

Spitamen, balçıklı yapışkan topraktan ayaklarını güçlükle çekerek, yüksek kamışları yarıp geçer. O açık alana ulaşır. Bu, gür yeşillikleri arasına gizlenen kavunların sarardığı, karpuzların ve büyük eğri salatalıkların parıldadığı bir bahçedir. O burada kuru bir tümsek bulur, deri torbayı serer, son gücünü de kaybetmiş olarak onun üzerine düşer.

O uzun süre yatar. Güneş gün ortasını aştı. Spitamen elini uzatır ve olgun bir kavun alır. Onu kılıcı ile yarar ve portakal renkli tatlı suyunu içer. Kavunu küçük dilimler halinde yerken çevresindeki sıklıklardan gelen seslere kulak kabartır.

İki-üç insan boyundaki esnek kamışlar, tepeleri ve tombul gri püsküllerini sallayarak yavaşça hışırdar. Rüzgâr dalgaları ile hışırtı artar, çeşitli yönlerden sanki etrafta pek çok insan toplanış ta anlaşılmayan sözler fısıldanır gibi sesler gelir.

Spitamen kaba yün kaftanını, keten bezi gömleğini, deri pantolonunu, aşınmış yumuşak çizmelerini, dolama çoraplarını çıkarır ve onları yere yayar. Bütün gün, gökyüzünün ala kırmızılığında kamışların tepesi kararmaya ve nehirden serin ve sisli esinti başlayana dek güneşte yatmaya devam eder.

Gücü yerine gelir. Giyinir ve açık alanın etrafında dolanır. Alanın sonunda bulunan belirgin bir patika kamışların içine doğru uzanmakta.

Bir yerlerde çatırtı başlar, şapırtı duyulur. Spitamen kamışların arkasına saklanır. Sapların arsındaki boşluklardan bahçenin evlekleri ona görünmektedir.

Burnundan gürültü ile soluk alıp veren kocaman, çamura bulanmış bir domuz kafası kamışların arasından görünür. Sivri

uzun dişler ağarır. Kurnaz kindar gözler etrafa keskin keskin bakar. Domuz içine güçlü bir hava çeker, sonra kendine güvenle ve ağır ağır açık alana çıkar. Onun peşinden birkaç iri ve ufak domuz yavrusu koşturarak gelir ve bekleyiş halinde dururlar. Domuz burnunu kaldırıp havayı koklar. Sırt kılı tarak gibi dikleşir. Domuz sonra sakinleşir ve kıl da sırtına yatar. O kafası ile gevşek ve nemli toprağı kuvvetle deşmeye başlar. Yavrular, dar uzun ağızlarını açarak evleklerde koşuşmaya ve karpuzları çınlatarak parçalamaya başlar.

Spitamen kımıldamadan durur: O domuzun en gözü pek hayvan olduğunu ve sürüsü için tehlike hissettiği yere ilkin saldırdığını bilmektedir.

Pek çok karpuzu yaralayıp bereleyen domuz yavruları uysallaşır ve ayaklarını uzatıp yan gelip yatarlar. Sadece bir erkek yavru, ağzını gürültü ile şapırdatarak ve ara sıra gayrete gelip toprağı deşerek açık alanda gezinir. Domuz birden kulaklarını diker ve endişe ile hırlar.

Kamışlardan sesler gelir, kırılan sapların çatırtısı duyulur. Tüm domuz yavruları ayağa sıçrar ve nereye kaçacaklarını bilemeden oldukları yerde zıplar. Sıklıkların arsından enine siyah alaları olan kocaman kırmızı bir gövde, atik sıçramalarla uçar gibi gelir ve domuz yavrularından biri üzerine çullanır. İçgüdüsel keskin bir ses akşamın sessizliğini yırtar. Domuz yavrusunu ensesinden tutan vahşi hayvan, birkaç sıçrayışla açık alandan hızla geçer ve kamışların arasında görünmez olur. Sadece uzun kuyruğu ve çamurlu arka pençeleri moraran havada görünüp kaybolurlar.

Domuz ve yavruları kamışları kırarak diğer yöne darmadağınık atılır. Yavrulardan biri hızla Spitamen'in yanından geçer. Onun fırlattığı mızrak biryandan diğer yanına delip geçer. Yavru bir takla atıp cıyaklayarak balçıklı çamura çakılır kalır.

Spitamen etrafına bakınarak mızrağı çekip çıkarır. Fakat kaplan artık dönmez. Uzaklardan hala kırılan sapların çatırtısı duyulur, ancak kısa sürede her taraf sessizliğe gömülür.

Spitamen domuz yavrusunun gövdesini açık alana sürükler ve onu parçalara ayırır, böbreklerini ve karaciğerini keserek sıcak sıcak yer.

Yavaş davranmak doğru değildir. Kamışlıkların sahipleri kaplan ile dişi ve erkek domuz buluşma yerlerine dönebilir. Spitamen, etrafına bakarak ve arkasında vahşi hayvanın ağır pençesi altında dal budak kırılıp kırılmadığına kulak kabartarak patikadan yürür.

***

VI
BAKTRA

Yuvarlak çakıl taşlarının serili olduğu açık sahil görünür. Sağa sola çürümüş ağ parçaları, kırılıp dağılmış kayık parçaları atılmış. Su dönüp duran girdaplarda dalları, samanları, karpuz kabuklarını ufalayarak hızla alıp götürmekte.

Spitamen soyunur, torbayı açar, bütün çamaşırlarını ve çizmelerini torbaya yerleştirir ve onu şişirir ve ağzını kayış sicimleri ile sıkıca bağlar. Kılıcı ve mızrağı da üzerine bağlar.

O torbayı önünde tutarak suya girer. Çok geçmeden, ayaklarının altı artık derindir ve akıntı onu sürüklemeye başlar. Bir kolu ile şişkin tulum-torbayı kavrar, karşı kıyıya yüzerek ulaşmaya çalışarak, serbest kolu ve ayaklarını kürek gibi kullanır. Ona her iki sahil ve kamışlar, şiddetle uzaklaşıyormuş su ise olduğu yerde kalıyormuş gibi gelir. Siyah başı yavaş yavaş, fakat inatla geniş su ovasını yarmaya devam eder ve nihayet karşı kıyıya yaklaşmaya başlar. Kumlu sığlıkta ayakları yere değer. Kıyı çukurda ve kumludur. Gri su çullukları ıslak kumda oraya buraya koşturmakta ve kendilerini rüzgâra kaptırarak, hüzünlü bağırtılarla uçup havalanmakta.

Spitamen kıyıda sürünerek daha yüksek bir yere tırmanır ve derhal gerisin geri yamacın altına sürünür. Burada o torbayı çözer ve giyinir. Bütün eşyalar kurudur.

Sahilin üst tarafından sesler duyulur. İki kişi konuşmaktadır.

— Beylerin akılları başlarında değil. Onlar sanki halkı boğmak için her şeyi yapıyor gibiler.

— Önümüzden her gün askerlerimiz geçip gidiyor.

— Hem de ne askerler... kimi balta ile, kimi kazıkla, kimi de çıplak kollarla.

— Herkesi Baktra'ya gönderiyorlar, yiyecek bir şeyde vermiyorlar. Herkesin ekmeğini evden beraberinde alması gerekiyor. İşte bu nedenle onlar yollarda köylü bostanlarına dalıyor, salatalıkları, karpuzları koparıyor, havuç ve şalgamları söküp çıkarıyorlar.

— Peki, bize ne kalacak? Onlar bütün erzakımızı yiyip bitirecek.

— Yedi günlük yoldaki bütün köylerin, bütün yedek erzakın, bütün tahılların yakılmasını, beylerin emrettikleri söyleniyor.

Sesler uzaklaşır. Spitamen tırmanır ve iki köylüyü görür. Onlar ağır torbalar altında bükülmüş, yürümekte ve kumlu tepeliklerin arkasında gözden yiterler.

Spitamen kızgın kumun üzerinde bütün gün yürür, sıcak sert bir rüzgâr yüzüne durmadan toz savurur.

Çölümsü ova uzun süre bitmek bilmez. Nihayet Spitamen büyük bir yolu karşıdan karşıya geçer. O, orada homurdanan develerin, koyun sürülerinin, arabaların ve süvarilerin ortasına düşer.

O, yolculardan daha önce "satrap Bes" denilen, yeni hükümdarlar hükümdarı Artakses'in, kendisinin kısa bir zaman önce Baktra'ya gelmiş olduğunu öğrenir. Mükemmel elbiseler içinde bir süvari binliği de onunladır. Bir o kadar da uşak arkadan gelir. Onlar halılar, çadırlar ve her türlü sefer eşyasını taşımaktadır. Kazan ve yağ, şarap dolu büyük güğümler yüklü develere yüz aşçı eşlik eder.

Akşama doğru bulanık ve killi su dolu sayısız kanaldan geçmek zorunda kalırlar. İleride kırmızı kırmızı ateşler yanmakta; bu "Pers kentlerinin anası" olarak ünlenen Baktra kentidir.

Gecenin karanlığı arttıkça, çevredeki ateşlerin de alevleri daha bir parlak olur. Ovanın her yerinde ateşler alev alev yanmaktadır. Kızıl alev dilleri göğe doğru yükselmekte, alçak bulutlar koyu kırmızı renge boyanmaktadır.

Yolcular:"Bütün bunlar hükümdar hükümdarı askerlerinin kendilerine akşam yemeği hazırladığına işaret, burada binlerce ve binlerce savaşçı toplandı." diyerek konuşur.

Daha başkaları: "Hayır bütün bunlar yüce Ahuramazda'nın Pers kılıcına zafer bağışlaması için, askerlerin hayırsever tanrılara kurban sunmasıdır." Diyerek itiraz eder.

Fakat alevler çok fazla artar ve endişe verici olur.

Birden bütün yollarda çığlıklar yükselir:

— Köyümüzü yakıyorlar! Tahıl ambarlarımızı yakıyorlar! Bes, Baktriya'nın yakılmasını emretmiş! Onun babasını mezarına lanet olsun!

— Biz hepimiz açlıktan gebereceğiz! Karılarımızı ve çocuklarımızı kim doyuracak?

Büyük yolda hareket halinde olan bütün kalabalık darmadağın olup koşuşmaya başlar. Kimi birbirini iterek ve ezerek kente doğru atılır. Kimi de bir an önce kendi köyüne ulaşmak için gerisin geri dönmekte. Kalabalık aklıselimini kaybeder. Koyunlarını süren çobanlar karanlıkta ve kargaşada onları yitirir. Süvariler dörtnala kalkar. Arabalar yanlarına devrilir ve kanallara düşer. Askerleri çağıran borazanlar bir yerlerde yüksek sesle çalınır ve endişe artar.

Spitamen büyük yolun yanındaki çukurdan geçer ve sadece nerede yemek yiyebileceğini düşünür. O, bir yanda sıralanmış ateşleri ve atların bağlandığı yerleri görür. Onların etrafında savaşçılar oturmakta; onların deri zırhlarının bakır plakalarına ateşlerin parıltısı vurmakta.

"Pek çok insanın akşam yemeği yediği bir yerde, yolcu için daima bir parça bulunur." Diye düşünür O ve ateşlerden birine yaklaşır.

Oturanlar ona aldırış etmez, fakat bir tarafta tek başına dikilen, başında darbelenmiş miğfer olan, komutan gibi giyimli birisi seslenir.

— Sen burada ne dileniyorsun serseri? Canın kırbaç mı istiyor?

— Ben savaşçı olmak istiyorum.

— Savaşçı mı? Pekâlâ, yaklaş bakalım biraz! Sen mızrak atmayı bilir misin? Ya ok atmayı? Kılıçla darbe karşılamayı? De-

mir gibi bir el Spitamen'in omzundan tutar ve onun adalelerini yoklar. "Sen bütün bunları bildiğini mi söylüyorsun? Tamam. Adın ne senin? Şeppe-Temen mi? Sen aslen Dahlardansın galiba?

— Hayır, Sogd'um.

— Tamam, fark etmez! Ahuramazda'ya tapınıyorsun değil mi? Öyle değil mi? Arimanda'ya her türlü bela ve rezilliği diliyor musun? Eğer söylediğin gibi, hepsi öyle ise şu andan itibaren sen bizim savaşçımız olacaksın.

Komutan bir kazıkta ayrıca bağlı olan, kırmızımsı iri bir atı işaret eder.

— Şu atı görüyor musun? Onun sahibini öldürdüler. Ondan sonra bu at ve silahı kaldı. Bunların hepsini sen alırsın, fakat ölenin kardeşine adil bir fiyat ödersin. Elbet şimdi değil, sonra ödersin. Savaşçıyı savaş doyurur. Bir-iki Kilikas'ı soyarsın; al işte sana para. Senin karnın zil çalıyordur, ateşin yanına otur, sana bir avuç buğday verirler.

Fakat Spitamen ateşe yaklaşmaya başladığı zaman, birkaç ses birden bağırır:

— Bu büyücü! O bizim yüzlük başını öldürdü, onu bağlayın; O yerin altına kaynayıp gidebilir ve akrep haline gelebilir! Ariman'ın hizmetçisine ölüm!

Askerler ayağa sıçrar, komutan yaklaşır.

— O yüzlük başını sen öldürdün öyle mi? Senin büyücü olduğun doğru mu?

Spitamen bacaklarını aralayarak, peşindeki köpeklerle kapışmaya hazır kurt gibi bakarak dikilir. O askerlerden birinin boğazına yapışır ve öyle bir fırlatır ki asker yuvarlanır.

— Evet, ben öldürdüm yüzlük başını, korkağı, benimle teke tek dövüşmekten korkanı. Bana Ariman'ın uşağı diyen herkesi boğarım. O gebersin ve yeryüzünde her zaman adalet olsun!

— Dinlemeyin onu! Öldürmeli onu, öldürmeli! Diye bağırır askerler.

— Seni bey Satibarzan'a götürmek gerek, der komutan. "O ne söylerse öyle olur. Haydi gidelim!"

Koyu kırmızı ipek gömlek, yosun yeşili şalvar ve sarı çizmeler giymiş olan Satibarzan, halı dokuma alacalı kilim üzerinde yatmaktadır. Onun yanında üzüm dolu bronz kap ve şarap dolu altuni renkte İskit kâsesi durmakta. Çevresine de birkaç savaşçı bağdaş kurup oturmuş genç bir şarkıcıyı dinlemekteler. Şarkıcı yedi telli arp çalmakta ve eski bahadırların kahramanlıklarına dair şarkılar söylemekte.

— Bir büyücü getirdiler, işte şu bir büyücü! Diye bağırır askerler.

— Sessiz olun, dinlemeye engel olmayın! Satibarzan'ın güzel yüzü hırçın hırçın buruşur. "Size sessiz olun diyorum!" Diye yeniden bağırır Satibarzan.

— Askerler sessizliğe gömülür, şarkıcının yorgun olduğu ve ağır ağır nefes alıp verdiği görülür.

"Dinlen, Firak, şarap iç." Der Satibarzan ve şarkıcıya kendi kâsesini uzatır. "Peki, şimdi konuşun bakalım, kimmiş bu adam?"

— O bir büyücü. Bağlı iken akrep deliğine saklandı, yüzlük başının kafasını kesti ve bir yarasa gibi uçtu gitti.

— Hah-ha-ha! İşte bu eğlenceli bir adam, ondan hoşlandım! Diye haykırır Satibarzan. "Uzun zamandır, sadece masallarda anlatılan böyle bir adam arıyordum. Tamam, şöyle yanıma otur. Yoksa sen şimdi tekrar yarasa olup havalanacak mısın? Sen şarap içer misin?"

— Sizin elinizden içerim, der Spitamen ve halıya çöker.

— Askerler doğru mu söylüyor? Yüzlük başını niye öldürdün?

— Ben yüzlük başını O beni öldürmek istediği için öldürdüm. Acaba ben doğrusunu yapmadım mı?

— Dur biraz, ben seni bir yerlerde görmüştüm. Hatırlıyorum... hükümdar sarayında İskit Budaken ile birlikte olan ve yavanları kamçıladığını söyleyen sen değil mi idin?

— Evet, sen beni Marakanda'da gördün.

— Peki, sen akrep deliğine sokulabilir misin?

— Kilikasları yakalamak için ben, gözlüklü yılanın deliğine bile sürünerek girerim.

— Askerler! Diye haykırır Satibarzan. "İşte yavanlarla kavga arayan, onlardan kaçmayan adam. Siz ise böyle bir insanı öldürmek istiyorsunuz! Siz düşmanlarla birlik misiniz yoksa onlara karşı mısınız? Yüzlük başı ölmüş, varsın onun ruhu altı selli enete kadar mutlulukla ulaşsın. Bizde şimdi yeni bir yoldaş var ve biz onun savaşta nasıl davrandığını yakında göreceğiz. Onun adı Diken-Levşa. O sol eli ile de sağ eli gibi iyi dövüşmekte ve onu sıkıştıran herkesi akrep gibi sokmakta. Biz yarın Kilikleri aramak için yola çıkacağız ve beli kırılan çakallar gibi burada daha fazla yuvarlamayacağız.

— Yaşa, Satibarzan! Götür bizi savaşa! Diye bağırır savaşçılar.

Firak ayağa kalkar ve Spitamen'e döner:

— Dur! Sen sadece Şeppe-Temen değilsin, fakat sen karanlıkta uçan kızgın kömür gibi mertliği ile parıldayan Spitamensin de. Dostlar, caniler beni bağlayıp ta Sükut Kulesine attıkları zaman hayatı bana O hediye etmişti. Diyen Firak yaklaşır ve eli ile Spitamen'e dokunur:

— Senin elbisenin eteğini öperim.

Her taraftan koşarak askerler gelir ve Spitamen'i gösterirler:

— İşte, bu adamın gücü her şeye yeter ve hiçbir şeyden korkmaz.

Böyle bir bahadırla başarısızlık olmaz.

Firak, Spitamen'i ateşin yanına götürür. Herkes ona şarap dolu kâse ve eritilmiş tereyağı uzatır ve onun mucizevî gücünden bir parça almak için, sol omzuna dokunmaya çalışırlar.

***

VII
SATİBARZAN'IN ÖLÜMÜ

Seher vakti süvariler boyunlarına arpa dolu alacalı torbalar takarak, atların arasında dolanır ve geniş kayışlarla keçe şilteleri gererler. Bazı süvariler hala uyumakta ve onların atları da arpayı görüp de yemlenmeyince bağlarından kurtulmaya çabalamakta.

Beyaz yün cübbeye bürünen Satibarzan, bütün gece gözlerini yummadan yatar. Uzun perçemleri darmadağınık başını eli ile destekleyerek, O hala alev alev yanmakta olan uzak köylerin ve rüzgârın hafifçe sürüklediği, göğe doğru sütun gibi kıvrılarak yükselen, kalın siyah çizgilerin olduğu yere bakar.

— Eski Pers ülkesi çöktü, hiçbir yönde kurtuluş yok, diyerek mırıldanır O.

Genç uşak ona yaklaşır ve dişlerini ağartıp alaylı bir eda ile damdan düşer gibi konuşur:

— Hükümdarlar hükümdarı... sıvışmakta.

Cübbe bir tarafa, Satbarzan ayağa fırlar. Uşak zırhı ve savaş miğferini hazır tutmakta.

— Sen yalan söylüyorsun! Ezerim seni!

— Kendin bak.

Büyük yolda yoğun bir süvari silsilesi tırısa kalkmış koşmakta. Binlerce ayağın vuruşu sabahın sessiz havasında uğuldar. Mutfak, çadır, yük arabaları başkanları görünmekte. Harem ağaları başı süslü bir katırın üzerinde sallanmakta. Artakserks'in altın arması uzakta ki kalabalığın üzerindeki uzun sırığın ucunda.

Satibarzan zırhını kuşanır. Uşak kayışları sıkar, kılıçlı kuşağı dolar ve alacalı cübbeyi sırtına atar. Yavaşça yaklaşır Satibarzan yolun kıyısına. Silahtar, göğsü demir zırh ağı ile kaplı savaş atının dizgininden tutup yaklaşır.

Beyaz yeleli altın sarısı bir at ("Budaken'in hediyesi!" olduğunu hatıralar Satibarzan) gemini geverek ve esnek bacaklarını kolayca fırlatarak iri sıçramalarla koşmakta. Erguvan rengi yün cübbeye bürünmüş ve sadece kızgın siyah gözleri ve çatık kaşları görünen Bes oturmakta onda.

Satibarzan birkaç iri toprak parçası alıp başına serper ve Bes'e hükümdar saygısı göstererek, yere doğru eğilir.

Bes atı durdurur ve elini kaldırır. Müfreze silah takımlarını gümbürtederek durur. Satibarzan siyah gözleri yan yan bakan ata yaklaşır.

— Daha yakına gel, diye mırıldanır Bes. Ben Mekadon'da az bir asker olduğunu kesin olarak öğrendim. Ben onu buraya çekmek ve işini burada bitirmek istiyorum. Ben yedi günlük yollaradaki bütün köylerin, bütün erzak depolarının yakılmasını emrettim. Küstah İskender bu güne kadar ki başarılarını sadece hükümdar Darius'un aptallığına borçludur. Bu arsız Mekadonyalıyı, Greklerin sadece direniş gösteremeyecekleri yerlere değil kaçacakları yerin de olmağı geçit vermeyen ormanların içine, derin nehirlerin gerisine, büyük dağlara doğru çekmek gerek. Sen ne düşünüyorsun?

— Ben senin hizmetçinim ve öğüt vermem değil, boyun eğmem gerekir.

— Ben Suguda'ya doğru geri çekilmeye karar verdim. Diğer İskitleri saymasak bile, Mekadonların karşılarında çocuk gibi kaldıkları, Yaksart'ın arkalarında yaşayan o iri ve güçlü İskitler, Harzemliler, Dahlar, Saklar kısa bir zaman sonra bana gelecekler. Bes Satibarzan'a doğru eğilir ve fısıldanarak konuşmaya devam eder: "Bu bizim için en güvelikli karar... Herhangi bir durumda biz kaçıp İskitlerde saklanabiliriz."

— Ben senin emirlerini bekleyeceğim. Diyen Satibarzan'ın sesi soğuk ve umursamazcadır.

Bes savaşçıya gözlerini dikerek bakar; onun fikirlerini sakladığını anlayıp kaşlarını çatar ve keskin, kibirli bir sesle:

— Öyle ise biz, düzeni korumak için burada kalmanı emrediyoruz. Ahaliye karşı kıyım ve soygun olmamasını gözet, sen Suguda'ya sonra, en sonuncu olarak gelirsin.

— Ey en yüce kişi! Der Satibarzan.

Onun gözleri Bes'in önünden yan tarafına, hükümdarın kendileri ile ziyafetlerde vakit geçirmeyi ve "devlet işlerini sohbet etmeyi" sevdiği, besili sarhoş ve dalkavuk yol arkadaşlarının, olduğu yere doğru bakar. Yakınları konuşmayı işitmeye çalışarak susmaktadır.

— Peki, devam et ne söyleyeceksen?

— Ne büyük bir nehir, ne dağlar, ne de çöller savaş meydanını terk edeni kurtaramaz. Seni koruyacak olan sadece senin kılıcının keskinliği olabilir.

— Sen benim Çifte Boynuzlu ile savaşmayı istemediğimi düşünebilir misin?

— Baktriylilerin, "daha çok üren köpek, daha güçlü ısıran köpek değildir." Dediklerini bilirsin. Onların birde, "en geniş ve büyük nehirler hiç gürültü etmeden akar." Diye bir atasözleri var. Ben Mekadonları aramak için yola çıkacağım.

Satibarzan, hükümdarlar hükmdarına sırtını döner ve ardına bakmaksızın kararlı adımlarla uzaklaşır.

Kuduran Bes kılıcının sapını arar, fakat oturanın öfkesini hissedip ileri fırlayan genç at, az kaldı Bes'i düşürecekti.

Satibarzan kırmızı atın üzerinde tırısa kalkar ve kendi müfrezesine doğru doludizgin gider. Onun işaeretini bekleyen süvariler atlarına biner ve birerli sıra halinde Sed dağlarına doğru giden yola çıkrlar.

***

Müfreze önce güneye, sonra batıya doğru yönelir. Birkaç gün sonra atlar, Batra'da aldıkları bütün arpayı yeyip bitirir. Müfreze köylere uğramaya, tahıl, arpa ve un toplamaya başlar. Her yerde bol bol yedek erzak vardır.

Satibarzan köylülere altın atar, fakat onlar, "Bize altın lazım değil, yedek erzaklarımızı almasanız daha iyi olur, kışı biz ne ile çıkaracağız?" Der.

Akşamları mola yerlerinde Satibarzan, Spitamen'e yollar hakkında sorular sorar ve Mekadonların memleketleri ile ve cephe gerisi müfrezeleri ile bağlantılarını nasıl keseceklerini tartışırlar. Spitamen'e yüzlük süvari komutanlığı verilir. Bu yüzlük süvarilerin içinde, kurt kürkünden kalpaklar giyen ve omuzlarında kürkler atılı dağlı Dahlar ve ipten örülme zırh kuşanan Baktriyliler vardır.

Siptamen yolu seçerek önden gider.

Fakat savaşı kazanana pek çok yeni yeni kişi dostluğunu ilan eder. Satın alınmış casuslar ve kaçak gönüllüler büyük bir Pers müfrezesinin cephe gerisinde göründüğünü ve Ekbenata'dan gelen arabaları tehdit ettiğini Mekadon hükümdarına bildirir.

İskender'in düzenlediği, bütün ana yollar üzerindeki Estafet postası zaptedilmiş yol üzerindeki bütün kentlerde bırakılmış olan garnizonlara onun emirlerini ulaştırır. Makedon müfrezeleri, Satibarzan'ın müfrezeleri karşısında toplanmaya başlar.

Artaksan kenti yakınlarında Satibarzan, Makedon atlıları ile yüz yüze gelir ve onların arkasındaki yoğun piyade hattını görür.

Baktriy süvarileri uçar gibi ileri atılır, yeniden sıralanmış olan ve savaş için uygun anı bekleyen Mekadonlara sataşarak atlarına yarım çark yaptırır. Spitamen'in yüzlüğü, Makedonların yan kanadını dolanır uzaklaşmış olan birkaç süvariyi devirir.

Satibarzan ileri çıkar ve birden karşılarına dikilen düşmanlara ok atan Baktriylileri geri dödürür. O miğferini çıkarır ve yüksek sesle bağırarak, avcıyı kendisi ile teke tek dövüşmeye çağırır. Saçları omuzlarına dağılır, zırhı güneşin ışıklarında parıldar. Onun kırmızımsı çevik aygırı da sanki kudurmuş gibidir ve şaha kalkar ve düşman saflarının önüne doğru atılır.

O zaman, bronz plakalarla kaplı Makedon komutan Erigiy ileri çıkar. Onun atı geniş göğüslü, ağır ve iridir. Erigiy, Satibarzan'ı devirmek niyti ile hızla onun üzerine gider. Satibarzan'ın

fırlattığı mızrak Makedon'un miğferini düşürür ve onun beyaz saçları omuzlarına dağılır.

— Dövüşmeye devam edeceğiz! Diye bağırır Makedonyalı. "Benim damarlarımda genç kanı akıyor."

Tecrübeli ve güçlüdür Mekadon ve mızrağının uçuşundan emindir: sivri çelik iğne Satibarzan'ın boğazını deler ve dışarı çıkar. Satibarzan düşer ve onun kırmızımsı aygırı ovada büyük sıçramalarla hızla koşmaya başlar. Makedon atını durdurur, mızrağı çıkarır ve SAtibarzan'a ikinci kez vurmak ister. Fakat Satibarzan biraz doğrulur ve bağırır: "Köle olarak yaşamak istemem!" Elleri ile mızrağın ucuna yapışır ve demiri, parıldayan zırhının plakalarının aralığından göğsüne saplar.

O zaman, Makedon atlılarının hepsi hücuma geçer. Onalar, her biri yanındakine sıkıca tutunarak, mızrakları ileri doğru uzatıp ve keskin bir açı oluşturup, Baktariyleri ortadan ikiye bölmeye çalışarak zaptolunmaz bir lav gibi fırtına gibi koşarlar. Hafif Baktriy süvarileri, doludizgin her yöne koşturur ve ağır Makedon atlarından hızla uzaklaşırlar.

Spitamen'in yüzlüğü Makedonlara yandan vuruşlar yapar, en uçtaki süvarileri yere devirir ve gerisin geri döner.

Makedonların bir kısmı peşlerine düşer. Spitamen atını durdurarak ve yönünü döndürerek ok atar, birkaç Makedon düşer, diğerleride geri kalmaya başlar, O atı en sonuncu olarak atı kaldırır.

Spitamen'in süvarileri aniden geri döner ve Makedonlara yeniden saldırır. Çarpışma çok kısa sürer. Baktriyler, arkalarındaki kementlerde, yarı boğulmuş Makedon esirleri düzgün olmayan yere çarpa çarpa sürükleyerek, tekrar doludizgin kaçarlar. Satibarzan'ın müfrezesi ovada darmadağın olup dağılır. Bir kısmı kılıçtan geçirilir, pek çoğu bundan böyle hükümdar İskender'e hizmet etmeyi arzu ettiğini ilan ederek Makedonlardan yana geçer.

Makedonlar tuzağa düşmekten korkarak takip etmeyi bırakır. Onlar yaralıları ve ölüleri toplayarak, methiye türküleri söyleyerek adım adım kampa döner.

Komutan Erigiy Satibarzan'ın ölüsünden onun savaş takımlarını çıkarır ve onları hükümdar İskender'e hediye olarak götüreceğini söyler.

Akşama doğru Baktriy süvarilerinin sadece üçte biri toplanır, onlar Spitamen'i kalkanın üzerinde yukarı kaldırır ve ona kendi önderleri adını verirler.

Doludizgin giderken şiddetle bitkinleşen Makedon esirler bağlıdır, ağır yaralı olanları da atlara bindirilir ve Müfreze gerisin geri, Oks nehrine doğru hareket eder.

Baktriyler, Satibarzan'ın savaşa tek başına girmekle doğru yapıp yapmadığını tartışır.

— Acı onu itekledi: O pers ülkesinin mahv olmasına gözyaşı döküyordu!

— O ihtiyarı gördüğü zaman onun eli titredi.

— Kan aksa bile şerefin korunması daha iyidir.

— Ölümün kemendini O kendisi aradı.

— Peki, sen ne düşünüyorsun Spitamen?

Gece bastırır. Üç yüz süvari kaya yığınları üzerinden yuvarlanır geçer. Gün batımının kırmızı parıltısı zaman zaman kanlanmış zırhlar üzerinde kıpkırmızı kesilir, omuzlara atılmış uzun tüylü kürkleri aydınlatır ve üç yüz kişi Spitamen'in söyleyeceği sözü bekler.

Ve boğuk uğultu halindeki yüzlerce toynak keskince ses vermeye başladığı zaman, Spitamen'in gıcırtılı sesi : "Bileyleyin bıçaklarınızı siyah taşta!" der demez, savaş türküsüne üç yüz kişi katılır ve onu aygırların pofurtusu, ayak sesleri ve kişnemeleri altında gün batımı sona erene dek söyler...

***

Altıncı Kısım

Çifte Boynuzlu Hücuma Geçer

I
HÜCUM

Perslerin ülkesinde düşmanlar,
ülkenin insanlarından daha özgür gezmektedir.
(Ksenofon)

Baktra ve diğer sınır kentlerinde toplanmış olan askerlerin ailelerini kurtarmak için kaçıp dağılmaya başladığını bütün Baktriana'nın konuştuğunu, casuslar İskender'e haber verir. Birkaç dağı aşmış olan serseri-atravan görünümündeki bir casus Bes'in kendisinin seçme müfrezelerle birlikte Baktra'dan acele kaçtığına ve büyük Oks nehrini geçince kayık ve sal gibi bütün nakliye araçlarının yakılmasını emrettiğine yemin eder.

Hiç kimse Bazilyev'in planlarını bilemez. O sanki devamlı olarak Drangian'da kalmaya karar vermiş gibidir. O, Paropamis eteklerindeki İskender[126] kentinin inşası ile meşguldür. İskender, Makedon subaylarından bir kısmının yeni bir reis seçip kendisini devirmeyi ve öldürmeyi düşündüklerine dair bir ihbar alır. İskender kent inşaatı ile ilgilenmeyi bırakır ve bütün bir ay, komplonun içinde olduğundan şüphe duyulan herkesin idamı ile azgınlaşır. Acele inşa edilmiş bütün yapıları yağmurlar siler süpürür.

Sütkardeşi ve akranı, atlıların komutanı Filot korkunç işkencelerden sonra, onu mızrak ve taşlarla öldüren Makedon savaşçı kalabalığına teslim edilir. Bazilyev, kendine sadık muhafızla-

126. Bu kentten hiçbir iz kalmadı.

rından üçünü, kulaklarına fısıldadığı şahsi emri ve bir mektupla hızlı koşan develerde Filot'un babası Parmanion'a gönderir. Parmanion, İskender'in mektubunu okumaya başladığı zaman, ulaklar arkadan yaklaşır ve eski komutana kılıçlarını saplar. Kendine yakın pek çok insanı idam eden, İskender bununla yetinmez. O, memleketle daha iyi bağlantı için, bayrak koşusu gibi posta düzenlediğini, arzu eden herkesin eve mektup gönderebileceğini söyler. Fakat askerler mektuplarını verdikleri zaman, onların hepsi ala konur ve okunur, mektubunda hoşnutsuzluk ifade eden bütün savaşçılar, kampın dışında gözetim altında tutulan, cezalı, ayrı bir müfrezede toplanır.

Bu müfrezeye, en yakın savaşlarda, en tehlikeli yerlerde çarpışarak, sadakatlerini kanıtlamaları gerektiği duyurulur.

İdamlarla öfkesini biraz yatıştıran ve Makedonya'dan birkaç bin kişilik genç asker alan Bazilyev hoşnutsuzluğun ezildiğine ve ordunu tekrar tartışmasız onun iradesini yerine getireceğine karar verir. Erken ilkbaharda, dağlarda hala derin karlar var iken ve gündüzleri güneş donmuş toprağı artık ısıtmaya başladığında, bir gün bölüm komutanları ve yakınları ile sıradan akşam ziyafeti esnasında, İskender yakında yeniden sefere çıkacağını beyan eder.

— Nereye? Diye haykırır herkes.

— Tahmin edin!

Herkes tartışmaya başlar. Kimi seferin Hindistan'a olacağı fikrini ileri sürer, kimi de Baktriana'ya. Bazıları hatta hükümdar'ın sınırlarını yeteri kadar genişlettiğini, Kafkasya'dan gerisin geri Pont Evksin[127] kıyısına doğru hareket edeceğini, orada İskitlere boyun eğdirip, yeni yoldan Mekadonya'ya döneceğini ve memlekette cihan hükümdarlığının başkentini inşa edeceğini söyler.

Bazilyev ciddi ve vakur bir şekilde:

— Ben bunu, yeryüzünün sonuna dek vardığımda, yeryüzünü kuşatan denizin doğudaki en uç kıyısına, ışık saçan Feba'nın[128]

127. Pont Evksin: Şimdiki Karadeniz.

128. Feba: Greklerin mitolojik tanrılarından. (R.A.)

arabasının her gün çıktığı yere mızrağı sapladığım zaman yaparım. Der.

Herkes, İskender'in doğuya doğru gideceğini anlar, ancak hangi yolla, Sogdiana ve Serik'ten mi yoksa Hindistan'dan mı olduğunu hiç kimse tahmin edemez. Ellere yuvarlak büyük "Gerakl kupası" dağıtılır ve herkes seferin başarısı için içer.

İskender birkaç gün fal açtırmakla meşgul olur, onun saray başrahibi bulanık, belirsiz öngörülerde bulunur. İskender ateşe tapan Drangian rahiplerinin tapınağına gider. Onlar kutsal ufak eşyalarla döşemeye daireler çizmiş ve her birini on iki parçaya bölmüşler ve dudaklarında köpükle kasılıp kalıncaya dek topaç gibi dönmekteler.

Onlar: "Sen ölümsüz olacaksın! Avesta'nın kitapları seni anlatıyor! Sen tüm yeryüzünde yürürsün, hatta yer altının insanları yiyen kanatlı ejderhalarını bile yenersin.

Artaksana'dan atlı müfrezenin komutanı kır saçlı Erigiy acilen gelir ve Pers bahadırı Satibarzan'ın zırh takımını getirir. Erigiy dünyayı kimin, eski Pers ülkesinin mi yoksa genç Makedonya'nın mı yöneteceğini sınamak için, onunla teke tek dövüşü kabul ettiğine ikna eder. Hatta O, Pers bahadırından yıllar itibari ile iki kez daha yaşlı olsa da, onun elini sanki üzerlerinde uçan Atiana tanrısı Pallada kullanır. Ve Pers tanrılarının kıvrılan yılanlar gibi yerde nasıl yuvarlandıklarını, o zaman Satibarzan'ın korkuya kapılan bütün Baktriy süvarilerinin nasıl kaçmaya başladıklarını, O kendi görür.

Elverişli öngörülerden hoşnut kalan İskender, Pancir vadisi üzerinden, yedi dağ geçidinin en doğusundakine[129] doğru acilen yola çıkılmasını emreder. Drangiana'da sadece düzenin korunması için ufak bir garnizon kalır. İskender'le birlikte kuzeye doğru yaklaşık yirmi bin piyade ve üç bin süvari yola çıkar. Develerin koşulduğu iki tekerlekli araba ve yüklü hayvan kataı, dayanılmaz gıcırtı, böğürtü ve gürültü ile askerlerin peşinden gider.

129. Havak geçidi: kervanların genellikle Badahşan'a doğru yöneldikleri geçit.

Yola çıktıkları gün tertemiz gökyüzünde güneş pırıl pırıldır. Geçide yakın Solyang dağı zirvesinde pek çok gün gri bulutlar asılı kalır. Kılavuzlar oradaki mağarada ihtiyar büyücü Ocuz'un yaşadığını söyler. Bulutlar uyukladığı sürece, ihtiyar öfkelidir; orada dağ fırtınası kudurmakta, bütün yolları kar örtmektedir. Ocuz bulutun üzerinde uçup gittiği zaman, yolcular ancak yola çıkabilir. Yola çıktıkları gün bulutlar batıya doğru yüzmeye, dağların zirvesindeki karlar ise gözleri kamaştırarak parıldamaya başlar.

İskender geniş doğu elbisesi, Paraçaların kürk pantolonu, keçe çizmeler ve siyah kunduz kürkü cübbe giyinerek gider. Onun altındaki dağ patikalarına alışkın sağlam at oynar gibidir.

Kısa bir süre sonra yol güçlükle geçilir oldu: her yerde derin karlar vardır.

Bazilyev yolu çiğneyerek açmaları için kölelerin öne sürülmesini emreder. Pılı pırtı içinde ve yarı çıplak, daha sıcak yerlerde ele geçirilen köleler karı çiğnerken çabucak bitkin düşer. Makedonyalılar düşenleri yoldan bir tarafa atmakta, onlar da orada donmakta. Yorulup düşenlerin yerine cephe gerisinden yeni esir partileri gönderilir. Zor çıkılır kayalıklı dağ yollarında vahşi sakinlerinin yerleşim yerleri yapışmış gibi durmakta. Onların yukarı doğru daralan barınakları taştan yapılmadır. Kubbenin ortasında da aydınlanmak ve dumanının çıkması için bir delik bulunmakta.

Şiddetli soğuklara alışkın olmayan Makedonlar, özellikle de Grekler, ertesi gün artık hayal kırıklığına uğramaya başlar. Onlar ahalinin kürk elbiselerini soyarak yağmalar, koyunlarını boğazlayarak taze soyulmuş postları ayaklarına dolarlar. Onlar ısınmak için barınaklarda toplaşır ve yola devam etmek için onları sadece mızrakla kaldırmak mümkün olur.

Ordu, sıradağları aşıncaya ve sırtların kuzey tarafından Baktriy köylerine doğru ininceye dek on yedi gün yürür. Bu süre içinde bütün yedek erzak yenir, bütün şarap ve yağ içilir, yük hayvanlarının yarısı yemek için kesilir.

Baktriy köylerinde yiyecek maddeleri, pek çok büyük baş hayvan, tuğlalarla örülmüş çukurlarda gizlenmiş yedek tahıllar

bulunur. Bes'in tüm yedek tahılların yakılması emri buraya henüz ulaşmamıştı. Makedon ordusu, yolu üzerindeki tüm yedek tahılları kanatsız çekirge gibi yiyip bitirerek, atları seçip alarak, hayvanları ve itiraz eden herkesi öldürerek hareket eder. Ahali yabancılardan kurtulmaya çalışarak kaçıp uzaklaşır.

Bol nehirli dağın eteğinde İskender kent inşasına[130] uygun bir yer seçer. O, orada yedi bin köle ve seferin güçlüğüne katlanamayacak diye saydığı askerleri orada bırakır. Kaçıp giden tüm sakinlerin toprakları onlara mülk olarak verilir. Yetim kalan kadın ve çocuklar yeni yerleşimcilere köle düşerler. Orduya küçük bir istirahat veren İskender hiçbir dirençle karşılaşmadan yola devam eder.

***

130. Bu kentin izi görünüşe göre, galiba Havak boğazının yamacında bulunan Enderab köyü yakınlarında bulunmaktadır.

II
BAZİLYEV BAKTRA'DA

İskender Baktra'ya yaklaşır. Baktriana'nın başkentine girmeden önce onun ordusu birkaç gün dinlenir ve civardaki köylere dağılır, Bazilyev'in emrine göre temizlik yaparak kendilerine çeki düzen verir. Dağlardan zorlu geçiş pek çoğunu savaş dışı kılmıştı.

Kent kapılarının girişi karşısındaki tepede Bazilyev savaş düzeninde yürüyen müfrezeleri kendi önünden geçirterek mola verir. Yük arabaları yakınlardaki köylerde bırakılır. Sadece hükümdar ve onun seferi kalem odasına ait özel arabanın, Baktriy bölge hâkimi satrapın yaşadığı kentin iç kalesine geçmesi gerekiyordu.

Sıcak bahar sabahı, gece ayazının hala kuruttuğu yollar, karnı tok savaşçıların canlı türküleri ve nihayet uysalca fatihin ayakları altında uzanan, Pers ülkesinin en eski başkentinin azametli görünüşü, bütün bunlar İskender'e neşeli bir ruh hali kazandırır. O, istisnai olarak törenlerde bindiği, eskiden olduğu gibi coşkun olan yaşlı kara yağız aygırı Butsefal'in üzerindedir. Aygır, onu çevreleyen pek çok atın heyecanlandırması ile keskin keskin kişner, ön ayaklarını vurur, gemini gever ve binicisinin adaleli eli ile tuttuğu geniş kırmızı dizginini gerer.

Kent tepeden uçsuz bucaksız gibi görünmekte: ufak bahçelerle kuşatılmış olan, sarı ve kırmızı tuğladan küçük küçük evler her yönde uzayıp gitmekte. Tapınakların kubbe ve kuleleri evlerin arasında yükselmekte; onların üzerinde de maviye çalar bir sis asılı durmakta, orada yüzlerce yıl önce Baktriylerin atalarının yaktığı sönmeyen kutsal ateş yanmakta.

Bazilyev'e kentte hiçbir düşman askeri bulunmadığını, onun lütfüne uysalca boyun eğen, aksakallı ihtiyarlar heyetinin fatihi kent kapılarının gerisinde karşılamaya karar verdiğini haber verirler.

İskender, kendisinin seferi kalem odası komutanına döner:

— Evmen! Sayı olarak, ben kaçıncı başkenti alıyorum?

— Sen onlardan o kadar çok aldın ki unutulmasına şaşılmaz. Diye bağırır yakınında bulunan ve dalkavukluktan utanmayan Peritakena.

— Her ne olursa olsun sonuncusu değil, hatta sondan bir önceki de değil. Diye yanıtlar Evmen.

— İleride daha Sogdların başkenti Marakanda ve İskitlerin başkenti Roksanaki, diye ekler İskender.

İskender kent kapılarından girerek durur. Uzun boylu, iskelet gibi zayıf, atkuyruğu gibi uzun sert kır sakallı bir ihtiyar ön tarafa sıçrar. O elinde pek eski bir parşömen rulosu tutmaktadır.

— Dur, cihan fatihi! Sen ölümsüzsün! Eski kitapların ne söylediğini dinle. Onlar her şeyi bilir. Onlar senin hakkında konuşmakta! Onlar senin, kutsal ateşin koruyucusu Baktra'ya geleceğini öngörmekte.

— Bırakın konuşsun, der İskender methiye sözlerini bekleyerek.

— "Kederden gökyüzünün karardığı gün gelecek, çürüyen cesetlerin pis kokusundan ağaçlar ve otlar solacak... Bütün insanlığın kökünü kurutsun diye, kötülük tanrısı Ariman'ın ölümsüzlük verdiği Afrasiab gelecek..."

— O deli, kovun onu! Diye bağırır etraftakiler.

— Peki, sen de ölümsüz müsün? Diye sorar İskender.

O, öfke ile hiddetlenir. Onun kara yağız aygırı da oynamaya başlar.

— Bende ölümsüzüm, fakat Avest'in mümin halkını kurtarmak için seni nasıl boğacaklarını biliyorum. Ve sen öldüğün zaman, kurtlar senin çürüyen vücudunu üç günde yiyip bitirecek...

— Senin öngörülerin hangi kitaplarda yazılı? Diye kızgın kızgın homurdanır Bazilyev.

İhtiyar, elindeki kâğıt tomarı ile titreyerek: "Burada, bilgelikle parıldayan mümin Zaratustra'nın kutsal kitabında!" Diye bağırır.

— Gefestion, şu akliselim ve temiz felsefe düşmanın sözünü ettiği bütün zararlı ve manasız kitapların toplanmasını emrediyorum. Bütün o kitapların bir yerde toplanmasını, üzerine yağ dökülmesini ve şu deli ile birlikte yakılmasını emrediyorum...

İskender atı kamçılar ve ihtiyarı devirerek hızla kapılardan girer. Hiddetlenen Bazilyev'i tırısa kalkarak izleyen yüzlerce süvarinin toynak sesi ihtiyarın feryatlarını bastırır.

Pers adetlerine göre yeni efendilerini karşılamaya çıkan, kentin asilzade sakinleri ve sayısız atravan dört ayak olmuş yolun her iki yanında durmakta. Onlar kendi başlarına avuç avuç toprak atmakta ve bağırmaktadır:

— Şanlı ve ölümsüz olsun tanrının oğlu, hükümdarlar hükümdarı!

***

Batıl itikatlı ve kuşkulu İskender akşamleyin, bölge valisinin sarayının dar uzun salonuna, akşam yemeğinin yeneceği yere girdiği zaman, kutsal kitapların yakılıp yakılmadığını sorar.

— Ben, bütün el yazmalarını toplamaları ve onları ana meydana getirmeleri için tapınakların hepsine asker gönderdim. Onlar yarın yakılacak.

— Hayır, bugün gece yarısı!

— Fakat sen burada, Baktra'da insanların tedavisi için değerli kitaplar yazan, pek çok tecrübeli bilgin eczacı hekimin yaşadığını unuttun.

— Güzel, hastalıkları iyileştirmek için yazılanları seçip ayırmak ve hepsini Atina'ya öğretmenim Aristo'ya göndermek mümkün...

İskender'in sürekli yol arkadaşı filozof Kallisfen söze karışır:

— Yüce hükümdar burada olan kitaplar sadece, gerçek Helen tanrılarını bilmeyen barbarların ayinlerine ve batıl itikatlarına

dair değil, geçmiş halkların tasviri ile ilgili kitaplar ve vakayinameler de var. Yoksa tarihe dair kitaplar değerli değil midir?

Dalkavuk Peritakena sözü keser:

— Kallisfen, sen gerçek tarihin yalnızca ölümsüz hükümdarlar hükümdarı İskender'in doğumu ile başladığını unuttun. Bu nedenle, hiç kimsenin üstün gelemediği muzaffer kişi ve bütün dünyanın fatihi, Asya'nın hükümdarı İskender, zafer çelenklerinin seni örtmeye devam etmesi için kupaları devirelim.

O gece boyunca meydanda ateşler yanar. Onlarda, eneksi Baktriy bilgelerinin ve bilginlerinin yazdığı eserlerin olduğu ayrılmış yirmi bin kurt postu yakılır. "Ariman'ın hizmetçisinin, kindar İskender'i" boğması için sihirli sözler haykıran ihtiyar deli Atravan da onlarla yanar.

***

III
OKS NEHRİNDEN GEÇİŞ

Makedon ordusunun keşifçileri Oks nehrinin sahillerine sokuldukları zaman, geçit yerinde sadece darmadağınık örme kulübeler görür ve bir tane bile kayık bulamaz. Onlar dere yatağında, mavi şalvar giymiş yarı çıplak bir ihtiyar bulup getirir. O, karşı tarafa geçmek için hiç ödeme yapmayan serserilerin, kayıklarını zorla alıp şu tarafa doğru götürdüler diyerek bağırır ve küfürler eder. Sahile yakın keşifçilerin önünden, insan ve hayvan yüklü siyah bir uçar gibi geçer. Makedonlar kıyıya yanaşması için bağrışır ve onlara ok fırlatır, fakat kayık diğer kıyıya yönelerek hızla uzaklaşır.

İskender etraftaki yollara atlı ve yaya keşifçiler göndererek, tüm askeri ihtiyat tedbirleri ile Baktra'dan çıkar. O, tuzaktan ve Perslerin savaşlarında ezelden beri korkusuzluk ve atılgan hücumlarla namlı Baktriy atlılarının ani saldırısından çekinmektedir.

Nehrin sahilinde hasmın belirtisi olmadığı haberini alınca, İskender hızla geçit yerine gelir ve yorgun düşmüş, kumlu yolda yayılmış müfrezelerin kamp yerine artık uzak olmadıklarını görerek dinçleşmeleri için tepede ateşler yakılmasını emreder.

Omzunda kırmızı cüppe, parlatılmış zırhları ile göze çarparak, kara yağız at üzerinde tepeye çıkan, kararmakta olan gökyüzündeki gurubun kızıllığı ile aydınlanan Bazilyev, ordunun en arka kısmı kampa, kölelerin deri çadırları kurmaya başladıkları yere gelinceye dek bekler. Duraklama yerini İskender kendisi dolaşır, etrafa nöbetçi devriyeler çıkarır ve hükümdar Darius'dan zorla alınmış olan altın işlemeli erguvan rengi çadıra sadece gece

yarısı geç vakit girer. Bütün gece boyunca müfreze komutanlarını yanına çağırır, onlarla danışmalar yapar, casusları kendisi sorgular.

Seher vakti atlı müfrezeler doludizgin gerisin geri Baktra'ya ve en yakın köylere gider. Öğlene doğru Baktyriy köylü sıraları gelmeye başlar. Onlar deve ve eşeklerde sırık, tahta yığınları ve içinde genellikle şarap saklanan tulumlar getirir. Kırbaçlarla ve mükâfat vaadi ile sürülüp getirilen Baktriyliler hava ile şişirilmiş tulumlara, çalı ve hasır bağlayarak çabucak ufak sallar[131] yapmaya başlar.

Bu küçük salların birkaç tanesi birleştirilir. Onlara okçular, sapancılar ve zırhlı taşıyıcılar yerleştirilir. Baktriy köylüleri salları yönetmek ve kürekleri çekmek zorunda kalır.

Al renk bir cübbeye bürünen İskender otağın yanında portatif bir koltuğa oturur ve salların sahilden uzaklaşıp, nehirde hızla gidişlerini gözler. Çabuk hareket eden ufak süvari grupları nehrin karşı tarafında bulanık olarak görünür.

İskender kalkar, geçişin ilk sonuçlarını bekleyerek, tepede ileri geri dolanır. Fakat kısa bir süre sonra bağırtılar duyulur.

— Gerisin geri yüzüyorlar!

Akıntıya karşı halatlarla yukarı çekilmiş olan sallar yukarıdan inmeye başlar. İlk salda parlak, zarif elbiseli birkaç Pers seçilir. Taşıyıcılar kısa kürekleri gayretle çeker ve kamp yakınlarına yanaşır. Elbiselerini belden yukarı sıvamış olan birkaç pers sallardan doğrudan suya atlar ve aceleyle Bazilyev'e doğru yönelir. Persler diz çöküp, selamlarını haykırır ve İskender'e parşömen tomarı uzatırlar. Kalem odası başkanı Evmen tomarı alır ve yüksek sesle İskender'e okur:

"Biz soydan gelen asil Suguda beyleri Datafern ve Katen, İskender'in Nautaka[132] kentine komutanlarından birini birkaç askerle göndermesi şartı ile hükümdar katili caniyi, hükümdar tah-

131. Gupsar adı verilen böylesi sallarla yakın geçmişe kadar Amuderya yukarılarında hala karşılaşılıyordu.

132. İskender'in vakayinamecilerinin zikrettiği Nautaka adı, araştırmacıların görüşüne göre Şahrisyabza kentlerinin yerinde idi. Şara ya da Karşi.

tının arsız işgalcisi Bes'i, Perslerin efendisi, şanlı hükümdarlar hükümdarı İskender'e, canlı olarak elden teslim edebiliriz. Uzun yıllar yaşa ve hüküm sür!"

İskender yerinden sıçrar, tomarı kapar gibi alır ve hızla kendi otağına geçer. O, orada göğe dönerek haykırır.

— Ey ölümsüz Zeus, insanların kaderine hâkim olan! Sen oğlunun kahramanlıklarını gerçekten izliyor ve onun ün yolundaki taşları kaldırıyorsun. Ben yüz öküzü kurban olarak sunmayı ve gündüz gece senin adının şan vermesi için, bütün Pers ülkesinde yüz tapınak yaptırmaya söz veriyorum.

Çadıra birkaç Makedon komutan girer ve giriş yerinde sıra olurlar. İskender dizleri üzerinde duran haritadan başını kaldırır ve toz içindeki, güneş yanığı yardımcılarına dikkatle göz gezdirir.

Bazilyev sert, taşlaşmış gibi yüzü olan, adaleli, kısa boylu Makedon'a döner:

— Ptolomey, Lag'ın oğlu, sana sadece çok yakın arkadaşıma güvenebileceğim bir görev vereceğim. Sen eğer onu yerine getirirsen, kendini ölümsüz şanla örtersin. Sen ileriye, düşman ülkesine, Nautaka kentine yola çıkacaksın. Orada sen hükümdar katili Bes'i ele geçirecek ve onu canlı olarak bana getireceksin. Ben senin emrine hepsi atlı mızrak taşır, bini kalkanlı ve yarısı okçu olarak Makedon eteri üç gipparhiya[133] vereceğim. Nautaka'ya dek genellikle on günlük geçişle varıyorlar, fakat senin yolu dört günde alman gerek. Tuzak ve pusulardan kork ve Perslerin vaatlerine güvenme! Geri kalan bütün ordu ile ben senin peşinden geleceğim. Heraklit ve ölümsüz tanrılar seni korusun!

— Fakat Bes'in başlıca kuvvetleri nerede? Çarpışmayı nerede beklemek mümkün?

İskender eli ile uzakları işaret eder:

— Kartallar, dağların üzerinde uçanlar, her şeyi gören güneşin gözü bunu söyleyebilir.

İlk sallarla o tarafta bulunmuş olan Gefestion belirtir:

133. Gipparhiya: yaklaşık olarak modern bir alaya denk.

— Bes'in başlıca kuvvetleri galiba, Sogdiana'nın derinliklerinde ana yol üzerinde bir yerde yumruk biçiminde toplandı. Diğer sahilde biz sadece münferit süvari grupları gördük. Bizim okçularımız, oklarla onları devirmeye başlar başlamaz onların hepsi uzaklaştı. Onlar tepelerde toplanıp oradan bizi takip ettiler, sonra da gözden kayboldular.

Bazilyev:

— Onlar kasten bizi Sogdiana'nın derinliklerine çekmeye çalışıyor. Oradaki, Demir kapılar dedikleri, korkunç vadiler, dağdan taşları yuvarlamanın ve bu dar boğazdan geçmek isteyen her orduyu kırmanın mümkün olduğu yerlerdir. Fakat bize Yıldırımları Tutan Zeus'un kendisi yardım ediyor. Bizi ne durdurabilir?

***

IV
BUDAKEN NAUTAKA'DA

Budaken, onun gücüne ve "yüz on bir faziletine" olan hayranlıklarını ifade etmeye gelen Sogd beyleri ve unvan sahibi Perslerle, Talissiy bahçesinde cilveli ve ihtiyatlı konuşmalar yaparak zamanın nasıl geçtiğinin farkına varmadan günleri bir biri ardına gamsızca geçirir.

Üç kış ayını da Budaken, Marakanda'da hükümdarlar hükümdarının misafiri olarak geçirir. Onlar, birlikte sık sık yüksek duvarlarla çerili vahşi hayvan koruluklarına avlanmaya gider. Orada, Pers ülkesinin her bir köşesinden getirilen vahşi hayvanlar serbest yaşamakta: sarı kıllı aslanlar, benekli panterler ve alacalı kaplanlar. Köleler bağırtı ve bakır kalkanlara vuruşlarla vahşi hayvanları, kendi aralarında cesaret, çeviklik ve mızrak atmada rekabet eden avcıların hattına doğru sürer.

Şölenlerin arkası kesilmez; Bes, Budaken'le tantanalı ziyafetlerin, şahin ve tazılarla ava çıkışların düzenlendiği bey malikânelerine gider.

Bir gün hükümdarlar hükümdarının verdiği görev üzere gittiğini söylemek için Budaken'e Satibarzan'dan bir haberci gelir. Ona hükümdar mutfağından içinde kaysı ile doldurulup kızartılmış koyun ve tavuk olan büyük kaplar göndermeyi keserler.

Emrine verilen tercüman hükümdar'ın aniden Baktra'ya gittiğini açıklar. Budaken ana steplere geri dönüp dönmemeyi düşünür fakat Skolat'a hala bir yardım yolu bulunacağını umut etmekte. Kılavuzu Spitamen görünmez olur, ona ne olduğunu da hiç kimse bilmez. Budaken beklemeye devam eder. Onun askerleri hiçbir şey yapmaz, halılar üzerinde yuvarlanır, türküler söyler.

Ne ile meşgul olacağını bilemeyen Budaken her gün kentte dolaşmaya başlar, alışveriş durduğu, hava karardığı ve tasavvurlar başladığı zaman, akşama doğru pazar merkezindeki meydana gider. O, iki İskit'le beraber sıkışık gürültülü kalabalığın içine tıkışır, önlerine geleni itekler, meydanın tam ortasına dek varır.

Budaken'i onursal yere bırakırlar, O tuğla kemerin altındaki tahta sedire en ünlü tüccarlar arasına oturur. Karanlıkta yağlı kil kandiller ve duvarlardaki çıkıntılara yapıştırılan içyağından mumlar yanmakta. Fıstık ve badem çitleyerek O sahnede çocukların oynayışına, yılan gibi kıvrılmalarını, un ve kurumla sıvanmış artistlerin birkaç meşaleyi havaya fırlatıp anında yakalamalarını ve sıcak kıtığı yutmalarını ve püskürtmelerini seyreder.

Birkaç gün sonra hükümdar mührünü muhafaza eden Datafern'den bir ulak gelir. O, Budaken'e hükümdarın önemli konuşmalar için onu Baktra'ya, yanına çağırdığını söyler. Budaken yeni bir başkent daha göreceğinden, stepte anlatacağından memnun İskitlerini gecikmeden kaldırır ve yola çıkar. O özenle işlenmiş tarlaların, bir parça toprağın bile işlenmeden kalmadığı uçsuz bucaksız bahçe ve üzüm bağlarının yanından gider. Kumsal ya da taşlıklı sonsuz steplere alışkın olan Budaken karşısına çıkan vadilerin yeşil ihtişamı ile şaşkına döner. Beyaz ve pembe çiçeklerin kar gibi serpildiği meyve bahçelerinin yerini ilk filizlerin yeşermeye başladığı mısır tarlaları alır. Tarla ve bahçeleri sulayan, dağlardaki dere ve kanalların gürlüğü tarlalarda karıncalar gibi çalışan, sayısız ahaliye hayat ve bereket vermekte: Kimi öküzlerle sürmekte, kimi de kazmalarla toprağı çapalamakta. Yüzlerce yüklü hayvandan meydana gelen uzun kervanlar, Nautaka'ya doğru yönelerek uzayıp gitmekte: Hükümdarın orada, yeni başkentini yapmaya karar verdiği ve deniz ötesi vahşilerle mücadeleye hazırlanan, orduyu doyurmak ve giydirmek için her yerden hem tahıl, hem pembemsi dağ tuzu, hem pamuk, hem zıngır[134], hem deri getirmelerini emreder.

134. Zıngır: keten

Üç hat halinde çentikli duvarlarla çevrili kenti, Budaken boğazdan görünce:

— Düşmanlardan korkmadan Sugudayı buradan iyi yönetmek mümkün. Der.

— Elbette mümkün olurdu, fakat ancak beylerin az yemeleri ve yüz yıllık şaraplarla dolu kupaları ara vermeden kucaklamayı bırakmaları halinde.

Birkaç yuvarlak kulesi olan asık suratlı iç kale kentin ortasında yükselmekte. İç kalenin etrafına serpilmiş olan ufak ufak evler, kar beyazı kayısı ve pembe badem çiçeklerinin açılmış olduğu bahçelerin içinde kaybolmakta.

Budaken, tahta köprüden nehri geçer ve gürültülü bir kalabalığın içine düşer. Daha önce üzüm bağlarının ve karpuz bahçelerinin bulunduğu geniş tarla, Baktra ve Suguda'nın her bir köşesinden gelen, sayısız köylü grupları tarafından çiğnenmiş. Onlar duman tüten ateşlerin etrafına oturmakta ve uzanmakta, her yönde gezinmekte, çalı çırpı, diken, dulavrat otu taşımakta ya da boynuzlarından tuttukları inatçı keçi ve koyunları getirmektedir.

Yollarda askerler devriye gezmekte, gelenleri sorguya çekmekte, bazılarına izin vermekte, bazılarını da geri kovmakta.

— Bu hükümdarın ünlü ordusudur. Ancak şimdilik silahları yok, diyerek açıklar kılavuz.

"Ve düzen de..." diye düşünür Budaken.

Kent kapılarının yakınında tahıl dolu torbalardan yüksek bir yığın yükselir. Gelen deve kervanı getirdikleri arpayı, torbalardan doğrudan yere dökerek yüklerini boşaltır. Onun etrafında arbede meydana gelir, askerler "Ekmek! Ekmek!" bağrışları ile yüklenen kalabalığı kamçılarla dağıtır.

— Hiç olmazsa ekmek yeteli mi? Diye sorar Budaken.

— Her gün tahıl yüklü bin deve geliyor, ama insan o kadar çok ki! Ekmekçiler pişirmeyi yetiştiremiyor, aç insanlar kızdırılmış taşlar üzerinde kavurdukları buğdayla karınlarını doyuruyor.

Onlar kapılardan girer. Birkaç nöbetçi atların dizginleri altına yapışır, gelenlerin kim olduğunu, Marakanda'dan çıkalı çok olup olamdığını, Çifte Boynuzlunun oraya sırtı taraklı yılan kılığında uçarak geldiğinin, kent üzerinde dönüp durduğunun ve dağlara doğru uçup gittiğinin doğru olup olmadığını sorarlar. Budaken baştan aşağı aynı ustaca yapılmış gibi görünen cadde boyunca gider. Yolun her iki yanına sıralanan yarı çıplak demirciler, işledikleri kılıç ve sivri uçları dövmekte, deri körükler ocaklara üfürerek pofurdamakta; çekiçlerin vuruşları altında parlak kıvılcımlar uçuşmakta. Metallerin iniltisi, tıkırtısı, gümbürtüsü bitmek bilmeyen bir uğultu ile ses veriri.

Yüksek zayıf aygır üzerinde, yan tarafında büyük Pers yayı olan bir süvari Budaken'e yaklaşır. Budaken şaşkınlıkla onun Spitamen olduğunu tanır. Avcı etrafa bakarak attan eğilerek Sakça fısıldar:

— Sen eğer ana steplere dönmek ve görmek istiyorsan benden ayrılma, der O ve etrafına bakınarak: "Belki oğlunu da görebilirsin." Diyerek ekler.

Daima soğukkanlı olan Budaken, şimdi umutla heyecanlanır. Onun yüz şekli değişir. O, Spitamen'in omzundan kuvvetle tutar ve soluyarak fısıldar:

— Nerede O? Burada mı?

Spitamen silahçıları işaret eder ve hafifsemeyle cevap verir:

— Burası pazar. Belki de sen yeni iyi bir kılıç almak istiyorsundur? Bunların hepsi usta sanatkârdır. Çeliğe nasıl beceriklice su verişlerine bak.

Onların yakınındaki demirci büyük bir kıskaçla tuttuğu, keskin ağzı akkor haline getirilmiş kılıcı bir anda yağlı kil tekneye daldırır; oradan alev ve siyah duman fırtınası kopar. Demirci, açık mor lekelerle dolan kılıcın keskin ağzını inceler.

— Biz bugün güneş batarken, Bes'in sarayına giden kapıların önündeki meydanda buluşalım. Der Spitamen ve atına dokunur ve kalabalık onları ayırır.

***

Güneş batmadan önce Budaken saraya giden kapılara doğru yaklaşır.

Yaşlı bir köylü ona yanaşır ve ellerini göğsüne çaprazlayarak eğilir:

— Spitamen seni bekliyor. Beni takip et.

Budaken atı, kalabalığın içinde zikzaklar yapan ve önüne gelenlere "Hükümdar misafirini karşılayana[135] yol verin!" diye bağıran ihtiyarın peşine yöneltir.

Atın boyuna, güzelliğine ve Sak beyinin tuhaflarına giden elbisesine dair yüksek sesle fikir beyan eden kalabalık ikiye ayrılarak yol verir.

Köylü kıvrımlı dar sokaklardan süzülerek yürür ve kent kapılarından geçer ve küçük bir kanalı da sıçrayıp geçtikten sonra savaşa çağrılanların yaktığı ateşlerin olduğu tarladan yürümeye başlar. Budaken'in peşinden de iki atlı İskit gelmekte.

Onlar bahçe ile çevrili küçük bir eve gelir. Onun çevresinde kazıklara bağlı yüklü atlar durmakta ve kil duvar boyunca da insanlar yatmakta. Mızrak ve baltalar da duvara yaslı durmakta.

Köylü Budaken'in atının dizgininden tutar ve onu inmeye davet eder. Küçük bahçe kapısını İskitlerin yüzüne kapatarak Budaken'i içeri bırakır.

En tepesine kadar üzüm asmasının kollarının dolalı olduğu yaşlı bir ağacın altındaki halının üzerinde Spitamen ve birkaç kişi oturmaktadır. Budaken, kırılmış olan burnundan pamuk parçası sarkan bekçi Kukey'i tanır.

Spitamen yerinden sıçrar ve misafir doğru yönelir:

— Şuraya otur değerli misafir, ben seninle öz amca ile konuşur gibi konuşacağım.

Spitamen'in işareti üzerine sohbet etmekte olduğu insanların tümü ayağa kalkar ve evin içine gider. Köylü kil kapta birkaç çörek ve kış boyunca asılı kalarak sararıp solmuş üzüm salkımı getirir. Spitamen susar ve bir müddet yan gözle bakar.

---

135. Eski Perslerde hükümdar'ın arkadaşlarını, misafirlerini karşılayanlar ayrı özel unvan sahibi idiler.

— Eğer sen Makedonların kölesi olmak istemiyor isen, bu kentten gitmelisin. Bes hükümdar tahtı ile aklını bozdu ve yönetemeyeceği büyük bir ata bindi. Bes'in bütün yaptıkları sadece Çifte, Boynuzlu'ya yardım etmekte. O halkı ülkeyi savunmaya çağırmakta fakat kendisi sarayda oturup, çanak yalayıcıları ile birlikte ziyafet çekmekte, askerler ise ekmek bile bulamayıp savaşa kendilerini kimin götüreceğini bilmemekte. Onlar evlerine kaçışmakta. Bes, bahadırlarımızı, aslanlarımızı koyun sürüsüne döndürdü. Bes'in ordusu şimdi Çifte Boynuzlunun bıçağı ile istediği gibi kesip doğrayacağı pişmemiş hamur gibidir.

Budaken, kuşkulu bakışını Spitamene dikerek bakar: "O ihanet etmiş olabilir mi? Çifte Boynuzlunun casusu değil midir? Bu, onu niçin böyle övüyor?"

— Bes gereği yokken orduyu geri çekerek, herkesi telaşa düşürüp, Baktara'dan koşarak buraya geri geldi. Etrafında düşman aramakta, fakat esas düşmanının kendisi ve beyleri olduğunu bilmemekte.

— Peki, ne yapmalı? Diye sorar Budaken soğuk kanlıkla.

— Senin kendi steplerine gitmen ve süvari müfrezelerini hazırlaman gerek. Sen, kana doymayan Çifte Boynuzlunun oraya da varmak ve onun mızrağı önünde bir engel olmadığını göstermek istediğini görüyorsun.

— Bize bulaşsın da görelim... Diyerek homurdanır Budaken. Kurş'ta bizde idi fakat kellesini kaybetti. Peki, sen ne yapacaksın? Çifte Boynuzlunun önünde sen toza dönersin.

Spitamen, Budaken'in sözlerindeki alayı hisseder.

— Yabancının boyunduruğunu istemeyenin ay baltaya yapışması ve düşmanın boynuzlarını kırması gerekir. Kimin göğsünde özgür yürek çarpıyor ve aşınmış yabancı mangır tınlamıyor ise, Makedonların ve yavanların evlerimizi işgal etmesine, erkekleri öldürmesine ve kadın ve çocuklarımızın köle yapılmasına izin vermez. Baktriyler dağ vadilerinde kılıçları vaktinde yükseltmediler ve onlar artık oralarda Makedon kamçılarından kaçmakta, bütün yollardaki Makedonları kesmek için dağlarda

toplanmakta. Fakat şimdi, yavanlar Baktriylilerin evlerinde otururken artık geç.

— Sen onların bize kadar geleceklerini düşünüyor musun?

— Onlar, erkeklerin karşılarında karınları üstünde yere kapaklandıkları ve merhamet dilendikleri yerlere giderler. Fakat dövüşmek isteyen aslan yürekli erkekler de var. Bak, burada ne kadar babayiğit toplandı! Biz artık birkaç yüz kişi olduk ve bize her gün yeni atılgan başlar gelmekte.

Budaken susar. Makedon arabasının peşinden yürüyen zincire vurulmuş oğlu gözünün önüne gelir.

— Sen oğlumu görebileceğimi mi söylemiştin?

— Eğer stepe dönmeden önce benim peşimden gelir isen? Makedonlar buraya saldırmaya başladığı zaman bizim müfreze onları avlamak için dağlara çekilecek... Seninle biz ise Çifte Boynuzluyu karşılamaya gidelim.

— Sen çıldırdın mı?

— Niye? Sen yoksul bir çoban gibi giyinirsin, ben de. İki onluk koyunu biz doğrudan Makedon kampına doğru sürelim ve sen orada oğlunu da görürsün. Şimdi yolda iken onun kaçması daha kolay olur. Biz onu belki kurtarabiliriz de. Ben gideceğim, sen ise nasıl istiyor isen öyle yap.

— Seninle ben de gidiyorum.

— Ben, senin böyle demeni bekliyordum. Bende bir köylü elbisesi var tıpkı at çulu gibi büyük ve biz hemen bugün nehre doğru yola çıkalım. Kendi savaşçılarını ise atlarla birlikte, Kureşata'ya gönder, seni orada beklesinler.

— Şimdi benim stepte anlatacaklarım var, der Budaken. Eğer ben kafamı bütün olarak taşıyabilirsem.

***

V
DEMİR KAPILAR

İki yolcu dağ patikalarında yavaş yavaş yürür. Giyip kuşandıkları kaba köylü kaftanlarına, solmuş sarı kuşaklarına, uzun şeritleri ayağın yukarılarına doğru sarılan deri çarıklarına bakınca onlar köylüye benzemekte. Onlar torbalar yüklü yaşlı kalın derili eşeği ve yürürken seyrek akpelin çalılarını ve bazı ot saplarını kapan on kuyruklu koyunu sürmekte.

Yol gittikçe yükselir. Dağların yamaçlarında küçük yapraklı akça ağaç, arça ağacı ve bodur fıstık ağacı grupları serpilmiş. Boğazda dallı budaklı bir arça ağacı yüksekçe bir yerde yalnız başına durmakta. Onun koyu yeşil diken gibi iğne yapraklı pürüzlü dalları eğrilerek her yönde aralanmakta ve bilinmez yolcuların taktıkları bez parçaları ile rüzgâr oynamakta.

Taşlı yollar ve çıplak kayalıklardan boğucu bir sıcaklık esmekte. Ayı gibi iri ve şişman bir adam arça ağacın altındaki taşlara doğru inmekte, başka biri de kayalıkların çıkıntısına tırmanmakta. Güneş artık girintili çıkıntılı dağ dağ zirvelerine doğru inmekte, derin çatlaklardaki kar kuşakları kanlı kümeler gibi görünmekte. Mor renkli bir sis uzakları bürümekte.

— Şimdi biz yakınlardayız. İşte, orada, şu siyah kayalıkların olduğu yerde Demir Kapılar bulunmakta.

— Ah Levşa, ben seni niçin dinledim! Diye inler yere uzanan adam. "Tıpkı kurt gibi yayan keçilerin arkasından koştuğum günlerden beri üç kez on iki yıl geçti. Şimdi ben çadırımın birinden diğerine ata binerek gidiyorum. Ey Papay bana bir an önce tekrar ata binme nasib et!"

— Oye! Diye bir bağırtı duyulur uzaktan.

Aşağıda dağın yamacında bir köylü sabanın sapından tutarak, küçük bir ineğin ve eşeğin ardından yürümekte. Köylü yolculardan yana bakar ve onlara bağırarak bir şey söyler. Dar, kıvrımlı, sürümlü toprağın ucuna gelerek, o sapanı çıkarır ve taştan taşa çevikçe sıçrayarak yukarı doğru tırmanmaya başlar. Çürüyüp dağılmış koyun postuna bürünmüş olan genç rençper samimi bir gülümseyişle yolculara yaklaşır:

— Ayaklarınız sizi nereye götürüyor? Siz canınızı sevmiyor musunuz? Şimdi herkes o taraftan, büyük nehirden kaçıyor.

— Onlar niye kaçıyorlar?

— Niye mi kaçıyorlar? Elbette kendi toprağında oturmak ve ekmeğini ekmek gerek. Der köylü ve kendinin düğümlü, pürüzlü parmaklarına bakar. "Kendime nasılsa bir yer buldum! İyi arpa verecek. Bana göre ise orada boşu boşuna savaşıyorlar. Bu savaş dolulu fırtına gibidir, önümüzden hızla geçip gider ve güneş biz, rençperleri yeniden aydınlatır.

— Demek ki biz kendimiz ateşe sokulursak başımıza iş alırız.

— Siz de burada benimle kalın! Be size toprak gösteririm, hem de nasıl yağlı, doğrusu ham toprak, asırlardır hiç kimse sürmemiş. Biz sizin eşeği de benim hayvancıklarla koşarız, siz ikinizde sabanı çekmeye yardım edersiniz. İşte böylece biz yeni bir parça daha süreriz, sonbaharda tahılımız olur.

— Peki, Demir kapılara kadar yol hala uzak mı?

— Onlar hemen şimdi, şu boğazın arkasında başlıyor. Orada daima karakollar vardı. Eğer nöbetçiler hala orada iseler size geçit vermez, o zaman dolanarak keçi patikasından dolanarak geçmek mümkün. Oradan koyunlar da, eşeğiniz de süzülerek geçer.

— Peki, sen bizi o patikadan geçirebilir misin?

— Niçin olmasın! Ancak şimdi yapamam: benim arık bozuldu. Onu düzeltmek gerek: su sürülen yerin önünden akıp gidiyor. Eğer arığı düzeltmeme yardım ederseniz, yarın da ben sizi götürürüm.

— Pekâlâ, der yolcular. Bugün biz sana yardım edelim, yarın da sen bize.

Köylü gölgede yatan koyunları kaldırır ve hepsi dağın yamacından aşağı inmeye başlar.

Onlar tüm gece boyunca, dereden gelip dağın yamacından geçen arkın üzerinde inatla çalışır. Onlar, dereden suyu gerekli yatakta akıtmak için arkın kıyısını taşlarla, çalı çırpı ve çim parçaları ile sağlamlaştırır. Onlar çalışırlarken sadece tek bir fikri, suyun boyun eğmesi ve taşlı yamacı selle yıkamamasını düşündükleri için savaşı da, korkunç Çifte boynuzluyu da unuturlar.

Akşama doğru köylü yolcunun ikisini de kulübesine götürür, O taşlardan yapılma, çalı çırpı yığılı düz damlı ufak bir kulübedir. İçeride isten kararmış duvarlar, taş kömürü gibi parıldamakta. Çatlaklardaki iri yanık renkli hamam böcekleri ve sayısız zayıf tahtakurusu ganimetlerini beklemekte.

Misafirin ikisi de ıslak elbiselerini sırıklara asarak, dışarıda keçenin üzerine yatar.

Köylünün uzun burunlu, meraklı gözleri ışıldayan, ufak tefek, hareketli karısı cugarla kaynatılmış nohut ve kurutulmuş pancar getirir.

Hava tamamen karadığı ve çakallar uzayıp giden ulumalarına başladıkları zaman, uzaklarda kızıl ateşler alevlenir. Onlar kuvvetlenir ve koyu kırmızı duman sütun gibi gökyüzüne doğru yükselir.

— Bu yanan bizim köy çakçak! Diye haykırır köylü. Bu yanan saman, buğday yanıyor! Yün kokusu geldi. Bu yanan köylünün sürüsü. Bütün acılar bizim!..

***

Etrafına bakınarak Budaken yüksek sesle: "Bura kindar Ariman'ın hükümdarlığı. Nereye gidiyoruz biz?" diyerek konuşur.

Civarda keskin dişli kırmızı kayalar yükselmekte ve onların ortasında sanki cinlerin sihirli elleri ile yapılmış gibi kar beyazı kubbeler[136] keskince ayırt edilmekte.

136. Bu yerde, alçı ve tuzdan beyaz tepecikler günümüzde de bulunmaktadır.

Sığ derenin dibinden giden yol, kayalıklı sırtlar önünü kesinceye dek kâh sarp saçağa doğru yükselip dağın yamacına yapışmış gibi olmakta, kâh yeniden derenin dibine doğru inmekte.

— Peki, yolun devamı nerede?

Köylü ve yüksek siyah kayadaki sanki birilerinin kılıçla ikiye ayırdığı, dar çatlağı işaret ederek: "İşte orada, dağın çatladığı yerde." Der.

Yolcular loş kıvrımlı bir koridora girer. Siyah taşın yıkılıp düşmeye ve onları ezmeye hazır iri parçaları üzerlerinde sarkmakta. Ortalık karanlık ve rutubetlidir.

Çatlak genişliğine yaklaşık beş altı adımdır. O kâh genişlemekte kâh tekrar büzüşmekte.

— Durun, daha fazla gitmeye gerek yok, diye homurdanır Budaken. "... gerek yok!" diye tekrarlar yankılanan ses.

Herkes durur. Boğazın derinliklerinden hiçbir ses gelmez.

— Cehennemde bulunmak yoksa eğlenceli değil mi? Der Spitamen. "Korkma, ben seni hiç islenmeden cehennemden çıkarmaya söz vermiştim..."

— Fakat böylesine sessizlik neden acaba? Diye konuşur kulaklarını kabartarak köylü. "Burada gürültü, bağırtı, eşeklerin anırması süreklidir, devamlı kervanlar geçer... Peki, insanlar nerede? Şimdi Demir Kapılar olacak, biraz daha yürüyelim." Der.

Koyunların toynakları tekrar taşlarda takırdamaya başlar. Budaken, sağa sola sallanarak ve homurdanarak adımlar, dik kayalara oyulmuş pek çok küçük mağaralara korku ile bakar. Ve "bunlar kötü ruhların barınakları", diye düşünür.

Geçidi ilerideki kalın kütüklerden yapılma, demirle kaplı büyük karanlık kapılar perdelemekte. Burada kayalar öylesine sıkışık olarak birbirine yaklaşmakta ki küçük bir savaşçı kümesi bütün bir orduyu tutabilirdi. Ağır taş duvarlara sabitlenen kapılar yarı açık durmakta. Giriş boyunca duran üç ufak ev sessiz sedasızdır, kapıları da kırılmış; etrafa sepetler, samanlar, kırık kap kacak parçaları savrulmuş. Her şey insanın olmadığını ve acele ile kaçışı anlatmakta.

— Bu evlerde nöbetçiler yaşamakta idi, onlar geçen kervanlardan vergileri topluyordu. Fakat onların hepsi korkmuş ve kaçmış. Korkacak ne var? Biz köylüler sadece kıtlıktan korkarız. Bizim ensemizde kimin oturacağı, Sogd mu yoksa Baktriy beyi mi, fark eder mi?

Budaken: "Biraz bekleyelim," diye öneride bulunur.

O kapılara yaklaşır, kanatlardan birine dokunur, dokunduğu kanattan boğuk bir inilti duyulur ve tele asılı olan demir çanlar tınlar.

— Sessiz olun, geliyorlar!

Uzaktan bir gürültü duyulur. Gürültü vadiyi uğultu ile doldurarak kuvvetlenir. Toynakların taşlara vuruşları zaman zaman takırdar. Çınlayan at kişnemesi her tarafı kaplar.

Kavisli boğazın kapısının gerilerinden birkaç süvari uçar gibi gelir.

Onların bronz zırhları, uzun mızrakları, kırmızı cübbeleri, miğferlerinin tepesindeki atkuyrukları, bunların hepsi yabancıdır ve ne Baktriy, ne de Sogd savaşçılarına benzemektedir. Süvariler doludizgin ileri atılır, uçar gibi kapıdan girer ve dururlar.

Vadinin derinliğinden yeni süvari grupları görünür.

Koyunlar ürkerek kaçışır ve meleyerek bir kümede yığışır.

İlk süvariler evlerin etrafında dolanır ve kapıların yanına döner.

Rüzgârdan derisi pürtük pürtük olmuş, kırmızımsı sakallı bir süvari, iri zayıf atını Spitamen'e dayayarak, "Sen kimsin?" Diye sorar.

Spitamen köylülerin jestini taklit ederek ellerini göğsünde çaprazlar ve mütevazıce boyun eğiş görünümü ile cevaplar:

— Ekmeğini arayanım! Koyunları satışa sürüyoruz.

— Peki, bu insanlar kim?

— Köylüler. Biz beraber gidiyoruz.

— Demir Kapıların nöbetçileri nerede? Niye hiç kimse yok?

— Biz nereden bilelim! Biz bu yoldan Çakçak'a gidiyoruz. Kapıdan koyunları geçirmek için kime vergi ödeyeceğimizi sor-

mak için duruyorduk. Eğer hükümdar vergisini ödemez isek bize ceza verirler.

— Bana ödeyin! Vergi yerine ben koyunların yarısını alırım, diğer yarısını ise gene ben alırım.

— Ben koyunları bedava vermem: ben fakir bir adamım, der Spitamen.

— Peki, sen kimsin? Der süvari kamçıyı Budaken'in omzuna dokundurarak.

— Ben de köylüyüm. Koyunların yarısı onun yarısı benim. Ben de ekmeğimi arıyorum.

Süvari kuşağındaki keseyi çözer ve oradan gümüş bir mangır çıkarır.

— Alın ve hiçbir yere ayrılmayın.

Budaken mangırı geniş avucunda tutar ve onu merakla inceler. Onda kıvırcık saçlı bir gencin kürkle örtülü başı yansıtılmakta. Şakağından koçboynuzu sarkmakta.

— Burada resmedilen kim?

— Sen şu andan itibaren onu bilmen gerek. O, Asya'nın hükümdarı İskender'dir. O tanrının oğludur ve herkesin ona boyun eğmesi gerekir. Hey, Arhelay, şu serserileri al ve onları birbirine bağla.

Makedon süvarileri atlardan yere sıçrar sıçramaz, zırhlarını çıkarmadan taşların üzerine kendilerini atar, dizginleri ellerine dolar ve yan yana uykuya dalarlar.

Kapıların yanındaki kayanın çıkıntısında nöbetçi hareketsiz bir pozda donar kalır. Aynı anda her iki "serseri" de sırtları birbirine dönük oturur. Onların dirsekleri sırtlarında kıskıvrak bağlıdır.

— Şerir adam buraya beni sen getirdin! diye tısılar Budaken.

— Ölmek için acele etme: Spitamen'in türküsü sonuna dek henüz söylenmedi. Bizim köylücük ise kaçtı gitti. Süvariler görünür görünmez o bir anda geri döndü ve yolda öyle bir hızla koştu ki sadece ayak tabanları parıldıyordu.

— Konuşmayın! diye bağırır nöbetçi.

***

VI
HÜKÜMDARIN İNTİKAMI

Müfreze komutanı süvarilerin beşine keşif için yola devam etmelerini emreder. O taşa oturur ve kendisi dizine bir parça parşömen kâğıdı koyarak yazar:

> *"Ptolomey, Lag'ın oğlu, Asya'nın hükümdarı İskender'e, Filip'in oğluna sevinmek (diliyor). Yüz süvarili öncü müfreze ile biz Demir Kapılar denilen boğaza baskın verdik. Bizim çabukluğumuz ve ordunun önünden uçan senin adının büyüklüğü, geçilmez boğazın sayısız muhafızını bozguna uğrattı. Ben çarpışmada pek çok esir aldım. Onların ifadelerini sonra ki ulakla bildireceğim. Kısa bir dinlenmeden sonra ana yoldan Nautaka'ya doğru yola devam edeceğim. En kısa zamanda gel, yol serbest görünüyor. Yıldırım tutan Zeus seni korusun!"*

Ptolomey parşömeni rulo yapıp, sicimle bağlar. Bir parça bal mumunu elinde yumuşatıp sicimin ucuna yapıştırır ve Atina Pallada tasvirinin oyulmuş olduğu yüzüğünü mumun üzerine bastırır. Çökkün, esmer yüzlü bir savaşçı yaklaşır. Ptolomey mektubun gecikmeden ulaştırılması gerektiği anlamında, onu yere atar. Savaşçı ruloyu deri miğferinin içine yerleştirir ve onu alnına devirip, çenesi altından kayışla sıkıca bağlar. O boğazda doludizgin koşturmaya başlar ve yankı toynak vuruşlarını yavan bir gürültü halinde tekrar ederek etrafa yayılır.

Spitamen uyuklamakta olan İskit beyinin geniş sırtına bağlıdır ve O yan tarafına devrilinceye devrilirken de kendisi ile Spitamen'i de çekinceye dek sallanır.

Spitamen yan yatarak ve elinin nasıl uyuştuğunu, ipin ıstırap vererek nasıl battığını hissederek, "Uyku kederi teselli eder ve yorguna kuvvet verir" der kendi kendine. Başı kanla dolarak yana eğilir. Spitamen uykuya dalar. Rüyasında kırmızımsı sakalı olan bulutlar görür. Bu bulutlar bronz Makedon miğferleri giymiş koskocaman başlara dönüşür; onların ağızları açıktır ve İskit süvarileri mızrakları ileriye uzatıp hızla açık ağza doğru koşturur...

Boğazdaki bir gürültü Spitamen'i uyandırır.

Yolda birkaç asilzade Pers durmaktadır. Loş vadiye yukarıdan düşen güneş ışınları uzun koyu kırmızı bir elbisenin kıyısını parlakça aydınlatır.

Spitamen Bes'in bütün ziyafetlerinde ve gezilerinde hiç ayrılmadan onu kuşatan yakınlarını tanır. Şakakları tıraşlı, sakalı kına ile boyanmış olan yaşlı şişko Datafern ve sarhoşlukta önüne geçilemez olan, arsız, her şeye gücü yeten, hükümdarın sevgilisi, genç Katen'dir.

Uşaklar kenarda süslenmiş atları tutmakta. Fakat asilzade unvan sahiplerinin eski kendini beğenmişlikleri, kibirlenmeleri nereye gitti acaba? Onlar, Makedon müfrezesinin komutanı önünde yılışıkça, ihtiramla dikilmekte ve çömelip parmaklarının ucunu yere değdirmekte. Erguvan rengi, yün cübbesini gözlerine dek bürümüş, uzun boylu biri onlardan ayrı dikilmekte. Basit keçeden Pers kalpağı alnından süslenmiş uzunca kaşlarına dek indirilmiş. Siyah gözleri konuşanları dikkat ve endişe ile izlemekte.

Askerce dik duran, duygularını ele vermez soğuk yüzlü Ptolomey konuşur:

— Ben size hükümdarın talebini söylemiş bulunuyorum. Sizin kendi Pers kanunlarınızı unutmamanız gerek. Hükümdar eğer bir şey söyledi ise o kendi kararını sonra değiştirmez. Bu nedenle onun iradesini yerine getirmek için acele edin.

— Baş üstüne aziz kişi! Anlıyoruz yüce kişi! Dediğiz gibi olacak olağanüstü!

Unvan sahibi kişiler Ptolomey'in önünde birkaç kez eğilirler ve sonra yalnız duran uzun boylu adamın üzerine atılırlar. O direnir, Persleri tekmeleyerek itekler ve ince bir sesle bağırır. O zaman Persler uşakları yardıma çağırır ve uzun boylu adamın cübbesini, uzun elbisesini, geniş ipek şalvarını sıyırıp çıkarırlar.

Bu Bes'dir.

O yalnız inciler işlenmiş kırmızı sandalları ve keçe külahı ile çıplak kalır.

Ptolomey siyah kayanın altında geniş bir taş gösterir ve: "Burada dikilsin, sizde yanında dikilin." Der.

Vadinin derinliğinden borazan sesleri duyulur. Uzanmış olan askerler yerlerinden sıçrayıp kalkar, zırhlarını düzeltmeye, düzgün bir sırada dizilmeye başlar.

İlkin parıldayan bakır zırhlar içinde Makedon etarlar görünür. Onlar mızrakları diklemesine tutmakta ve üçerli sıra halinde gelmektedir. Onların arkasından kulaklarının arasında kırmızı tüyler olan üç beyaz at çevresine yaldızlanmış bronz çember geçirilmiş iki tekerlekli küçük bir arabayı çekmekte. Araba düzgün olmayan yolda zıplamakta. Dizlerine eğilmiş Etopyalı bir arabacı atları sürmekte onun yanında da tıraşlı güzel mağrur yüzlü kısa boylu bir savaşçı dikilmekte. Çelik miğferinin üzerinde balıkçıl kuşu kanatları dalgalanmakta. O elinde iki kısa mızrak tutmakta.

Savaşçı kayalara Demir Kapılara bir bakış fırlatır, "Tanrıya benzeyen İskender'e, Asya'nın bazilyevine şan olsun!" Diye bağıran asker sıralarından geçer.

Nihayet kısık gözleri siyah taşın fonu üzerinde seçilen Bes'in iri şişman figürüne takılır. Bes elleri ile örtünerek sırtını döner. Onun şakaklarından gözyaşları akmakta ve omuzları sıtmalı gibi titremekte.

Araba durur; süvariler de gürleyerek onun arkasında durur.

İskender'in boğuk kızgınlık dolu sesi loş sarkık kayalarda yankılanarak vadide uçuşur:

— Zavallı alçak, küstah seni, nihayet karşımdasın! Konuş, tanrıların bana ait kıldığı Pers ülkesi hükümdarlığının tacını

kapmaya nasıl cesaret edersin. Seni hangi köpekçe kudurmuşluğun, akraban ve velinimetin hayırsever hükümdar Darius'u önce zincirlemeye sonra da ölüme ittiğini? Konuş! Sen bütün bunları, süslü hükümdarlar hükümdarı unvanını kendine vermek için yapmadın mı? Cevap ver! Tanrıların lanetlisi konuş!

Bes hıçkırarak, gözyaşlarına boğularak konuşur:

— Ben... kendimi hükümdar... ilan ettim.... sırf hükümdarlığı sana... şanlı İskender'e teslim etmek için! Eğer ben bunu yapmasa idim... başka biri hükümdarlık çelengine sahip olabilirdi!

— Ve sen bütün bunları söylemeye cesaret ediyorsun ha? Hükümdar tacına el uzatmaya cüret eden kim? Ona sadece tanrının oğlu sahip olabilir. Bey Oksiar nerde?

Arabanın arkasından gelen maiyetin saflarından öldürülen hükümdarın kardeşi, pörsük yüzlü şişko Oksiar çıkar. O attan güçlükle inerken, koltukları altından uşaklar tutar ve uzun süre at üzerinde gitmekten ayaklarını güçlükle hareket ettirerek hantalca İskender'e yaklaşır.

— Oksifar, işte senin kardeşin Dariya'nın katili! Ben onu sana hediye ediyorum. Ondan öcünü alırsın: burnunu ve kulaklarını kesersin, sonra duvarda çarmıha gerer ve mızrakla yavaş yavaş delik deşik edersin.

Oksifar kibirlenerek uzun boylu Bes'e yaklaşır ve küfrederek, Bes'in her hareketinde korku ile geriye sıçrayarak onu kamçı ile dövmeye başlar.

İskender Bes'i getiren Perslere döner; onlar simli kumaş örtülü büyücek bir kap tutmakta. Renkli ışıldayan taşlarla süslü, Pers hükümdarının su kabağı gibi yuvarlak, altın tacı onun içindedir.

İskender, ona gözleri ile yiyecek gibi bakar. O beyaz kanatlı miğferini çıkarır ve koşarak yaklaşan muhafızına verir. Tacı kıskançlıkla tutarak onu gökyüzüne doğru kaldırır, sonra kıvırcık bukleleri üzerine indirir. Taç kocamandır, gözlerine kadar iner. İskender, sanki bir şey bekleyerek onu elleri ile tutar. O gözlerini kasvetli boğazda gezdirir, sarkan siyah taş kütleleri arasından

gökyüzünden dar bir kuşak görür ve bir endişe gölgesi yüzünden hızla geçer. O tacı çıkarır ve onu siyah zenciye verir:

— Vakit kaybetmeden ileri! Bizim buradan, yukarıdan bize taş atılabilecek bu loş yerden çıkmamız gerek. Nautaka'da yeni zaferimizi kutlayalım. Ben, bizim kölemiz olmak için yaratılmış olan aptal halkların korumasını bilmedikleri toprak, tarla, ev ve tüm zenginliklerini savaşçılarımın hepsine dağıtacağım. Askerler orada dinlenecek. Size gelince, hükümdar katilini bana teslim etmiş olanlar, siz ayrı bir mükâfat alacaksınız, ben sizi unutmam!

Bazilyev yüksek sesle, "Sefer yoldaşlarım dinleyin", diyerek askerler hitap eder: "Pers ülkesi şimdi tamamen bizim ve daima bizim olacak! Artık hasmımız yok! Şan olsun babama—Yıldırım tutan Zeus'a!"

— Sen zaferler kazanırsın! Sen cihan hükümdarısın! Diye bağırır askerler ve yankı onların sözlerini tekrar eder.

Beyaz atlar hareket eder ve altın tekerlekler düzgün olmayan yolda sarsılarak ileriye doğru dönmeye başlar. Silahları parıldayan muhafızlar ve Bazilyev'in maiyeti de arabanın arkasından zangırtı ve gümbürtü ile tırısa kalkar.

Budaken'in kan çanağına dönen gözleri süvarilerin geçişini izler. Fakat şu bronz zırhlar içindeki uzun boylu genç kim acaba? O olağanüstü derecede oğluna, sarışın, yakışıklı Skolot'a benzemekte.

— Skolot! Diye ağlamaklı bir sesle bağırır. "Skolot!"

Fakat Budaken'in sesi, at toynaklarının gürültüsü ve askerlerin haykırışları arasında boğulur.

— Ne böğürüyorsun, sus! Diye bağıran nöbetçi Budaken'in başına vurur.

— Bu Skolot idi, benim oğlum Skolot! Diye mırıldanır Budaken. "Ben eğer ona benzeyen uzun boylu yavanı oğlum sanarak yanıldı isem de ben at konusunda asla yanılmam! Onun, Fırtına Kuşunun oğlunda, yelesi ve kuyruğu siyah doru aygırda gittiği besbelli!

Bütün savaşçılar atların üzerinde dörtnala gider ve Bazilyev'i takip eder. Kısa bir zaman sonra vadi sessizliğe gömülür, gri tarla fareleri deliklerinden dışarı fırlamakta, koşuşmakta ve arka pençeleri üzerine oturup, gözle çevreyi tarayarak havayı koklamakta. Ptolomey bağladıkları iki köylüyü unutur ve Bazilyev'in müfrezesi ile birlikte hızla uzaklaşır.

Spitamen bağlandıkları ip ve kayışları taşın üzerine inatla sürtmeye çabalar.

Ay ışığı vadiyi doldurmaya başladığı zaman, derinliklerde iki gölge belirir. Onlar ihtiyatlıca, her şırıltıda put kesilerek yürümekte. Bunlar genç köylü ve onun ufak tefek karısıdır.

Onlar yatanları bulur ve iplerini çözer.

— Biz sizin öldürülmüş olduğunuzu düşünerek geldik. Geçip giden lanet olası yavanların arasında sizler yoktunuz. Biz sizin bedenlerinizi gömmeye ve koyunlarınızla birlikte bizim tarlaların yakınında ölmüş olacağınız için, ruhlarınız doysun ve bizden intikam almak istemesin diye, sütlü erişte olan fincanı bırakmaya gelmiştik. Ahuramazda'ya şükür siz sağsınız ve bize gelebilirsiniz. Su, arkı yine yıktı, onu daha iyi düzeltmek gerekiyor. Her şeyden önce suyun olması lazım, o zaman ekmek de olur. İş beklemez!

***

Sabahleyin iki yolcu, yolları üzerinde önlerine gelen bütün köyleri talan ederek ve yakıp yıkarak, Nautaka'ya doğru hızla ilerleyen İskender'in ordusunun bulunduğu büyük yoldan dağ patikalarına sapar.

Spitamen, homurdanan Budaken'i teselliedi:

— Bizim insanlarımızın hepsi şimdi Marakanda civarında toplandı ve biz hanım evladı beylerin yardımı olmaksızın, gerçek mücadeleye başlayacağız. Sogdlar, Greklerin kepazeliğine karşı sabretmeyecek. Sogd kendi tarlasını ve kendi dut ağacını sever. Ona kendini asmak onu bırakmaktan daha iyidir. Şimdi, sen Çifte

Boynuzlu'yu gördüğünü, bu hükümdarın, önünde sırtını dönmeyen, onun suratına kendisi vuran, cesur savaşçılarla karşılaşıncaya dek durmayacağını stepte anlatabilirsin.

Budaken inler ve dişlerini gıcırdatır:

— Benim oğlum Çifte Boynuzlu ile birlikte! Şerir adam eğer Saks toprağına gelirse, Skolot yoksa bize karşı mı dövüşecek? Oy, o zaman ben onunla savaşta karşılaşırım. Bakalım babasına el kaldıracak mı?

***

Yedinci Kısım

Turnalar Kuzeye Uçuyor

I
TURNALAR KUZEYE UÇUYOR

— *Biz Asya hükümdarının yenilmez askerleriyiz.*
— *Sizde yenilmez olan sadece hükümdar mı? Biz İskitlerin ise hiçbiri yenilmez.*

Sogd hudut kuleleri arkada kalır ve ufukta portakal rengi noktalar halinde görünür. İleride uçsuz bucaksız step uzanmaktadır. Bahar çiçekleri: kırmızı gelincikler, sarı laleler ve üç parmaklı leylaklar genellikle ölü duran ovayı parlak bir halı gibi süsler.

Budaken Suguda'dan gersin geri kuzeye, kendi obasına döndüğü zaman onun İskit müfrezesini sevinçli bir duygu kaplar.

Oğluna dair ağır düşünce, Budaken'e sürekli ıstırap vermekte ve koyu kahverengi aygırının kulaklarını dikmesine ve siyah parlak gözleri ile yan yan bakmasına neden olacak şekilde, onu gürültüyle burnundan solumak, derin derin nefes alıp vermek zorunda bırakır. Fakat bahar güneşi, ilk çiçeklerin ve çürüyüp eriyen toprağın kokusunu getiren taze rüzgâr esintisi, süslenen stepin bayramlık görünüşü İskitler reisinin asık ve güneş yanığı yüzündeki derin kırışıkları ister istemez düzeltir.

Budaken, çok eski zamanlarda yolcuların Aç step adını verdikleri topraklardan geçmekte: develer için ne dikenin, avcılar içinde ne tavşanın ya da keçinin bulunmadığı stepte, sadece kes-

kin sesli rüzgârın büyük zıplamalarla sıçrata sıçrata önüne katıp getirdiği step misketleri. Her yerde ölü hayvan kemiklerinin ağardığı, bu ölü ovadan kervanlar yalnız baharda korkmadan geçebilmekte.

— Şuraya bak Kidrey, Onlar vahşi at değil mi? Diye bağırır ihtiyar Hoş ileriye doğru bakarak.

Kidrey alacalı atını kamçılar, uçar gibi kumlu tepeliğe varır ve elini gözüne siper ederek uzaklara bakar. Birkaç koygun nokta yolu çaprazlayarak yavaş yavaş geçer. Yerden tüten sıcak buhar dalga dalga yayılmakta ve ufuk hattında ne varsa yoksa her şey titreşmekte.

— İyi ki vahşi atları görüyorsun, der Kidrey alay ederce. Sen kınız dolu tulumlara bakmaya daha çok alışkınsın, bu nedenle vahşi eşekleri vahşi atlardan ayırt edemezsin!

— Bu vahşi eşekler yılkıdan bir kısrağı zorla ayırmış, onu önlerine katmış kovalıyorlar. Der Budaken.

Budaken'in içindeki avcı uyanır: onun burun delikleri kabarır; gözlerini ufka dikerek, stepin renkten renge giren kokusunu hissederek havayı içine çeker. O, çizmesinin koncundan kopardığı birkaç kılı havada yukarı doğru atar ve onların uçuşunu izler:

— Rüzgâr, onların tarafından. Eşekler bizi hissetmiyor.

Sürü yakınlaşır. Eşekler atı kovalamaya kendilerini öylesine kaptırmışlar ki kum tepelerinin arkasında onları bekleyen tehlikenin farkında değiller. Onlar darmadağınık koşturmakta: kâh sağa sola dağılmakta, kâh bir kümede yığışmakta, tepişmekte, birbirlerinin yelesini ısırmakta. Kovalanan atın şuraya buraya koşturup duruşu, kuyruğunu çarpışı artık açıkça görünmekte. Galiba atın üzerinde bir şey var? Boynuna ya bir panter sıçramış, ya da bir yük bağlı?

Yaban eşekleri kuşkulu ve hassastır. Onlar dağınık koşularına aniden son verir. Kocabaşlı birkaç erkek hızla tepeye çıkar, kuyruklarını gayretlice yukarı kaldırıp ve uzun kulaklarını dikip, tehlikenin olduğu yeri hissetmiş gibi İskitlerin olduğu tarafa gözlerini dikerler. Onlar büyük bir şevkle aşağı doğru atılırlar ve bütün

sürü kuzeye doğru dönüp, çevik sıçramalarla stepte uzaklaşırlar. Eşeklerin koşuştuğu yerde sadece yükselen toz bulutu kalır.

İskitler hızla ileriye, kumul tepelerin arasında saklanan ata doğru gider.

Budaken İskitlere yetiştiği zaman, yerde yatan genç bir kadın görür. Hoş kendi başlığını onun başının altına koyar. Kadın çok bitkindir: şakakları çökmüş, gözleri de sönük ve cansızca bakmakta. Koyu kırmızı sıyrık ve berelerle kaplı kolları güçsüzce yayılmış. İskitler çevresine çömelerek oturur ve sessizce fısıldanır. Kidrey zayıf düşmüş, kemikli kısrağı kemenle tutar. O, kurumuş terine karışan toz ve tuzla kaplıdır, eşeklerin ısırıp ve darbelediği böğründen de kan sızmakta.

— Bu kadını sen tanırsın, kızın Zarika'yı evlendirirken deveyi bu çözmüştü. Der Hoş hafif bir sesle.

— O canlı mı?

— Hala canlı.

Budaken, Tomris'in yanına kumun üzerine kendini bırakır. Yüklerin içinden ona dibi sivri küçük kil testiyi alıp getirirler. Besin hediye ettiği koyu akıntılı eski şarapla bronz fincan doldurulur. Aç stepin kızgın ruhları öfkelenmesin diye, Budaken şarabın az bir parçasını toprağa serper ve geniş güneşten kararmış eli Tomris'i biraz doğrultur. Bronz fincana dokunan solgun, kuru dudaklar aralanmaz. Kırık tırnaklı, pürüzlü parmağı ile Budaken dudakları aralar ve ağzına azcık şarap döker.

Budaken'in gözleri uzun süre Tomris'e takılı kalır. O, şarapla dolu fincanı birkaç kez etrafındaki İskitlere verir ve hepsi yudum yudum içerken: "Kabilemizin kızını kim gücendirdi ise, ölüm ona musallat olsun!" Diye tekrarlar.

Tomris yavaş yavaş canlanır. Sabit bakışını gökyüzüne, kırlg kırlg diye, uzaklaşan zayıf turna seslerinin geldiği yere doğru diker. Herkes yukarı bakmaya başlar. Yüksek ve temiz maviliğin içinde turnalar üçgen olup uçmakta.

Tomris biraz doğrulur ve kımıldamadan oturmakta olan İskitlere korku ile bakar. Onun gözleri Budaken'in geniş yüzüne

takıldığı zaman beyaz dudaklarından hafif bir gülümseme kayıp geçer.

— Sen, bana özgürlüğü veren Budaken'sin... Ben şimdi korkmuyorum, fakat sen kork.

— Kimden korkulur?

— Eve dönmekten sakın, orada seni öldürürler.

Budaken'in kaşları çatılır, gözleri sağa sola bakış fırlatır.

Tomris güçlükle yan tarafına döner, yaralı elini şakağının altına kor ve sesini keser.

— O uyumaya başladı, bu iyiye alamet. Der Hoş.

Budaken durmayı, atların yükünün indirilip, tulumlardaki su ile sulanmalarını emreder. O yüklerin arasından siyah bir torbayı çekip alır ve onu koyu kahverengi aygırın eyerine bağlar...

Budaken atlar arpalarını yediği zaman Kidrey'e açıklar:

— Siz doğru Afrasiab taşının bulunduğu yerdeki Acı kuyulara gidersiniz, orada yakınlarda Şeppe-Temen'in çadırı ile serbest İskitlerin obasının olması gerek. Bu kadını oraya götürün.

— Peki, eğer bu göçebelerin çadırları taze otlu dağlara doğru göçtüler ise?

— O zaman... Vay-vay, loy-loy ne yapılacağını anlamak o kadar zor ki! Bu hastayı ölmesi için kumda bırakmak olmaz, sonra kendi ölümünden dolayı bizi ayıplamak için geceleri uçar gelir. O zaman onu benim çadıra getirmek gerekir.

İskitlerin sırası kuzeye doğru yönelir, Aç steplerden bir an önce çıkıp gitmek için, atlar hızlanmış adımlarla yürür. Tomris, atlardan birindeki yükün üzerinde yatar.

İskitler, Budaken'in durakladıkları yerde, niçin bağdaş kurup kımıltısızca oturarak, Afrasiab taşı gibi suskunlaşıp yalnız kaldığını anlayamadan etraflarına bakınır.

Uzak maviliklerden tekrar turnaların borazan sesleri gibi kırlg, kırlg deyişleri duyulur. Budaken kendine gelir ve gökyüzünde açık geniş kanatları ile uçan kuşlara göz atar.

O, sakin ve kararlı bir şekilde kalkar, yere çakılı bronz kazığın etrafında sabırsızca gezinen aygıra yaklaşır. Deri torbadan

Bes'in kendisine hediye etmiş olduğu çelik plakalardan yapılma zırhı çıkarır. Elbisesini çıkarıp, kayışlarını özenle gererek zırhı giyer. Ustası tarafından sanatkârca yapılan zırh vücuduna rahatça oturur. Elbisesinin bütün ilikleri düğümlendiği zaman, elbisenin altındaki zırh belirsizdir.

Budaken kemendi kazıkla yumaklayıp, şiltenin ön kısmına asar ve atına sıçrar. Aygır ölçülü kurt adımı ile kuzeye, Budakn'in obasından yana hareket eder.

***

II
MERHUM DÖNDÜ

Budaken kısa sık molalar vererek gündüz ve gece gider. O, kâh sert takırda[137] tırısa kalkar, kâh aygırı dizgininden çeker. At arpasını yerken, Budaken sırt üstü uzanarak gözleri yarı açık, endişeli bir uyku ile uyur. Sonra göçebelerle karşılaşmamaya çalışarak yeniden, terk edilmiş patikalardan kuzeye doğru yönelir.

Artık Budaken'in obası yakındır. Akşamın alaca karanlığında, tepelerin ve işaret kuleli kum tümseklerinin bildik çehrelerini uzaktan tanır. Aygır sendeler. Budaken ucuçatal kamçıyı hırsla yere fırlatır, attan dikkatle iner ve onun boynunu okşar. Avucunu atın gözlerinde gezdirir, güçsüzce sarkmış olan kulaklarına dokunur.

Obasından yana bakarak Budaken uzun süre oturur. Step karanlığa bürünür, gökyüzü yıldız serpintileri ile dolmaya başlar. Kendine gelerek toparlanan at ayakları ile yeri dövmeye başlar. Oba tarafında ufak ufak ateşler ışıldamakta. Budaken artık atı dizgininden çekerek, obaya doğru yayan yönelir.

Köpekler yaklaşan yolcuyu uzaktan hisseder ve kızgın havlayışlarla hızla koşmaya başlarlar. Yaşlı kurt köpekleri sahiplerini tanır ve burunları ile dürtükleyerek onun etrafında zıplamaya ve ellerini yalamaya başlar, ihtiyarların peşinden gelen enikler de sakinleşir.

Fakat tepeliğin altında neden bu kadar az çadır kaldı acaba? Koyun sürüleri nereye göçmüş olabilir, kazıkların etrafında sadece birkaç deve uyuklamakta? Budaken çadırlardan birine sessizce yaklaşır, oradaki ölçülü sesi dinler. Oradan gelen sözler onun hoşuna gitmez. Keçenin yırtık yerinden O çadırda ne yaptıklarına bakmaya başlar.

137. Takır: kusmadaki killi alan.

Budaken'in genç, dördünü karısı, bir yandan diğer yana düzenlice sallanan ve kısık sesle hüzünlü bir şarkıyı mırıldanan ihtiyar kadınlarca çevrelenmiş olarak oturmakta. Karısının üzerinde dul kadınların merhuma yas tutarak giydikleri mavi bir örtü bulunmakta.

Budaken kapıyı kapatan halıyı aralar ve çadıra girer.

Bütün kadınlar sessizliğe gömülür ve açıkağızlarla ona bakarlar.

— Siz belki de bana, lapa ve boza ikram edersiniz? Diyerek homurdanır Budaken.

— Merhum! Ölü lapa için uçup gelmiş! Diyerek, yastıkların arkasına kapaklanarak kadınlar feryat eder ve küme halinde yığışırlar.

Budaken tükürür ve çadırdan çıkar. O obanın diğer ucuna, en yaşlı karısının, Skolot'un annesinin çadırının bulunduğu yere gider. O içeri dalar, burada da telaşın başlamasını bekleyerek dikilir. Onun yaşlı karısı Sparetra, ateşin yanında oturmakta ve uzun bakır şişle kuzu postlarını dikmekte. Kocasını görünce, O bir an korku ile ona bakar, sonra yerinden sıçrar ve topallayarak ona doğru ayağını sürür: onun ayağı uzun zaman önce stepte küçük Skolot'u vahşi hayvana karşı korkusuzca savunduğu zaman, kurt ısırmasından sakat kalmıştı.

— Sen sağ mısın efendim benim yoksa ruhun mu uçup geldi, fakat benim için hepsi bir, misafirimiz ol ve ateşin yanına otur.

— Siz hepiniz niye aptallaştınız? Diye sorar Budaken ateşi dolanarak ve halıya oturarak.

— Biz aptallaşmadık, fakat bizim beylerimiz aptallaştı, der Spareta. Ben duyduğumu bilirim ve stepte az şey konuşulmuyor! Bize senin Sogdlardan o kadar çok hediye aldığını ve seni öyle bir doyurduklarını söylediler ki, sen bütün bir koyunu yemiş ve ölmüşsün. Ben ise senin iki koyunu yiyebileceğini ve sana hiçbir şey olmayacağını sadece daha sağlıklı olacağını söyledim. Haydi, çizmelerini çıkarayım ve ayaklarını yıkayayım. Bunların hepsine Gelon sebep oldu, damadımız. O, Tahorları dağdan çağırdı

ve onları bizim sürücümüz yaptı. Onlar bizim yılkıları ve sürüleri bilinmeyen bir yere alıp götürdü. Bize o kadar az kısrak kaldı ki süt yetmiyor. Burada senin yerinde oğlumuz Skolot olsa idi, acaba damadın annesini soymasına izin verir midi?

Budaken soyunmaya başlamaz, endişe dolu kaşlarını çatar, çevredeki seslere kulak kabartır, kendisi de sessizce konuşur:

— Skolot sağ!

Budaken'i canlı görmek için bütün çadırlardan, koşup gelerek toplaşır, fakat içeri girmeye cesaret edemeyip, dışarıda yığışırlar çadırın içini görebilmek için keçedeki delikleri çeke çeke yırtarlar.

Koyu kırmızı elbiseler içinde, boncuk ve kurdelelerle süslü altı yeni yetme kız kıkırdayarak ve birbirlerini itekleyerek çadıra girip, girişte dikilirler. Babaları onlara baktığı zaman birden yere dek eğilirler. Budaken kızlarını sevmekte ve şefkat göstermektedir, kızları cesaretlenip, elleri ile kapanarak soru sormaya başladıkları zaman onun asık suratında gülümseyiş gölgesi belirir.

— Sen sağ mısın?

— Savaşçılar nereye kaybolup gitti?

— Marakanda pazarında sen bizi hatırladın mı?

Budaken kesik kesik vevaplar:

— Savaşçılar geliyor, Marakanda pazarından hediyeler de getiriyor, siz hepiniz yatıp uyuyun ve ateşin üstüne kül örtün.

Budaken herkesin evlerine dağılmasını emreder. Ancak eli ile yoklayarak kendine yol açan türkücü Saksafar'ı görünce Budaken yerinden kalkar ve onu kucaklayarak, iyi doyurup doyurmadıklarını sorar.

— Budaken'in obasında, Saksafar için daima çörek ve peynir topacı bulunur. Diyerek cevaplar türkücü.

— Eğer herkes aç kalırsa, Saksafar da tok olmaz. Der biri.

Budaken öfke ile gürler:

— Çekil, Saksafar, senin türkülerini yarın dinleyeceğim!

Saksafar çıkışa doğru yönelir, fakat durur ve görmeyen gözlerini yukarı kaldırıp söylenir:

— Duvara yaslanma-çöker, ağaca umut bağlama-kurur, insana güvenme-sana ihanet eder...

— Ben eğer onu daha önce öldürmez isem, diyerek sözünü keser Budaken.

Obadaki bütün ateşler, bulutun kapladığı yıldızlar gibi sönmeye başlar, herkes çadırlara çekilir. Arada bir karanlıktan fısıltılar duyulur, bütün insanların endişe ile bir şey beklediği ve uyumadıkları besbellidir.

Budaken bağdaş kurup çadırın girişine oturur ve stepten kopup gelen seslere kulak verir. Yakınlardaki develer geviş getirerek ağızlarını şapırdatmakta. Arada bir kuzular dokunaklı bir şekilde melemekte. Rüzgâr keçenin tepesindeki halatla oynamakta. Stepten kâh kandım ve süpürge otlarının hoş kokusu, kâh yakınlardaki bir leşten gelen ağır bir hava cereyanı duyulmakta. Galiba onun etrafında köpekler dalaşmakta. İşte sesler kesildi. Köpekler birden hep birlikte garazkâr bir şekilde havlamaya başlar ve sonra sesler stepte uzaklaşmaya başlar. Budaken köpeklerin havlayışından tehlikenin nereden gelmekte olduğunu belirler. Elbisesinin eteğini beline toplar, bıçağı dişine kıstırır ve karanlıkta sessizce sürünür. Çoban köpeklerinin kızgın havlayışlarına kulak kabartarak, emin bir şekilde ileriye hareket eder. Köpeklerden biri ulumaya başlar, biri onu yaralamış olmalı... Yol üzerinde kuzuların avlusu var. Kuru ot yığını var. Onun yanında O sadece birkaç saniye duraklar ve sürünmeye devam eder. Samanda saklanmak savaşçıya yakışmaz.

Budaken dört ayaklı bir vahşi hayvan gibi hızla hareket eder. Ellerinin altında koyun bokuna bulaşmamış yer değiştiren kum göründüğü zaman, Budaken havayı koklayarak, geniş kulağını her yöne çevirerek durur. Köpeklerin obaya doğru havlayışları yakınlaşır ve yarım daire halinde yayılır.

Budaken yeniden sürünmeye başlar ve köpeklerden yana döner. Nihayet bulanık havada birkaç atın gövdesi belirir. Dizginin biri hafifçe tıkırdar. İki aygır bir birini koklayarak kişner.

— Kula, şımarma! Bastırılmış bir hırıltı duyulur.

"Bu ses kimin? Bu konuşan Tohar değil mi?" diye bir fikir, Budaken'in aklında şimşek gibi çakar ve O atları bekleyene doğru sürünür. Budaken sessizce onun üzerine çullanır, altına alır, üstünü arar ve kılıçlı kuşağı çekip alır.

Vücut hareketsizce yatar kalır.

İki aygır stepte tırısa kalkar. Birinde Budaken büzüşerek oturur. Diğer çevik ve coşkun aygır da süslerini takırdatarak yanı başında dörtnala koşar.

Obadan erkek seslerinin uğultusu, kadın feryatları ve köpeklerin çılgınca havlayışları duyulur.

Budaken atları durdurur, kulak kabartır ve tekrar doludizgin ileri gider.

***

III
ÖZGÜR İSKİTLER

Özgür İskitlerin her on iki çadırından seçilen bir kişi obaların danışma meclisinde toplanır. Spitamen'in aşınmış çadırındaki ateşin etrafında çember olup sıkışarak oturup, Sak reislerinin Yaksart nehri kıyısındaki toplantılarına gidip gitmemeyi tartışırlar. Orada Marakanda'yı artık zapt etmiş olan Çifte Boynuzlu'ya boyun eğmeye gidip gitmemeyi, boyun eğiş dostluğunun haraçlarını götürüp götürmemeyi, ya da... kurgandaki ateşleri yakıp yakmamayı... karara bağlamak gerekmekte.

Seçilenler, sivri uçlu keçe şapkaları yana yatırıp, ateşin kızıl kömürlerine kısık pürtüklenmiş gözlerle bakarak, omuz omuza sıkışarak oturmakta.

— Eğer biz gider isek, beyler, bey iradesini yeniden kabul ettiğimizi düşünecektir. Diyerek konuşur biri.

— Biz üç yüz çadırız ve dört yüz süvari çıkarırız. Bizim kendi irademiz var. Diyerek cevaplar başka biri.

— Beylerin binlerce koyunu, sayısız kısrak sürüsü var. Onlar onlara sahip oluyor, dövüşe gitmek de biz kalıyor.

Dışarıdan atların toynak sesleri duyulur.

— Şppe-Temen'in çadırı nerede? Diye hafif, hırıldayan bir sesle sorar.

— Şeppe-Temen yok, fakat bu çadır onun. Bizim avcının nerede olduğunu burada öğrenirsin.

Perde aralanır ve iri, şişman bir adam engin delikten sokularak girer. Koyu yün cübbe onu örtmektedir. O girişte ricacı gibi dikilir.

Topluluk başkanı:

— Yanımıza otur, ateşte ısın. Geçerken uğradın da dinlenmek mi istiyorsun, ya da seni buraya bir ihtiyaç mı getirdi?

— Siz Budaken'i tanımaz mısınız? Yabancı cübbesini çıkarır atar ve süslü bronz kın içindeki kılıçla bir deri kuşağı fırlatır. "Bu kuşağın kime ait olduğunu, sizden kim biliyor? Geceleyin saldıran hasımlarıma karşı yardımınızı rica etmek için geldim."

Oturan İskitler heyecanlanır. Kılıçlı kuşak elden ele geçer. Budaken girişte dikilmeye devam eder. O oturanlar arasındaki pek çok eski uşağını tanır. Onlar kuşağı dikkatle inceler. İskitlerden biri şapkasını çıkarır ve uzun yarı kırlaşmış saçlarını geriye atar.

— Bey Budaken, benim alnıma bir göz at: şu işareti görüyor musun? Budaken'in damgası oluğunu herkesin bildiği, kızgın demir yanığı ufak bir daire ve altında iki çizgi alında ayırt edilmekte.

— Sen, her ata ve koyuna, bütün servetine ve senin kölen olarak doğmuş her çocuğa kendi işaretini koydun. Biz senden ayrıldık, senin işaretin artık bizim çocuklarımızda olmayacak. Bizden yardım istemeye niçin geliyorsun?

— Yoksa sen ağır elinin altına bizi yeniden döndürmek mi istiyorsun? Kuzularımızı elimizden almak mı? Diye gürler bir ses.

Budaken asık suratla susar. O, düşmanca batıcı bakışları görür.

— Benim size gelmem, ne sizi geri almak için, ne de sizden bir tek kuzu almak içindir...

— Evet, zaten biz de sana hiçbir şey vermeyiz.

— Ben, sadece kadın ve çocuklar kaldığı ve kılıç kuşananlarının hepsinin kabilenin danışma toplantısına gittiği zaman, Sakların özgür kabilesinin obaya saldırmasının doğru olup olmadığını size sormaya geldim.

— -Fakat saldırıyı Saklar mı yaptı? Serseri Dahlar yapmış olamaz mı?

— Ben bu kılıcın kimin olduğunu biliyorum, der İskitlerden biri. "Tokada atı parçalayan kaplan tasviri var. Bu tip tokayı To-

harlar kabilesi takar. Toharlar kabilesinden Gelon değil mi senin obana saldıran?

— Bu beyler mal mülk için çekişmekteler.

— Bütün kötülük Gelon'dan geliyor diyerek uğuldar İskitlerin sesleri. "O, her şeyi kendi elinin altına topluyor. O, Budaken'in sürülerini kendi obasına sürüp götürüyor. O, bizim gururlu kızlarımızı, vahşi atların sırtına bağlıyor. O, bizim beylerden ayrılmamızı ve serbestçe yaşamamızı hiçbir zaman bağışlamaz. Ve O, onun kısraklarını gütmemiz için bize baskı yapmakta.

Siyah çadırın derinliğinden zayıf bir kadın sesi duyulur:

— Beni hayata Budaken döndürdü. Budaken hediye etti bana özgürlüğü. Şeppe-Temen adına Tomris, bey Budaken'e yardım edilmesini rica ediyor... diye konuşurken Tomris'in sözlerini öksürük keser.

— Biz Sak kabilelerinin danışma toplantısına gideceğiz. Bizimle sen de gel, sana hiç kimse dokunamaz. Biz danışma toplantısında kendi ayrı ateşimizi yakacağız, sen de bizimle oturursun. Biz kabileye, yalnız kadınların kaldığı yerde, obaya saldırmanın mümkün olup olmadığını sorarız. Şuraya yanımıza buyur.

Budaken ateşe yaklaşır ve onun eski uşakları biraz daha sıkışır. O, eşit biri olarak onların arasına oturur ve kare biçimli avuçlarını ateşe doğru uzatır.

İskitler onu yan gözle keser ve birbirlerini göz kırparlar:

— Barıştı mı yoksa bize çalım atmak mı istemekte?

***

IV
KABİLENİN BÜYÜK DANIŞMA TOPLANTISI

Asırlık aksöğütlerin ve gümüş rengi kavakların altında, Yaksart nehrinin sahili boyunca sayısız ateş yanmakta. Etraf sesle uğuldamakta, türküler, bağırtılar, yarışan atların kişneme ve ayak sesleri birbirine karışmakta.

Seçilmiş İskit şefler, asilzade beyler ve sıradan özgür Saklar uzaklardan Büyük Kabile Toplantısı için gelir.

Yeniayda (Ayın görünmez olduğu zaman) Yaksart'ta önemli davaların karara bağlanacağına dair "Uzun kulak"[138] bütün stepte yayılır. Söylenti, Tamir'in bütün soylara ve oymaklara gönderdiği ulakları arkada bırakır.

Daha önce de defalarca olduğu gibi, silahsız gelen asker diğerlerinden geride oturacağı ve söz hakkı olmayacağı için, kabilenin danışma toplantısından sonra İskitler coşkun bir koşu ile yola çıkar. Kendi iradesini söyleme hakkına sahip olan, savaşçıya yaraşır şekilde süslenmiş silahlarla her taraftan süvari dizileri halinde gelirler.

Uçsuz bucaksız ovada dağılmış olan, eski sefer arkadaşı ve yoldaşları burada karşılaşırlar, kucaklaşırlar, omuz omuza yanaşırlar ve sağ ayaklarını büküp geleneklere göre makbul selamları fısıldanırlar.

Şimdi karara bağlanacak olan basit bir dava değil: Persleri bozguna uğratmış olan ve şimdi de Asya'nın bütün halklarına boyunduruğu geçirmeye hazır Çifte Boynuzlu hükümdara yağ

138. "Uzun kulak":rivayet, şayia, söylenti.

tulumu dolusu altına satmış olan bütün stepin bildiği bey Budaken'in öz kabilesine ihaneti söz konusu.

Ve kabilenin danışma toplantısına gelen pek çok kişi, düşmana satılmış olduğu için Budaken'e yüksek sesle hakaret eder. Acaba beyin altınları az mıydı? Onun gemleri de altın idi, düğmeleri de altın idi ve dört karısının da göğüslerinde balık pulu gibi altın mangırlar asılı idi. Fakat bir bey ne kadar çok zengin olursa o kadar şiddetle de aç gözlü olduğunu herkes bilmekte.

Bu nedenle Budaken'i taşlarla kovalamaya ya da dövmeye herkes hazırdı ve hain-beyin yılkılarını ve sürülerini hangi soylara dağıtmak gerektiği tartışılmakta idi.

Özgür İskitler ufak tüylü atlarda doludizgin gelir ve diğerlerinden ayrı olarak kendi özel ateşlerini yakarlar. Budaken onlarla birlikte gelir, fakat O geniş koyu bir cübbeye büründüğünden ve bütün stepin tanıdığı geniş göğüslü kahverengi aygırda değil de, iri ve kula rengi Masaget atında geldiğinden, herkes bu süvari nereden diye sorar. Bu kimin uşağı? Galiba O damı Kotil beyliğinden ayrıldı ve kendi aklı, kendi zanaatı ile yaşamaya başladı?

Bütün oymaklardan ayrılan beyler ve kıdemliler artık yavaş yavaş kurgana çıkmaya başlar, ancak ovanın ortasına konan özgür İskitler ise, sanki danışma toplantısı onları hiç ilgilendirmiyormuş gibi, kendi ateşlerinin etrafında oturmaya devam eder. Beyler ne karar verileceğini dinlemeleri için onları iki kez davet eder, ancak onlar özgür İskitler olarak beyleri dinlemeye değil, davayı karara bağlamak için geldik diye cevap verir. Onlardan seçilen beş kişi kurgana tırmanır ve herkesin birkaç saf halinde sıkışarak oturduğu danışma toplantısının ortak çemberine katılır.

Yaşlı bey Tamir at çulu üzerinde ayağa kalkar. Titreyen ellerini gökyüzüne doğru uzatıp hırıldayarak konuşur:

— Ey bizim en yüce koruyucumuz Papay! Sak halkının esenlik ya da mahvının bağlı olacağı davaları adilce karara bağlamak için, bize bilgelik ve kudret ver!

Tamir, gözlerine dek bürünmüş olarak özgür İskitlerin arkasında dikilmekte olan Budaken'den yana bakmamaya çabalar.

O Budaken'i çoktan fark etmişti, ancak danışma toplantısından sonra, onu eğer ağıla giren bir kurt gibi taş ve mızraklarla döveceklerse, eskiden olduğu gibi bütün halkın önünde onu kucaklayamazdı.

— Budaken'in ihanetini anlatın bize! O haini bize teslim edin! Diye bağırır bir ses. "O, buraya gelmekten korktu. O altıları ile birlikte Sak steplerinden kaçtı.

Budaken yaralı bir ayı gibi kükremeye başlar ve cübbesini yere fırlatır.

— Budaken hakkında kim konuşuyor? Budaken burada, kabilenin danışma toplantısı önünde. Beni kim suçluyor? Başkalarını arkasına saklanmadan yüzüme karşı söylesin. Bunu konuşanın bir Sak mı yoksa başka kabileden bir çakal mı olduğunu ben de bileyim!

Tamirin izleyici gözleri çevreyi tarar.

O yakınındakilerle birkaç kelime fısıldanır.

Genel sessizliğin ortasında, "Selam sana, ünlü bey!" Der Tamir. Kalabalıkta hafif bir fiskos uçuşur ve sessizlik başlar. "Buraya gelmekle sen dürüstçe davrandın. Her zaman olduğu gibi niçin doğrudan doğruya yanımıza gelmiyor ve bizimle oturmuyorsun? Niçin yabancı sofrasındaki misafir gibi dikiliyorsun? Bu günlerde nerde olduğunu anlat bize. Kimlerle görüştün? Burada, stepte senin yolculuğuna dair çeşitli söylentiler dolaşmakta.

— Bana hain demeye cesaret eden her kim ise karşıma çıkıncaya kadar ben hiçbir şey konuşmayacağım. Kabilenin Büyük Danışma Toplantısı'nın inandığı için çağırmış olduğu o solucan nerede?

Tamir, bunun üzerine bey Gelon'a döner. O, yüreğinin altından ölümcül yara almış bir asker gibi bembeyaz olmuş oturmakta. Fakat Gelon da her zaman ki gibi mağrurane ayağa kalkar ve Budaken'e sırtını dönüp danışma toplantısı çevresinde toplanmış olan ve onun her kelimesine dikkatle kulak kesilen kalabalığa konuşmaya başlar:

— Ben, uzun zamandır yavanların yakınlarda olduğunu, Sakların onları ezmeye ve çadırlarımıza yaklaştırmamaya hazır olması gerektiğini söylüyorum. Fakat konuşun özgür savaşçılar, böylesine endişe verici günlerde, bizim asil beylerimizden birinin düşmanları karşılamaya gitmesine, onlardan altın ve hediyeler almasına acaba göz yumulabilir mi? Hangi hizmetler karşılığında O armağanlar aldı? Düşmanlar ancak onlara yararlı, bize zararlı hizmetlere karşılık ödeme yapar. Bey Budaken şimdi benim akrabam da olsa, gerçeğin ve öz kabilenin sükûnetinin her savaşçı için, her şeyden daha değerli olması gerekir. Söylediklerim doğru değil mi?

— Doğru! Doğru! Diyerek dalgalanır sesler.

— Onun oğlu Çifte Boynuzlu'nun iktidarı altında zincire vurulu olduğu için, Budaken'i bağışlamak elbet mümkün. Budaken oğluna acımakta ve onu kurtarmak istemekte. Bu nedenle ben de yaşlı Budaken için şefkat rica ediyorum. Kolları ve aklı zayıflayan yaşlıları akılsızca davranışları için bağışlamak bizim geleneğimizdir. Sakların ne yaptığını, savaşa hazırlanıp hazırlanmadığını öğrenmek için obamıza gelen, düzenbaz, serseri Budaken'i ayarttı. O, barışçıl halkları kırıp geçiren Çifte Boynuzlunun casusudur. Ve bu en koyu casus götürdü, Budaken'i lanet olası yavanlarla görüşmeye. Özgür İskitler için ne büyük yüz karası!

— Yalan bu, O casus değil! Diye bağırmaya başlar özgür İskitler. "Bizim Şeppe-Temen halkın dostudur ve bütün butlara kendi damgasını ateşle basmak için, senin gibi öyle yabancı sürüleri kendi elinin altına toplayan değil.

İskitlerin kimi, "Budaken'e ölüm!" diye bağırır. Kimileri de Budaken'in aklanmasını ister. Özgür İskitler yerlerinden fırlar ve Gelon'u boğazına kılıçları saplamakla tehdit eder.

Tamir ayağa kalkar, tanrıça Artimpasa[139] tasvirinin bulunduğu kabile asasını savaşçının elinden alır ve beklemeye başlar. Savaşa ve ölüme giderken herkesin birlikte olması gerektiği, tüm kabilenin koruyucu asasına herkes boyun eğerek sessizliğe gömülür.

139. Artimpasa: İskitlerin bereket ve annelik tanrıçası.

— Saklar, idam etmek istediğimizi dinlemeden, cezalandırmak olmaz. Önce Budaken'e soralım. Kendi ağır kılıcının azizliğini ve lekesizliğini daha önce daima korumuş olan bey Budaken, Çifte Boynuzlunun yanına gerçekten gidip gitmediğini ve onunla konuşup konuşmadığını bize anlat.

Kıpkırmızı kesilen Budaken dikilir, sanki kumsala fırlatılmış balık gibi ağzını açar, havayı tutar ve hiçbir kelime söyleyemez.

Herkes Budaken'in, hemen şimdi düşüp öleceğini düşünür, fakat Budaken kahkaha ile güler:

— Ben ihtiyarım ha? Yabancı soydan şu beycik, benim aklımı kaybettiğime hükmediyor ha? Evet, biz şimdi bu konunun doğru olup olmadığına bakalım. Ben geleneklerimizi, bir Tahar olarak, ne yapacağımızı bize öğretmesi gerekmeyen bey Gelon'dan daha iyi bilirim. Bizim dedelerden kalma kanunumuz, eğer biri ihtiyar olarak ilan edilirse, o gönül kırıcıyı nihai savaşa çağırabilir ve orada herkes onun adalelerinin zayıflayıp zayıflamadığını, elinin ihtiyar eli olup olmadığını görür der. Ve ben de yalnız savaştan sonra, Çifte boynuzluyu görüp görmediğimi ve ondan hediyeler alıp almadığımı söyleyeceğim.

— Savaşa! Savaşa! İkisi de savaşa çıksın! Diye bağırır bütün Saklar.

Gelon Bağırmaya başlar:

— Ben yaya olarak değil, at üzerinde savaşacağım. Aşağıya, ovaya inelim.

***

V
ÖLÜMÜNE ÇARPIŞMA

İskitlerin en sevdikleri seyri, yaşamına değil ölümüne yapılacak olan bu dövüşü, daha iyi görmek için, tüm kalabalık, kurgandan kendi atlarını arayıp bulmaya atılır.

— Budaken güçlü hala, fakat O hantallaştı ve atik değil, diyerek fikir yürütür İskitler. "Gelon genç ve güçlü, mızrağı kullanmayı iyi biliyor. Onlar eğer yaya dövüşselerdi, Budaken yaşlı bir ayı gibi Gelonu ya ezer, ya da belini kırardı, at üzerinden ise Budaken'i mızrakla yaralamak Gelon için daha kolay.

— Tamir'in emri üzerine birkaç İskit, tırısa kalkarak kalabalığı dağıtır ve geniş bir alan açar. Her iki süvari de aynı anda meydanın farklı uçlarında ortaya çıkar. Onlar atış yapamadan, sadece kısa kılıç ve mızrakla davranabilecek. Her birinin sol elinde de, sığır derisinden küçük yuvarlak kalkan bulunmakta.

Gelon iriyarı Masaget yarış atında oturmakta, fakat Budaken'in altındaki de aynı şekilde yüksek, güçlü bir aygır. At yabancı ve hiddetlidir. Budaken'e ince uzun bir mızrak verirler. Mızrak onun pürüzlü eline geçer geçmez kırılır. Sak bahadırlarından biri ona daha kalın başka bir mızrak verir. Budaken onu elinde döndürür ve güler:

— Uygun!

Tamir asayı tınlattığı zaman, her iki süvari de cesurca birbirinin üzerine atılır. Atlar çevik sıçramalarla dörtnala koşar, toynaklarının altından toz kümeleri uçuşur. Gelon eğilip, kalkanı siper ederek oturur ve mızrağı fırlatmaya hazır, havaya kalkık eli dai-

reler çizer. Omuzları geniş Budaken mızrağı dirseği ile sıkıştırıp, Tohar hilesini önlemeye çalışarak, kalkanla başını örter ve onun altından bakar.

Karşılaşmaya birkaç adım kala, Gelon'uın mızrağı elinden uçarak çıkar ve hızla Budaken'e karşı gider. Ve göğsüne meme altına çarpar. Herkesin gözü, svri çelik ucun görüneceği yer olan, Budaken'in sırtına doğru kayar.

Fakat ucu kırılan Gelon'un mızrağı, Budaken'in göğsünden geriye sıçrar ve yere düşer.

Her iki süvaride yandan rüzgâr gibi geçer ve kalabalık şiddetlenen atlardan çığlık çığlığa köşe bucak kaçışır.

Şimdi şans artık Budaken'den yana eğilir: ağır mızrak onun elindedir.

Süvariler yüzlerini yeniden birbirlerine döner. Gelon'un elinde kısa kılıç olup, ölümün uçuşunu geri savurmaya hazır olarak kalkanı kendine siper eder.

Birden yüksek sesle bir kadının çığlıkları duyulur.

— Öldür onu, acıma! Diye bağırır biri, fakat Budaken kalabalığın uğultusu içinde sözcükleri anlayamaz.

O kızı Zarika'yı görür. O sırtında kırmızı elbise, siyah kısrağın üzerinde rüzgar gibi gelmekte ve kalabalığı yarıp geçerek, bağırmaya devam eder: "Öldür onu!" Fakat Zarika kime bağırmakta, kocası Gelon'a mı yoksa babasına mı? Şimdi süvariler o hızda değildir. Her ikisi de daha ihtiyatlıdır.

Atlar kısa dörtnallarla yaklaşırlar. Budaken mızrağı elinde çevirir, kör ucunu ileri döndürür ve atın boynuna kapanıp öfke ile Gelon'a doğru atılır.

Gelonun ayakları bir an görünüp kaybolur, onun atı yan tarafa sıçrar ve binicisiz olarak hızla kalabalığa doğru koşar, ağır mızrakla darbelenen Gelon ise kımız tulumu gibi yere çarpar.

Budaken şimdi yasaya göre hasmını öldürebilir ve onu mızrakla ezebilir. Fakat O kızının şiddetle feryat eden yüzünü görür ve kocasına acıması için yalvardığı hükmüne varır.

O, Gelon'a döner, mızrağı havaya kaldırır ve onu yere saplamaya hazır olarak durur.

Gelon elini atın ayaklarına, kendi dudaklarına ve alnına doğru uzatır: o kendi yenilgisini itiraf etmekte ve merhamet dilemekte.

Zarika uçar gibi Budaken'in yanına varır.

— İşini bitir onun! Acımak niye? Diye bağırır O. "O herkesi yağmaladı. O sana acımayacak, ver bana mızrağı, onun işini ben kendim bitireyim.

Gelon artık kalkar, onun gözlerini kan bürümüştür ve O yeniden saldırmaya hazırdır.

— Sen bunu daha önce niçin söylemedin? Diye sorar Budaken.

Zarika elini sallar ve kısrağa kamçılayıp, toz bulutu içinde rüzgâr gibi uzaklaşır.

— Ben kasten öldürücü vuruş yapmadım, diyerek konuşur O gülümsemeye çalışarak. "Senin zırh giydiğini anlamıştım, fakat ben halka senin tamamen ihtiyarlamadığını, mızrağa kolayca hükmettiğini ve daha önceleri gibi kabilenin şefi olabileceğini kanıtlamak istedim..." O, Budaken'in atını kurgana, danışma toplantısına doğru götürmek için, elini dizgine doğru uzatır.

Fakat Budaken hızlı Masaget atının boynuna ucuçatal kamçıyı vurur, onu şaha kaldırarak, haykırır:

— Külden dağ olmaz, senin gibi hainden de kahraman olmaz!

***

VI
ÖKÜZ POSTU

Budaken kurgana doğru dörtnala gider, zirvesine de uçar gibi çıkar ve danışma toplantısı ateşi yanında durur. Gürültülü kalabalık onu her yandan kuşatır.

Gelon da ateşe doğru yönelir ve onun peşinden de kılıçlarının kabzasını tutan uşakları-toharlar ve zengin beyden şefkat ve hediyeler bekleyen taraftarları yürür.

Budaken atın üzerinde kalarak, kalabalığa hitab eder:

— Burada bana yalanın kemendini dolamak istediler. Ben, Budaken karşınızda duruyor ve Çifte Boynuzlu hükümdarı Demir Kapılar vadisinde gördüğümü söylüyorum. O dört Pers atının koşulu olduğu bir arabada geldi. Ben çoban elbiseleri içinde idim ve ellerim bağlı idi. Ve sadece bu nedenle lanet olası yavanın biri bana sopa ile vurdu. İşte Benim hala omuzlarımda hissettiğim, Çifte Boynuzlu'dan bana hediye bu. Fakat ben düşmanlarımızın hangi gücü olduğunu görmek için her şeye katlandım. Ve ben köylüler beni buldukları, buraya bizim steplere, köpeklerin yabancıya ürüdüğü gibi, sizin bana ürüdüğünüz yere gelmeme yardım ettikleri için sağ kaldım. Benim size söyleyeceğim şu: Çifte Boynuzludan onun savaşçıları bizim bahadırlardan daha güçlü olduğu için değil, fakat o kendisi saldırdığı ve kesmek için yabancı gırtlağını kendi aradığı için korkun. Ona onun gücü değil, kovaladıklarının korkaklığı yardım ediyor. Çifte Boynuzluyu ne dağlar, ne de nehirler durdurur; ancak biz Saklar eğer ona saldırır ve gerisin geri kovuncaya kadar dövüşürsek onu yakalar ve

ezeriz. Benim öz kabileye ihanet ettiğime dair bağıran çakallara gelince, onların hepsi şimdi benimle sırası ile dövüşecek. Ben hazırım.

İskitler sessizliğe gömülür, siyah sivri uçlu şapka sıralarında uzaklaşan gök gürültüsü gibi hafif bir gülümseme yayılır. Gelon'un yazgısını tatmayı ve ağır Budaken mızrağının sivri ucuna düşmeyi kim arzu eder?

— Budaken hain diye bağıran kim ise? Çıksın ortaya! Diye sesler işitilir kurganın çeşitli köşelerinden.

— Bu yalanı stepe "Uzun kulak" yaydı! Hiç kimse açıkça bir şey bilmiyordu. Sana güveniyoruz Budaken! İn attan. Kabilenin danışma toplantısı keçesine otur, bizimle bir fincan kımız iç!

Fakat Budaken, hayır anlamında başını yukarı doğru sertçe kaldırır ve kesik bir sesle hayır der: O huzursuzca kımıldayıp duran aygırın üzerinde oturmaya devam eder. Sesler kesildiği zaman, Budaken haykırır:

— Ben size tekrar diyorum ki zaferi bekleyen değil hücum eden kazanır. Saklar hücuma hazırlanın! Bıçakların bileğlenmesi gerektiği bir zamanda, kımız içmek için ben sizinle oturmam. Ben öküz potuna oturacak ve herkesi benimle yürümeye çağıracağım!

— Ben da öküz postuna oturacağım, diyerek çınlar sesi vahşi atlara boyun eğdiren Kidrey'in. Marakanda'ya hücuma hazırlanın! Yavanlar orada tıka basa içtikleri Sogd kanı ile sarhoş ve şimdi kımıldayacak halde değiller. Tamir bizi Marakanda'ya götür!

— Bağırtılar bir anda kesilir ve İskitlerin gözleri ihtiyar Tamir'e dikilir. Savaşın mı yoksa endişe verici bulanık barışın mı olacağı onun ince balmumu ellerine bağlıdır. Fakat eller dizleri üzerinde hareketsizce durur, Tamir ise Yaksart'ın kavakları üzerinde parıldamakta olan takımyıldızına doğru bakar.

— Durun, Suguda'dan gelen ulağa kulak verin!.. Diye bir ses duyulur arka sıralardan.

Oturanları itekleyerek, onların omuzları üzerinden geçerek, üstü başı lime lime biri kendine yol açıp ateşe doğru yaklaşır. Ba-

şının çevresine kırmızı bir şerit dolamış olan adam, genç ve geniş omuzludur. Toza bulanmış olan yüzünden terler akmakta ve kendisi de solu soluğadır. Ateşin kırmızı ışığı ile aydınlanan, yeni gelen adam danışma toplantısının kıdemlileri karşısında dikilir.

— Saklar! Diyerek nihayet başlar. Üç at değiştire değiştire ben Marakanda'dan şimdi geldim. Yavanlar Marakanda'ya doğru yürümekte. Onlar buraya da bereketli Çaç[140] vadilerine kadar da ulaşır. Yavanlar, etraftaki köyleri kasıp kavurarak, köylüleri kırıp geçirerek, kocaman zehirli bir kobra gibi büyük kervan yolunda uzayıp gelmekte. Fakat bizim avcılarımız, yılanları da kuyruğunu yere çakarak yakalamasını bilir. Yavanların başı yakında buraya, steplerimize de göz atacaktır. İşte hemen şimdi kan içici yılanı geri gitmeye zorlamak gerek. Yavanların kuyruğunu doğramak için babayiğitleri bana verin. Biz şu an dört yüzlük süvari olduk ve yollarda yavanların arabalarını ele geçirmeye başladık. Bizim müfrezemiz, yavanların karılarını ve çocuklarını kestikleri, ekin yığınlarını yaktıkları köylüler. Fakat eksiğimiz çok ve yarımızın kılıcı yok, bizim savaşçılar balta ve meşe sopalarla savaşmakta. Özgür İskitler yardımımıza gelin!

Saflarda uğultu yayılır.

— Biz, Sogd köylüleri ile hiçbir zaman savaşmadık! Biz artık kaç yıldır Sogd tüccarlarına cimdik atmıyoruz!

— Kim bu babayiğit? At yarışlarında Budaken'in kara yağız Fırtına Kuşu'na boyun eğdiren değil mi O? Bu Şeppe! Tabi bu Diken-Levşa!

Kaba sesler her taraftan bağrışır:

— Tamir, bizi yavanlara karşı götür! Mızraklarımız işsizlikten paslanıyor!

Tamir, kırlaşmış keçisakalını sallayarak bal mumu rengi elini havaya kaldırır. Uğultu yavaş yavaş dinince... Tamir konuşmaya başlar:

— Bizim belimizi her kim kırmak isterse, onun üzerine atılmaya bizim hazır olmamızı aklıselim talep eder. Fakat bizim hiç-

140. Çaç: şimdi ki Taşkent'in bulunduğu yerdeki bir kalenin eski adı.

bir şeyi acele ile akılsızca yapmamız gerekmez. Önce biz bir elçi heyeti gönderelim: Çifte Boynuzlunun gözünün içine bakmak ve ne düşündüğünü anlamak gerek. Çifte Boynuzlu sınır nehrimizin tatlı suyundan yüzerek geçmeye cesaret edemez. O, eğer Yaksart'ın sağ sahiline, özgür toprağımıza ayak basmayı denerse, O otuz İskit kabilesinin kükreyişini duyar. Bizim bahadırlar eğer omuzları dik tutmak, yavan kobrasının kuyruğunu doğramak istiyorlarsa, cesur avcı Şeppe-Temen ile birlikte baskın için toplansınlar. Savaşta herkese düşmanın halkacıklardan yapılmış zırhını ele geçirmesini diliyorum. Biz ise onları desteklemeye hazır olacağız. Kurganlardaki ateşleri yakın!

Ovada sevinçli bir gümbürtü kopar:

— Saklar, atlara! Bileğileyin kılıçları! Yavanlara karşı sefer için toplanın!

Davulcular kendi atlarına doğru atılır ve onların üzerine sıçrayarak, her iki yanda asılı olan, kil ve ağaç kasnaklarda sıkıca gerili eşek derisine sopalarla vurmaya başlar.

Her köşe bucaktan bağırtılar uçuşur: tellalların savaş naraları üzerine, İskitler soylara ve oymaklara ayrılır. Herkes kimin müfrezeleri sevk edeceğini, kimin koyun ve tahıl sağlayacağını tartışarak, kendi genç babayiğitleri ve yaşlılarının çevresinde toplanır.

Budaken'in çoktan öküz postunu düşündüğü görünmekte: Kidrey geniş göğüslü, uzun eğri boynuzlu, gözlerine kan dolmuş kinli, kırmızımsı bir öküzü uzaktan sürüp gelmekte.

Üzerinde öteberi asılı rahip elinde tefle yüksek sesle bir şarkı tutturarak öküzün çevresinde döner ve öküz kanı bekleyen ruhların bağırışını tasvir ederken kendinden geçerek keskin çığlıklar atar. Öküz böğürür, kafasını eğer, geri geri çeklir ve toynakları ile yeri kazar. Rahip henüz kendine gelmeden, öküz artık dört ayağının hepsini yukarı doğru kaldırmış olarak sırt üstü yatıar. İşinde usta İskitler de hızla eğri bıçaklarla, buhar tüten adalelerden derisini ayırır. Kan deri tuluğun içine toplanır ve rahip bu kanı, büyülü sözlerle Budaken'in ateşinin çevresine geniş bir çember halinde döker.

Kırmızı deri soyulduğu ve yere serildiği zaman Budaken öküzün sırtı boyunca bulunan esmer kuşak üzerine bağdaş kurup oturur. Onun yanı başına kızı Zarika oturur. Onun yüzü beyazlamış, siyah gözleri öfke ve kinle yanmaktadır. O etrafa hızlı bakışlar fırlatır. Gelon'la değil de babası ile oturmuş olarak, O kabileye, babasının yanına döneceğini ve Gelon ve onun uşaklarının saldırısından korktuğunu duyurur.

Kidrey öküzün gövdesini kılıçla parçalara ayırır, ayaklarının ucunu içe eğerek etrafta dolanır ve ağzını açıp, mutlu gülümseyişle bir zamanlar Budaken'in at yarışında peşinden koştuğu Zarika'ya bakar. O şimdi yeniden hürdür. Acaba vahşi atlara boyun eğdirmek, mağrur Sak güzeline boyun eğdirmekten daha mı kolay?

Spitamen başka bir ateşin ardında oturmakta. Onun altında alacalı öküz postu serilidir ve onun el ele tutuşmuş yeni yoldaşları yeri döverek, çember olmuş halay çekmekte ve Sak savaş türküleri söylemekte.

Spitamen'in müfrezesinin, Çifte Boynuzlunun hareket halindeki ordusunun kuyruğuna Marakanda yakınlarında vurması gerekmekte.

Çevrede ateşler yanmakta ve herkes mızrakların sivri uçlarında öküz etinden parçalar kızartmakta ve mızrakta eti yukarı kaldıran ve ortak çemberde yer alan her İskit böylece, savaşa giden bir müfrezede sayılmakta ve ya düşmanın kafatası ile dönmeye ya da hiç dönmemeye söz vermekte.

***

Sekizinci Kısım

İskitlerin Savaşı

I
ÇİFTE BOYNUZLU SUGUDA'YI YAKAR

Oklarımıza bağlanmış ölüm
Oklukta tilki uykusunda...
(Saksafar'ın türküsünden)

Sakların Büyük Danışma Toplantısı dağılmamayı ve Suguda'da ne olup bittiğini izlemeyi karara bağlar. Yaşlı Tamir kendi otağını Yaksart sahiline kaydırır; onun yanına da Gelon ve diğer beylerin çadırları dizilir. Ulaklar emirlerle buradan bütün soylara uçar gibi gider.

Daha önce Sogdlara esir düşmüş olan ve yabancılarla görüşme yapmayı bilen iki İskit Suguda'ya, kendi misafirperver tüccarlarının yanına gönderilir. Onlar güya tuzlanmış öküz derisi demetini satmaya götürür, fakat onlara tüccarlarla sözleşerek onların uç kurganlara mallarla gelmelerini, nöbet tutan Saklara Çifte Boynuzlu hakkında duydukları her şeyi haber vermelerini sağlamak görevi verilir.

On bir gün sonra artık Çifte Boynuzluya dair ilk haberler gelir. Onun savaşçıları Nautaka kenti civarındaki bütün köyleri talan etmiş ve yakmışlar. Ahali en değerli eşyalarını alıp dağlara

kaçmış. Fakat savaşçıların başında bizzat Çifte boynuzlu bulunarak kaçanların peşine düşmüş ve onların ellerinden aldıkları malları savaşçılar aralarında paylaşmış.

Oradan pek çok insan korkudan büyümüş gözlerle kaçıp gelmekte; onlar Çifte Boynuzlunun kendini gördüklerini söylemekte. O diğer askerlerin arasında dövüşüyor ve çaprazlama kılıç vuruşu ile kaçanları sol omzundan sağ kalçasına kadar ikiye ayırıyormuş. Dağlardan yavanlara taş fırlatan Sogdlar arasında çevik bir okçu varmış: O, oklarını Çifte Boynuzluya atıyormuş, üç oku zırhla kaplı onun göğsüne çarpıp kırılmış, fakat oklardan biri zırhsız diz kapağını delmiş ve oradan, tıpkı anneden doğan herkesin ki gibi kırmızı kan akmış ve Çifte Boynuzlu diz üstü düşmüş. Savaşçılar onu altından tutup cübbe üzerinde taşımışlar.

O zaman herkes Çifte Boynuzlunun tanrı olmayıp, kendilerini Ahuramazda'nın oğulları saysalar da ölümden korkan Pers hükümdarları gibi, korktuğunu konuşmaya başlamış.

Sogd kalelerinden Büyük Danışma Toplantısının olduğu tepeye dörtnala, durmadan ulaklar gelmekte. Onlar deri rulolar ve sol şakağında bey Tamir'in damgası olan bilgin bir köle getirir. O bir zamanlar mutlu ve barış içinde olan Suguda'da ne yapıldığını, Büyük Danışma Toplantısına yüksek sesle okur. Ülke şimdi acı ile sarsılmakta ve tozlu yollarını da kan ıslatmakta. Tüccarlar, Çifte Boynuzlunun Marakanda'ya savaşsız girdiğini ve şimdi bütün kapılarda onun nöbetçilerinin durduğunu, kente giren çıkan herkesten haraç aldıklarını haber verir.

Nihayet bir ulak son haberi getirir: Çifte Boynuzlunun devriyeleri Kureşata kenti önlerinde görünmüş. Uzaklardan yoğun duman görünüyor ve civardaki köyler yanıyormuş. Bes'in savaşçıları silahlarını atmış, köylü elbiseleri giyinmiş ve kalabalığın içine karışmışlar. Bey Oksiart ve diğer beyler aileleri ile dağlara kaçmış, onlardan birkaçı ise Çifte Boynuzluya rezilce boyun eğişlerini bildirmeye gitmiş.

O gün tüm İskit kurganlarında ateşler yakılır. Suguda tüccarlarından haber gelmez olur. İskit devriyeleri sınır kaleleri üze-

rinde birbiri ardına yükselen siyah duman dalgaları görür. Bu, yavanların arkalarında yakılmış enkazlar bırakarak yürüyüşüdür.

Stepte yavanların bir müfrezesi görünür, onlar Sak nöbetçi kulesine doğru yaklaşır ve bakır borazanla işaret vererek durur. Sak süvarileri mesafeyi koruyarak stepte dağılırlar. Fakat yavanlardan üçü ayrılır ve yavaş yavaş Sakları karşılamaya çıkar. Onlardan biri korkmayın ve konuşmak için, siz de üç kişi gönderin diye Sakça yüksek sesle bağırır. Saklardan alaca at üzerindeki Kidrey ve iki kişi daha ayrılır. Onlar yüz yirmi adıma kadar yaklaşıp, birbirlerine bağırmaya başlar.

— Siz kimsiniz? Diye sorar yavanlar. "Biz, önünde boyun eğerek yere kapanmanız gereken, yenilmez Asya hükümdarının savaşçılarıyız."

— Biz ise yenilmez Saklardanız. Bizde yenilmezler pek çoktur, siz de ise yenilmez olan sadece hükümdar.

— Siz burada ne yapıyorsunuz? Bu stepte sadece kertenkele ve çekirgeler görünmekte.

— Biz, kertenkeleler gibi her yerde ve çekirgeler gibi bir yerden başka yere uçarak yaşayabiliriz. Çekirge her yaprağı nasıl yerse biz de öyle eğer istersek Suguda'ya ok gibi dalar ve sizin yabancı mülklerinden tıka basa doldurduğunuz çuvalları elinizden alırız.

— Bulaşın bize, o zaman biz de kimin kimi soyacağını görürüz.

— Size gerek olan ne? Siz buraya niçin geldiniz? Diye bağırır Kidrey. "Siz, bizim tuzlu suyumuzun ya da eyer altı keçesinde yumuşatılmış at etinin tadına bakmak istemez misiniz?

Yavanlar fısıldanır ve cevap verir:

— İsteriz. Biz ise size daha iyi bir şey ikram edelim. Birlikte dostluk halısına oturalım ve "keçi postuna" dair konuşalım. Sizin başkanınız öne çıksın ve adını söylesin. Bizim başkan da size doğru yürüyecek. Onun adı Penida dır ve elinde hükümdarın tasviri olan yüzük var.

Kidrey atının çuhasını yere serer ve bağdaş kurup üzerine oturur, diğer iki İskit ise onun atı ile birlikte kır adım geriye çekilir.

— Yaklaşın! Diye bağırır Kidrey.

Adı Penida olan ona doğru yaklaşır, onun üzerinde bakır zırh ve yavanların miğferi vardır, alacalı nakışları olan pantolonun ise bir Sog'dan soyulduğu besbelli. Onunla birlikte başında su kabağına benzeyen keçe külah olan yaşlı Pers tercüman yaklaşır. O halı, kupa ve bir torba taşımaktadır. Penida, Kidey'in karşısına halıya oturur, tercüman ise onun arkasında dikilir.

— Bizim şarabımızı denemek istemez misin? Der Penida, kupadan bronz fincana dökerek. Üstelik bende iyi elmalar da var. Onları bize, yiğit hükümdarımızın sağlam elinin altına düştükleri için şükreden Sogd tüccarları getirdi.

— Ben senin şarabını içerdim, der Kidrey. "Fakat o, sizin asil Sogd tüccarlarını azıcık yaktığınız ateşlerin dumanı ile fazlası ile kokmuyor mu? Bizim, harareti söndüren, ekşi kısrak sütü içmemiz daha iyi değil mi?

— Bu süt, alışkın olmayan karınlarımız için tehlikeli değil mi? Diyerek cevap verir Penida.

Ve böylece her ikisi de, Kidrey de, Penida da kendi içkisini içer.

— Sizin başkomutanınız nerede bulunmakta? Diye sorar Penida.

— O, burada da, her yerde de bulunur, diyerek cevaplar Kidrey. Sak bahadırlarını düşmanın üzerine fırlatmak gerektiği yerde toprağın altından çıkar gelir.

— Peki, Sak savaşçısı çok mu?

— Stepte ki kum tepeleri ne kadarsa, o kadar çok.

— Ben, hükümdarlar üzerinde hükümdar olan, hükümdarımızın iradesini size duyurmaya geldim. O, siz İskitlerin onun izni olmaksızın Yaksart nehrinin bu tarafına geçmeye yeltenmemenizi sizin beylere haber verilmesini emretmekte. Sen bunu sizin hükümdara haber verir misin?

— Bizde hükümdar olmaz, kabilenin Büyük Danışma Toplantısı olur ve o senin kelimelerini bu gün öğrenecek, diyerek yanıtlar Kidrey. "Sakların ne yapacağına, nehrin bu tarafına ge-

çip geçmeyeceklerini ise, bunu gökyüzünde uçan kartal ne kadar biliyorsa, ben de o kadar biliyorum."

Penida kalkar ve elini kaldırır:

— Sözünü unutma! Bir de İskitler nehirden geçmeye kakışırsa düşman sayılacaklarını, onların yakalanarak öldürüleceklerini haber ver.

— Siz de aynı şekilde eğer nehirden bizim topraklara geçecek olursanız Sak atlarının toynakları altında ezileceğinizi unutmayın, diyerek cevaplar Kidrey.

Penida döner ve kendi müfrezesine doğru yürür. Tercüman halıyı toplar ve onun arkasından gider. Kil kupa ve elma dolu olan torba ise buluşma yerinde kalır.

İskitler yaklaşıp onu inceler fakat yavanların hilesinden korkarak kil kupayı kırar, elmaları etrafa saçarlar.

Kidrey yolda birkaç at değiştirerek, kabilenin Danışma toplantısına doludizgin vardığı zaman, başka bir ulak da dörtnala gelir. O, yavanların öncü müfrezelerinin Yaksart sahillerine geldiklerini ve Çaç kentine doğru giden büyük yol üzerinde, kervanlar için başlıca karşıya geçiş yeri olan, sınırdaki Vankat[141] kentini ele geçirdiklerini haber verir. Kent duvarları etrafında sadece savaşçıların deri çadırları değil, keza bir kısmı özellikle büyük ve zarif olan kırmızı ve alacalı otaklar da göründüğü için Ulak, Çifte Boynuzlunun kendisinin de Ordu ile birlikte geldiğini tahmin etmekte. İlk müfrezelerin peşinden yaya ve atlı diğer savaşçılar da ilerlemekte.

Tamir ve Büyük Danışma Toplantısının diğer üyeleri, silahlı Sakların derhal Vankat karşısındaki Moğol dağlarına doğru yığılmaları için emirler yollar.

***

141. Vankat: Sarıderya'daki bu gün ki Hocent şehri. Grek tarihçileri bu kenti Bazilyev'in şerefine -İskender Dalınyan'ın- diye adlandırmakta.

II
İSKİT ELÇİLERİ

Yirmi İskit süvarisi yüksek altın sarısı rengi sahil kamışlarından sıyrılıp çıkar ve yer yer çatlamış topraktan birerli sıra halinde yokuş yukarı tepeye tırmanırlar.

Ezelden beri bildikleri, bahçeler içinde gömülü Vankat kentinin kirli sarısı duvarları uzaktan görünür. Nehirde keza çalkantılı bulanık sularını büzüşmüş dar yatağında hızla taşımakta. Keza gene duman rengi uzaklıklarda, dağların sonsuz karlarla örtülü en yüksek sivri sırtları sakin sakin yükselmekte. Onlar, çalışkan Dalı ve Sogdların bereketli ekinlerle dolu vadisini kuşatmakta.

Kaysı ağaçları

Fakat daima sakin sevinçli, kaysı korulukları, yüksek cugar çalılıkları ve sarı buğday tarlaları ile kaplı ovadan gelen bu gürültü, gümbürtü, vahşi hayvan homurtu ve çığlıkları niye acaba?

İskitler çığlıkların geldiği yeri tepeden görür: yolda ve hemen bitişiğindeki yeşil ekinlerde insan kalabalıkları sağa sola koşuşmakta. Parlak sarı ve kırmızı elbiseler giymiş kadınlar ellerinden tuttukları çocuklarla rastgele koşmakta, düşmekte ve yeniden kalkmakta; herkes bir tek yöne, tehlikenin geleceği yere başını çevirmekte.

Üç onluk yabancı savaşçı mızrakları ileri doğru eğilmiş durumda tutarak, zincir halinde yürümekte. Onların önünde köylü kalabalığı geri çekilmekte, ellerinde baltalar, el testereleri, kürekler bir görünüp bir kaybolmakta. Onlar yaklaşanlara taşlar, toprak tezekler fırlatır. Acımasız, suskun savaşçılar kararlı adımlarla yaklaşmakta.

— Bu Çifte Boynuzlu'nun düzen kuruşu, der İskit süvarilerinden biri. Yavanlar şimdi bu barışçıl insanları, nasıl savaşılacağını unutmuş köylüleri, sığır gibi kırıp geçirecek. Kadın ve çocukları ise satış için kendi kamplarına götürecekler.

— Bizim burada bakacağımız bir şey yok, yola devam edelim! Der Tamir ve elini sallar, süvariler de tepeden aşağı inmeye başlar. Çiğnenmiş ekinler arsındaki dar patikadan kent duvarlarına doğru yönelirler.

Kentin çevresindeki tüm ova ve tüm sahil, hem siyah Arap, hem alacalı Pers, her renkten çadırlarla alacalı bulacalı görünmekte; öküz derisinden uzunca, alçak çadırlar hepsinden daha çoktur.

Sahilde, tepede birkaç otak hem büyüklüğü, hem de parlak al rengi ile seçilmekte. Özellikle onların yanı başında pek çok insan var ve her renkten atlar da düzgün sıralar halinde durmakta.

Yaya ve atlı savaşçılar her yönde hareket etmekte. Yarı çıplak köleler onların peşinden koşmakta. Onlar tahıl dolu çuvallar, bohçalar taşımakta, çalı çırpı yüklü eşekleri sürmekte.

Mızraklı birkaç Makedon nöbetçi İskitlerin yolunu keser. İskit süvarilerinin arasında biri Grekçe konuşur:

— Sen bizim dilimizi nereden biliyorsun? Diye sorar savaşçılar.

— Ben, Taras'tanım, Klikyalıyım. Diye yanıtlar süvari. Burada ben Sak beylerinden birinin, bey Budaken'in kölesi idim. Şimdi ben Saklar halkından bu elçilerin yanında tercüman olarak bulunuyorum.

— Siz kime ve niçin gidiyorsunuz?

— Bizim, sizin hükümdarınızı görmemiz gerek, diyerek yanıtlar yüksek çevik bacaklı aygırda oturan, genç, yakışıklı bir İskit.

— Sizlerin atlardan inmeniz, silahları bırakmanız ve yayan yürümeniz gerek, der nöbetçiler. "Biz ise hükümdarımızın sizinle konuşmak isteyip istemediğini öğreniriz."

— Atlarımız ve biz, bir ve aynı Saklarız. Diyerek sakince yanıtlar kıdemli olan, hafifçe kamburlaşmış zayıf bir İskit. "Ve biz, hükümdarınızın otağının yanına sadece atlarda gideriz. Siz eğer bizi bırakmak istemez iseniz, biz gerisin geri döneriz ve sizinle sadece meydanda karşılaşırız."

Savaşçılar fısıldanır ve cevap verir:

— Eğer gelenek size atlarda kalmanızı emrediyorsa, at üzerinde geçin.

Nöbetçilerden biri kırmızı çadırlara doğru koşar, diğerleri İskitleri kuşatır ve onlarla birlikte yavaş yavaş hareket eder.

İskitler elçilere yaraşır vakarı koruyarak gider, ancak gözleri çevreyi keskince tarar. Onlar buralarda ne kadar ordu toplandığını, küstah yavanların ne kadar kuvvetinin Saklara karşı harekete geçebileceğini akılda tutar.

Onlar keza tüm sahil boyunca bağlı uzun sal dizilerini, köylülerin kırbaçlı sürü başlarının gözetimi altında kütük ve sırıkları bağlayışını, ıslak tulumları hava ile şişirip onları suya salışlarını da fark eder.

Büyük koyu kırmızı çadırın yanında İskitleri durdururlar. Onun etrafında, mızrakları İskitlerinkinden üç kez daha uzun olan, savaş zırhları kuşanmış nöbetçiler durmakta ve beyaz geniş cübbelere bürünmüş komutalar gelip gitmekte.

İskitler attan iner ve onları çadırın kazıklarına kendileri bağlar. Tüylü step atları kişnemekte ve onlara yaklaşacak herkese tekme savurmaya hazırlanarak gerilerini kasmakta. Saçları ustaca ondülenmiş, sırtında açık renk yelek, altın sarısı renginde kuşak kuşanmış, uzun boylu, yakışıklı bir yavan çadırdan çıkar. O, Sogd eczacı-hekimlerinin çekmeceli çantaları gibi hoş kokular saçarak İskitleri selamlar ve çadırın içine götürür. Tercüman onun, Asya hükümdarının arkadaşı, komutan Gefestion olduğunu anlatır.

Yavanların askeri kısım komutanlarından birkaçı girer, onlardan biri pers elbisesi içindedir. İriyarı siyah Nabili uşak bronz ayaklı portatif masa ve sim kumaşlı bir oturak getirir. Pers elbisesi giymiş olan sandalyeye oturur, yavanlar ise kenarlarda dikilir.

— Oturun, der tercüman. "Asya'nın hükümdarı sizi dinlemeye hazır."

İskitlerin hepsi çadırın duvarı boyunca halı minderler üzerine yan yana oturur ve gözlerini oturmakta olana diker.

Çifte Boynuzlu işte böyle birisi! Gerçekten bu O mu? Yavanlar az bilgili göçebelerle alay etmez ve yabancıların saldırısından korkarak onun yerine hükümdarın korumalarından birini oturtmuş olamazlar mı?

Oturmakta olanın, yüzü tıraşlı ve boyu diğerlerinden daha kısadır. Kırmızımsı uzun saçları hemen hemen omzuna varmakta ve onların arasında hiçbir boynuz izi bulunmamakta. Gözlerinden biri daha parlak olup diğeri hafifçe çarpık.

O, kibirli soğuk bakışı oturan İskitlerin üzerinde dolanır ve miyop kurnaz ufak gözleri ile bakmakta olan yaşlı Tamir'in üzerinde birkaç saniye duraklar.

— Hükümdar dizinden daha aşağıya uzayan, altın çiçeklerle süslenmiş, portakal rengi Pers gömleği giymekte. Deri kuşağı, Pers Hükümdarlarının işareti olan açılmış kartal kanatları ortasında teker tasviri olan altın tokalı. Bacağındaki geniş kırmızı şalvarın paçaları cilalanmış deriden Pers çizmeleri içine sokulu.

İskitler, savaşarak tüm Pers ülkesinden geçmiş olan, yabancı hükümdara bakarak uzun süre susar. Eski Pers ülkesini savunmak için Darius yardım rica ettiği zaman, Sak beyi Mavak ve onun diğer yoldaşları onunla çarpışmışlardı.[142]

İlkin yaşlı Tamir konuşur. Onun sözlerini, Çifte Boynuzlunun yanında eğilerek dikilmekte olan uzun boylu bir genç hafif bir sesle tercüme eder. Dizlerine dek uzun gömlekler giyen iki yazıcı-köle halının üzerine kendilerini bırakır ve bal mumu sürülmüş tahta levhalara çubuklarla hızlı hızlı yazmaya başlar.

— Makedonya hükümdarı! Der Tamir ve herkes sessizliğe gömülür, sadece yazıcı çubuklarının cızırtısı duyulur. Şayet tanrılar, tıpkı senin kendini beğenmiş ruhun gibi senin vücudunu da büyük yaratması ve tüm dünyaya sığamaman gerekirdi. O zaman

142. Granik, Taras ve Arbel dolaylarındaki çarpışmalar.

sen bir elinle doğuya dokunur, diğerini batıya koyardın, sonra bu da az gelirse, parıldayan güneşin her gün saklandığı denize ulaşmak isterdin. Sen bütün insanlık soyuna boyun eğdirdikten sonra da ormanlarla savaşmaya, soğuk karlara, çeşitli yönlerde akan nehirlere, fırtınalı rüzgârlara ve nihayet vahşi hayvanlara karşı çıkmaya başlardın...

Bazilyev bacak bacak üstüne atar ve başını hafifçe eğip oturmakta olan hilebaz Tamir'e merakla bakar. Eli ile dizini hafifçe okşarken, parmağındaki altın yüzüğün değerli taşı da mavi kıvılcımlar saçar. Bu yüzük Pers hükümdarı Dariya'nın parmağında değil miydi, sonra Bes'in öldürdüğü hükümdarın parmağından çıkardığı yüzük de bu değil miydi?

Tamir devam eder ve İskitlerin kurnaz şefinin sözlerini nereye yönelteceğini hiç kimse tahmin edemez.

— Makedonya hükümdarı, yoksa sen büyük ağaçların asırlarca sürede büyüdüğünü, fakat kopan bir fırtınanın onları toprağından saman çöpü gibi söküp kopardığını bilmez misin? Aslanın kendisi sık sık küçük vahşi hayvanlara yem olarak hizmet eder, bükülmez demiri ise pas yer bitirir. Daha zayıf tarafından yıkılamayacak denli sağlam olan hiçbir şey yok.

Bazilyev yerinden sıçrar, yan tarafa çekilir, birkaç kelime homurdanır.

Uzun boylu tercüman yüksek sesle konuşur:

— Asya'nın hükümdarı onun yanına niçin geldiğinizi, öğretmenlik yapmaya mı geldiğinizi soruyor?

Tamir, kendine tebelleş olan köpeğin burnunu dalamaya hazır kokarca gibi tortop olur.

— Bizim seninle tartışacak neyimiz var ki Makedonya hükümdarı! Bizim halkımızın ayağı hiç bir zaman senin vatan toprağında olmadı. Acaba uçsuz bucaksız steplerimizin sakinleri, senin kim olduğunu, nerden ve niçin sınırlarımıza kadar geldiğini bilmesi gerekmez mi?

Çifte Boynuzlu kendini tekrar sim kumaşlı sandalyenin üzerine bırakarak, "Sen daha başka ne bilmek istiyorsun?" Diye sorar.

— Biz, Saklar hiç kimseye boyun eğmek istemeyiz, fakat hiç kimsenin üzerinde iktidar olmayı da arzu etmiyoruz. Fakat senin bizleri, step göçebelerini tanıman için, gökyüzünün bizim her birimize öküzler için boyunduruk, ok, mızrak ve fincan hediye ettiğini sana söylemeliyim.

— Gökyüzü size ne hediye ediyor? Diye sorar hükümdar ve onun pürüzsüzce tıraşlı yüzünden alaylı bir gülümseme kayıp geçer.

— Öküzler için boyunduruk, ok, mızrak ve fincan diyerek sakince tekrar eder Tamir. "Biz onları hem dostlarımız, hem de düşmanlarımız için kullanıyoruz: öküzlerimizin çalışması ile aldığımız toprağın ürününü dostlarımızla paylaşır ve gene onlarla birlikte fincandan tanrılarımıza şarap sunarız; oklarla düşmanlarımızı uzaktan delik deşik, mızraklarla ise yakından delik deşik ederiz. Perslerin ve Midyalıların hükümdarı Kuruş'u biz böyle yendik, atlarımız da Mısır'a kadar böyle vardı... Tamir susar ve kuşkulu kuşkulu otururken, onun keçisakalı titrer.

İskender mavi ışık saçan yüzüklü elini uzatır:

— Orada, uzaklardaki Mısır'da tanrıların kendileri benim, kendilerinin ölümsüz oğlu olduğumu itiraf ettiler, Makedon atları da, sizin steplerin eşiğinde duran Raksart nehrinin suyundan şimdi içtikleri gibi, Libya'nın en büyük nehrinin tatlı suyundan içtiler...

— Sen bu nehri geçer geçmez, bizim steplerin ne kadar geniş olduğunu görürsün, diyerek ekler yakışıklı bir İskit.

O, uzun zamandır konuşmaya karışma isteği ile kıpırdamakta idi.

— Kes sesini, Gelon, bırak yalnız Tamir konuşsun diye fısıldar ona, komşusu.

Tamir devam eder:

— Bizim ülkemiz uçsuz bucaksızdır, sen onları hiçbir zaman zapt edemezsin. Bizim yoksulluğumuz, bizim gücümüzdür. Senin ordun ise talan ettiğin halkların zenginlikleri ile öylesine yüklüler ki, artık yere yıktığı ineği kendi inine taşıyan kaplan gibi güçlük-

le hareket etmekte. Hiçbir şeyi olmayan, hiçbir şeyinin olmasını istemediğimiz ovalarımız bizim için en zengin kentlerden ve en bereketli tarlalardan daha sevimli ve daha kıymetlidir. Ancak senin talan etmediğin sıcakkanlı yeryüzü halkı sadakat işareti olarak mızraklarını değiş tokuş eder ve senin hayırsever dostların olur.

Gelon tekrar söze karışır:

— -Eşitler ve özgürler arasında sıkı dostluk bağları kurulabilir, eşitler olarak ise biz sadece mızrakların sivri ucunu denememiz gerekmeyenleri saymaktayız.

İskender, Gefestion'a işaret eder ve ona fısıldar:

— Bu genç İskit'i ala koymak gerek, O galiba benim hizmetime girmeye uğraşıyor.

Hükümdar sonra yüksek sesle İskitlere hitap eder:

— Benim yenmiş olduğum halklar yoksa benim adımı kutsamıyorlar mı?

Diğerlerinden daha fakir giyinmiş olan, kıyıda oturan İskitlerden biri yanıtlar:

— Yendiklerinin dostluğunu kazandığını sanma. Efendi ile köle arasında dostluk yoktur ve olamaz da zaten... Köleleştirilen halkın daima ayaklanma hakkı vardır, hatta isyansız barışçıl zamanlarda bile.

İskender'in yüzü eğrilir, aydınlık gözü alnın altına doğru yuvarlanır.

— Bazilyev kalkar, İskitlere sırtını döner ve kendi şeflerinin gözünün içine bakarak susmakta olan, yoldaşlarına:

— Bu barbarlar bana boyun eğmek yerine, kendi öğütlerini kabul etmeye zorluyorlar beni. Sogdları ve Baktriylileri ayaklanmaya kışkırtanlar da bunlar değil mi? Ordu teknelere binsin. Biz İskit kıyılarına geçeceğiz!

O İskitlerden yana döner, alaylı bir gülümseme onun dudaklarını eğer:

— İskitler hiçbir zaman ellerinden silahları bırakmasalar da, ben onların arasında diğer barbarlardan daha aydın ve gayet akıllı insanlar olduğunu görüyorum. Ben hem sizin öğütlerinizi

hem de kendi yazgımı izlemeye çalışacağım. Fakat ben akılsızca olan hiçbir şeye girişmem.

Bazlyev vedalaşma selamı anlamına elini kaldırır ve perdenin arkasından uzaklaşır.

Tamir ayağa kalkar ve onun ardından diğer İskitler de kalkar ve yavaş yavaş çadırdan çıkarlar.

— Çifte Boynuzlunun tercümanının kim olduğunu tanıdın mı? Diyerek sorar İskitlerden biri Tamir'e.

— Yoksa Perslerin Arbel dolaylarındaki büyük çarpışmasında dövüşen, Mavak'ın müfrezesinden biri miydi?

— Evet, O Budaken'in oğlu Skolot idi. O yabancıların elbisesini giymiş ve saçlarını yavanların ki gibi, koyun gibi kıvırtmış.

— İyi ki, Budaken bizimle birlikte değildi. Hükümdarın varlığı onu durduramaz ve kendi hain oğlunu öldürürdü.

Gefestion tercümanla birlikte, çevik, altın sarısı rengi aygıra atlamış olan, Gelon'un yanına yaklaşır.

— Asya'nın hükümdarı senin atına bakmak istiyor. Hükümdarın at ahırının olduğu yerdeki, atların bağlı olduğu avluya kadar bizimle birlikte gelir misin? Der Gefestion.

— Ben size şimdi yetişirim! Diye sevinçle bağırır Gelon, yavaş yavaş uzaklaşmakta olan Tamir'e.

Sonra O tercüman'a döner ve ona fısıldar:

— Hükümdar'ın ordusu için on bin koyun sürüp getirebileceğimi haber ver. Fakat onlar için hangi fiyat ödenecek?

***

III
MOGUL DAĞLARINDAKİ ÇARPIŞMA

Tamir: "Bahadırlar, doludizgin Mogul Ejderhasına gelin!" diyen çağrıyı ulaklarla bütün Sak obalarına yollar.

Mogul Ejderhasının çıplak ovanın ortasında, tıpkı kılıç vuruşu ile kesilmiş dar geçitli, siyah kayalık sırtlar olduğunu herkes bilmekte. Yaksart nehri, Sogd kenti Vankat yakınlarında onun etrafını coşkulu akışla dolanmakta ve Begovat dağlarının eşiklerini aşıp, sakince kuzeye doğru yönelir ve Aç Step diyarından yoluna devam eder.

Kurganlarda geceleri kızıl ateşler, henüz büyük çarpışma görmemiş, genç Sakların içine sevinçli kuşkular düşürerek alev almakta. Onlar aceleyle eyerleri onarmakta, kılıçları bileylemekte ve önlerindeki savaşta hem demir zırh, hem de çadırlarının girişine asmak için yavan kellesi ele geçireceklerine yeminler etmekte.

Step telaşlanır. Sayısı belirsiz, Çifte Boynuzlu meçhul insanların yaklaşmakta olduğuna, onlardan sonra harabelerin kaldığına, otların kuruduğuna ve bir daha bitmediğine dair söylentiler hızla yayılır.

Kimi hayvan sahipleri sürülerini kuzeye doğru sürer, kimi de tam tersine savaştan sonra zengin ganimet ele geçireceğini umut ederek, sürülerini Yaksart aşağılarındaki akrabalarına bırakıp kendileri arabalarla, karıları ve çocukları ile güneye, Mogul Ejderhasına doğru yola çıkar. Arabalardaki yaşlı kadınlar, çömleklerdeki kömürleri üfleyerek soy ateşlerinin közlerini muhafaza eder.

Keçe çadırlı arabalar gürüldemekte, ağır karaağaç tekerler tiz bir sesle gıcırdamakta, ikişer ikişer koşulu altı öküz, sürücüler uzun övendireleri dürttüğü zaman uzata uzata böğürmekte.

Büyük gürültülü bir kamp, Mogul Vadisindeki dağ deresinin yakınlarına yayılır. Topuklarına dek uzun koyu kırmızı elbiseler içindeki kızlar, geçen yıldan kalma uzun kuru otları toplayarak yamaçlara dağılmakta. Onlar, salınarak, türküler söyleyerek, desteleri başları üzerinde taşıyarak yürümekte ve göğüslerine dikili, balık pulu gümüş mangırlar güneşte ışık saçmakta. Yenilmez Sak bahadırları savaş çağırısı üzerine kanatlandığı zaman, kızlar herhangi bir şeyden korkar mı acaba?

Ovadan toz bulutları yaklaşmakta; neşeli İskit savaşçıları ıslık, çığlık, atların ayak sesi arasında doludizgin giderken mızrakları fırlatarak savaşa hazırlanmakta.

Kırmızımsı sivri uçlu şapkalar ve kül rengi yün pelerinler giymiş, Bonyak soyu baba yiğitleri, dörtnala ilk gelenler arasındadır. Onlar, kuyrukları kırmızı kınayla süslenmiş, uzun yeleli ufak aygırlardan kayarcasına iner, atların ayaklarını köstekleyip ovaya salar, kendileri ıslık, şamata ve türküle kamp yerine doğru yürürler. Sol omuzlara fiyakalı bir şekilde atılı pelerinlerin eteğini sağ elle tutan babayiğitler, kuşaklarının bronz tokalarını fincanlarla tıkırdatarak, kampta onlara bir yudum soğuk kımız verilmesini talep ederler.

— Bize yavanları gösterin diye haykırır onlar. "Oklarımız, okluklarda homurdanmakta, onlar bir an önce şişman yavan karınlarını delmek istiyor.

Yamalı bir gömlek giyen, kır saçlı, kuş yüzlü ihtiyar bir kadın, arabadaki çadırdan yaşlı gözlerini kısarak sarkar:

— Savaş-savaş, sizin hepiniz nasıl da delikanlılarsınız, hem de en yakışıklıları! Sıcak ateşlerin ve kara çadırların yanına sizin hepiniz döner mi? Verin de ben sizlere kısrak sütü doldurayım. Cesur gözleriniz görmekte iken için!

Özgür İskitlerin müfrezesi kendilerinin yeni asası ile gelirler.

Onların önünde alacalı bir at üzerinde Kidrey elinde bakır çıngıraklı asayı tutarak, atını dörtnala koşturmakta.

— Budaken ve onun "fedaileri" nerede?

— Sahil yakınlarında, yavanların ne yaptıklarını gözlemekteler.

Kidrey, kuyruğunun tüyü dökülmüş, yaşlı, kır bir at üzerindeki ihtiyara asayı uzatır. Kuşağında yay yerine saz asılıdır. İhtiyar titreyen elini havada gezdirir ve asayı tutar.

— Kör adamın elindeki asaya bakın.

— Babayiğitleri savaşa kör adam götürmeyecek mi?

— Evet, bu Saksafar, bizim türkücümüz! O söyler savaş türkülerini.

Kidrey nehre doğru yönelir; O, ana yoldan ayrılmış olan, boğazlardan birinde Budaken'in "fedailerini" bulur. Savaşçılar taşlarda yatmakta, kimileri atları doyurmakta, kimileri de kayadan dökülmekte olan dağ kaynağının ince pınarından su toplamakta.

Budaken bir kayaya yaslanmış yarı uzanmakta ve yanı başında su dolu bir kupa dokunulmamış olarak durmakta.

Kidrey attan inip, bir süre Budaken'in yanında susarak oturur. Kidrey, Sakların elçilerinin Çifte Boynuzlunun yanında Skolot'a benzeyen genç bir tercüman gördüklerini duymuştu. Salkların eski kanunları, savaşta babanın hain oğlunu bizzat aramasını ve kendi eli ile cezalandırmasını talep etmektedir. Somurtkan Budaken şimdi buna mı hazırlanmakta?

— Senin kuvvetin ve kendin sahilde değil de burada? Diye sorar Kidrey nihayet.

— Kabilenin Danışma heyeti bana "fedailerle" birlikte pusuya yatmamı emretti. Yavanlar eğer şu yola çıkacak olursa yandan vurup ikiye ayıracağız ve parçalardan biri ile savaşacağız.

— Yavanlar eğer bu yana yüzerek geçerse, onların dönememesi için, salların ve kayıkların halatlarını kesmek gerek.

— Bu görev Gelon'a verildi.

— Tamir nerede?

Tamir kendi kardeşi Sotrak ile nehir kıyısındaki tepede. Gerekli olan yere sak savaşçılarını onlar yollamakta.

Kidrey kalkar, bir avuç kum alır ve alacalı ata atlayıp, kumu yavanlardan yana serper:

— Yavanların suratını bozgunun kiri kaplasın! Kuvvetleri bu kum gibi dağılsın.

İskitlerin başlıca çekirdek gücü, Yaksart'ın genellikle geçit yeri olarak kullanılan sahilindedir. Burada akıntı daralmakta, diğer sahilde ne olup bittiği açıkça görünmektedir. Okçular yaylardan iyi oklar fırlatır; onlar bazen diğer sahile kadar uçar ve o zaman yaralanan atlar tepinmeye, ya da sallarla uğraşan Sogdlar arasında kargaşa başlar.

Pek çok sal var. Onlar sahil boyunda uzanıp gitmekte. Pek çok onlarla gün onların üzerinde sürülüp getirilen Sogdlar çalıştı. Bu parlak güneşli sabahta hava özellikle temiz olup, hatta kentin eski taş duvarlarına tırmanan, meraklı her kişiyi bile görmek mümkündür.

Binlerce ok havada vınlar ve süvarileri eyerlerden devirerek, İskit kıyılarını döver. İskitler sahilden çekilir ve uçar gibi tepelerin yamaçlarına tırmanır. Çifte Boynuzlunun fırlatma mancınıkları yarım mızrak büyüklüğündeki okları vınıltı ile nehrin karşı yakasına atarak kıyıyı İskitlerden temizler. Savaşçılarla yüklü sal yığını, sol sahilden aynı anda ve aniden fırlar. Kimi yüksek kamış kalkanları siper ederek, kenarlara diz çöker. Okçular ve sapancılar onların ardına saklanır. Büyük düztabanlı kayıklara süvariler yerleşir; onlar kulaklarına dek suya batmış, burun deliklerini dışarı uzatıp gürültü ile soluk alıp vererek peşlerinden yüzen atların dizginlerini tutar. Bulanık, kararmış nehrin hızlı akıntısı salları savurmaya başlar; savaşçılar birbirine tutunarak sallanır; kimi suya düşerek girdapta boğulur. Kürekçiler, kürekleri hızlı hızlı çeker ve Makedon salları sağ kıyıya dayanmaya başlar. Yavanlar yere sıçrar, iri ıslak atlara biner ve birbirlerine yanaşarak İskit süvarilerine karşı hücuma geçer. Sapancılar yuvarlak taşları öylesine hızla fırlatır ki, Sakların korumasız göğüslerini içe çökertir; ovada fırtına gibi koşan atlar, üzerlerinden devrilen fakat dizginleri bırakmayan yaralıları kendileri ile sürükler.

Kocaman, alacalı kuşların sürüsü gibi on iki bin sal nehrin karşı sahiline geçer ve Çifte Boynuzlunun savaşçıları, kıyıya sıç-

rayıp, süratle sıkışık saflarda toplaşır ve flüt ıslığı altında taşlı toprak üzerinde İskitlere karşı koşmaya başlarlar. Savaşçıların ellerindeki geniş bileylenmiş kılıçlar oynayan güneş ışınlarının parlak ışıltılarını saçar.

Fakat yaya yavanlar, düşmanı tam isabetli zehirli küçük ok atışları ile yaralayarak, atlarının boynuna kapanıp, vadide fırtına gibi esen İskit süvarilerine yetişemez.

Lanet edip yere düşen yaralanan savaşçılar safların gerisinde kalır: onlar okları çıkarıp, kanayan yaraları renkli bezlerle sarar ve sonra sallara doğru gerisin geri taşınırlar.

Çifte Boynuzlunun, bakırı ışıldayan parlak kırmızı zırhlar içindeki süvarileri uzun saflar halinde çarçabuk sıralanır. Süvarilerin arka sıraları uzun mızraklarının uçlarını öndekilerin omuzlarına koyduğu için müfreze hücuma geçerken mızrakların sivri ucu dikenlerini kabartmış gibi olur. Böylesine güçlü bir düzenle, deri ya da ip göğüslükleri içindeki, ufak mızraklar ve kısa kılıçlarla silahlı, tek başına hareket eden, İskit savaşçıları, nasıl baş edecekti? Tamir ve Sotrak'ın talimatını hatırlayarak İskitler, uçar gibi epelere tırmanarak etrafa dağılır ve alabildiğine tırısa kalkarak Makedonlara ok atar. İskit okları, şık giyimli Makedonların bakır göğüslüklerine ve miğferlerine çarpar ve geriye sıçrar, fakat gene de pek çoğu ağır yaralanır ve mızrakların düzgün sıraları sallanmaya ve kırılmaya başlar. Yavanların atları süvarisiz olarak saflardan fırlayıp çıkmakta ve Makedon müfrezelerinin arkasından koşmakta.

Makedonlar İskitlerin ele geçmezliği karşısında öfkeye kapılır; onların atlıları ve yaya mızraklılarının güçlü vuruşları ile ezip dağıttığı yığınlar, hiçbir yerde onları böyle birlik ve dayanışma içinde karşılamamıştı. Makedonyalılar hala, İskitleri yakalamaya çalışarak, sıkışık saflar halinde kalmaya devam ederler ancak onların saflarında endişe yayılmaya başlar: korku salmaya alışkın olan onlar ilk kez korkusuz ve azimli düşman görür.

İskit bahadırlarının öfkeleri şiddetlenir ve özgür steplerini köleleştirmek isteyen kibirli yavanlarla göğüs göğse çarpışmayı aramaya başlarlar.

Sonra sıcak ateşlerin yanında, kör ozanların onlar hakkında methiye türküleri söylemeleri için, bu savaşta şan kazanmak isteyen, "fedailer" niçin kanatlanmıyor?

Artık iki Makedon müfrezesi hızla ilerlemeye başlamıştı. Onları bırakmak olacak şey mi? Sakların uzayıp giden kamplarının olduğu, onların ailelerinin, karılarının çocuklarının ve yaşlıların bulunduğu yere doğru onların süratle yaklaştıkları görünmekte.

Güçlü bir lav gibi Makedonların üçüncü müfrezesi de yaklaşmakta. Güneşte parıldayan çelik zırhlar içinde, özellikle zarif giyimli birkaç süvari önde ayırt edilmekte.

Budaken kayanın kırıkları arasından, hızla ilerleyen müfrezeleri gözlemekte. Savaşa atılmak üzere olan genç savaşçıları O ala koymakta:

— Erken, hala erken! Bırakın da Sakların başlarını kemirmek isteyen, en kindar iti göreyim!

Onun vahşi hayvan gibi keskin gözleri Makedon safları arasında çatık kaşlı, burun ve alın hattı düz, ağzı güzelce ve kindarca kıvrımlı olan kibirli birinin yüzünü fark eder. O başını üzerinde uzun bir mızrak tutmakta, gümüş miğferin üstünde ise balıkçıl kuşunun beyaz kanatları dalgalanmakta.

— Ulala! Diyerek Budaken Sakların savaş çağrısını kükrer.

"Fedailer" irkilir, kısa ağır mızraklarını kaparlar ve kudurmuş bir atılganlıkla ileri fırlarlar. Alacalı, yanık kahverengi, kırmızımsı Sak atları Makedonlara yandan vurup, göğüsleri ile onların saflarını parçalar. Makedonlar uzun mızrakları bırakıp, üzerlerine fırtına gibi esen gözü kararmış İskitlerle göğüs göğse çarpışmak zorunda kalır.

Budaken demirden savaş sopasını döndürerek, çarpışmanın en derin noktasına doğru hızla yönelir. O, çelik miğfer altındaki yakışıklı yüzü görür ve gözleri onun çevresinde oğlu Skolot'un tanıdık yüz hatlarını araştırarak fır fır döner. O, artık birkaç Makedon'u atından devirmişti. Onun ağır aygırı da binicisinin öfkesini hissetmiş gibi, kızgınlıktan kuduran, yaralı bir ayı gibi, böğüren, bütün çevresini yıkıp deviren İskit'tin etrafa savurduğu savaşçıların saflarını yararak geçer.

Çifte Boynuzlu yakında... O, şimdi onu alaşağı edecek ve atın toynakları ile ezecektir. Ancak Çifte Boynuzlunun seçkin muhafızları Asya hükümdarına doğru safları yararak yaklaşmakta olan kudurmuş İskit'i fark eder. İriyarı siyah Nubili uçar gibi yaklaşır ve ona şiddetli bir atışla mızrağı fırlatır. Mızrak zırhı sıyırıp geçer, kalçasına değer ve kara aygırın sırtına saplanır. Budaken kafası ters dönen atla birlikte yuvarlanır. Süvari kalabalığı onun üzerinden rüzgâr gibi geçer. Budaken son bakışı ile Kidrey'in alacalı atını tanır. Yere devrilen geniş omuzlu Nubili'ye saplanan mızrak bir an görünüp kaybolur ve sonra karanlık gece Budaken'in gözlerini cübbesi ile örter.

Korumalar, İskender'i savunmak için dövüştükleri İskitlerin, hükümdarlar hükümdarına ulaşmasını güçlükle engeller. Onun atını dizgininden tutup, sıkı bir çember halinde, savaş alanından uçar gibi kaçar ve gerisin geri hızla nehre doğru giderler.

İskender kayığa kadar güçlükle ulaşır. Burada O efebe kayalıklara geri dönmesini ve İskitlerin ne yapmaya çalıştıklarını izlemesini emreder. Kendisi ise akpelin çalıları içine saklanır, korumaları da pelerinlerini açıp onu perdelerler.

— Eczacı-hekim çabuk buraya, Bazilyev'in karnı ağrıyor! İskitler nerede? Diye bağırır onlar.

Gözlerinin altı mavi çemberli benzi solan, İskender korumaların desteği ile kayığa geçer. Kürekçiler iskeleden ayrılır ve diğer sahile yönelerek, küreklere asılırlar.

Makedonların mızraklı öncü piyadeleri hücuma devam eder. Karşı konulamaz olan, onlar arkalarından İskender'in desteğinin olduğuna güvenle durmazlar. Yenilmez İskitlerin bozguna uğramasından büyük mükâfatlar beleyerek, her yöne dağılmış olan hasmın müfrezelerinin peşine düşerler, fakat Makedonların saldırısı kılıcın suya zayıf bir vuruşu gibidir.

İskitler, piyadelerden ve Makedon eterlerinin ağır atlarından büyük bir hızla uzaklaşır ve arkalarında yayılmış olan yavanlara yandan vurmak için dönmeleri emredilen yere doludizgin giderler.

Vahşi çığlıklar onlara karşı çıkar.

Kadın, çocuk ve ihtiyarların bulunduğu arabalar ilerideki boğazda tüm yolu kapatmakta. Ateşler tütmekte, ürken, bağlı öküz ve develer tepinmektedir.

Güneşten kararmış Sak kadınları, arabalarda ağlaşan küçük çocukları yukarı kaldırmakta.

— Daha önce bizi öldürün! Düşmanlara yüz karası göstermeyelim! Savaşçı mısınız siz? Kelleyi yitirmiş nereye uçmaktasınız?

Zayıf bir atta eyere enlemesine oturmuş, elinde sopa bir kadın İskit saflarına doğru doludizgin gelir:

— Mızrakları bize verin! Biz kendimiz dövüşeceğiz! Savaşta öleceğiz!

Kadının boynundan geçmekte olan geniş kayıştaki sopa sallanmakta, o ise kısrağı kamçılar ve İskitlerin kaçışı bırakan saflarının arasından hızla geçer.

Makedonlar uzaklarda, atlarının ayaklarının kırılabileceği yerlerdeki ağır arabaları görür. Savaş başları emirlerini bağırmaya ve süvariler olağanüstü sürat ve ustalıkla geri dönmeye, yeniden saf tutmaya, düzeni de korumaya çalışarak gerisin geri doludizgin koşmaya başlarlar.

İskitler iri bir domuzu sıkıştıran köpek sürüsü gibi fırıl fırıl döner ve Uzaklaşmakta olan Makedon süvarilerinin peşine düşerler.

Makedonlar koşularını yavaş yavaş azaltıp, yaralılarını toplayarak, İskitlilerin yaralılarının işini bitirerek, aynı yoldan gerisin geri nehre doğru yönelirler.

İskitler yeni bir vuruşa hazırlanarak, arkadan bastırır. Şimdi Gelon'un müfrezesi uçar gibi Makedonların üzerine atılacak, halatları kesecek ve o zaman göğüs göğse çarpışmada Çifte Boynuzlunun Asya'daki efendiliğine son vermek mümkün olacaktı.

Fakat Gelon müfreze ile görünmez...

Makedonlar düzensizce sıkıştıran İskitlerin baskısını durdurarak, nehrin geçit yerine serbestçe yaklaşır, onları karşılamaya destek kuvvetleri harekete geçer: okçu ve sapancıların kıvrımlı

hattı, onların arkasında sıkışık saflar halinde, göğüs göğse çarpışmaya hazır, parıldayan bakırlı piyadeler bronz kalkanları siper ederek acele ile yerlerini alır.

Yavanlar acilen gerisin geri kendi sahillerine gider. Son sallar da kızgın, kayalıklı İskit sahilinden uzaklaşıncaya dek, oradan fırlatıcı mancınıklar gümbürtü ile yeniden yağmur gibi ok ve taş atarak İskitleri geri püskürtür...

***

IV
MARAKANDA'DA

Sırtına iki torbalı heybe atılmış ufak boz bir eşek tepeden tepeye tırmanarak Marakanda'ya doğru giden yolda ağır ağır gitmekte. Arkasından da, kafasının çevresine kırmızı bir bez dolamış olan, hırpani elbiseler içinde Spitamen yürümekte. O, dal parçası ile eşeği sürerek düzenli adımlarla yürümekte ve rüzgârın uluması gibi perdeden perdeye geçerek türkü söylemekte.

O, mazgal çıkıntıları arasındaki çatlaklarında sık çalılar bulunan, Marakanda'nın eski sararmış duvarlarına bakar ve hızlı bir rüzgâr esintisi boğucu leş kokusu dalgasını alıp gelince, kaşlarını çatarak başını arkaya çevirir. Genellikle nöbetçilerin dikildiği, açık kapıların yanı başındaki haşlanmış işkembe, kuru üzüm ve tatlı hamur çubuk satıcılarının tezgâhları şimdi bom boştu. Derin teker izleri ile delik deşik yolda rengârenk paçavralar sürünmekte, tek tekerli arabalar yan yatmakta.

Eşek uzun kulaklarını dikip arabayı dolanır ve beyaz bir atın şişmiş cesedi ile burun buruna gelince ürkerek geri çekilir. Bir kıyıda duruşları acayip birkaç adam yatmakta; yolcu taş atınca köpekler onlardan tembel tembel uzaklaşır ve dillerini sarkıtarak durur.

Kapılardan sonra, kaysı ağaçları ile çevrili zanaatkârların ufak ufak evleri başlamakta. Daha önce burada iki kanatlı kapıların önünde, bakırcılar bütün gün oturmakta ve leğenleri, kupaları ya da bronz orakları çekiçlerle döverlerdi. Şimdi ise bir tek bile usta görünmemekte. Küçük kapılar ardına dek açılmış; eşiğin birinde alacalı yorgan durmakta, her yerde saman demetleri, kırık kap kacaklar sürünmekte.

Eşek kil duvar boyunca, dar patikada tıpış tıpış yürür.

Tuhaf sessizlik ve insanların yokluğu, daha önce gülüşen alacalı bulacalı kalabalıkların kesintisiz bir sel gibi aktığı bu kıvrımlı yolları kasvete bürümekte.

Spitamen'in şakağına bir şey şiddetle çarpar ve hafif bir ağaç ok geriye sıçrayarak yere düşer. O, eşeği durdurur ve açık kapıdan girer. "Bu nenin nesi: uyarı işareti mi yoksa bir tuzak mı?" O eşeği bağlar ve ortasında dikdörtgen gölet bulunan bahçeden geçer. Daha önce, bir zamanlar Spitamen buraya gelmişti ve kumaş boyacısı olan ev sahibini de tanımaktadır. Avluda şimdi de boyadan mavileşmiş ipler gerili ve onlarda hala birkaç esmerleşmiş bez parçası asılı.

Fakat ustanın kendisi nerede acaba? Onun pek çok çocuğu olup, yaşlı ve genç kimi kadınlar sürekli keten bezleri çalkamakta idi; nerede onlar? Evin duvarındaki çukur, oyma bir göz gibi sessizce ve kasvetle bakmakta ve tiftik tiftik olmuş buruşuk bir halı da oraya takılıp kalmış.

Önünden yeni bir ok uçarak geçine, Spitamen yaşlı çınar ağacının geniş dişli yaprakları arasındaki kıvırcık saçlı çocuk kafasını fark eder. O kalın bir dalın arkasına saklanmış, kendi yaptığı yayadan ufak ağaç okla nişan almakta. Kinli ufak gözleri parıldamaktadır.

Spitamen yüzünü elleri ile örterek yaklaşır.

— Yaklaşma, yoksa öldürürüm, diyerek ince bir sesle bağırır çocuk.

— Öldürmek için acele etme, ben babanın arkadaşıyım. Ekmek ister misin? Diyerek Spitamen ona kuru bir çörek uzatır.

Çocuk çöreği kapar ve parmaklarında döndürerek, ufak bir vahşi hayvan gibi hırsla dişler ve birdenbire ağlamaya başlar. Şakaklarından akan gözyaşlarını kirli ufak yumrukları ile siler.

— Derdin ne ufaklık, niye ağlıyorsun?

— Burada kalmaktan korkuyorum. Beni yanına al.

— Seni babana götürmemi mi istiyorsun?

— Hayır, babam kuyuda yatıyor, Annam ise gölette. Ben onlara sordum, fakat onlar hiçbir şey söylemiyor. Onları oraya kötü yavanlar attı.

— Tamam, in ağaçtan. Ben seni yanımda götürürüm. Benim eşeğim var, sen ona binersin.

Çocuk çıplak ayakları ile ağacın kabuklarına çevikçe tutunarak yere iner.

— Şimdi benimle yürü, yavanlar uzakta oldukça geride kalma.

Onlar duvar boyunca yönelir ve kapıların arkasında eşeğin olduğu yere doğru gider.

Eşeğin yanında, bakır miğferlerinde atkuyruğu takılı üç yavan dikilmekte ve torbaları araştırmakta.

— Arpa iri, işe yarar.

— Sen, başkalarının evlerinde ne dolanıp duruyorsun? Hırsızlığa mı geldin? Diye bağırır mızrağı kaldıran bir yavan.

— Dur, onun işini bitirmek için acele etme. O benim işime yarar. Hey barbar şarap var mı?.. İçmek istiyorum!.. Ve Makedonyalı fincanı nasıl doldurduğunu ve dudaklarına doğru nasıl götürdüğünü jestle gösterir.

— Ben, onu şimdi bulurum sana.

— Sen Grekçe mi konuşuyorsun? Sen değerli bir uşak olursun!

— Ben kervanla Antiohiya'ya gitmiştim, Helenlerin ilahi dilini konuşmayı orada öğrendim.

Savaşçı miğferini ensesine devirir. Sık kıvırcık sakalın kapladığı yüzü ışıldar.

— Arkadaşlar! Diye bağırır O. "Benim şansım varmış. Kendime iyi bir köle buldum. Ona dilimizi sopa ile belletmek gerekmiyor."

Diğer iki savaşçı eşeği tutar.

— Bizim ise iki torba arpamız var. Zayıflayan atlarımızı besleriz. Bu senin ilahi dillinden daha önemli.

— Hamarat çocuk, sen, galiba atım için arpa da, benim için şarap ta bulabilirsin. Haydi, yaklaş bakalım buraya!

Makedonyalı bir yonga parçası alır, bıçakla ondan kare biçimli ufak bir tahta yapar, onda açtığı küçük bir delikten de kırmızı iplik geçirir.

Ufak tahta parçasına kendi adını kazır: "Breda". Sonra Spitamen'in kulağını sıkıca tutup çeker ve bıçağın ucu ile bir delik açarak ipliği oradan geçirir ve düğümler.

— Sen, şimdi rahat olabilirsin: seni benden kimse alamaz. Sen artık herkese atlı süvari Breda'nın kölesi olduğunu söyle.

Breda kulağına delik açarken, Spitamen büsbütün sakince durur ve esmer yüzü titremeden konuşur:

— Sen şarap istemiştin. Şurada bir mahzen var. Sahibi konuksever birisi idi ve bana da defalarca ikram etmişti. Ben, galiba orada hala, bir güğüm eski şarap bulabilirim.

— Haydi, gidelim, ben senin bana sadık hizmete, dürüstçe başlayışına içeceğim.

Spitamen avludan geçer, yaprak yığının öteye beriye atar ve küçük kare biçimli kapıyı yan tarafa iter. Dibe dayalı çarpık bir merdiven görünür.

O sakince mahzene iner.

— Var! Aşağıdan onun sesi duyulur. Güğümler insan boyunda çok büyük; aktarmak gerek fakat bir kişi baş edemez.

— Tamam, geliyorum, diyerek Bedra mızrağı kapıya dayar ve avucunu kılıcın sapına koyarak, O da mahzene iner.

Çocuk bir ağacın arkasına saklanıp yan tarafta durur ve yavanla yeni arkadaşının dönmesini bekler. Spitamen yalnız çıkar. O derin derin nefes alıp vermekte ve elinde boş ufak bir güğüm tutmaktadır.

— Peki, yavan nerede? Diye sorar çocuk.

— Şarap onun hoşuna gitti ve onu içmek için orada kaldı, sonra da orada uyuyacakmış. Diyerek Spitamen kapıyı kapatır ve onun üzerine yaprakları yeniden serper. "Eğer seni doyurmamı istiyorsan, şimdi vakit kaybetmeden yürüyelim.

Her ikisi de dar kıvrımlı yolda yürümeye başlar. Spitamen'in kanlı kulağında tahta parçası sallanmaktadır. Karşılarına savaşçılar çıkar.

— Şarap var mı? Diye sorar onlar güğümü kaparak.

— Breda için arıyorum, diye yanıtlar Spitamen ve kentin ortasına doğru yürümeye devam eder.

Genellikle halkla dolu olan, tüm kenti baştan aşağı ikiye ayıran ana cadde şimdi boştu. Kimi yerlerde tek tük insanlar duvarlara yapışmış halde yürümekte. Açık birkaç tezgâhın etrafına da Makedonlar yığışmış. Onlar büyük çıkınlar getirmiş, kibirli tüccarlar da[143], rengârenk elbiseleri, yün cübbeleri, uzun yorganları sakin sakin evirip çevirmekte ve onları katlayıp kümeler haline getirmekte.

Talan edilmiş bu eşyalar için tüccarlar gümüş ve bronz paralar ödemekte.

— Bir darik veririm, ister misin?

— Beş parça elbiseye bir darik mi? Hâlbuki her cübbe gibi bir elbise dört darik eder! Diye bağırır savaşçılar.

— İstemiyorsan geri al. Bende elbisenin böylesi o kadar çok ki, artık satın almak istemiyorum. Üstelik senin elbiselerde kan lekesi var. Onları benden şimdi kim satın alır?

Kentin ortasında, iç kalenin yanındaki taş basamaklara nöbetçiler oturmuş, zar atmakta. Spitamen Makedon garnizonunun önemsiz olduğunu fark eder. Hepsi olsa olsa iki üç yüz yaya ve süvaridir. Tüm Makedon ordusu diğer Sogd kentlerini talan etmek için doğuya doğru yoluna devam etmiş.

İç kalenin yolu, eski duvarlarını yarım daire halinde kuşatan derin hendek üzerindeki köprüden geçmekte. Yolun devamında kent nüfusunun en yoğun olduğu, hemen hemen hiç bahçenin olmadığı, evlerin düz damlarının sınırsız bir merdiven gibi üst üste yığıldığı kısım başlamakta. Marakanda Makedonlar tarafından yağma edilirken çıkan yangınlarla kentin yarısı, harap olmuş ve

143. Makedon ordusunu, talan ettikleri eşyaları savaşçılardan satın alan ve satış için diğer kentlere gönderen çok sayıda tüccar sürüsü izler.

yangının kömürlerinden hala yer yer dumanlar tütmekte. Aklını yitirmiş ihtiyarlar ve kuruyup zayıflamış çocuklar, yıkıntılar arasında dolanmakta, yiyecek bir şeyler arayarak ve yanık bez parçalarını çekip çıkartarak yıkıntıları karıştırmakta.

Spitamen şimdi boş olan ticaret merkezinden geçer ve filozof arkadaşı Tsen Tszı'nın yaşadığı sokağa sapar. Ev boştur, mal dolu ambarların yerinde, yamulmuş, kararmış sütunlar fırlak fırlak dikilmekte. Mahzenden ürkek ürkek dışarılara bakmakta olan, yaşlı Hindu uşak Spitamen'i tanıyınca koşarak yaklaşır ve göğsüne yaslanır.

— Sen de mi acıya boğuldun, der ihtiyar hıçkırarak ve avcının kulağına asılı tahta parçasını işaret edrek.

— Bu, acının sadece yarısı diyerek aldırmazca yanıtlar Spitamen. "Peki, senin bilge öğretmenin nerede?"

Uşak:

— Bilmiyorum. Çapulcular bizim sokağa geldiği zaman, öğretmen sandaletlerini bağladı, asasını aldı ve ketten çıktı gitti. O geri dönmedi, sağ olup olmadığını da bilmiyorum.

Spitamen binaların alevlerinin harareti ile yaprakları buruşmuş olan, budanmış ağaçların olduğu bahçeye gider. Havuzdaki kırmızı balıkların bir kısmı beyaz karınları yukarı gelerek suyun yüzüne çıkmış, sadece Buda'nın taş heykeli eskisi gibi yüzünün alaycı somurtkanlığı ile durmakta.

Spitamen'in cübbesinin eteği ucundan tutarak onu izleyen çocuk, Tsen Tsızı'nın el yazısı parşömen yapraklarından yola dağılmış olan birkaçını bulur. Spitamen onları özenle düzeltir ve koynuna sokar. Avcı ile çocuk duvarın yıkılan yerinden süzülerek terk edilmiş bir bahçeye geçer, sonra da kentin kenar bölgesine kumlu tepeliklerin başladığı yere çıkar.

Spitamen orada süvari grubu gelinceye kadar bekler. Süvarilerin elbiseleri eski püskü, fakat onların hepsinin mızrakları, yayları ve okları iyidir.

— Yavanlar şimdi kentte keneler gibi dağılmış durumda, onlar canlı olarak yakalanmaya değmez. Bizim ana meydana dek

gizlice varmamız ve kaleye gidiş yolunu yavanlara kapamamız gerek. Ana müfreze nerede?

— Tepenin arkasında, Altınlı nehrin kamışlıklarında.

— Onları çağırın, yavanlar hiçbir şey beklememekte.

— Spitamen, kulağındaki yeni küpe neyin nesi? Diyerek gülümser süvariler.

— Bu, benim Grekçe biliyor olmamın mükâfatı.

Spitamen ona getirilen yüksek kırmızımsı ata biner, kılıçlı kuşağı kuşanır ve mızrağı eline alır.

— Kukey, bu çocuğu ata yanına al. Bu büyüdüğünde iyi bir köylü savunucusu olur.

Tepenin arkasından Spitamen'in yoldaşları birbiri ardınca görünür ve duvarın yıkık yerinden hızla kente dalarlar.

***

V
ÇARPIŞMADAN SONRA

Budaken gözlerini açar. Ortalık karanlıktır. Bir şeyler ona ağırlık yapmakta, bacakları dayanılmaz derece de ağrımakta ve O kımıldayamamakta, ellerini de hissetmemektedir. Sadece gözleri bacakları üzerinde enlemesine yatan büyük bir gövdeyi görür. Üzerindeki gökyüzü kararmaya devam eder. Yıldızlar gökyüzünde oradan oraya kayarak parıldamakta.

Budaken başını biraz kaldırır, son takati ile başını çevirir ve onu yeniden taşların üzerine bırakır.

Şimdi onun bakışı, dağlara dayanmakta olan ovayı kucaklamaya başlar. Belirsiz sis perçemleri yüzmekte ve yerden uzaklaşmakta. Ay duman rengi örümcek ağından sıyrılıp çıkmakta ve siyahımsı mavi gökyüzünde kılıçla koparılmış bir baş gibi yuvarlanmakta.

Ayakları üzerine uzanan gövde de neyin nesi? O, artık atın sağrısını ayırt etmeye başlar, toynağı bükük bir ayak göğe doğru dikilmekte. Atın ayakları kımıldanmaya ve sallanmaya tüm gövdesi titremeye başlar. Budaken boğuk bir sesle inler. Mırıldanma, homurtu ve pençelerin tırmalayışları duyulur.

Fakat insanlar nerede? Nereye çekilip gittiler? Onlar binlerce idiler, Saklar ve İskit oklarının işlemediği zırhlar içindeki şu kibirli yavanlar.

Budaken etrafına bakınır. Sisler ovadan kopup yükselmekte ve gökyüzünde yüzmekte. Siyah gölgeler hareket etmekte: onlar, sivri burunlarını toprağa sokup, sürü sürü, sessizce birbiri ardı-

na gizlice süzülüp geçmekte. Bunlar kurt. Onlar sürüler halinde toplanmakta ve Saklar sefere çıktığı zaman, gizlice onların izini sürmekte.

Şimdi buradakiler onlar değil mi? Fakat kollarında niçin güç yok? Vahşi hayvanlar Budaken'in yüzünü kemirebilir: O şimdi onları daha önce olduğu gibi elleri ile boğacak güçte değil...

Budaken bütün gücünü toparlar ve inleyerek başını kaldırır. Yanı başında bir taş görür. Hayır, o taş değil. Birisi ısrarla ona bakmakta. Bu siyah yüz de kimin ola? Pörtlek gözlerinin akı parlak bir çember gibi. Dişler geniş geniş gülümsemekte. Siyah boynunda boncuk-kabuklar ağarmakta. Kim bu? O niçin ısrarla bakıyor da konuşmuyor? Makedon hükümdarına yönelen, Budaken'in savaş sopasına engel olmak için, ona yandan saldıran, siyah derili savaşçıyı Budaken hatırlar. O şimdi bir kardeş gibi Budaken'le yan yana yatmakta ve gözlerinde şaşkınlık okunmakta: O artık Çinvad'ın köprüsünü ve onun arkasındaki, ölümsüzlük veren ve acıları unutturan, altı akıntılı suyun üzerine eğilmiş söğüt ağaçlarını görmüştür.

Savaş meydanında ölen bütün bahadırların buluttan tepelerde oturarak ve daima boza dolu kâselerle kendi seferlerini anarak sonsuz sevinç aldıkları yer olan Çinvad'ın köprüsüne Budaken ne zaman ulaşacak acaba? Onu çadırlara doğru çeken ne? "Ben Çifte Boynuzlunun arkadaşıyım. Yavanların kırmızı elbisesini giyiyor ve yüzüklerini takıyorum. Ben Asya hükümdarının özgür Saklara zincir takmasına yardım ediyorum..." diyerek fısıldayan oğlu Skolot'ın sinsi sinsi gülen genç yüzü karşısında belirir.

Şiddetle kabaran bir hırıltı Budaken'in göğsünden fırlayıp çıkar, O boğazındaki kanı hisseder. Gökyüzü, ay ve at ayağı takla atmakta, ortadan kaybolmakta ve gözlerini tekrar derin, dipsiz bir loşluk bürümekte...

Parlak güneş gözleri öyle kamaştırmakta ki gözkapaklarını aralamak zordur. Kirpikler sanki kalın sırıklardan çit gibidir ve onların gerisinde de portakal rengi gökyüzü yanmakta. Budaken gözlerinden birini aralar.

Göğsünde bir kuş oturmakta. O sanki parlak ışınların aydınlattığı, maviye çalar siyah renkte, yarım gökyüzü kadar kocaman bir kuştur. O uzun gagasını geriye döndürür ve yuvarlak gözle gözlemler.

Bu bir karga. O, Budaken'in yüzüne doğru ihtiyatlı bir adım atar ve gagasını tekrar geriye döndürüp keskin gözü ile dikkatle etrafı tarar.

Budaken gözlerini süzer... Yüzünde kanatların serin esintisini hisseder. Kuş sıçrar ve atın karnına konmuş olan karga sürüsünün olduğu tarafa uçup onlara katılır. Kuşlar ürküntü gak gaklarıyla havalanarak uçuşurlar ve çıplak boyunlu kocaman bir kartal atın gövdesine konar.

O güçlü kanatlarını örtüp aşağı doğru bükük gagalı başını sağa sola döndürerek kibirle çevreye bakınır.

"O artık doymuş, bu nedenle de gagalamıyor." Diyen düşünce Budaken'in kafasından bir an gelip geçer ve O yeniden hafif bir uykuya dalar. Artık hiçbir şey onun için fark etmemekte... Çinvad'ın köprüsü en güzelidir. O tamamen kristal iplikten yapılmadır ve onda beyaz kabuklar dizilidir. İpler gök mavisi uçurumun üzerinde gerilidir. Rüzgar da bu boncukları sallamakta... Onlar acaba Budaken gibi ağır bir savaşçıya dayanır mı?

...Buraya eğer Saklar gelirse onlar Budaken'i atın altından çıkarır ve belkide onu kurtarırlar. Eğer Makedonlar gelirse, onun işini bitirirler. Eğer serseri Dahlar gelirse onlar kamış kementle onu boğar, elbisesini, kolyesini ve çizmelerini çıkarır ve altın gemi çalarlar. Ölmüş savaşçıları soymaya çarpışmadan sonra Dahlar gelmekte.

Adımlar ve hafif sesler. Onlar ne taşımakta: ölüm mü yoksa kurtuluş mu? Fark etmez. Hatta bir insan sesi duymak, canlı bir yüz görmek. Budaken'e artık gözlerini açmak bile zordur. Gün boyu at sineklerinin ısırdığı göz kapakları şişmişti. Adımlar daha yakınlarda. Taşlar üzerinde ayakların yumuşak hışırtısı. Yüzüne birinin eli dokunur ve birbirine yapışmış irinli göz kapaklarını açmayı dener...

— Baba sağ mısın? Sen beni duymadan önce ruhun vücudundan uçup gitmesin diye, avucumla ağzını kapamama izin ver. Bu ben, Skolot'ım, ben esirlikten kaçtım. Ben seni bulmak için bütün vadiyi dolandım ve bütün çalıları yokladım. Baba, cesur gözlerini aç... Senin Skolot'ın karşında.

Budaken'in boğazından boğuk bir inleme çıkar.

— O sağ. Saklar sağlam savaşçıdır, diye fısıldar yaşlı bir ses. "O eğer inliyorsa, sonra da konuşacaktır. Önce atı yuvarlayalım, sonra da onu elimizin üzerinde taşırız."

Budaken'in şişmiş yüzünde soğuk su akar, gözlerini yıkar ve O ağır göz kapaklarını açar.

Zayıf, saçları darmadağınık Skolot karşısındadır. Onun elbisesi de paramparçadır. Yüzü ve çıplak kolları kirli ve çizikler içinde.

Yanı başında zayıf, çıkık alınlı, uzun düz kır saçlı bir ihtiyar. Onun sırtında Dahların deri elbisesi ve kuş tırnaklarından kolyesi var.

— Bu ihtiyar Dalı, seni iyileştirecek. O, bir bilge ve savaş yaralarını iyileştirmeyi biliyor.

— Skolot! Gerçeği söyle, sen öz kabileye ihanet ettin mi?

— Baba, onlar benim bütün yolları, bütün su kaynaklarını, bizim savaş gücümüzü anlatmamı istediler. Onlar beyler üstünde Sak beyi olacağıma söz verdiler. Fakat ben onlara gerçeğin zerresini bile söylemedim ve öz steplere kaçabileceğim zamanı, dakikayı bekledim. Gecenin sessizliğinde nihayet, Yaksart'tan bizim aygırların kişnemesini işittiğim ve tepelerdeki alarm alevlerini gördüğüm zaman nehre atladım. Onu yüzerek geçtim, benim omuzlarımdaki üç yara bu güne dek beni kovalamakta olan yavanların okundan...

— Yavanlar nerede?

— Hepsi nehrin gerisine geri döndü ve Sak kılıçlarından aldıkları yaraları iyileştiriyorlar.

— Peki, Gelon?

— Gelon bize ihanet etti. O kendi müfrezesini vadiye götürdü, kendisi ise Çifte Boynuzlunun tarafına geçti.

— Tohar, köpek! O, Çifte Boynuzluyu canlı yakalayabilirdi, şimdi ise onun pençelerini yalıyor. Benim kara yağız nerede?

— Kara yağız doludizgin Çinvad köprüsüne doğru gitti, burada senin ayaklarında ise onun ölü gövdesi yatmakta.

Budaken sessizliğe gömülür. Onun gözleri yeniden yumulur ve Skolot endişe ile yılışık mavi sinekleri kovalar.

Nihayet Budaken'in dudakları hafifçe mırıldanır:

— Oğlum, ben şimdi huzur içinde Çinvad köprüsüne adım atabilirim...

***

VI
"DAHA İLERİ GİTMEYELİM"

İskitlerle nehrin öbür kıyısındaki çarpışmadan bu yana Bazilyev'in çadırına hiç kimseyi bırakmazlar. Ana giriş yerinde ağır Pers halısı asılı ve onun önünde, miğferleri savaş durumundaymış gibi yüzlerine kadar indirmiş ve mızrakları sağ ayaklarına dayamış Makedon nöbetçiler put gibi durmakta.

Nöbetçiler birkaç kez değiştirilmiş fakat onların hiçbiri Bazilyev'i hala görmemişti. Bazilyev'le görüşmek isteyen herkes, asil eterler de, müfrezelerden seçilen sıradan savaşçılar da, sefer durumunun yazıcı başkanı Evmen'in bitişikteki çadırına gelmekte.

— Doktor ve falcı-rahipten başka hiç kimseyi Bazilyev kabul etmez.

— O yaralı mı, yoksa hasta mı?

— Karnı ağrıyor, diyerek kuru bir sesle yanıtlar Evmen.

Herkes, Bazilyev'in ısrarcı inadını bildiğinden, feryat ve inleme uğultularının olduğu yerdeki kendi çadırına döner. Bu çarpışmadan sonra ki yaralılar, daha önceki savaşlarda olduğu gibi değil, pek çoktur. İskit oklarının açtığı yaralar iltihaplanmakta, şişmekte ve gözleri dışarı fırlamış savaşçılar anlaşılmaz sözler bağırarak, sıtma nöbetine tutulmuş gibi ateşler içinde kıvranmakta.

Eczacı hekimler yaralıları dolanmakta, iltihapları sıkıp çıkarmakta, iyileştirici merhemler sürmekte, ıstırap çekenleri sağlığına kavuşturan tanrı Asklepiya'ya dualar mırıldanmakta. Fakat kemikleri kıran, kancalı İskit mızrak ve savaş sopalarının darbeleri hala korkutucu idi. Eczacı hekimler açık ve derin yaraları

dikmişte olsa, yaralılar daima sakat kalacaktı ve artık savaşları hiç düşünmeden, Sogdina'da kendilerine nerede toprak verileceğini ve ne kadar köle alacaklarını tartışıyorlardı.

Asya seferine son verme zamanının geldiği, Sogdlar'daki toprakların, vatanlarında, Makedonya yahut Grekya'nın kayalıklarındaki olmayıp çok verimli olduğu ve Bazilyev'e hizmetlerine karşılık savaşçıların mükafat olarak altın rengi buğdayı da, al renkli elmaları da, sağlık için faydalı soğan ve sarımsağı da bol bol alma zamanın geldiği bütün kampta yüksek sesle konuşuluyordu. Savaş gazileri sahip olmak istedikleri her şeyi, uzun boynuzlu öküzleri de, güzel atları da, uzun saç örgülü, siyah gözlü, on altı yaşlı Sogd kızlarını da sıralıyordu.

Savaşçılar, "yalnız kötü olan bir şey var", diyerek şikâyetleşmekte:

— Makedon ve Greklerin, Asya'nın bütün halklarının efendisi olmasına tanrıların karar verdiğini unutarak, binilmemiş atlar gibi hala fazlasıyla isyankâr olan Sogd köylüleri, topraklarını vermek istemeyerek, onlara sıkıca yapışmakta, kurtlar gibi bize yan gözle bakmakta.

— Makedonların Sogd köylerine tek başlarına gitmeleri çok tehlikeli, gidenler izsiz tozsuz kaybolmakta, diyerek konuşmakta diğerleri. "Bütün bunları, başlarında vahşi bir hayvan haline de, kuşa haline de, akrep haline de gelebilen ele avuca sığmaz Spitamen'in bulunduğu eşkıya çetesi yapmakta, diyorlar."

"Daha ileri gitmenin anlamı yok, durma zamanı geldi!" sözleri kampın ortak sesidir:

— İskitlerin topraklarında ise burnunu sokacak bir şey yok. Orada bizim kazancımız ne olabilir? Kuyuların suyu tuzlu, sarımsak yetişmiyor, üstüne bindikleri öküzler ayı gibi tüylü, İskitler atlarını inek gibi sağmakta. Hayır, artık durma ve zapt edilen toprağın savaşçılar arasında pay edilme zamanı geldi.

Çarpışmadan iki gün sonra, yüksek Makedon komutanlar Evmen'in çadırına gelir. Bodur, şişman boyunlu, iri, ileri çıkık çeneli, güçlü omuzlu Makedonlar ağır öküz adımları ile yürür.

Onlar yumruklarını böğürlerine dayamış olarak, çadıra girip Evmen'i kuşatırlar.

Çadırın kenarlarında tombul deri kutular, harf sırasına uygun olarak, birbirlerinin yanında put gibi dikili durmakta; onlarda Pers satraplarına ulaştırılan, Makedon episkoplarının[144] hesaplarının bulunduğu tomarlar muhafaza edilmekte. Büyük Pers hükümdarlığının bütün ana yollarına dağılmış olan Makedon müfrezelerinin komutanlarının mektupları da, Suriye, Finike, Mısır idarecilerinin gönderdiği haberler de burada muhafaza edilmekte. Ve nihayet Bazilyev'in seferlerinin ayrıntılı tasvir de, "cihan fatihinin" ne bir tek adımının, ne de bir tek sözünün iz bırakmadan gelecek kuşaklar için kaybolmaması için, özdeyişli Anaksimen, Kalisfen, Marsiy, Hares ve diğerleri tarafından özetlendi.

Yüzü yorgun, kırışık izleri dolu, kötü tıraşlı olan Evmen, pars postunu örtünüp sedire uzanmış, karışsında halıya oturan dört köle-yazıcı da onun dikte ettiklerini parşömen kâğıda aynı anda kaydetmekte.

— "Barbarlar bizim yenilmez savaşçılarımızın ne bakışlarına, ne çığlıklarına, ne de güçlü darbelerine dayanamadı. Onlar var güçleri ile kaçıştı. Kızgın savaşçılar onları gece yarısına dek takip etti. Bütün barbarlar Makedonlara hiçbir şeyin karşı koyamayacağını gördü..." İşte böyle, ben Bazilyev'in hoşlanacağı tarzda dikte ediyorum.

— Evmen, ne yapıyor Bazilyev?

— Silah temizliyor. Silah temizlemeye Bazilyev'in kendisi başladığı zaman ise onun gazap içinde olduğu ve öfkesini boşaltacağı birini bekliyor olduğu anlamındadır.

— Bırak öfkelensin. Bizim için fark etmez, onunla konuşmamız gerek.

Evmen asılı bronz kalkana vurunca, Bazilyev'in yanından hiç ayrılmayan, sınanmış savaşçılardan biri koşarak çadıra girer. Savaşçı koyu kırmızı çadıra süzülerek geçer ve dönünce Asya hükümdarının gelmiş olanların hepsini yanına çağırdığını ilan eder.

144. Episkop: gözcü, müfettiş.

Makedonlar cübbelerinin kırışıklarını düzelterek ve öksürerek bir biri ardından Pers halısının arkasına geçerler.

Gök mavisi yelek giymiş olan Bazilyev portatif bir taburede oturmakta. Onun kolları dirseklerine dek domuz yağı ve kire bulanmış. Karşısında diz çökmüş, zayıf boynu damarlı sıska bir ihtiyar silahtar-Pers durmakta. Başının çevresindeki kemer kırlaşmış kıvırcık saçlarını desteklemekte.

Bazilyev içeri girenlerin her birinin üzerinde somurtkan, kuşkulu bakışını gezdirir. "Ömrün uzun olsun!" diyen Makedon selamına karşılık, Grekçe kısaca "Hayrete!" diyen güzel hatlı dudaklar aralanır.

— Yaralılar çok mu? Diye sorar İskender.

— Okla yaralanmamış olanlar seyrek, İskitler ıskalamadan atış yapıyor. Atlarımızın hemen hemen hepsi yaralı.

— Bu kötü. Benim için şimdi bir at onluk savaşçıdan daha önemli. Peki, ele geçirilen İskit atları işe yaramaz mı?

— Onlarla baş edilemiyor, köpek gibi ısırıyor, oldukları yerde keçi gibi hopluyor ve süvarileri fırlatıp atıyorlar.

Herkesin utanmazca dalkavukluğundan dolayı küçümsediği Peritakena yılışarak konuşur.

— Ey, Amonun şanlı oğlu! Ben senin şahane gözlerinde İskitleri ardıç kuşlarının sürüsü gibi dağıtacak olan şahane bir plan düşündüğünü görüyorum.

İskender susar, bez parçasını tuğla tozuna batırarak kılıcı özenle siler:

— Peki, sen ne diyorsun Nikanor? İskitleri ezmek için ne yapmak gerek?

Yaşlıca geniş omuzlu Makedon yuvarlak dik kafasını eğer:

— Bizi yüz yıl hatırlamaları için onları kırmak çok iyi olur.

İskender silkinip canlanır:

— Ben de aynısını düşünüyorum. Sefere devam etmek gerek. İskitlerin en can alıcı yerlerine dalmak, onların Çaç kalesini yerle bir etmek gerek.

— Bazilyev'in alevlenen huyunu bilen diğer Makedonyalılar susar. Onların öküzgözü gibi pörtlek gözleri duygularını ele vermemekte.

— Peki, niye susuyorsunuz? Ptolomey yoksa şimdi daha ileri gitmemek mi gerek?

— Denedik işte, hiçbir sonuç da alamadık. Biz onlarla savaşamayız.

— Niçin?

— Pekâlâ, bizim alışkın olduğumuz zafer acaba böyle mi? Diye sorar esmer derisinden dolayı Kara lakabı takılan Klit. İskitlerle savaşmak tıpkı yaban domuzunun kartallarla savaşması gibi. Biz İskitleri kovalıyoruz, onlar uçuşan kuşlar gibi dağılıyor, çok geçmeden de hem dönüyor, hem de başka taraflardan saldırıyorlar. Durmak gerekli, çünkü...

"Dur Klit!", diyerek sözünü keser Evmen. O, Baziyev'in emirlerini uygulamayı tercih ederek kendi fikrini çok seyrek ifade etmektedir, bu nedenle kalem odası başkanın söyleyeceğine herkes dikkatle kulak verir:

— Ne istediğini söyle bana Bazilyev. Elbette, ben senin İskitleri parçalayabileceğinden ve onların Çaç kalesini de, Rosanaki ve diğer kentlerini de işgal edebileceğine şüphe duymuyorum. Fakat sen susuz çölün efendisi olmaya ve Makedon savaşçılarını kısrakları sağmaya zorlamaya mı heves ediyorsun? (Peritakena ve Nikanor bu şerefli işle uğraşmaya zaten hazırlar.) Ya da sen, Pers hükümdarlarının filleri, tavus kuşlarını, elmasları, renkli taşları, Seylan inci ve mucizevî kumaşlarını aldıkları yer olan, Hindistan gibi zengin, daha çok verimli ülkenin sahibi mi olmayı mı istersin? Böylesi şeyler, kuru İskit peynirinden ve kısrak sütünden daha iyi olmaz mı?

— Fakat İskitler karşımızda iken, Hindistan hakkında konuşmak olacak şey mi! Diye kızarak yanıtlar Nikanor. "Şimdi biz eğer Hindistan'a dönersek, İskitler bizim onlardan korktuğumuzu düşünecek ve peşimize takılacaklardır.

Evmen omuzlarını silker:

— Onlar niçin bizimle birlikte değil de, bizim peşimizden gelsinler?

— İskender tuğlayı sıyırmayı bırakır ve hayretle gözlerini Evmen'e kaldırır:

— Sen İskitlerin görüşmelere geleceğini mi düşünüyorsun?

— Sıradan İskitler dalaşmak istiyor, fakat onları beyler yönetir. Ve ben senin baban, hükümdar Filip'in bilgece kurallarını hatırlatayım. O: "Hücumla ele geçirilmesi mümkün olmayan kale duvarlarını, altın yüklü eşek kolayca aşar." Dememiş miydi?

— Ben de aynısını düşünüyorum! Diye haykırır yerinden sıçrayan İskender. "Bizim İskit süvarilerinin ordusunu ayartmamız lazım. Hem bunlar gerçek savaşçılar! Gefestion altınlara acıma! Beylerden başla, altın mangırın tıngırtısını bütün beyler sever."

Çadıra bir savaşçı girer ve toza bulanmış Pers elbisesi içindeki ulağı içeri alır.

Ulak, acili yet işareti olarak, sanki elindeki tomarı yere atmak istiyormuş gibi yukarı kaldırır ve onu Bazilyev'e verir. Bundan sonra O sallanır ve kendini kaybederek düşer.

Herkes, İskender'in balmumu mührü kopartışını ve kaşlarını çatıp hızla yazılmış Grekçe satırları süratle okuyuşunu izleyerek, sessizliğe gömülür. Bazilyev elini sallayarak: "Götürün buradan ulağı. Ona mükâfat verin!" Der, askerler de onu dışarı taşır. Bazilyev devam eder:

— Ben üç ihbar aldım. Marakanda Spitamen'in başında olduğu, ayaklanan Sogd çetesi tarafından kuşatılmış. Yine Spitamen'in komutası altındaki çete, atlara yem bulmak için bir köye giden altmış kişilik Makedon müfrezesinin tamamı kılıçtan geçirilmiş. Nihayet Nautaki çevresinde, Ekbetena'dan gelmekte olan benim kervanıma gene Spitamen'in komutası altındaki çete saldırmış ve yağmalamış. Üç yerde birden ortaya çıkan, bu Spitamen kim olmakta? Bu insan-tanrı mı yoksa üç insan mı? Tercüman!

Evmen perdeyi kenara çekip bağırır:

— Yakir!

Bakır çemberle sıkıca bağlanmış kıvrım kıvrım saçları, şapka gibi olan, solgun mat yüzlü, ince yapılı, genç bir Suriyeli girişte diz çöker.

Makedonlar birbirine bakar ve yuvarlak kafalarını sallarlar. Baziyev, ayakucunda halıda oturmakta olan, yaşlı silahtar-Pers'e doğru eğilir ve onu ayağı ile dürter:

— Ey, babalık! Spitamen'in kim olduğunu sen biliyor musun?

Spitamen'in kim olduğunu hatırlamak, sanki ona büyük bir zorluk veriyormuş gibi, ihtiyarın alnında sayısız kırışıklık belirir.

— Spitamen, O güneş gibi ışıldayandır, O, hiçbir şeyden korkmayan yiğittir.

— Peki, Spitamen ne kadar, bir kişi mi yoksa pek çok kişi mi?

İhtiyar ellerini karnı üzerine koyar ve özür diler gibi konuşur:

— Kızma, lütfen bana, ama ben onu bilmem.

— Nerede Pers beyleri? Ne yapıyor onlar? Onlar hiçbir fayda sağlamadan, şölen hayatı sürdürüyor. Çağırın onları buraya.

Bazilyev'in emri çarçabuk yerine getirilirken, yavaşlıklarından dolayı onlara kılıcın sapını dürterler.

Uykudan şişmiş yüzleri ve düzensizce giydikleri elbiseler içinde altı Pers beyi görünür.

İskender, soğuk bakışı altında kâh bir ayağına, kâh diğer ayağına dayanan ve geri geri çekilen, derisi pörsümüş şişman Datafern'e, gözlerini kısarak diker.

— Sen biliyor musun Spitamen'i?

Datafern diğer beylere bakınır.

— Kim bu Spitamen? Siz böyle birini duydunuz mu? Diye fısıldayarak sorar O.

— Sizin köylüleri ayaklandıran ve onlarla benim savaşçılarıma saldıran bu Spitamen de kim oluyor? Siz hep hiçbir şey bilmiyorsunuz! Böylesi yardımcılar benim neyime?

— Ah yüce kişi, ah en güzel kişi! Diye konuşmaya başlar beyler. "Sana gerekli olanı emret, biz hepsini yaparız."

— Spitamen, bu, galiba, daima büyük yollarda sürten eşkıyalardan biri, der. Eski satrap Farah. "Senin yenilmez Makedonyalılarından bize bir müfreze ver, yedi gün sonra bizde onu bağlanmış olarak senin ayaklarının önüne atalım."

— Yedi gün sonra Spitamen'in ya canlı olarak, ya da kafasının burada, benim önümde olmasına dikkat edin, aksi halde siz başlarınızı kaybedersiniz.

— Aynı gün bin kişilik Makedon süvarisi, Marakanda yönünde acilen yola çıkar. Müfreze komutanı Menedem'in yanında Farnuh gider, O, Spitamen'in bütün tuzaklarını bildiğine inandırır ve gecikmeden onu canlı olarak yakalamaya söz verir.

***

VII
SPİTAMEN'İN AVI

Farnuh söz verdiği gibi yedi gün içinde Spitamen'i yakalamayı başaramaz. Farnuh'un birlikte gittiği Menedem'in bin kişilik süvari birliği Marakanda'nın duvarlarına vardığı zaman, Spitamen'in müfrezesi artık oralarda görünmüyordu. İç kalenin kapılarından, bütün atları yiyip tükettikleri için, sıçan ve çekirge yemeye başlayan ve teslim olma noktasına gelmiş olan, bitkin, ayakta güçlükle duran savaşçılar çıkar.

Menedem kendi binliği ile kuzeye doğru, Asya hükümdarına itaat etmeyen Spitamen'in küstah asilerin gittiği yöne doğru doludizgin gider. Fakat bütün müfrezeden ancak birkaç süvari güçlükle, zar zor geri döner.

— Bütün müfreze kılıçtan geçirildi, bir kısmı da Altın nehrin bataklık selinde boğuldu. Diye anlatır süvariler. "İskit müfrezeleri Spitamen'e yardım etti. Biz ancak atlarımızın dayanıklılığı ve sürati sayesinde kurtulabildik."

— Peki, Farnuh nerede?

— İskitler, Farnuh'u ayaklarından vahşi bir atın kuyruğuna baladılar ve onu stepe doğru sürdüler.

Spitamen'in atlıları kentten rüzgâr gibi geçmeye ve bütün yol kavşaklarını tutmaya başladığı zaman, Makedonlar yeniden iç kaleye sığınırlar.

İskender kendi adını vererek inşa ettiği yeni kent İskenderiye'nin bulunduğu yer olan Vankat'da kalmaya devam eder. Onun tarafına geçmiş olan Tohar beyi Gelon aracılığı ile O, İskit beyleri ile "Dostluk Birliği" kurmak için görüşmeleri sürdürür ve casuslardan doğuya doğru giden yolları öğrenir.

Spitamen'i cezalandırmak için gönderilen, Farnuh'un müfrezesinin imha edilişine dair haber İskender'i kızdırır. Doğuya doğru daha da ilerlemeye dair planlar durdurulur. Bazilyev hızla ordunun en hareketli kısmı ile Spitamen'in yeniden kuşattığı Makedon garnizonunun bulunduğu yer olan Marakanda'ya yönelir.

Kıymetli hediyeler alan İskit beyleri, sadakat işareti olarak İskender'le mızrakları değiş tokuş edip, yeni İskenderiye kentini tehdit etmeyeceklerine ve Yaksart nehrinin karşı yakasına geçmeyeceklerine yemin ederler.

İskender bütün atlıları ile uzaklaşan Spitamen'in izini sürmeye başlar ve Farnuh'un müfrezsinin imha edildiği yere gelince, ölmüş savaşçıların cesetlerini çarçabuk gömer. O çöllü ovada koşturmaya devam eder, fakat Spitamen'in hiçbir izini bulamaz.

Ona sadece, kül rengi bir deveyi dizgininden çekip tek başına götürmekte olan genç bir İskit'le rast gelir. Hörgüçler arasında da genç kadınla, bir çocuk oturmaktadır.

— Burada ben hiçbir süvari görmedim, diye anlatır göçebe. "Burada başlayan çölü, susuzluk ve boğucu sıcaktan mahvolmamak için biz vakit kaybetmeden geçmeye çalışırız.

— Peki, böylesine bir çölde dolanıp durmaya seni zorlayan ne? Diye sorar Bazilyev. "Altın nehrin bereketli vadilerinde otursan daha iyi olmaz mı?"

— Toprak burada hiç kimseye ait değil, orada ise bütün toprağı, beyler kendi aralarında paylaştı.

— Adın ne senin, özgür barbar?

— Benim adım Levşe-Şeppe, çünkü sürücünün kırbacı koyunları sağa doğru sürmeye başladığı zaman ben sola doğru gitmeyi severim. Der. Ve zırhları içinde parıldayan süvarilere aldırmadan, devesi ile adımları ölçülü yürüyüşüne devam eder.

— Bu barbarın ne denli anlamsız bir yüzü var! Diyerek Peritakena gözlemini söyler.

— O deveden sadece konuşmasını bilmekle ayırt olmakta, der İskender. "Fakat ben Spitamen'i gene de yakalayacak ve kazığa oturtacağım. Galiba O, bu kısrak sağıcısı gibi salak değildir."

Ordusu ile Marakanda'ya dönen İskender'in durumu, kızgın kömür çemberinin içine düşen yılının hali gibidir. Tüm çevrede, Sogdiana'da da, Baktriy'de de isyanlar alevlenir.

Köylüler dağlara ve ormanlara kaçar ve Makedonların sefer halindeki erzaklarına saldırır.

İskender, askerleri ile çarpışmaların olduğu köyleri acımasızca ezer. O Grekya'dan yeni destek kuvvetleri olarak, genç Makedon ve ücretli Grekleri getirtir.

Nihayet O en kararlı tedbirlerle ülkede sükûnet sağlamaya karar verir. Sogdiana'yı bölümlere ayırır ve kararlaştırılan günde oraya gönderilen müfrezeler istisnasız bütün yetişkin ahaliyi kılıçtan geçirecektir.

İskender ayrı bir müfreze ile Kureşeta ve diğer yakılıp yıkılan kent ahalilerinin saklandıkları dağlara doğru harekete geçer. Onun savaşçıları oradan zengin ganimetlerle döner, Bazilyev'in kendisi ise Pers bey kızı Rokşanek'i getirir ve onu kendisinin karısı yapacağını ilan eder. "Benim evlenmem Asya ve Avrupa'yı birleştirecek." Diyerek ilan eder:

— Sogd beyleri, onların bey kızı hükümdarlar hükümdarının karısı olunca artık beni yabanı olarak saymayacak. Ahali'nin ise hesaba katılacak yanı yok, onların yarısı toprağın içinde sakinleşti, diğer yarısı için de, düğün günümde göz kamaştırıcı oyunlar, savaşçıların at yarışları ve başka eğlenceler düzenleyeceğim.

Spitamen başarılı hücumları ile kendini hatırlatmaya devam eder ve İskender Pers beylerini yeniden yanına çağırtır.

— Aptal Farnuh'un söz verdiği gibi, yedi gün değil, artık yedi ay geçmiş bulunuyor. Siz gene, bu güne dek Spitamen'i tuzağa da düşüremediniz, bana da getiremediniz. Ben size ölümlülerin en kurnazı olan adamı yardım olarak vereceğim. O karanlık ve kötü ruhun yaratığı, ele geçmez Spitamen'i sizin bulup yakalamanıza yardım edecek.

Ve uşaklar, meydanlarda kehanette bulunurken, hastalar için iyileştirici ilaçlar verirken ve bir deli gibi dünyanın yakında yok olacağını söylerken sık sık gördükleri oradan oraya sürten atravanı salona getirir.

Uzun boylu ve bir iskelet gibi zayıf, kirden simsiyah, boz rengi kıvırcık saç örgüleri kemerine dek uzamış, yün paçavralar içinde O iri hararetli gözlerle bakar ve karanlık yüzünde uzun sarı deve dişleri ayırt edilir. Kendini tanrının hizmetine adayan biri olarak, doğumundan bu yana kesmediği ayaklarındaki eğri büğrü tırnaklar, O beylere doğru yaklaşırken taş döşemede takırdar.

— Spitamen'i yakalamak mı? Tamam, ben yapabilirim, ben her şey yapabilirim, diyerek konuşur atravan ve onun büyük ağzı kulaklarına dek gerilir. "Fakat onu yakalar yakalamaz derhal ateşte yakmak gerek, aksi halde O yarasa haline gelir, havalanır ve kaybolur.

***

Marakanda'dan güneye doğru uzanan dağdaki ıssız vadide, gürültülü şelalenin çökeldiği yerde bulunan uçurumun üzerinde ateşler yanmakta. Eski püskü elbiseler içinde, kılıçlı ve mızraklı birkaç onluk insan grubu ateşlerin çevresinde oturmakta. Onlardan birkaçı Pers ya da Makedon zırhına sahip. Yakınlarda dağın yamacında köstekli, zayıf atlar otlamakta.

Kızgın kömür yığını içine büyük bronz bir kazan yerleştirilmiş. Çorba fokur fokur kaynamakta ve esmer köpük kabararak kıyının bir yerinden ateşe dökülerek tıslamakta.

— Dost veya düşman, her kimsen dur! Diyen çalılıklara saklanmış nöbetçinin sesi duyulur.

— Biz yardım ve savunma arıyoruz! Diyen cevap duyulur.

— Ey, Hamam Böceği, bize doğru gizlice gelen kimmiş bir yokla bakalım.

Yaşlı bir köylü kısa mızrağını kaldırıp çalılara doğru iner. Oradan tartışmalar duyulur. Hamam Böceği ardından yürüyen iki kişi ile döner: Biri uzun saç örgülü, kıllı bir dilenci gibi, kirli yağlı elbise içindeki atravan, diğerin de ise asil bir Pers görünümü var; onun yüzünün derisi şişmanlıktan pörsümüş, beli omzundan daha geniş, pahalı kırmızı elbisesi kılıçlı deri kemerle sıkıca bağlanmış. "Ey ahali!" Diyerek konuşur Hamam Böceği:

— Bu adamlar Spitamen'i ısrarla görmek istiyor ve ona önemli haberler vereceklerini söylüyorlar. Der ve kısık gözünü kurnazca kırpar.

— Onları dinlemeli mi yoksa kayadan mı atmalı?

— Bırak bize söylesinler! Çakallara atmalı! Diyen kaba sesler yayılır.

Önce atravan konuşmaya başlar:

— Ah vatanın yiğit savunucuları! Tüm gök kubbe, yüce tanrı Ahuramazda ve bütün dünya sizi seyretmekte ve sizin kahramanlığınıza hayran olmakta. İşte bey Datafern, O Bes'in sol kolu idi ve onunla birlikte Çifte Boynuzluyu topraklarımıza sokmamak istiyordu. Fakat bütün kötü ruhlar Çifte Boynuzluya yardım etti, O da topraklarımızı kanla suladı.

— Bırak da bey Datafern konuşsun. Onun yerine sen ne geveliyorsun?

Datafern yumuşak, yılışık bir sesle konuşmaya başlar:

— Ben sizinle birlikte lanet olası yavanlara karşı mücadele etmek için uzun zamandır sizi arıyordum. Fakat sizin ele geçmez şefiniz, Spitamen'in nerede olduğunu hiç kimse gösteremedi. Nihayet ben dağlardaki ateşleri gördüm ve direk onlara doğru yürüdüm.

— Direk konuş, bizden istediğin ne?

— Ben sizinle birlikte olmak ve size yardım etmek istiyorum. Sizin şefiniz Spitamen nerede? Burada mı O?

— O senin neyine? Biz hep biriz. Direk konuş.

Datafern düşünür ve konuşur:

— Haydi, sizin dediğiniz gibi olsun. Belki siz bana inanmazsınız, fakat benim şimdi söyleyeceğim gerçekten sizinle bir olduğumu ve her şeyi ortak davaya vermeye hazır olduğumu gösterecek. Çifte Boynuzlu Marakanda'ya ilk kez yaklaştığı zaman, babam ta dedemin biriktirmiş olduğu bütün zenginlikleri yavanların talan etmesinden korktu. O altın ve gümüşleri deveye yükledi ve güvenilir bir uşakla dağlara doğru gitti ve onun hepsini Agalık civarında toprağa gömdü. Babam haklı olduğu görüldü. Siz ken-

diniz biliyorsunuz ki, yavanlar sefer torbalarına bütün bir kenti saklamasını biliyorlar. Bizde, evde olan her şeyi elimizden aldılar, benim yaşlı babam da, Agalık'a varamadığı için açlıktan öldü.

— Ancak senin şişman karnın, senin açlık çekmediğini gösteriyor! Diye bağırır biri.

"Alay etme akılsız adam!" Diye söze başlayan Datafern devam eder:

— Bizim cinsimiz böyle, yavanlardan ve Çifte boynuzludan çektiğim bütün belaya rağmen ben böyle şişman kaldım. Fakat ben sakin sakin duramam. Ben, diğer cesur savaşçılarla birlikte vatanımı boğan canilere karşı mücadele etmek istiyorum. Ben sahip olduğum her şeyi büyük ortak davamız olan Çifte Boynuzlu ile mücadeleye vermeye geldim. Orada, Agalık'da gömülü olan, Babamın pek çok zenginliği ile silah ve at satın alınabilinir...

— Siz, cesur savaşçılar, onu aranızda paylaşabilirsiniz. Diye ilave eder kıllı atravan.

— Fakat gömüyü topraktan çıkarmak için, sizin babayiğitlerin benimle gelmesi, onu kazıp çıkarması ve hızlı atlarda taşıması gerek. Her şeye el koyan yavan müfrezesi ile orada karşılaşmak mümkün.

Tartışma başlar. Kimi gömünün paylaşılmasından yanadır, kimi de otak davaya verilmesinden yana. Üçüncüler de önce alıp getirmeyi ne yapılacağına sonra karar verilmesinden yana.

Nihayet, bey Datafern dönünceye dek atravanın rehin olarak ala konulmasına, onunla beraber on süvarinin vakit kaybetmeden taze atlarda gitmesine karar verirler.

Datfern ve süvariler karanlıkta gözden kayboldukları zaman, atravan ateşin yanına çömelir, onun iri gözleri ateşin ışığını yansıtarak, kızılcık alevcikler gibi parlar. Spitamen bir gölge gibi onun yanı başında belirir. O dağdan, onu hiç beklemedikleri taraftan iner. Genellikle olduğu gibi kafası çevresinde kırmızı kuşak bağlı idi, gri gömleği deri kayışla sıkılmış ve yumuşak ham deriden çizmeleri ise onun adımlarına sessizlik vermekte idi.

— Ve sen, karakarga, bizde mi ortaya çıktın? Sen kendinle hangi belayı getirdin?

Atravan irkilir, yerinden sıçrar fakat Spitamen onun boz elbisesinin eteğinden yakalar.

— Bırak beni, Dokunma! Ben aziz atravanım ve ışıldayan Ahuramazda'nın hizmetçisiyim. Eğer sen bana dokunacak olursan, O seni yıldırımla çarpar.

Fakat Spitamen yün kumaşı sıkıca tutar ve bıçağı çekerek bir hamlede elbiseden büyük bir parça keserek yanmakta olan kırmızı kömürlere atar.

— Hey, babayiğitler şimdi bu paçavradan neyin ortaya çıkacağına iyi bakın!

Atravan paçavrayı kapmak ister fakat onlarca el onu tutar.

Paçavradan duman tütmeye başlar, tutuşur ve hızla yanıp tükenir, küllerinde de Pers hükümdarları ve satraplarının tasvirleri bulunan birkaç altın mangır ortaya çıkar...

— Bu rezil solucanın Çifte Boynuzluya kendi kardeşlerini satmasına karşılık olan altın işte. O hırsızdan daha kötü bir katil!

Atravan zayıf olmasına rağmen çok kuvvetli birisidir. O, onu tutan herkesi silkeler ve elbisesinin parçalarını onların ellerinde bırakarak sıyrılıp kaçar.

— Ahuramazda, senin her şeye gücün yeter, beni yarasa haline getir! Diye böğürür O vahşi hayvan gibi bir sıçrayışla uçurumdan atlar.

Birkaç saniye sonra karanlık uçurumun derinliğinden, taşlara çarpışın uzak gürültüsü duyulur.

— Yoksa siz onun Çifte Boynuzlunun casusu olduğunu tahmin edemediniz mi safdiller? Atın onun elbisesini ateşe! Onda ne kadar para varsa o kadar da böcek var. Ve siz, ondaki her yamanın altında sadece Pers parasının değil Çifte Boynuzlunun kafasının olduğu paraların da dikli olduğunu göreceksiniz.

***

VIII
ACAYİP BİR BAŞ

Bazilyev demir, kan ve ateşle Sogdina'yı bastırdıktan sonra Bes'in Marakanda'daki eski sarayında dinlenmeye çekilir.

Akşamları verilen yemekte onun en yakın yardımcıları, müfrezelerin yüksek komutanları ve en asil Persler toplanır.

Sedirde onun yanı başında, altın yaldızlar işlenmiş, koyu kırmızı renk pahalı Finike örtüsüne bürünmüş, Asyanın genç hükümdariçesi Rokşanek oturur. Bazilyev onun adını Roksana olarak değiştirir. Roksana hayretler içinde, genişlemiş gözlerle Bazilyev'e, onun adaleli, ağırkanlı Makedon yoldaşlarına bakar ve Herkül'ün kocaman kadehi ziyafet çekenleri dolaşmaya ve her biri nefes almadan onu bir dikişte içtiği zaman onun yüzünde korku alevlenir.

İskender ona az dikkat etmekte, Poksana onun eğlencesine sadece birkaç gün hizmet verir, sonra artık O yeni seferlerin planları ile düşüp kalkmaya başlar.

İskender kendinin çok sayıdaki kahramanlıklarını anlatırken içeri bir savaşçı girer ve Bazilyev'in bakışını bekleyerek durur.

— Ne oldu?

— Bey Datafern kabulünü bekliyor.

— Bırak, gelsin. O tam bir aydır yoktu. Onun ne ile geldiğini göreyim.

Şişko Datafern kapıda görünür. Minik fare gözleri etrafını tarar. O zorla soluk alıp vermektedir.

İskender çok hızlı bir şekilde yerinden kalkar.

Datafern geriye döner ve genç zayıf bir kadını içeri itekler. O kollarını halsizce indirerek durur. O, başına beyaz yün bir şal bürümüş, kırmızı desen işlenmiş şalın ucu döşemeye kadar sarkmakta. Koyu kırmızı elbisesi lime lime olup toza bulanmış. Gözleri hiçbir şey görmeden dosdoğru bakmakta.

İskender, Pers beylerinin genellikle onun için düzenledikleri gibi eğlenceli bir serüven bekliyordu, bunun üzerine bağırır:

— Bu keklik mi oluyor? Daha yakına getirsenize!

Datafern kadını elinden tutar ve ipek halı üzerinde salondan Bazilyev'in boylu boyunca uzandığı yere kadar götürür. Diğer eli ile de bey Sogdların genellikle atların boynuna yem torbası olarak taktıkları alacalı bir torba taşır.

— Ey en azizi kişi! Diye haykırır Datafern, İskender'in yanı başına diz çöker, sonra avuçlarını torbanın içine daldırıp bir insan başı çıkarır. Onun saç kıllarından tutar ve yüzünü İskender'e doğru çevirir.

Salonda herkes sessizliğe gömülür. Herkes oturduğu yerden kalkar, acayip ölü yüzü görmek isteyerek yaklaşırlar.

Bu genç bir Sogd ya da İskit'in başıdır, elmacık kemikleri hafifçe çıkık yüzü doğu çehrelidir. Göz kapakları yarı kapalı, umutsuzluk ifadesi ise genç yüzün son kımıltısı olarak donup kalmış. O, kendi halinde güzeldir. Üst dudakta ki yeni terlemiş esmer bıyık henüz genç olduğunu anlatmakta ve ağzın kasvetli eğimi samimiyet ve dürüstlük izlenimi vermekte.

— Kim bu? Diyen Bazilyev'in sesi boğukça çıkar.

— Spitamen! Diye törensel bir eda ile haykırır Datafern.

"Bu baş benim hoşuma gitti." Der İskender ve devam eder:

— Onu ne yazık ki, zafer hatıralarımın arasında, Darius'un kalkanı ve yayı gibi, ya da Bes'in elinden çıkarılan yüzük gibi daima yanımda taşıyamam... Lisip!

— Lisip, Lisip, diye fısıldanır sesler. "Bazilyev seni çağırıyor."

İskender'in tapınaklara konulması için bronzdan kendi heykellerinin yapılması görevini verdiği, yaşlı bir Grek sedirden kalkar.

— Ben buradayım, Bazilyev ve seni dinliyorum.

— Sen bronzdan, tıpkı bu baş gibi bir döküm yapabilir misin? Bu benim hasımlarımın en yiğitlerinden biri idi. O diğerleri gibi benden kaçmadı, kendisi hücum etti.

Lisip başa yaklaşarak ve donuklaşan çehreye dikkatle bakarak sakince yanıtlar:

— Yapabilirim Bazilyev. Bu mert bir barbarın güzel bir örneği. Fakat ölümün getirdiği bozulma bu yüzü değiştirmeden, benim işe derhal başlamam gerek. O başı özenle bir takkenin içine koyar ve onunla salondan çıkar.[145]

— Peki, sen kimsin? Adın ne senin? Diyerek İskender, donuklaşmış hüzünlü bir yüzle kımıldamadan dikilen genç kadına döner.

Ortalığa hâkim olan sessizlik içinde O:

— Benim adım Tomris, senin ki ise, eğer sen Çifte Boynuzlu isen halkın Lanetli adını verdiği...

Suriyeli tercüman, bu sözleri işitince duraksar...

Bazilyev ona bakmaktadır:

— Ne söylüyor O? Tercüme et!

Suriye'li onun sözlerini fısıldayarak tercüme ettiği zaman, Bazilyev Kadını parmağı ile göstererek kelimeleri teker teker söyleyerek konuşur:

— Ben ona mükâfat vermek, ipek elbiseler giydirmek, onun yeteneğine altın mangırlar atmak istiyordum. Ben kendi düşmanlarıma, eğer onlar bana boyun eğerlerse daima cömertçe mükâfatlar veririm. Fakat küstahları acımasızca cezalandırırım. Yalnız benim sevinçli düğünümden dolayı onu cezalandırmayacağım. Onun yollarda bir dilenci gibi sürtmesi için, bu kindar dişi kurdu kırbaçla kovalayın!.. Diyen Bazilyev Rokşanek'e döner: "Hükümdariçe Roksana, saf bakışını kadın kılığındaki bu hayvandan çevir." Der ve "Oynayın, şarkılar söyleyin!" Diye bağırır.

Müzikçiler canlanır, harp eşliğinde flüt sesleri birbiri ardına dizilir. Pers-uşaklar Tomris'in koltuk altlarından tutup, çıkışa doğru hoyratça sürükler.

***

145. "Ölmüş bir Pers'in takke içinde ki" mermerden başı, Roma'daki Term müzesinde günümüze kadar muhafaza edilmiştir.

Bir asker Tomris'i sarayın kapılarına kadar götürür. O karanlığa doru adımını atar, sallanarak, duvar boyunca ona elleri dayanarak yürümeye başlar. Karanlıkta beliren esmer bir figür yola geçer.

— Tomris! Diye dişler arasından gelen hafif bir ses duyulur.

— Şepe, sen niye buradasın?

— Arkadaşlarım seni takip etmiş, fakat kaçıramamışlar. Vakit kaybetmeden buradan uzaklaşalım.

Spitamen, Tomris'in elinden tutup, dar bir sokakta yürür, onu dikkatle bir kanaldan enlemesine geçirir ve bir yol kavşağına, yüksek bir devenin siluetinin göründüğü yere doğru çıkar.

— Siz nihayet geldiniz, der bir çocuk sesi. "Yan tarafımızdan yavanlar geçti, Onların sizi yakalamasından korktum."

Spitamen, Tomris'i kaldırır ve devenin tüylü hörgüçleri arasına oturmasına yardım eder.

"Şimdi biz deve ile birlikte dört kişiyiz ve biz yok olmayız." Der, Spitamen engebeli yolda yürüyerek.

Deve sesli sesli burnundan solur ve büyük ayaklarını tozlu yola ölçülü adımlarla basar.

Tomris'in sesi yeniden duyulur:

— Yalancı Pers beyi, Çifte Boynuzluya kimin başını hediye etti?

— Yoldaşlarımızdan birinin başını. Beyler, ihtiyatsız bir yiğidi yakaladılar. Onlar ihtiraslı ve daima yalan söyler oldukları için, benimki olduğunu söyleyerek onun başını teslim ettiler. Fakat halkımızın özgürlüğü uğruna, ölen birinin yerinde yeni savaşçılar ayağa kalkar. Şimdi hem yavanlar, hem de hin Sogd beyleri birlikte beni avlamak istemekte, onlar buradan def olup gidinceye kadar benim buradan uzaklaşmam ve adımın bilinmediği bir yere gitmem gerek... Adımla, boz deve, önümüzde uzun bir yol var...

***

SON SÖZ

I
İSKENDER "YANLISI" VE "KARŞITI" SÖZLER

İskender'in Roksana ile düğünü Marakanda'da yapılır. Kendisinin "Avrupa ve Asya'yı birleştirme" düşüncesinin timsali olarak bu düğünü, birbirini takip eden tören ve ziyafetlerle gerçekleştirince İskender, genellikle Darius'un oturduğu tahta yerleşir, şimdi Pers yüksek erkânı Darius'un ayaklarını öptükleri gibi onunkileri öpmektedir.

Roksana İskender'e sorar:

— Senin Makedonyalıların, niçin senin önünde yere dek eğilmiyor? Makedonlar kaç kişi, Asya halkları kaç kişi? Yoksa Makedonların hepsi tanrıların seçtikleri mi? Tanrının biricik oğlu olan sadece sensin. Onlar eğer senin önünde eğilmezlerse, onlardan biri senin yerini ele geçirmek isteyecektir.

İlk olarak Gefestion onun ardından, Makedon ve Greklerden diğer yakınlar İskender'in önünde Pers geleneği ve tarzına göre yüz üstü yere kapanmaya başlar.

Ama İskender'in yaşıtları ve yoldaşları arasından, ufak bir grup insan eski duruşlarını gene muhafaza eder. Aristo'nun yeğeni hatip, filozof ve tarihçi Kallisfen de onlar arasındadır. İskender bu durumu görmekte, bazen kaşlarını çatmakta, fakat muhbir ve kışkırtıcılar güya Kallisfen'in de katılmış olduğu ona karşı hazırlanan yeni komployu haber de verseler, öfkesini açığa vurmaz.

Bir gün her zaman ki bol ikramlı akşam yemeği sonrasında bir gün orada bulunan yakın çevresi birbirinin sözünü keserek "tanrısal" İskender'i övgü yağmuruna tutar. Grekçeyi doru dü-

rüst bilmeyen Roksana konuşmaya katılmaz. İskender çakırkeyif halde herkesi onaylayarak dinler ve kendisi de kendisinin geçmiş ve gelecek zaferleri, kahramanlıkları hakkında övüngen bir nutuk çeker.

Dalkavuk Peritakena, İskender'e yapılan ortak övgü korosu arasında, onaylamadan ve meydan okur gibi bakan, Kallisfen'in suskunluğuna İskender'in dikkatini yöneltir. Peritakena, Kallisfen'in reddedeceği ve böylece Bazilyev'e sadakatinin olmadığını kanıtlayacağı umudu ile Kallisfen'e, İskender şerefine söz almasını önerir.

Daima gururlu ve bağımsız kişilikli Kallisfen, giydiği ütülenmiş gimatiy içinde zarif ve Mısır mislerinden sürünmüş olarak tıpkı kendi Atina'sındaki gibi oturduğu locadan kalkar, sakince saçının perçemlerini düzeltir ve söze başlar.

Konuşması kendisinin de hiç şüphe duymadan inandığı biçime, İskender'in başarıları ve üstün hizmetlerine dair olur. O, onun şanlı zaferlerinin ilerici önemine; İskender'in batı ve doğu arasında aracı ve uzlaştırıcı olduğuna; onun zamanına kadar ancak çok az seyyahın gelip geçtiği yolları bütün halklara açtığına; onun seferlerinin Asya'nın büyük medeniyet fikirlerinin yeni dünyasını batı halkları için açtığına; gene onun seferlerinin Asya ve Avrupa halklarının gelecekteki tarihine kesin etkisi üzerine konuşur. Kallisfen, devlet adamı ve başkomutan olarak İskender'in yeteneklerine, onun kişicil cesaretine ve cömertçe dağıttığı iyiliklerine büyük önem verir...

Tercümanlar Kallisfen'in sözlerini Roksana'ya posta posta çevirir. İskender ilkin şaşkınlıkla ve şüphe ile sonra da büyük bir dikkatle dinler ve Kallisfen sözünü bitirdiği zaman, yanına çağırmak ve mükâfat vermek ister.

Fakat Pertakena aşağılandığını belli etmeden Kallisfen'e önerir:

— Sen eğer gerçek bir sofist ve söz ustası isen, Büyük İskender'in seferlerinin eksikliklerini de aynı ustalıkla söyleyebileceğini bize göster...

"Evet," diyerek destekler İskender.

— Böyle bir konuşma yap! Ben her yerden yalnız övücü sözler işitiyorum. Ben senin sözlerini "İskender karşıtı" sofistçe bir örnek olarak kabul edecek, dostça duygularla dinleyecek ve kızmayacağım...

Ve Kallisfen tam tersinden bir konuşma yapar.

O, İskender'in babası Makedonya hükümdarı Filip'i güçlü bir ordu kurduğu, Makedonya ve Grekya'yı birleştirdiği, askeri düzende yeni biçimler uyguladığı, bununla da İskender'in doğuya doğru seferinin başarısını hazırlayıp önceden belirlediği için İskender'den daha yüksek olarak değerlendirir. Büyük zaferlerin ve Asya'nın zapt edilme şanının İskender'e değil, dünyanın yarısından geçen onun yenilmez ordusu ile savaş yoldaşları Makedon ve Greklere ait olduğunu söyler. Bir devlet adamı olarak İskender hiçbir yerde hiçbir şey kurmadı, her yere yalnızca yıkım götürdü, Perespol'ü yaktı, Tira ve Sidon'un eski kültürlerini yıktı, halkların zaferi olan onlarca kentin bilim ve kültürünü yok etti diyerek sürdürür. Onun "Asya ve Avrupa birliğinin" zafer sahibinin gücü üzerine kurulu, yenen ve yenilenin, köle ve efendinin birliği olduğu için, onun ölümü ile birlikte yıkılmaya mahkûm olduğunu ve İskender'in acımasızlığı bakımından en kötü tiranlarla kıyaslanabileceğine, Grekleri lafta sevdiğini, otuz bin gözü pek Fivanlıyı köle olarak satıp, vatanlarını savunan Tira kentinin savunucularını çarmıha gerdiğine işaret eder. O her şeyini Helen kültürüne borçlu iken ve onu daha da yükseltmesi gerekirken, bunun yerine kendisi bir Helen olmasına rağmen (konuşmanın bu yeri İskender'i çileden çıkarır), onun, köle ruhlu, yenilmiş Pers asilzadelerle kendini çevreleyip, devlet görevlerine de Persleri atayıp, Grekleri ve Grekçe olan her şeyi uzaklaştırmaya başladığına işaret eder. Ve nihayet Pers pantolonu ve ipek kumaştan gibi çizmeler giydiğini ve kendini tanrı yerine koyup, savaş yoldaşlarının ayaklarını öpmelerini istediğini söyler. Acaba kendisinin o kadar ihtiram gösterdiği "İlyada'nın" kahramanları Aşil ve diğer eski Grekler bunlara gerek duyar mı? Acaba onlar bir kahraman örneğin böylesine düşüşüne razı olur mu?..

Kışkırtıcı Peritakena amacına ulaşır, çılgına dönen İskender yerinden sıçrar. Yüzünün sol kısmı ve omuzu öfke ile yamulur.

— Ben, artık senin bana olan gerçek bakışını biliyorum! Nihayet sen, kendi açık yürekliliğinle benim en kesin düşmanım olduğunu itiraf ettin ve idamı hak ettin...

Kallisfen yanıtlar:

— Ben bir filozof olarak her tür cezayı kabul ederim, fakat nurlu Feba'ya tapanlardan ve öğrencilerinden biri olarak beni gökyüzünden, yıldızlardan ve güneşten mahrum etmemeni, karanlık bodruma atmamanı rica ediyorum. Derhal idam etmek daha iyi.

— Ben de öyle yapacağım.

Kallisfen'e yapışırlar, cübbesini yırtarlar ve alıp götürürler. O öylesine bir vakarla durur ki, onun ayrılışı eski yoldaşları ile törensel veda haline gelir.

Bu olaydan sonra, İskender'in akşam yemekleri, sıkıcılaşır. Onları, Rosana'nın çeşitli Pers eyaletlerinden getirttiği Pers şarkıcılar, hokkabazlar ve dansçılar bile daha neşeli kılamaz. Dalkavukluk güçlenir. Herkes, tanrının biricik oğlu, bilgelerin en bilgesi diye İskender'i överek, bir biri ile yarışırcasına konuşur, fakat hiç kimse Kallisfen'in, İskender "yanlısı" ve "karşıtı" derin anlamlı, cesur sözleri gibisini söyleyemez.

İskender'in emri ile onu, yağmurun yağdığı güneşin yaktığı bir kafese koyarlar.

İskender bağışlanma dileğini bekler. Birkaç kişi Kallisfen için İskender'e ricada bulundukları zaman, İskender sorar:

— Peki, Kallisfen'in kendi ne diyor? Onun kendisi merhamet diliyor mu?

— Ona cevap verirler:

— O bir tek şey istiyor: tanık olduğu senin seferlerini ve dikkate değer şeyleri kaydetmek için yeteri kadar papirüs tomarı verilmesi...

Kallisfen'in konuşmasından yarım yıl sonra, bir gün İskender, Gefestion'a sorar:

— Kallisfen ne durumda?

— O bitlendi ve ölüyor.

— Hala af dilemiyor mu?

— O, "Ben ışık tanrısına ve Feba'nın adaletine ricada bulanabilirim, fakat tirana değil..." demekte.

— Onun inadı bulaşıcı olabilir. O, diğerlerine kötü bir örnek olmakta. Bütün komploculari yıldırmak gerek. Bazilyev'in iktidarına karşı başlıca direniş iplikleri ona doğru gitmekte. İdam edin onu!

***

II
KALLİSFEN'İN KAHRAMANCA ÖLÜMÜ

İskender, vahşi bir aslanın insan parçaladığı bayram gösterisi hazırlanmasını emreder. İskender, Hidistan'a birlikte yürümeyi kararlaştırdıkları İskit elçilerini gösteriye davet eder. İskitler, gelecekte ki hücumları için yeni yollar öğrenecekleri için memnundur ve gösteriye gelip, görüşmeleri sürdürürler.

Ölüm cezası, Marakanda'nın eski satrapı ve kısa süreli hükümdarlar hükümdarı Bes'in sarayı içinde yerine getirilecektir. Büyük saray, her birinin kapısı önünde saraya giden iki tarafı gür gül çalıları dolu yolu olan, daha önce Bes'in karılarının yaşadığı tek katlı binalarla çevrilidir. Avlunun ortasında altın renkli balıkların yüzdüğü dikdörtgen biçimli bir havuz bulunmakta.

Sarayı kuşatan binaların çatılarındaki halıların üzerine otururak, İskender'in yakınlarından en asil olanlar yerlerini alır. Sarayın bir tarafında Persler, diğer tarafında ise, Makedon askeri komutanlar; Pek çok savaşçı da çatılara tırmanır.

Bir yerlerden aslanın boğuk öfkeli kükreyişi duyulur. O, eğlence için çölde özel olarak ağla yakalanıp getirilmişti.

Asi bir müfrezenin kayalıkların tepesindeki kaleye sığındıkları, dağlara geziden dönen İskender gösteriye gelir. Savaşçılar kaleyi zapt edip onun tüm savunucularını kılıçtan geçirmiş ve talan etmişti. İskender askerlerini orada bırakıp ufak bir erkânla Doludizgin Marakanda'ya gelir.

Köleler onun vücudunu yıkar, hoş kokulu gül yağı ile ovar ve saçlarını ondüleler. Bütün bunlar gösteriyi geciktirir.

Borazanlar ve flütler Bazilyev'in gelişini müjdeler. Herkes ayağa kalkar ve yüksek sesle "Tu bihas!" (Sen yenersin!) haykırışları ile yere kapanır. Sadece dik duruşlu savaşçılar yatanların arkasında ayakta kalır ve uzun mızraklar sık bir diken gibi, akşamın kızaran gökyüzüne doğru bakar.

Gök mavisi kısa bir etek ve pembe ipek bir şalvar giyen İskender, kararlı adımlarla yürüyüp, altın tahtta hazırlanan yeri aldığı zaman, avluya açılan kapılar açılır.

Kırmızı püsküllerle süslü katırların koşulu olduğu, insan boyundan daha yüksek gıcırdayan iki tekerlekli arabaya demir bir kafes yerleştirilmiş. Kallisfen'i de artık hiç kimse tanıyamaz. O çıplak olarak büzüşmüş oturmakta ve onun daha önce daima kıvrılmış olan uzun perçemleri şimdi karmakarışık bir yele halini almış.

Kafesi açarlar. Kallisfen papirüs tomarını göğsüne bastırarak oradan çıkar. Tomarı kırmızı bir kurdele ile yeniden bağlar ve yere koyar.

Ona bir cübbe verirler. Güzel bir jestle onu omuzlarına atar ve kırışıklarını düzeltir, sağ kolunu serbest bırakır ve uşaklar arabayı götürünceye dek, sakin bir halde bekler.

Katırlar uzaklaşıp, onların çanları sustuğu zaman, yaklaşan yönetici-Pers Kallisfen'e fısıldar:

— Bazilyev'e doğru eğil.

Kallisfen tıpkı savunur gibi elini kaldırır ve sırtını döner.

İki ellerindeki mızrak ve kalkanlarla Pers askerleri iki sıra halinde kapılara yaklaşır ve durur. Pers yönetici İskender'in karşısında yere serilip yüz üstü yatar ve sonra diz üstü durarak ve selamlayarak, kırık dökük Grekçesi ile haykırır:

— Halkların yüce efendisi ve onun eşsiz hayat arkadaşı! Muhterem misafirler şimdi, eğer kendi velinimetlerine karşı kötü düşünce beslerse en asil insanları bile neyin beklediğini görecek!..

Sonra Persler acele ile uzaklaşır.

Aslanın kükreyişi şiddetlenir, kızgın demir çubukla dağlayarak onu kızdırmaya çalışırlar. Zincirli yirmi dört köle-Etopyalı

bodruma doğru giden yoldaki ufak bir karaağaç altına bekleyerek dikilmekte. Kölenin her birinde yarım mızrak uzunluğunda, keskin yanı iyice bileylenmiş uzun yaprak biçiminde mızrak bulunmakta.

— Açın! Diye bağırır, gösterinin Pers yöneticisi.

Bodrumun kapısı açılır. Köleler kaçarak uzaklaşır ve duvarın çıkıntısı arkasına sokulurlar. Yer altının karanlık dörtgeninden bir aslan büyük atlayışlarla sıçrayıp çıkar ve bilmediği gösteri ile şaşırıp donar kalır. Bodrumun karanlığından sonra güneş onun gözlerini kamaştırır. Çölün enginliğine alışkın aslan, ona anlaşılmaz gelen yapılara yan gözle korkuyla bakar, avlunun ortasında tek başına duran adam ise onun dikkatini hala çekmez, aslan havuza doğru atılır, sıçrayarak onu dolanır ve durur.

Kallisfen azametli bir tavırla cübbeyi atar ve artık batmış olan güneşe dönerek konuşur:

— İnsanın en büyük aydınlatıcısı, nurlu Feb, ışığı ve gerçeği yaratan, hakikatin ve bilgeliğin özgür arayıcısı, son sözle sana sesleniyorum.

İnsan gözleri yere doğru değil, gökyüzüne dönük olarak yaratılan yeryüzü varlıklarının bir tekidir. O, sana dua ve övgüler sunmak için tapınaklar kurdu.

Ben, büyük öğretmenim Aristo gibi insanları özgürlük, adalet ve tam gerçeği her şeyden daha çok sevmeye çağırdığım yer olan, bu dünyadan artık ayrılıyorum. Tüm hayat boyunca ben evrenin sırrına nüfuz etmek ve anlamak için uğraştım.

Işığı ile cihanı aydınlatan, nurlu, her şeye kadir Feb, senin yanında olmaya çalışan, kendine tapılmasını isteyen Tiran, ben özgür filozofa ne yapabilir!

Sonsuz Feb, Ben sana son selamımı gönderebildiğim ve esir de, kafese kapatılmış da olsam, özgür öğrenci, düşünür, şair olmanın vakarını koruduğumu söyleyebildiğim için memnunum.

Benim fikirlerim, ölümsüz ruhum, idam edilen Kallisfen'den sonra da yaşayacak olan notlarımda korunacaktır.

Cesur, değerli Büyük İskender'in seferlerini ve kahramanlıklarını yazdığım notlarım bu gün sona eriyor. Ve ne ateş, ne demir, ne her şeyi yutan zaman, hatta ne de Olympos'lu Zeus'un öfkesi benim bu emeğimi yok edecek durumda olmayacak. Kaderimin sayfasını döndürecek olan an bugün geldi, fakat benim ruhum fani vücudumdan daha güçlü, daha ölümsüz ve O, irili ufaklı tiranların irade ve zorbalığının ulaşamayacağı yere, gök cisimlerinin sınırları ötesine, yükseklere uçup gidecek. Benim şanım benden daha çok yaşayacak. İşte ben yurttan, dostlardan, evden mahrumum. Alınabilir olan her şey elimden alındı fakat yeteneklerim benimle beraber. Onlar bana hizmet edecek ve ben onlarla yaşayacağım. Bazilyev'in iktidarı burada sona eriyor. Varsın merhametsiz bir kılıç ya da çölün vahşi hayvanı günlerime son versin, şanım benden daha çok yaşayacak...

Kallisfen daha fazla konuşamaz. Filozof'un sözlerine sinirlenen İskender, gösterinin Pers-yöneticisine öfkeyle bakar. O, yukarıdan avludaki siyah kölelere bağırır. Onlardan biri mızrağı, aslana isabetle fırlatır ve onun arka ayağını yaralar. Aslan sık yele ile kaplı kocaman kafasını öfkeyle sallar ve sıçrar.

Aslan ikinci sıçraması ile Kallisfen'in üzerine atılır. Kocaman hayvanın ağırlığı ile devrilen Filozof düşer. Aslan, aydın başını korkunç ağzı ile sıktığı düşünürü pençeleri ile parçalar ve böğürerek et parçasını yutar.

İskender ayağa kalkar, onun yüzü asıktır. Kaşlar çatık. O, Gefestion'a söyler:

— El yazmaları muhafaza edilsin. Ne yazdığına dikkatle bakılsın.

— Ben okudum. O senin seferlerini tasvir ediyor.

— Beni mahkûm mu etmiş?

— Hayır, Bazilyev. O seni övmüş.

İskender bir an düşünür.

— Bağışlamak, tanrıların imtiyazıdır. Kallisfen'in ölümü düşmanlarım için yeterli bir korkudur, gelecek kuşaklar ise Kallisfen'in el yazmalarının muhafaza edilmesini, İskender'in em-

rettiğini bilsin. Kallisfen diğer akılsız komplocular gibi olmayan, olağanüstü bir insandı. Ölümsüzlük onun hakkı... El yazmasını kendin muhafaza et ve çoğaltmalarını söyle.

Pers-yönetici yaklaşır ve diz çöker:

— En aziz kişi! Sen şimdi bu Etopyalıların aslanı öldürüşlerini göreceksin!..

İskender, hoşnutsuz halde dikilmeye devam eder.

— Öldürsünler! Aslan da büyük bir düşünürü öldürdüğü için ölümü hak etti.

Pers, Etopyalılara emreder:

— Bitirin işini!

Etopyalılar dar uzun kalkanların gerisine saklanarak, dört yandan yaklaşır. Aslan kükrer, kuyruğu ile yeri döver, Kallisfen'in vücudunu tırmalamaya devam eder. Etopyalılar mızrakları aynı anda fırlatır. Parıldayan keskin sivri uçlar vahşi hayvanın vücuduna saplanır. Aslan yerinden sıçrar ve düşer, yeniden sıçramaya yeltenir fakat kuyruk sokumu kemiği kırıktır. O kükrer ve gövdesini sürüyerek ön pençeleri üzerinde sürünür.

Etopyalılar biraz daha yaklaşır ve diğer mızraklarla çöl hükümdarının işini bitirirler.

Tören sona erer. İskender yavaşça uzaklaşır. Roksana kıymetli takıları ile göze batarak onun peşinden gider. O gülümsermekte, gözleri törensel olarak ışıldamaktadır. Kalabalık, hükümdarlar hükümdarına sadakat ifade ederek yüz üstü kapanır.

Gefestion söylenir:

— Evet, her şeye Hâkim Zeus öfkesini devamlı unutur, şimşek ve yıldırımlarını fırlatıp atar ve açık gökyüzünün pırıl pırıl olmasına izin verir.

Bin yıl geçer. Asya'nın uçsuz bucaksız ovalarında göçebe, eskiden olduğu gibi, tüylü atlar ya da deve üzerinde düzgün tırısla gitmekte. Yolunu o, uzak tepeler üzerinde dans eden, gümüşi yıldızlara doğru yöneltmekte.

Onun vahşi türküsü gizemli makamlarında, sonu gelmemiş hikâyeyi, ara verilen rüyayı, kanla karışık gözyaşını ve Asya'nın serpilmeye başlayan mucizevî hayallerini anlatmakta.

Fakat şimdi asırlık patikalarda sadece inleyen deve kervanları ile karşılaşılmıyor. Artık onların arasında yeni yolcular, delikanlılar ve genç kızlar da görünüyor. Onlar göğüslerinde bilgi ve özgürlüğe doğru zapt edilmez atılımın sıcak alevlerini taşıyor. Yolcular, yüreklerindeki alevlerin akarak, Asya'nın uç sınırlarını aydınlatan yeni ışığa kavuşacağı yere, zirveye ulaşacaklarına inanarak dağların sarp kayalarına tırmanmakta.

Yolcuların üzerinde uğuldayarak hızla esen cüretkâr rüzgâr, ölü sarı kumlardan ortaya çıkan pembe kentlerin uzak seraplarına yöneliyor. Fakat rüzgâr artık bu serapları dağıtamıyor.

Asya'nın yeni kentleri inşa oluyor. Onlar yeniden doğan özgür halkların, yeni kültür yaşamını yaratarak, çelik kirişlerin dantellerinde gökyüzüne doğru büyüyor ve yükseliyor.

-SON-